Raftul Denisei

Evgheni Vodolazkin

Laur

roman

HUMANITAS fiction

Personajul central al romanului ***Laur*** este un vraci din Evul Mediu. Deși are darul vindecării, nu-și poate salva iubita și ia hotărârea să-și parcurgă drumul în lume în căutarea izbăvirii, astfel încât ea să trăiască prin el. Viața lui devine viața unui sfânt. Se îngrijește de ciumați și de răniți, de sărmani și de neputincioși, și, cu cât se sacrifică mai mult pe sine, cu atât îi sporește harul. Dar este oare posibil ca prin iubire și jertfă să mântuiești sufletul cuiva, chiar dacă n-ai reușit să-i salvezi învelișul pământesc?

„Sunt lucruri despre care este mai ușor să vorbești în contextul unei Rusii străvechi. Despre Dumnezeu, de exemplu. După părerea mea, legăturile cu El erau mai directe pe vremuri. Mai mult decât atât, pur și simplu existau. Acum natura acestor legături îi preocupă doar pe puțini, și asta e neliniștitor. Să fi aflat noi, din Evul Mediu încoace, vreun lucru complet nou, care să ne permită să ne relaxăm?"

Evgheni Vodolazkin

ISBN 978-973-689-779-5

Raftul Denisei

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

AD VERBUM

Carte publicată cu sprijinul
Institutului pentru Traduceri Literare (Rusia)

EVGHENI VODOLAZKIN

Laur

Roman neistoric

Traducere din rusă și note de
ADRIANA LICIU

HUMANITAS
fiction

Redactor: Luana Schidu
Coperta: Angela Rotaru
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cecilia Laslo
DTP: Radu Dobreci, Carmen Petrescu

Tipărit la Paper Print Invest

EVGENII VODOLAZKIN
LAVR
© Evgenii Vodolazkin, 2012
The publication of the book was negotiated through Kessler Agency and Banke, Goumen & Smirnova Literary Agency (www.bgs-agency.com)
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2014, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
VODOLAZSKAJA, EVGENIJA VODOLAZSKAJA
Laur / Evgheni Vodolazkin; trad.: Adriana Liciu. –
Bucureşti: Humanitas Fiction, 2014
ISBN 978-973-689-779-5
I. Liciu, Adriana (trad.)
821.161.1-31=135.1

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piaţa Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Tatianei

Prolegomene

A avut patru nume diferite, pe etape. Ceea ce poate fi considerat un privilegiu, de vreme ce viața omului nu este uniformă. Uneori se întâmplă ca părțile ei să aibă prea puțin în comun. Atât de puțin, încât poate să pară că au fost trăite de oameni diferiți. În asemenea cazuri, n-ai cum să nu te miri că toți acești oameni poartă același nume.

A avut și două porecle. Una dintre ele, Rukinețul, se trăgea de la slobozia Rukina, locul unde venise pe lume. Dar cei mai mulți îl știau cu porecla Vraciul, fiindcă pentru contemporanii lui a fost în primul rând vraci. A fost, este de crezut, mai mult decât atât, pentru că cele înfăptuite de el au ieșit din limitele posibilităților unui vraci.

Se presupune că acest cuvânt, *vraci*, vine de la cuvântul *vrati* (a minți, a spune brașoave) – *zagovarivati* (a descânta, a face farmece). O astfel de înrudire presupune că, în actul tratării, un rol esențial îl avea cuvântul. Cuvântul ca atare, orice însemna el. Cum medicamentele erau puține la număr, cuvântul avea un rol mai important decât acum. Iar de vorbit trebuia vorbit destul de mult.

Vorbeau vracii. Lor le erau cunoscute niște mijloace împotriva suferințelor, dar nu scăpau prilejul să se adreseze direct bolii. Rostind fraze ritmice, lipsite aparent de sens, ei *descântau* boala, convingând-o să părăsească trupul pacientului. Granița dintre vraci și descântător era la vremea aceea relativă.

Vorbeau bolnavii. În lipsa unei tehnici a diagnosticării, ei trebuiau să descrie în detaliu tot ce se petrecea în trupurile lor suferinde. Uneori li se părea că, odată cu vorbele tărăgănate, copleșite

de durere, ieșea încet-încet din ei și boala. Doar vracilor le puteau spune despre boala lor cu toate amănuntele, și asta făcea să le fie mai ușor.

Vorbeau rudele bolnavilor. Ele precizau cele spuse de apropiații lor și chiar le corectau, pentru că nu toate bolile le îngăduiau suferinzilor să facă o relatare demnă de încredere despre suferința lor. Rudele își puteau exprima deschis teama că boala era incurabilă și (Evul Mediu nu a fost o epocă sentimentală) se puteau văita că este atât de greu să te ocupi de bolnavi. Și asta făcea să le fie și lor mai ușor.

O particularitate a omului despre care este vorba aici a fost aceea că vorbea foarte puțin. El nu uita vorbele lui Arsenie cel Mare: de multe ori mi-a părut rău de vorbele pe care le-a rostit gura mea, dar de tăcere nu mi-a părut rău niciodată. De cele mai multe ori, el se uita în tăcere la bolnav. Putea să spună doar: trupul tău te va mai sluji. Sau: trupul tău nu te mai poate sluji, pregătește-te să îl părăsești; află că învelișul acesta este nedesăvârșit.

Faima lui era mare. Întreaga lume locuită i-o cunoștea, iar el nu se putea ascunde de ea niciunde. Apariția lui strângea mulțimi de oameni. El îi cuprindea pe cei de față cu privirea, și tăcerea lui se transmitea celor adunați. Mulțimea încremenea. În locul cuvintelor, din sute de guri deschise ieșeau doar niște norișori de abur. El se uita cum se topeau în aerul înghețat. Și se făcea auzit scârțâitul zăpezii de ianuarie sub picioarele lui. Sau foșnetul frunzișului de septembrie. Toți așteptau o minune, și pe fețele celor ce stăteau acolo în picioare se prelingea sudoarea așteptării. Se auzeau căzând pe pământ picurii sărați. Dându-se la o parte, mulțimea îl lăsa să treacă spre acela pentru care venise.

Își punea mâna pe fruntea bolnavului. Sau îi atingea rana. Mulți credeau că atingerea mâinii lui vindecă. Porecla de Rukinețul[1], primită după locul în care se născuse, căpătase astfel încă un înțeles. De la un an la altul, măiestria lui în ale lecuirii tot progresase și, la zenitul vieții, atinsese culmi inaccesibile, pare-se, omului.

---

1 *Ruka*, în limba rusă, înseamnă „mână".

Se spunea că poseda elixirul nemuririi. Din vreme în vreme, chiar este exprimată ideea că cel care dăruise vindecare nu putea muri ca toți ceilalți. O astfel de părere se întemeiază pe faptul că, după ce a murit, trupul său nu a arătat urme de descompunere. Zăcând multe zile sub cerul liber, el și-a păstrat vechea înfățișare. Iar după aceea a dispărut, ca și cum cel căruia îi aparținea obosise să mai zacă. Se ridicase și plecase. Cei ce gândesc astfel uită totuși că, de la facerea lumii, numai doi oameni au părăsit pământul întrupați. Pentru demascarea Antihristului, Dumnezeu l-a luat pe Enoh, iar în carul de foc s-a ridicat la cer Ilie. De vraciul rus datina nu amintește.

Judecând după puținele spuse ale sale, el nu s-a pregătit să se afle veșnic în trup – măcar că s-a ocupat de trup toată viața. Și nici elixirul nemuririi, cel mai probabil, nu l-a avut. Lucrurile de soiul acesta nu prea corespund celor pe care le știm despre el. Cu alte cuvinte, se poate spune categoric că în prezent el nu este cu noi. Mai este de menționat și faptul că el nu înțelegea întotdeauna ce timp trebuie socotit prezent.

Cartea cunoașterii

I

El a apărut pe lume în satul Rukina, lângă mânăstirea Sfântul Kiril. Asta s-a petrecut la 8 mai 6948 de la Facerea lumii, anul 1440 de la Naşterea Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în ziua pomenirii lui Arsenie cel Mare. Şapte zile după aceea a fost botezat cu numele lui Arsenie. În aceste şapte zile, mama lui nu a mâncat carne, ca să îl pregătească pe nou-născut pentru prima împărtăşanie. Patruzeci de zile după naştere, ea nu s-a dus la biserică şi a aşteptat să i se cureţe carnea. Când carnea ei s-a curăţat, s-a dus la slujba din zorii zilei. Lăsându-se să cadă la pământ în pridvor, a rămas aşa câteva ceasuri şi a implorat pentru pruncul ei un singur lucru: viaţă. Arseni era al treilea copil al ei. Cei născuţi înaintea lui nu trecuseră de primul an.

Arseni a trecut. Pe 8 mai 1441, la mânăstirea Sfântul Kiril de Belozersk, familia a făcut o slujbă de mulţumire. Sărutând după slujbă moaştele preacuviosului Kiril, Arseni şi părinţii lui au plecat acasă, iar Hristofor, bunicul lui, a rămas la mânăstire. În ziua următoare se împlinea cel de-al şaptezecilea an al vieţii sale, şi el hotărâse să îl întrebe pe stareţul Nikandru ce să facă mai departe.

În principiu, a răspuns stareţul, nu am ce să-ţi spun. Doară: trăieşte, prietine, cât mai aproape de cimitir. Eşti atâta de lung, că o să fie anevoios să te ducă acolo. Şi, în general: trăieşte singur.

Aşa a spus stareţul Nikandru.

8

Și Hristofor s-a mutat lângă un cimitir din împrejurimi. La ceva depărtare de slobozia Rukina, chiar lângă gardul cimitirului, a găsit o izbă pustie. Stăpânii ei nu supraviețuiseră ultimei molime. Erau anii în care casele deveniseră mai mari decât oamenii. În izba făcută temeinic, cu loc berechet, dar fără moștenitori, nu se hotărâse nimeni să se mute. Cu atât mai mult cu cât se afla lângă cimitirul plin de morți de ciumă. Dar Hristofor s-a hotărât.

S-a spus că, încă de pe-atunci, el și-a imaginat absolut clar care avea să fie soarta acestui loc. Că, pesemne, chiar în vremurile acelea îndepărtate, el a știut că pe locul izbei lui avea să se ridice în anul 1495 biserica cimitirului. Biserica a fost ridicată în semn de recunoștință pentru deznodământul fericit al anului 1492, la șapte mii de ani de la Facerea lumii. Și deși așteptatul sfârșit al lumii nu s-a produs în acel an, tizul lui Hristofor, în chip neașteptat pentru sine și pentru ceilalți, a descoperit America (atunci nu s-a dat atenție acestui lucru).

În anul 1609, biserica a fost distrusă de polonezi. Cimitirul a intrat în paragină și pe locul lui a crescut o pădure de pini. Cu cei ce culegeau ciuperci intrau în vorbă năluci. În anul 1817 cumpără pădurea, pentru a produce cherestea, negustorul Kozlov. După doi ani, pe locul eliberat se construiește un spital pentru săraci. Exact după o sută de ani, în clădirea spitalului intră CEKA[1] districtuală. În concordanță cu destinația inițială a terenului, instituția organizează pe el înmormântări în masă. În anul 1942, pilotul neamț Heinrich von Einsiedel, nimerind cu precizie, șterge clădirea de pe fața pământului. În anul 1947, terenul este reamenajat ca poligon militar și este alocat brigăzii a 7-a „K.E. Voroșilov", decorată cu ordinul „Steagul Roșu". Din anul 1991, pământul aparține gospodăriei legumicole „Nopți albe". Odată cu cartofii, membrii gospodăriei scot numeroase oase și proiectile, dar nu se grăbesc să se plângă consiliului local. Ei știu că, oricum, nimeni nu le va pune la dispoziție alt teren.

---

1 Comisia extraordinară pe întreaga Rusie pentru combaterea contrarevoluției și a sabotajului, înființată în 1917 de Lenin.

Păi, pe pământul ăsta ne-a fost dat nouă să trăim, spun ei.

Această previziune amănunțită i-a indicat lui Hristofor faptul că, atât cât va trăi el, pământul va rămâne neatins, iar casa aleasă de el va rămâne întreagă cincizeci și patru de ani. Hristofor a înțeles că, pentru o țară cu o istorie furtunoasă, cincizeci și patru de ani nu înseamnă puțin.

Casa aceasta avea cinci pereți: pe lângă cei patru pereți exteriori, izba mai avea un al cincilea, interior. Despărțind izba, el forma două odăi: una caldă (cu cuptor) și una rece.

După ce a intrat în casă, Hristofor s-a uitat cu băgare de seamă dacă nu sunt goluri între bârne și a întins din nou pe ferestre bășica de bou. A luat boabe de fasole și boabe de ienupăr și le-a amestecat cu așchii de ienupăr și cu tămâie. A adăugat frunze de stejar și frunze de rută. Le-a pisat mărunt, le-a pus pe jar și timp de o zi s-a ocupat cu afumatul.

Hristofor știa că molima, cu timpul, iese singură din izbe, dar nu a socotit de prisos această măsură de prevedere. Se temea pentru ai săi, care puteau să vină ca să-l vadă. Se temea și pentru cei pe care îi trata, fiindcă veneau la el tot timpul. Hristofor era tămăduitor cu ierburi, și veneau la el tot felul de oameni.

Veneau cei chinuiți de tuse. Le dădea grâu măcinat și făină de orz, pe care le amesteca cu miere. Uneori le dădea alac fiert, fiindcă alacul scoate umezeala din plămâni. După cum era felul tusei, putea să dea supă de mazăre sau apă în care fiersese nap turcesc. Hristofor deosebea tusea după cum suna. Dacă tusea era spartă și nu se arăta clar, Hristofor își lipea urechea de pieptul bolnavului și îi asculta îndelung respirația.

Veneau ca să scape de negi. Acestora, Hristofor le poruncea să își pună pe negi ceapă sfărâmată cu sare. Sau să îi ungă cu găinat de vrabie frecat cu salivă. Dar cel mai bun remediu i se păreau a fi semințele de albăstrele, pisate și presărate pe negi. Semințele de albăstrele trăgeau rădăcina din negi și ei nu mai creșteau în locul cu pricina.

Ajuta Hristofor și în cele ale patului. Pe cei care veneau pentru asta îi cunoștea imediat – după cum intrau și șovăiau în prag. Privirea lor tragică și vinovată îi stârnea lui Hristofor râsul, dar el nu lăsa să se vadă. Trecând direct la subiect, tămăduitorul cu

ierburi îi îndemna pe oaspeți să-și dea jos pantalonii, și oaspeții se supuneau fără să crâcnească. Uneori îi trimitea să se spele în încăperea de-alături, sfătuindu-i să dea mare atenție prepușului. El era convins că regulile de igienă personală trebuie respectate și în Evul Mediu. Îl irita să audă cum apa din căuș curge întretăiat în hârdăul de lemn.

Ce zici de aista, însemna el mânios pe o bucată de coajă de mesteacăn. Și cum i-or lăsa femeile la ele pe așa unii? Te-apucă groaza.

Dacă membrul de taină nu avea vătămări evidente, Hristofor întreba despre problemă cu de-amănuntul. Nu se temeau să îi spună, fiindcă știau: el nu era guraliv. În lipsa erecției, Hristofor sfătuia să se adauge în mâncare anason și migdale, care sunt scumpe, ori un sirop ieftin de izmă, lucruri care sporesc sperma și îmboldesc gândurile de pat. Același efect era atribuit ierbii cu ciudatul nume de *seu de corb*, precum și grâului obișnuit. Mai exista, în fine, și *iarba las*, care avea două rădăcini: una albă și una neagră. Cea albă făcea să apară erecția, cea neagră – să dispară. Neajunsul acestui remediu era acela că rădăcina albă trebuia ținută la momentul cu pricina în gură, lucru pe care nu erau dispuși chiar toți să-l facă.

Dacă toate acestea nu sporeau sperma și nu stimulau gândurile de pat, tămăduitorul trecea de la lumea vegetală la cea animală. Celor lipsiți de potență li se recomanda să mănânce rață sau rinichi de cocoș. În cazurile critice, Hristofor dispunea să se procure ouă de vulpe, să fie sfărâmate în supă și să se bea cu vin. Cei cărora acest lucru le era peste puteri, le recomanda să sugă ouă obișnuite de găină, luate cu ceapă și cu nap.

Mai degrabă decât să creadă în ierburi, Hristofor credea în faptul că prin fiecare iarbă vine ajutorul Domnului pentru un anumit lucru. La fel vine acest ajutor și prin oameni. Și unii și alții sunt numai instrumente. De ce de fiecare dintre ierburile știute de el erau legate calități strict determinate, el nu se întreba, socotind întrebarea de prisos. Hristofor înțelegea Cine făcuse legătura aceasta, și pentru el era de-ajuns că știa de ea.

Ajutorul dat de Hristofor celor apropiați nu se mărginea la medicină. El era convins că influența tainică a ierburilor se răs-

pândește asupra tuturor domeniilor vieții omenești. Știa că iarba *susai* cu rădăcină deschisă la culoare, ca ceara, aduce reușită. Le-o dădea celor care se ocupau cu negoțul, pentru ca, oriunde mergeau, să fie primiți cu cinste și să li se ducă faima.

Doară să nu întreceți măsura fudulindu-vă, îi prevenea Hristofor. Că mândria e rădăcina tuturor păcatelor.

Iarba *susai* le-o dădea doar celor de care era absolut sigur.

Cel mai mult ținea Hristofor la o iarbă roșie, cu un acușor, *roua cerului*. O avea întotdeauna la el. Știa că, oricând se apucă de o treabă, e bine să o aibă în sân. Să o ia, de pildă, la judecată, ca să nu fie osândit. Ori să șadă cu ea la ospăț, de frica vreunui eretic care pândește pe oricine s-a înmuiat.

Pe eretici Hristofor nu-i avea la inimă. Îi dădea în vileag cu iarba numită *capul lui Adam*. Adunând această iarbă prin smârcuri, își făcea semnul crucii spunând: îndură-te de mine, Doamne. Pe urmă, după ce ducea iarba la sfințit, Hristofor îl ruga pe preot să o pună pe altar și să o țină acolo patruzeci de zile. Luând-o cu el după ce se scurgeau patruzeci de zile, putea ghici fără greș, chiar și în mulțime, un eretic ori un diavol.

Soților geloși Hristofor le recomanda *lintiță* – nu lintița aceea care înnămolește bălțile, ci iarba albastră târâtoare pe pământ. Se pune la căpătâiul femeii: adormind, ea spune singură tot despre ea. Bune și rele. Mai era o cale să o faci să vorbească: inima de bufniță. Ea trebuia pusă la inima femeii adormite. Dar puțini se încumetau să facă asta: era înfricoșător.

El, Hristofor, nu avea nevoie de astfel de mijloace, fiindcă nevasta îi murise cu treizeci de ani în urmă. Îi prinsese o furtună la marginea unei păduri în timp ce umblau după ierburi, o lovise un trăsnet. Hristofor stătea și nu credea că soața lui e moartă, acum o clipă era vie. O scuturase de umeri, apa din părul ei ud îi șiroia pe mâini. Îi frecase obrajii. Buzele ei se mișcau fără un sunet sub degetele lui. Ochii larg deschiși se uitau la vârfurile pinilor. El se ruga de ea să se ridice și să se întoarcă acasă. Ea tăcea. Și nimic nu putuse să o facă să vorbească.

În ziua când s-a mutat în locul cel nou, Hristofor a luat o bucată de coajă de stejar, nici prea mare, nici prea mică, și a scris: La urma urmelor, ei sunt deja oameni în toată firea. La urma

urmelor, copilul lor a împlinit deja un an. Socot că fără mine o să le fie mai bine. După ce a stat puțin pe gânduri, Hristofor a adăugat: Iar mai întâi de toate, ăsta a fost sfatul starețului.

I

Când Arseni a împlinit doi ani, au început să-l ducă pe la Hristofor. Uneori, după ce prânzeau, ei plecau împreună cu copilul. Dar de cele mai multe ori îl lăsau pe Arseni pentru câteva zile. Lui îi plăcea să stea la bunicul. Aceste vizite au fost prima amintire a lui Arseni. Și au fost și ultimul lucru pe care avea să îl uite.

În izba bunicului, lui Arseni îi plăcea mirosul. Avea în el mireșmele puzderiei de ierburi care se uscau sub tavan, era un miros care nu se mai afla niciunde. Îi plăceau și penele de păun pe care i le adusese lui Hristofor un pelerin și care erau prinse de perete în formă de evantai. Când se afla la Hristofor, băiatul se simțea cumva sub observație.

Îi mai plăcea icoana Sfântului Mucenic Hristofor, care atârna sub icoana Mântuitorului. În șirul severelor icoane rusești, ea arăta ciudat: Sfântul Hristofor avea cap de câine. Copilul se uita cu ceasurile la icoană, și prin chipul impresionant al chinocefalului se iveau încet-încet trăsăturile bunicului. Sprâncenele zburlite. Cutele care porneau de la nas. Barba crescută de sub ochi. Petrecând mai tot timpul în pădure, bunicul era tot mai bucuros să se dizolve în natură. Începuse să semene cu câinii și cu urșii. Cu ierburile și cu buturugile. Și vorbea cu un glas lemnos, scârțâit.

Uneori, Hristofor lua icoana de pe perete și i-o dădea lui Arseni să o sărute. Copilul îl săruta gânditor pe Sfântul Hristofor pe capul mițos și atingea culorile stinse cu buricele degetelor. Bunicul Hristofor urmărea cum curenții tainici ai icoanei curg în mâinile lui Arseni. Odată a făcut următoarea însemnare: copilul are o putere de concentrare deosebită. Viitorul lui îmi pare important, dar îl întrezăresc cu greu.

De la vârsta de patru ani, băiatul a început să fie introdus de Hristofor în tainele ierburilor. De dimineață până seara colindau

pădurile și culegeau ierburi de tot felul. Prin râpe căutau rușcuța de primăvară. Hristofor îi arăta lui Arseni frunzulițele ei ascuțite. Rușcuța de primăvară ajuta la hernie și la fierbințeală. Pentru fierbințeală, la iarba asta se adăugau cuișoare, și atunci bolnavului începea să îi curgă sudoarea șiroaie. Dacă sudoarea era păstoasă și ieșea din ea un miros urât, trebuia (uitându-se la Arseni, Hristofor s-a poticnit) să te pregătești de moarte. Privirea necopilărească a copilului l-a făcut să nu se simtă în largul lui.

Ce înseamnă moarte, a întrebat Arseni.

Moarte e când nu se mișcă și tac.

A, așa? Arseni s-a culcat pe mușchi și s-a uitat fără să clipească la Hristofor.

Ridicându-l pe băiat, Hristofor și-a spus în gând: soția mea, bunica lui, tot așa a stat atunci, de-asta m-am speriat așa de rău acum.

Nu trebuie să-ți fie frică, a strigat băiatul, că sunt iarăși viu.

Într-una dintre plimbări, Arseni l-a întrebat pe Hristofor unde se află bunica lui acum.

În cer, a răspuns Hristofor.

În ziua aceea, Arseni a hotărât să zboare până la cer. Cerul îl atrăgea de mult și, auzind că se află acolo bunica pe care nu o văzuse, această atracție a devenit de nebiruit. Aici îl puteau ajuta numai penele de păun, o pasăre – asta e sigur – din rai.

La întoarcerea acasă, Arseni a luat din pridvor o sfoară, a scos de pe perete penele de păun și, cu o scară, s-a cățărat pe acoperiș. Împărțind penele în două părți egale, și le-a legat bine de mâini. Prima dată, Arseni nu s-a pregătit mult pentru cer. Voia doar să tragă în piept aerul lui azuriu și, dacă avea să izbutească, să o vadă în sfârșit pe bunica lui. Și, poate, cu această ocazie să-i transmită un salut din partea lui Hristofor. Spunându-și în mintea lui că se poate întoarce taman bine la cina pe care tocmai o pregătea bunicul, Arseni s-a apropiat de marginea acoperișului, a dat din aripi și a făcut un pas înainte.

Zborul a fost ca vântul, dar nu a durat mult. În piciorul drept, primul care a atins pământul, Arseni a simțit o durere pătrunzătoare. Nu s-a putut ridica, și zăcea tăcut, acoperindu-și picioarele

cu aripile. Penele de păun rupte și scuturate pe pământ au fost zărite de Hristofor când a ieșit să îl cheme pe băiat la cină. I-a pipăit piciorul și a înțeles că era o fractură. Pentru ca osul să se refacă mai repede, a pus pe locul vătămat o prișniță cu mazăre pisată. Pentru ca piciorul să stea liniștit, i-a legat o scândurică. Pentru a-i întări lui Arseni nu numai carnea, ci și spiritul, l-a dus la mânăstire.

Știu că te pregătești de cer, a spus din pragul chiliei starețul Nikandru. Dar modul cum procedezi îl socot, să mă ierți, exotic. Când o fi vremea, o să-ți povestesc cum se face asta.

De îndată ce Arseni a putut să calce cu piciorul, au reînceput să culeagă ierburi. La început au mers numai prin pădurea de pe-aproape, dar cu fiecare zi, pe măsură ce Arseni prindea putere, mergeau tot mai departe. De-a lungul râurilor și pârâurilor adunau floarea rusalcelor – flori roșii-galbene cu frunze albe – împotriva otrăvii. Tot acolo, pe lângă râuri, găseau planta *baclan*. Hristofor învățase să o recunoască după floarea galbenă, frunzele rotunde și rădăcina ei albă. Iarba asta era bună de leac pentru vaci și cai. La marginea pădurii culegeau *didițel*, care creștea doar primăvara. Trebuia rupt în zilele de nouă, douăzeci și două și douăzeci și trei aprilie. Când se ridica o izbă, se punea didițel sub cea dintâi bârnă. Și mai mergeau după *savă*. Atunci Hristofor era cu mare băgare de seamă, fiindcă atunci când dădeai de ea exista pericolul să ți se tulbure mintea. Dar (și Hristofor se așeza pe vine în fața copilului) dacă pui iarba asta pe urma hoțului, ți se întoarce ce ți s-a furat. Punea iarba într-un coșuleț de nuiele și o acoperea cu brusture. În drum spre casă culegeau de fiecare dată iarba fermecată, care alungă șerpii.

Pune o semincioară din asta în gură și apa se dă la o parte, a spus odată Hristofor.

Se dă la o parte? a întrebat serios Arseni.

Cu o rugăciune – se dă la o parte. Hristofor a simțit o stânjeneală. Rugăciunea e totul.

Atunci la ce mai trebuie semincioara? Băiatul a ridicat capul și a văzut că Hristofor zâmbea.

Așa e datina. Treaba mea e să-ți spun.

Culegând ierburi, au văzut odată un lup. Lupul stătea la câțiva pași de ei și se uita în ochii lor. Limba îi atârna din gură și tremura de des ce respira. Lupului îi era cald.

Să nu ne mișcăm, a spus Hristofor, și o să plece. Mare Mucenic Gheorghe, ajută-ne.

Ba n-o să plece, s-a împotrivit Arseni. Doar a venit ca să fie cu noi.

Băiatul s-a apropiat de lup și l-a luat de grumaz. Lupul s-a lăsat la pământ. De după labele din spate îi apărea vârful cozii. Hristofor s-a sprijinit de un pin și s-a uitat cu luare-aminte la Arseni. Când au luat-o spre casă, lupul s-a dus după ei. Tot cu limba atârnându-i, ca un steguleț roșu. La marginea satului, lupul s-a oprit.

De atunci au tot întâlnit lupul în pădure. Când mâncau, lupul se așeza lângă ei. Hristofor îi arunca bucăți de pâine, și lupul, clănțănind din dinți, le prindea din zbor. Se tolănea pe iarbă și se uita gânditor drept înainte. Când bunicul și nepotul se întorceau, lupul îi însoțea chiar până acasă. Uneori rămânea noaptea în curte, și dimineața plecau toți trei după ierburi.

Când Arseni obosea, Hristofor îl lua în spate, pus în desaga din pânză de in. După o clipă îi simțea obrazul lipit de ceafa lui și înțelegea că băiatul doarme. Hristofor pășea încet pe mușchiul cald al verii. Cu mâna în care nu avea coșul, îndrepta băierele pe umeri și alunga muștele din preajma băiatului adormit.

Acasă, Hristofor scotea din părul lui Arseni scaieții, uneori îl spăla pe cap cu leșie. Leșia o făcea din frunze de arțar și din planta albă *Enoh*, pe care o adunau amândoi prin locurile înalte. De la leșie, părul auriu al lui Arseni se făcea moale ca mătasea. În razele soarelui devenea luminos. Hristofor îi împletea în el frunzulițe de angelică, ca să-l iubească oamenii. Dar observa că oamenii îl iubeau oricum.

Apariția copilului răspândea o stare de spirit mai bună. Asta simțiseră toți locuitorii satului Rukina. Când îl luau pe Arseni de mână, nu mai voiau să îi dea drumul. Când îl sărutau pe păr, li se părea că au dat de un izvor. Era în Arseni ceva care parcă le ușura viața nicidecum simplă. Și îi erau recunoscători.

Noaptea, Hristofor îi povestea copilului despre Solomon și Kitovras[1]. Povestea asta o știau amândoi pe dinafară, dar totul se petrecea ca și cum ar fi fost pentru prima dată, întotdeauna.

Când Kitovras a fost dus la Solomon, el a văzut un om care își cumpărase încălțări. Omul a vrut să știe dacă încălțările acelea îl vor ține șapte ani, și Kitovras a râs. Mergând mai departe, Kitovras a văzut o nuntă și l-a podidit plânsul. Și l-a întrebat Solomon pe Kitovras de ce a râs.

Că îl văzui pe omul acel, a spus Kitovras, că nu are să apuce șapte zile.

Și l-a întrebat Solomon pe Kitovras de ce a plâns.

Plânsei, a spus Kitovras, că mirele acel nu are să apuce treizeci de zile.

Într-un rând, băiatul a spus:

Eu nu înțeleg de ce a râs Kitovras. Fiindcă știa că omul acela o să învie?

Nu știu. Nu sunt sigur.

Hristofor simțea și el că ar fi fost mai bine ca Kitovras să nu fi râs.

Pentru ca Arseni să adoarmă mai ușor, Hristofor îi punea sub pernă *răchitan*. Și Arseni adormea ușor. Și visele lui erau liniștite.

A

La scurt timp după ce Arseni a făcut de două ori șapte ani, tatăl lui l-a dus la Hristofor.

În sat e îngrijorare mare, a spus tatăl, oamenii se așteaptă să dea ciuma. Las' să fie aici băiatul, departe de toate.

Da' fii și tu, l-a îndemnat Hristofor, și femeia ta.

Io, tătâne, am de strâns grâul, că de unde grâne la iarnă? Și doar a ridicat din umeri.

Hristofor pisă niște pucioasă fierbinte și i-o dădu la el, s-o ia cu gălbenuș de ou și să bea zeamă de măceș. Îi porunci să nu

1 Legendă biblică apocrifă, apărută în Rusia în Evul Mediu.

deschidă ferestile, iar dimineața și seara să aprindă în curte un foc cu lemne de stejar. Când or începe cărbunii să mocnească, să arunce pe ei pelin, ienupăr și rută. Atâta. Asta e tot ce poți să faci. Hristofor a oftat. Păzește-te de năpasta ceasta, fiule.

Uitându-se cum mergea taică-său spre căruță, Arseni începu să plângă. Mergea ca omul mic de statură, cu pas săltat. S-a așezat doar pe-o parte și și-a aruncat picioarele pe fânul din căruță. A apucat hățurile și a plescăit la cal. Calul a fornăit, a smucit capul, s-a clintit puțin. Pe pământul bătătorit, copita a sunat sec. Tatăl se leagănă ușor. Se întoarce, face cu mâna. Se transformă într-un punct. Dispare.

Ce ți-e de plângi, îl întreabă Hristofor pe băiat.

Văd pe el semnul morții, răspunse băiatul.

Arseni a plâns șapte zile și șapte nopți. Hristofor tăcea, fiindcă știa că băiatul avea dreptate. Văzuse și el semnul. Și mai știa că aici ierburile și cuvintele lui erau neputincioase.

La amiaza celei de a opta zi, Hristofor l-a luat pe băiat de mână și s-a dus cu el în sat, la Rukina. Era o zi senină. Mergeau fără să calce ierburile și fără să ridice praful. Parcă în vârful picioarelor. Parcă intrând în odaia cu mortul. Pe drumul spre satul Rukina, Hristofor a scos din buzunar o rădăcină de angelică muiată în oțet de vin și a rupt-o în două jumătăți. O jumătate a păstrat-o și o jumătate i-a dat-o lui Arseni.

Uite, ține-o în gură. E cu noi puterea lui Dumnezeu.

Așezarea i-a întâmpinat cu lătratul câinilor și mugetul vacilor. Hristofor cunoștea bine sunetele astea, nu le-ar fi putut lua drept nimic altceva. Era muzica ciumei. Bunicul și nepotul mergeau încet pe uliță, dar numai câinii li se repezeau în întâmpinare din lanțurile lor. Oameni nu erau. Când s-au apropiat de casa lui Arseni, Hristofor a spus:

Nu merge mai departe. Aici bântuie moartea.

Băiatul a încuviințat din cap, fiindcă văzuse aripa ei. Au pândit casa. Aerul încins tremura deasupra coamei acoperișului.

Hristofor s-a închinat și a intrat în curte. Lângă gard stăteau snopii de grâu netreierat. Ușa izbei era deschisă. Sub soarele de august, dreptunghiul acela căscat arăta a rău. Din toate culorile zilei luase în el doar negrul. Tot negrul cu putință, și frigul.

Nimerind acolo, cum să mai rămâi printre cei vii? Clătinându-se, Hristofor făcu un pas spre ușă.

Stai pe loc, a răsunat din întuneric.

Glasul acela i l-a amintit pe cel al fiului său. Dar i l-a amintit numai. Ca și cum altcineva, nu fiul său, folosise acest glas. Hristofor nu s-a încrezut în el și a mai făcut un pas spre ușă.

Stai pe loc că te omor.

În întuneric s-a auzit o bubuitură și, ca și cum i-ar fi căzut cuiva din mână, de ușorul ușii s-a lovit un ciocan.

Lasă-mă să vă văd, a spus Hristofor cu o voce răgușită.

I se tăiase răsuflarea.

Suntem deja morți, a spus glasul. Și străini pentru cei vii. Nu intra, ca Arseni să rămână în viață.

Hristofor s-a oprit. A auzit cum îi pulsa pe tâmplă o venă și a înțeles că fiul lui spune adevărul.

Apă, a gemut din întuneric mama.

Mamă, a strigat Arseni și s-a repezit în izbă.

A luat apă din căldare și i-a dat mamei căzute de pe laviță să bea. A sărutat-o pe fața ca de tablă, dar ea parcă dormea și n-a putut deschide ochii. A încercat să o ia de pe podea și palmele lui au simțit ganglionii inflamați de la subsuorii ei.

Copile, nu mai pot să mă trezesc...

Brațul tatălui l-a apucat pe Arseni și l-a zvârlit spre prag. Din prag l-a și tras Hristofor. Arseni striga cum nu mai strigase niciodată, dar nu îl auzea nimeni în sat. Când s-a lăsat liniștea, a văzut în prag trupul mort al tatălui.

C

De-atunci, Arseni a rămas la Hristofor.

Băiatul este cu siguranță dăruit, a însemnat odată Hristofor. Prinde totul din zbor. L-am învățat cum e cu ierburile și asta o să-i asigure hrana în viață. O să-i trec multe alte cunoștințe, ca să-și lărgească universul. Să afle în ce fel a fost făcută lumea.

Într-o noapte înstelată de octombrie, Hristofor l-a dus pe băiat într-o luncă și i-a arătat cum se întâlnesc tăriile – cerul și pământul:

La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul. De-aceea le-a făcut, ca să nu crează oamenii că îs fără de început cerul și pământul. Și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric. Și lumina a numit-o Dumnezeu ziuă, iar întunericul l-a numit noapte.

Iarba se freca mângâioasă de picioarele lor, iar deasupra capetelor zburau meteoriți. Ceafa lui Arseni simțea mâna caldă a lui Hristofor.

Și a făcut Dumnezeu soarele ca să lumineze ziua, iar luna și stelele ca să lumineze noaptea.

Sunt mari astrele? a întrebat băiatul.

Da, în general... Hristofor și-a încrețit fruntea. Circumferința Lunii are o sută douăzeci de mii de faze, iar circumferința Soarelui – aproximativ, firește, trei milioane de faze. Ele doar par mici, dar adevăratele lor dimensiuni sunt greu chiar și de imaginat. Suie pe un munte înalt și privește câmpul. Turma ce paște acolo nu se arată vederii tale ca niște furnici? Așa-i și cu astrele.

După aceea, câteva zile vorbiră despre aștri și prevestiri. Hristofor îi povesti băiatului despre soarele dublu, pe care îl văzuse nu numai o dată în viață: apariția lui la răsărit sau la apus înseamnă ploaie mare și vânt. Uneori soarele le pare oamenilor însângerat, dar asta se întâmplă din pricina aburilor cețoși și arată că umiditatea este mare. Dar alteori razele soarelui seamănă cu părul (Hristofor mângâie părul lui Arseni), iar norii parcă ard, și asta e semn de vânt și de frig. Dacă însă razele se încovoaie ușor spre soare, iar norii la asfințit se înnegresc – asta înseamnă timp rău. Când la asfințit soarele e curat, e semn de timp liniștit și senin. Timp senin înseamnă și când e lună trei zile, dacă e curată și subțire. Dacă e subțire, dar ca de foc, e semn de vânt puternic, iar când amândouă cornurile sunt egale și cornul nordic e curat, e semn că se potolesc vânturile din apus. Dacă se întunecă luna plină, așteaptă-te la ploi, dacă se subțiază din amândouă părțile – la vânt, coroană în jurul lunii e semn de nenorocire, iar coroană care se întunecă – de mare nenorocire.

De vreme ce băiatul e vădit interesat de lucrurile astea, de ce să nu-i spun despre ele, s-a întrebat Hristofor. Odată au ajuns pe malul unui lac, și Hristofor a spus:

A poruncit Dumnezeu ca râurile să facă pește care să înoate în adânc, și păsări care să zboare în tăria cerului. Și unele și altele au fost făcute să plutească în stihiile lor. A mai poruncit Dumnezeu ca pământul să facă suflet viu – patrupedele. Până la căderea în păcat, jivinele le-au fost supuse lui Adam și Evei. Se poate spune că iubeau oamenii. Dar acum – doar în cazuri rare, parcă s-a stricat tot.

Hristofor bătu ușurel pe grumaz lupul care se ținea temător după ei.

Și dacă stai să te gândești, păsările, peștii și jivinele seamănă în multe privințe cu oamenii. În asta constă, vezi tu, unitatea noastră absolută. Noi învățăm unul de la altul. Puiul de leu, Arseni, întotdeauna, e născut de leoaică mort, dar în cea de-a treia zi vine leul și îi insuflă viață. Asta ne amintește nouă că și pruncul omului, până să fie botezat, e mort pentru veșnicie, dar odată ce este botezat se însuflețește. Dar există și un pește miriapod. De ce culoare e piatra pe lângă care înoată, de culoarea aceea se face și el: de e albă – alb, de e verde – verde. Așa sunt, copile, și unii oameni: cu creștinii sunt creștini, cu cei necredincioși sunt necredincioși. Mai există și o pasăre, phoenix, care nu are nici soț, nici copii. Ea nu mănâncă nimic, dar zboară printre cedrii libanezi și își umple aripile de mireasma lor. Când îmbătrânește, zboară în înalt și se aprinde de la focul ceresc. Și când coboară, își aprinde cuibul și arde și ea, și în cenușa cuibului ei se naște un viermișor, din care cu timpul crește iar pasărea phoenix. Tot așa, Arseni, cei ce primesc chinul pentru Hristos renasc în toată slava pentru Împărăția Cerească. Și mai e, în fine, pasărea caladrius, albă toată. Iar cel ce cade bolnav are de aflat de la pasărea caladrius a lui de-o să trăiască ori o să moară. Și dacă e să moară, caladrius a lui își întoarce fața, dar de-i e dat să trăiască, pasărea, veselindu-se, zboară afară, spre soare – și toți au a înțelege că ea a luat boala celui bolnav și a spulberat-o în văzduh. Așa și Domnul nostru Iisus Hristos, urcând pe lemnul crucii a vărsat pentru noi sângele Lui preacurat pentru vindecarea de păcat.

Și de unde putem să luăm noi pasărea asta, a întrebat băiatul.

Fii chiar tu pasărea asta, Arseni. Doar tu chiar zbori puțintel.

Băiatul a încuviințat dus pe gânduri, și seriozitatea lui l-a făcut pe Hristofor să nu se simtă în largul lui.

Ultimele frunze de pe mal au fost suflate în apa neagră a lacului. Frunzele se rostogoleau la grămadă pe iarba maronie, apoi tremurau pe lacul vălurit. Pluteau tot mai departe. Chiar lângă apă se vedeau urme de la cizmele pescarilor. Urmele erau pline de apă și păreau veșnice. Lăsate o dată pentru totdeauna. Și în ele pluteau frunze. Barca pescarilor se legăna nu departe de mal. Cu mâinile înroșite de frig, oamenii trăgeau năvodul. Frunțile și bărbile le erau ude de sudoare. Mânecile le erau grele de apă. În năvod se zbătea un pește de mărime mijlocie. Lucind în soarele palid de toamnă, împroșca barca cu stropi. Pescarii erau mulțumiți de ce prinseseră și strigau tare între ei. Arseni nu le înțelegea cuvintele. Nu putea să repete nici un cuvânt de-al lor, deși le auzea clar. Lepădându-și învelișul înțelesului, cuvintele se prefăceau fără grabă în sunete și se topeau în văzduh. Cerul era fără culoare, fiindcă își dăduse deja toate culorile verii. Mirosea a fum de cuptor.

Arseni se bucură la gândul că, ducându-se acasă, vor încinge cuptorul și vor simți desfătarea fără seamăn a toamnei. De încălzit se încălzeau ca toți cei din jur, la negru, adică cu tot fumul înăuntru. După aceea, pereții izbei erau calzi. Bârnele groase păstrau mult căldura. Și mai mult o ținea cuptorul de pământ. Pietrele așezate lângă peretele din fund al cuptorului se încingeau până la roșu. Fumul se ridica sub tavanul înalt și ieșea gânditor prin burlanul de deasupra ușii. Fumul i se părea lui Arseni o ființă vie. Lipsa lui de grabă era liniștitoare. Fumul trăia în partea de sus, neagră de funingine, a izbei. Partea de jos era orânduită frumos și luminoasă. Cele două părți ale izbei, de sus și de jos, erau despărțite prin *polavociniki* – niște scânduri late pe care cădea de sus funinginea. Dacă treaba era făcută cum trebuie, fumul nu cobora sub ele.

Încălzitul cuptorului intra în sarcina lui Arseni. Aducea de la magazia de lemne scurtături de mesteacăn și le punea în cuptor, ca o căsuță. Între ele îndesa vreascuri. Focul îl aprindea cu tăciuni. Îi scotea din niște lăcașuri anume din vatra cuptorului, numite *ocelki*, în care tăciunii pentru aprins focul se păstrau sub

un strat de cenușă. Învelea tăciunii în frunze uscate și sufla cu toată puterea. Frunzele își schimbau încet culoarea. Arzând deja pe dinăuntru, încă mai părea că nu le pasă de uscăciunea lor, dar cu fiecare clipă le venea tot mai greu și, dintr-odată, focul le cuprindea din toate părțile. De la frunze, focul se năpustea la vreascuri, iar de la vreascuri la lemnele tăiate. Lemnele începeau să ardă din părți. Dacă erau umede, trosneau, împroșcând snopi de scântei. În viscolul de foc, copilul vedea pasărea phoenix și îi arăta către ea lupului care ședea lângă el. Lupul se încrunta la răstimpuri, dar era de neînțeles dacă chiar vedea pasărea. Uitându-se cu neîncredere la lup, Arseni i-a spus lui Hristofor:

El stă nefiresc, aș spune încordat. După mine, pur și simplu se teme pentru pielea lui.

Băiatul avea dreptate. Snopii de scântei care zburau din cuptor făceau ca lupul să fie neliniștit. Doar când focul a ajuns să ardă egal, de sfârșit, lupul s-a întins pe podea și și-a pus capul pe labe, ca un câine.

Noi suntem răspunzători pentru ceea ce îmblânzim, a spus Hristofor cu ochii la lup.

Uitându-se în cuptor, Arseni își vedea acolo câteodată fața. Era încadrată de păr cărunt, strâns într-un ghem la ceafă. Fața era acoperită de zbârcituri. Cu toată lipsa asta de asemănare, băiatul înțelegea că aceasta era imaginea lui. Doar că peste mulți ani. Și în alte împrejurări. Era imaginea cuiva care, stând lângă foc, vede chipul băiatului bălai și nu vrea ca cel care intră să-l tulbure.

Cel care intră rămâne în prag și, punând un deget pe buze, șoptește cuiva peste umăr că Vraciul întregii Rusii este ocupat acum. Se uită la flăcări.

Las-o să intre, Meleti, spune starețul fără să se întoarcă. Ce vroiești, femeie?

Să trăiesc vroiesc, Vraciule. Ajută-mă.

Dar de murit nu vroiești?

Sunt care vroiesc să moară, dă lămurire Meleti.

Am un fiu. Ai milă de el.

Uite, acesta? Starețul arată spre gura cuptorului, unde în contururile unei flăcări se ghicea figura unui băiat.

Degeaba cazi în genunchi, cneaghină (Meleti e tulburat și își roade unghiile), lui nu-i place asta.

Stareţul îşi desprinde privirea de la flacără. Se apropie de cneaghina îngenuncheată şi se lasă în genunchi alături de ea. Meleti, mergând de-a-ndăratelea, iese. Stareţul o ia pe cneaghină de bărbie, se uită în ochii ei. Cu dosul palmei îi şterge lacrimile.

Tu, femeie, ai o tumoare la cap. De-asta ţi se înrăutăţeşte vederea. Şi îţi slăbeşte auzul.

El îi îmbrăţişează capul şi îl strânge la pieptul lui. Cneaghina îi aude bătaia inimii. Suflarea de bătrân, îngreunată. Prin cămaşa lui simte răceala crucii purtate pe piele. Duritatea muchiilor ei. Se miră şi ea că bagă de seamă toate astea. Dincolo de uşile închise, Meleti face surcele. Faţa îi e lipsită de expresie.

Crede în Dumnezeu şi Maica Sa Precistă şi vei afla ajutor. Stareţul atinge cu buze uscate fruntea ei. Iar tumoarea ta va da înapoi. Du-te în pace şi nu te mai amărî.

De ce plângi, Arseni?

Plâng de bucurie.

Arseni se întoarce tăcut către lup. Lupul îi linge lacrimile.

2

Omul a fost făcut din ţărână. Şi în ţărână se va întoarce. Dar trupul care i-a fost dat pentru timpul vieţii e minunat. Tu trebuie să îl cunoşti cât se poate de bine, Arseni.

Astfel a vorbit Hristofor, îmbălsămându-l pe Andron din Novgorod, înainte de a-l trimite pe răposat acasă. Într-o scăldătoare din slobozia Rukina, Hristofor a frecat pielea lui Andron cu răşină de cedru amestecată cu miere şi cu sare. Atins de Hristofor, Andron tremura cu tot trupul şi părea viu. Această impresie era întărită şi de membrul răposatului, parcă nepotrivit de mare pentru statura lui scundă, chiar dacă era voinic. Lui Arseni i se părea că Andron acum-acum avea să se ridice, să-i mulţumească lui Hristofor pentru îngrijire şi să iasă la aer curat. Dar Andron nu s-a ridicat. După încăierarea de peste noapte, zăcea cu ţeasta crăpată şi cu cele dintâi pete de cadavru pe spinare. Pe Andron cel venit de-aiurea îl interesaseră fetele din sat (chiar

ieri). Asta fusese pricina încăierării. Azi Andron era pregătit pentru ultimul său drum la Novgorod.

În micul trup omenesc (a spus Hristofor), asemeni soarelui într-o picătură de apă, se reflectă nemărginita înțelepciune a lui Dumnezeu. Fiecare organ a fost gândit până în cel din urmă detaliu. Inima, de pildă, hrănește tot corpul cu sânge, și în ea, cum se spune, sunt concentrate simțămintele noastre, uite de ce este ea apărată cu nădejde de coaste. Dinții mărunțesc și de-asta sunt din os tare, limba recunoaște gustul, și de-asta e moale și poroasă ca un burete, urechea e făcută în formă de scoică, să prindă sunetele care zboară. De altminteri, urechile clăpăuge (Hristofor și-a trecut degetul pe urechea lui Arseni) sunt semnul vorbelor de clacă. Dar mai e și urechea interioară, care nu se vede. Ea duce sunetele de la urechea exterioară la creier, și creierul preface sunetele în vorbă. La creier merg și venele de la ochi și tot creierul preface literele în cuvinte. El e împăratul întregului corp și se află cel mai sus, fiindcă dintre toate făpturile pământești doar omul e rațional și vertical. Gândirea lui incorporală, aflându-se în corp, se înalță la ceruri și atinge perfecțiunea acestei lumi. Spiritul reprezintă ochii sufletului. Când ochii ăștia se vatămă, sufletul ajunge orb.

Ce e acela suflet, a întrebat Arseni.

Este ce insuflă Dumnezeu în trup, e ceea ce ne deosebește de pietre și de plante. Sufletul ne face vii, Arseni. Îl asemăn cu flacăra ce iese dintr-o lumânare pământească, dar care nu e de natură pământească, ea tinde să se înalțe la stihiile de aceeeași natură cu ea.

Dacă sufletul face să fii viu, înseamnă că îl au și animalele, nu? Arseni arătă spre lupul care stătea lângă el.

Da, animalele au suflet, dar el e de aceeași natură cu trupul lor și se află în sângele lor. Și ține seamă: până la potop, oamenii nu mâncau animale, cruțându-și sufletul, căci odată cu trupul animalului moare și sufletul său. Dar sufletul omului are altă natură decât cea a trupului, și nu moare odată cu trupul, căci sufletul omenesc e din altceva, iar de la Creatorul însuși e insuflat harul.

Ce e menit trupului omenesc?

Trupul nostru se naște din țărână. Dar Domnul, care a făcut trupul din țărână, o să facă la un loc trupurile noastre descompuse. Că, știi, doar pare că trupul se descompune fără urmă, că se amestecă cu alte elemente, devenind pământ, râu, iarbă. Trupul nostru, Arseni, e ca mercurul vărsat, care stă, desfăcându-se în biluțe mici, pe pământ, dar nu se amestecă cu pământul. Stă așa până când vine cineva dibaci și îl adună la loc în vas. Așa și Cel de Sus adună din nou trupurile noastre descompuse pentru învierea tuturor.

Truda lui Hristofor a oprit pentru un timp descompunerea trupului lui Andron. Trupul avea un luciu mat și răspândea aromă de cedru. Era incredibil de alb. Mai puțin fața și mâinile până la coate, care păstraseră urmele culorii negricioase avute până nu demult. Terminând să îl frece cu unsoarea de îmbălsămare, Hristofor a început să îl înfășoare pe Andron cu fâșii de pânză. Le rupea cu pârâituri strașnice din bucata de pânză ce îi fusese adusă, le înmuia în unsoare și le strângea bine pe trupul celui răposat. Andron nu opunea rezistență. Pleoapele neînchise de tot îi dădeau un aer sarcastic și cumva chiar nepăsător. Părea că își râde de strădaniile lui Hristofor cel asudat. Părea să dea a înțelege prin toată înfățișarea lui că el oricum avea să ajungă la Novgorod.

Hristofor nu se uita la fața lui Andron. Îi înfășura trupul cu fâșie după fâșie, legând strâns capetele.

Odată ce-am început să vorbim despre trup, am să-ți povestesc cum se zămislesc copiii. La urma urmei, nici tu nu mai ești copil, și e timpul să știi că din vremea căderii în păcat a lui Adam și a Evei, oamenii nu mai sunt făcuți de Dumnezeu, ci își nasc ei înșiși copiii. Dar mai târziu ei mor, pentru că odată cu darul nașterii au căpătat și darul morții. Pruncul se zămislește din sămânța bărbatului și din sângele femeii. Sămânța bărbatului dă tăria oaselor și a venelor, iar sângele femeii dă moliciunea cărnii. Sângele, după cum știi, e roșu și curge prin vase, iar sămânța bărbătească se află aici (arătând spre ouăle mari ale lui Andron, Hristofor i le alătură de coapsă), și are culoarea albă.

Arseni știa ce culoare are sămânța, dar nu-i spusese lui Hristofor. Îi vorbise despre asta starețului Nikandru la spovedanie.

Ține mâinile deasupra învelitorii, l-a sfătuit stareţul Nikandru.

Dar n-a fost acasă, a fost la cimitir, a spus Arseni.

N-are-a face, a şuierat stareţul. Chiar şi la cimitir. Doar acolo zac oameni vii.

Eu am văzut doar morţi.

Pentru Dumnezeu toţi sunt vii.

Arseni şi-a întors faţa:

Eu am început să mă tem de moarte.

Stareţul şi-a trecut mâna peste părul lui Arseni. A spus:

Fiecare dintre noi repetă drumul lui Adam şi, odată cu pierderea nevinovăţiei, înţelege că e muritor. Plângi şi roagă-te, Arseni. Şi nu te teme de moarte, fiindcă moartea nu e numai durerea despărţirii. Ea este şi bucuria eliberării.

3

Să citească, Arseni a învăţat devreme. Literele pe care i le arăta Hristofor le memora în câteva zile şi, în scurt timp, le aduna fără greutate în cuvinte. La început l-a încurcat că în mai toate cărţile cuvintele nu erau separate unele de altele, ci erau un şir neîntrerupt. Odată Arseni a întrebat de ce cuvintele nu se scriu câte unul.

Păi ele se rostesc câte unul? l-a întrebat la rândul lui Hristofor. Dar am să-ţi spun şi mai mult. Uneori nici nu contează cum şi de către cine e spus cuvântul. E important doar faptul că a fost spus, odată ce-a fost gândit.

Cea dintâi lectură, şi cea preferată, a lui Arseni, au fost însemnările lui Hristofor pe coajă de mesteacăn. Şi asta din câteva motive. Gramotele[1] de mesteacăn erau scrise mare şi clar. Nu erau mari ca dimensiuni. Erau cea mai la îndemână lectură, fiindcă era plină izba de ele. Şi, mai mult decât atât, Arseni vedea cum erau făcute.

Primăvara, la vremea când se mişcau sevele copacilor, Hristofor se ocupa de prepararea cojii de mesteacăn. O jupuia frumos de pe trunchiuri, în fâşii late, pe care le fierbea preţ de

1 Aici, „cărţile".

câteva ceasuri în saramură. Cojile se făceau moi și nu mai erau casante. După prelucrare, Hristofor tăia coaja în foi egale. Acum putea fi folosită, înlocuind foarte bine hârtia, care era scumpă.

Hristofor nu avea un timp anume pentru scris. Putea să scrie deopotrivă dimineața, în timpul zilei și seara. Câteodată, dacă îi venea în minte o idee de preț, se scula noaptea și o scria. Însemna cele citite prin cărți: a avut regele Solomon șapte sute de soațe, iar țiitoare trei sute, iar cărți opt mii. Nota propriile lui observații: în a zecea zi a lunii septembrie lui Arseni i-a căzut un dinte. Însemna rugăciunile de lecuire, compoziția leacurilor, descrierea ierburilor, date despre anomaliile vremii, semnele vremii și scurte ziceri de povață: păzește-te de tăcerea soțului rău tot așa cum te ferești de câinele care mușcă. Pe partea dinăuntru a cojii zgâria literele cu un condei de os.

Hristofor nu scria pentru că s-ar fi temut să nu uite. Chiar și ajuns la bătrânețe, el nu uita nimic. După cum i se părea lui, cuvântul scris pune în ordine lumea. Îi oprește instabilitatea. Nu îngăduie înțelesurilor să se macine. Tocmai de aceea era și atât de larg câmpul de interes al lui Hristofor. Potrivit ideii celui ce scria, acest câmp trebuia să corespundă vastității lumii.

Însemnările Hristofor și le lăsa de obicei acolo unde le făcuse – pe laviță, pe cuptor, pe o stivă de lemne. Nu le ridica dacă picau pe jos, prevăzând vag că aveau să fie descoperite mai târziu în plan cultural. Hristofor înțelesese că, odată scris, cuvântul rămâne așa pentru totdeauna. Orice avea să se întâmple după aceea, fiind scris, acel cuvânt avea deja consistență.

Urmărind pe unde se mișca Hristofor, Arseni știa deja unde să îi caute însemnările. Uneori, în locul unei gramote descoperite apărea în aceeași zi alta, ba chiar mai multe. Câteodată, lui Arseni i se părea că bunicul e o găină purtătoare de ouă de aur, nu trebuia decât să reușești să le aduni. După expresia de pe fața lui Hristofor, băiatul învăța să ghicească până și de ce fel erau cele scrise. Sprâncenele încruntate dădeau de presupus că în tomul care era la rând erau înfierați ereticii. Expresia de bucurie calmă însoțea de regulă zicerile povățuitoare. Dacă erau însemnări despre înălțime, volum și distanță, Hristofor, după cum observase Arseni, își scărpina gânditor nasul.

Gramotele din coajă de stejar erau citite de copil cu voce tare. În Evul Mediu, în general se citea cu voce tare; în cel mai rău caz, pur și simplu se mișca din buze. Însemnările care îi plăceau cel mai mult Arseni le punea într-un coș anume. De te îneci cu un os, cheamă-l în ajutor pe Sfântul Vasile. Vasile cel Mare glăsuiește că Adam fuse în rai patruzeci de zile. Nu avea prietinie cu soața ta și nu o să te arzi cu focul. Diversitatea celor aflate acolo surprindea imaginația copilului.

Dar sfera lecturilor lui nu se limita la gramotele din coajă de mesteacăn. Sub una dintre icoane, în colțul sfânt, se afla *Alexandria*, străvechea poveste despre Alexandru Macedon. Cartea asta fusese copiată cândva de Feodosi, bunicul lui Hristofor. Io, păcătosul Feodosi, copiai astă carte în amintirea bărbaților neînfricați, căci faptele lor nu sunt de uitat. Astfel, pe cea dintâi pagină, Feodosi se adresa urmașilor. În persoana lui Arseni își găsise cel mai recunoscător cititor al său.

Arseni a dat cu grijă icoana la o parte și a luat cu amândouă mâinile cartea de pe poliță. A suflat praful de pe legătura ei și și-a trecut mâna peste pielea înnegrită. Nu că era praf pe ea, dar așa văzuse Arseni că făcea Hristofor. Pe urmă, băiatul a apucat ferecăturile și le-a deschis, făcând arama să sune liniștit. Iată io, Feodosi... Sub semnătură era, făcut de stră-străbunicul, portretul lui Alexandru. Eroul ședea într-o poziție incomodă, cu coroana împărătească pe cap.

Alexandria, Arseni o citea tot timpul. O citea șezând pe o laviță sau culcat pe cuptor, cu mâinile strânse între genunchi sau cu capul lăsat pe palme, dimineața și seara. Uneori – noaptea, la lumina lunii. Hristofor nu zicea nimic: îi plăcea că băiatul citește mult. La primele cuvinte din *Alexandria*, de Arseni s-a apropiat lupul. S-a culcat la picioarele lui și a ascultat neobișnuita istorisire. A urmărit atent împreună cu Arseni evenimentele vieții împăratului Macedon.

Astfel, a reieșit că, ajungând în Orient, Alexandru a descoperit acolo oameni sălbatici. Aveau statura de doi stânjeni, iar capetele (mâna lui Arseni e pe capul lupului) erau zbârlite. După șase zile, în adâncul unui pustiu, oștile lui Alexandru au dat de niște oameni ciudați, care aveau fiecare câte șase mâini și câte șase

picioare. Alexandru a omorât mulți dintre ei, dar pe mulți i-a luat vii. Voia să îi ia în lumea locuită, dar nimeni nu știa ce mâncau oamenii aceia, și au murit toți. Furnicile erau pe pământul acela așa de mari, că una, înhățând un cal, l-a tras în vizuina ei. Și atunci Alexandru a poruncit să se aducă paie și să se pună foc, și furnicile au ars. Dar pe urmă, mai trecând șase zile, Alexandru a văzut un munte de care era legat cu lanțuri de fier un om. Omul acela era înalt de o mie de stânjeni și lat de două sute de stânjeni. Văzându-l, Alexandru s-a mirat, dar să se apropie de el nu a cutezat. Și omul acela plângea, și încă patru zile i-au auzit glasul. De acolo a ajuns Alexandru într-un loc împădurit și a văzut alți oameni ciudați: mai sus de mijloc – oameni, mai jos de mijloc – cai. Când a încercat să îi aducă în lumea locuită, a suflat peste ei un vânt rece și au murit toți. Și s-a dus Alexandru din locul acela cale de o sută de zile și s-a apropiat de marginile lumii, și a simțit tristețe.

Arseni a închis cartea pe care o citea la cimitir, în razele soarelui aflat la asfințit. Încă nu era frig. Pietrele, încălzite peste zi, radiau căldura. Culcându-se pe o lespede de mormânt, băiatul o simțea cu tot trupul său. Lespedea era fără nume.

De ce pe morminte nu sunt nume, a întrebat odată Arseni.

Fiindcă Domnului îi sunt cunoscute și așa, a răspuns Hristofor. Iar urmașilor numele nu le sunt de folos. După o sută de ani nimeni nu-și va aminti cui au aparținut. Se întâmplă să fie și după cincizeci. Dacă nu chiar și după treizeci.

Așa își amintesc în toată lumea, ori doar în slobozia Rukina?

Se prea poate că în toată lumea. Dar mai cu seamă în slobozia Rukina. Noi nu facem cripte de marmură și nu cioplim nume, căci cimitirelor noastre li s-a dat dreptul să se prefacă în păduri și câmpii. Lucru de bucurie.

Înseamnă că oamenii noștri au memorie scurtă?

Se poate spune și așa. Doar memoria nu trebuie să fie prea lungă. Nici asta, știi, n-are rost. Mai trebuie să și uiți câte ceva. Eu, uite, țin minte (Hristofor arătă spre o lespede din piatră cenușie) că aici zace Eleazar Vetrodui[1]. A fost un om cu stare și a

1 Fluieră-vânt.

putut să își îngăduie așa o lespede. Dar eu mi l-aș aminti și fără ea. Omul ăsta era puțin șchiop și vorbea cu o voce tăioasă, din gât. Vorbea întretăiat, tăcând la răstimpuri, așa că și vorba îi era șchioapă. Suferea de balonare. Trăgea niște vânturi de speriat, și i-am dat infuzie de mușețel. I-am dat apă de mărar și alte leacuri care te scapă de necazul ăsta. Și l-am oprit să bea noaptea lapte aburind. Dar, cum avea vacă și îi plăcea din cale-afară laptele, Eleazar se delecta cu el la ceasurile serii. Ceea ce făcea să aibă gaze în pântec. Și-i mai plăcea lui Eleazar să cioplească în lemn. Și mai bine ca el nu cioplea nimeni în slobozia Rukina, mai cu seamă când era vorba de pervazuri pentru ferestre. Când lucra, sforăia. Spunea ceva cu jumătate de gură, ca pentru sine. Își trecea palma peste buze, parcă își oprea vorba. Parcă se temea de cele spuse. Măcar că, dacă te gândeai, nu spunea nimic de temut. Bunăoară, vorbea de însușirile lemnului, despre care noi, cei din sat, știam și fără el: că stejarul e tare și pinul e moale. Și, Arseni, crezi ori ba, pervazurile lui stau bine și-acum. Îl întrebi câteodată pe un tânăr: cine-i acela Eleazar? Nu răspunde nimic. Dar și bătrânii abia dacă își amintesc, fiindcă ei își amintesc cu nepăsare, fără dragoste. Dumnezeu își amintește însă cu dragoste, și din memoria lui nu lipsește nici un lucru, cât ar fi de mic, și El nu are nevoie de numele lui.

Arseni stă culcat pe lespedea caldă. Stă culcat pe burtă, cu *Alexandria* alături, închisă. Îi ating fața căpșoarele galbene de piciorul-cocoșului. Îl gâdilă, și el zâmbește. Lupul dă abia perceptibil din coadă.

Eleazar, trage un vânt, îl roagă încet Arseni. Măcar o dată. Ăsta să fie semnalul tău de-acolo.

Eleazar tace ofensat.

И

În zilele înăbușitoare ale lui iulie a fost omorât starețul Nektarie. Starețul trăia într-un schit în pădure, nu departe de mânăstire. Dimineața, pe umerii lui se așezau păsări, și el le dădea pâine primită de la mânăstire. Înainte să îl omoare, l-au torturat, făcându-și socoteala că aveau să găsească bani la el, dar starețul

Nektarie nu avea bani. Avea doar câteva cărți. Le-au luat și pe-acelea, lăsând trupul chinuit al starețului în poiana de lângă mânăstire. I-au găsit trupul frații de la mânăstire, a doua zi, și și-au zis că e mort. Dar în trup mai veghea încă spiritul, numai că doar atât cât să mai spună un cuvânt: iert. Răufăcătorii însă, neavând liniște în așteptarea Judecății de Apoi, tot colindau prin împrejurimi. Atacau drumeți singuri și cătune îndepărtate, și nimeni nu știa cum arătau, căci încă nu scăpase nimeni viu din mâinile lor.

Odată însă, au omorât un om care umbla cu un câine. I-au luat hainele de pe el și i-au aruncat trupul pe drum, dar câinele a rămas să-și păzească stăpânul. Și l-a găsit un om milostiv, care ținea o cârciumă la marginea drumului. El a spus o rugăciune pentru odihna robului lui Dumnezeu, și-a spus numele lui Dumnezeu și a dat trupul gol pământului. Câinele, văzându-i milostivenia, s-a dus după el, și așa a și rămas, la cârciuma lui.

Într-una din zile a încercat să intre în cârciumă un om beat, și câinele a început să latre cu disperare, nelăsându-l să intre. Și când totul s-a repetat de câteva ori, și-au amintit care fusese povestea cu câinele și au bănuit tot răul.

Au pus mâna pe om și l-au supus încercării cu apa. Aruncat în lac, legat, n-a lipsit mult să se înece, și toți s-au gândit că cel supus încercării este, după cum și spusese, nevinovat, dar după o clipă a apărut deasupra lacului vălurit și a început să înoate ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Striga că îl ține la suprafață alcoolul, care e mai ușor decât apa, dar toți au priceput că îl ținea o putere necurată.

Și când au văzut cu toții că era vinovat, l-au supus încercării cu fierul roșu, și n-a făcut față nici la aceea, căci felul cum erau arsurile a arătat limpede că mințea. Dar când l-au ars cum se cuvine, a spus că ceilalți mișei, trei la număr, sunt de căutat într-un cătun părăsit, la cinci verste de-acolo. Li s-a părut doar una, așa au gonit în galop cele cinci verste. Au înconjurat sătucul, să nu plece vreunul. Chiar în prima izbă au găsit doi, la care se aflau și cărțile luate de la stareț. În timp ce îi legau, nici n-au băgat de seamă că i-au omorât. Iar când au venit înapoi, au aflat că cel prins înainte murise când îl încercaseră. Și, omenoși cum

erau, au oftat cu ușurare, căci dăduseră celor ce răposaseră nădejde pentru Judecata de Apoi – dacă nu pentru a vi se da îndreptățire (că doar omorâseră un om sfânt), atunci pentru îngăduința ca, întrucât își înduraseră supliciul aici, să le fie micșorate chinurile acolo.

Dar cel de-al patrulea mișel rămăsese neprins. Încercările de a-l prinde au continuat, dar ele erau îngreunate de faptul că nu se știa cum arăta și, în general, cine era.

Cine e el, a întrebat cu tristețe Arseni.

Un rus, cine altcineva, a răspuns Hristofor. Alții se pare că nu-s pe-aici.

Într-una din zile, când amurgurile se îngreunaseră, au zărit mișcare în cimitir. Mai degrabă, au simțit. Dinspre țintirimul de țară, tăcut, adia către ei o neliniște. Într-o strălucire a înserării, lui Arseni i s-a părut că vede umbra unui mort. Dar Hristofor l-a îndemnat să își țină firea. Bătrânul știa că de temut trebuie să te temi de cei vii. Toate cele ce i se întâmplaseră până atunci i se trăseseră anume de la aceștia. Fără să îi dea vreo lămurire lui Arseni, i-a poruncit să părăsească fără să fie văzut casa și să se ducă în sat ca să cheme oameni.

Haidem împreună, bunicule. Nu trebuie să rămâi aici.

Nu, a răspuns Hristofor aprinzând o lucină[1]. Trebuie să rămân, ca să nu-i trezesc bănuieli. Tu du-te, Arseni.

Arseni a plecat.

După un minut a apărut iar în ușă. A dat buzna, adus parcă de o putere străină. Puterea asta i s-a arătat îndată și lui Hristofor. În spatele lui Arseni era o siluetă, și bătrânul a recunoscut-o pe loc. Era moartea. Răspândea miros de trup nespălat și gravitatea aceea neomenească ce naște în suflet groază. Pe care o simte tot ce este viu. Din pricina căreia pe după geamuri se dezgolesc înainte de vreme copacii. Și cad păsări. Cu coada între picioare, lupul s-a vârât sub laviță.

Păsăruica s-a pregătit pentru drum lung, dar n-a zburat departe.

---

1 Așchie de lemn pusă pe un suport.

El a spus asta cu glasul răgușit, neuns, scărpinându-și încet barba încâlcită. A șovăit puțin, apoi a tras zăvorul la ușă. S-a apropiat de Hristofor, și el i-a simțit răsuflarea stricată.

De ce-ai intrat în sperieți, *zemliakule*[1]?

Nu crezi în Hristos? l-a întrebat cu tărie Hristofor.

Trăim în pădure, ne rugăm la ce știm. Așa-i credința noastră. Da' ne mai trebe și bani, *zemliakule*. Ia vezi de caută.

Dar de unde sunt eu *zemliak* cu tine?

Cel ce intrase a făcut cu ochiul. Păi ești *zemliak*, că de-acu' să socoți că ești al pământului. (Din carâmbul cizmei scoase un cuțit.) Acolo o să te și trimit.

Îți dau banii, dar du-te cu Dumnezeu. N-o să spunem nimănui de tine.

Păi să nu spuneți. (A zâmbit știrb. Și-a luat avânt și l-a lovit pe Arseni cu mânerul cuțitului. Arseni a căzut.) Dă zor, *zemliakule*: de-acu' dau cu tăișul.

Și-și mișcă nesăbuit de tare brațul.

Lupul sări.

Lupul sări și i se atârnă de mână. Atârna agățat mai sus de cotul aceluia și sprijinindu-și labele în șoldul lui. Aceea era mâna fără cuțit. Mâna cu cuțitul se afundă de câteva ori în blana lupului, dar lupul rămase atârnat. Își strânse fălcile pentru totdeauna. Și atunci cuțitul căzu. Cu o mișcare mecanică, fără viață, mâna dreaptă se întinse în ajutorul celei stângi. Apucă lupul de grumaz și începu să îl desprindă de carnea în suferință. Mutra lupului se lungi, ca o mască scoasă. Ochii se prefăcură în două bile albe. Priveau undeva în tavan și reflectau aschia aprinsă.

Hristofor luă de jos cuțitul, dar celui venit nu-i ardea de cuțit. El se căznea să desprindă lupul de el și, într-un sfârșit, îl desprinse. Ce-i rămăsese lupului în gură – o bucată de cămașă? De carne? De os? Nici lupul nu știa. Zăcea pe jos și urla fără să-și descleștеze colții. Numai că nu era mână, pentru că cel venit parcă plecase cu mâna. Parcă îi atârna ceva de umăr, dar ce anume –

---

1 Cuvântul, care înseamnă consătean, concetățean, vine de la *zemlia* – „pământ" (rus.).

deja nu mai era de înțeles. Atârna ca o cravașă, fără voință și nesigur – lui Arseni i se păru că putea chiar să cadă. Cel venit se zbătea în ușă și nu putea ieși nicicum. Hristofor îl ținu de brațul întreg și deschise zăvorul. Ieșind, acela dădu cu capul de pragul de sus. În pridvor mai dădu o dată. Cu pași mărunți, foșni prin frunzele de toamnă. Nu se mai auzi. Pieri. Se topi.

Slavă Ție, Dumnezeule Atotputernic, că nu ne lăsași. Hristofor îngenunche și își făcu semnul crucii. Se aplecă peste Arseni. Băiatul rămăsese întins pe jos, cu părul și obrazul mânjite de sânge. Pe părul lui deschis la culoare sângele se vedea deosebit de intens – chiar și la lumina lucinei.

Doar la o sprânceană era tăiat, nimic de speriat. Hristofor îl ajută să se ridice. O lipim îndată cu pătlagină.

Stai, îl opri Arseni. Vezi ce e cu lupul.

Lupul zăcea într-o baltă de sânge. Nu se mișca. Hristofor îi desfăcu botul și scoase din el ceva îngrozitor. Fără să îi arate lui Arseni, scoase lucrul acela din izbă. Când Hristofor s-a întors, lupului îi tresărea coada.

Trăiește, s-a bucurat Arseni.

Trăiește? Hristofor, gâfâind, cercetă lupul. Viață lungă nu văd în el. Doar semne de scurtă vreme.

Lupul tremura mărunt, capul îi zăcea pe labe.

Salvează-l, bunicule.

Hristofor luă cuțitul și tăie blana în jurul rănilor. După ce încălzi un amestec de uleiuri de leac, îl puse cu grijă pe carnea sfârtecată. Lupul tresări, dar capul nu-l ridică. Pe unde tunsese blana lupului, Hristofor presără frunze pisate de stejar. Acoperi locurile cu bucăți de șuncă încălzite după ce stătuseră pe gheață și începu să le înfășoare cu pânză. Arseni îl ridică puțin, iar Hristofor puse sub el o pânză. Lupul nu opuse rezistență. Niciodată nu mai fusese trupul lui atât de docil. Mușchii nu mai aveau flexibilitate. Ochii erau deschiși, dar ei nu reflectau nimic în afară de chin.

Arseni încălzi cuptorul, iar Hristofor aduse din magazie paie. Puseră frumos paiele lângă cuptor și aduseră lupul pe ele. Lupul se uita la foc fără să clipească. Focul nu-i mai trezea neliniște.

Arseni simți că nu mai are putere. Se așeză pe laviță și se sprijini în mâini pe ea. Ultimul lucru pe care și-l aminti fu atingerea liniștitoare a lui Hristofor punându-i sub cap o pernă.

Dimineață, când s-au trezit, lupul nu mai era în izbă. O urmă însângerată se întindea de la cuptor până la ușă, și de acolo în curte. Se pierdea în frunzișul alunecos care putrezea pe drum.

Nu putea să plece departe, o să-l găsim. Arseni se uită la Hristofor. De ce taci?

A plecat să moară, a spus Hristofor. Așa e în firea animalelor.

La stăruințele lui Arseni, s-au dus în căutarea lupului. Nu știau unde să caute și s-au dus într-acolo unde îl întâlniseră cândva. S-au dus și prin alte locuri știute lupului, dar nu l-au găsit. Ziua scurtă de toamnă se apropia de asfințit.

Era deja pe jumătate întuneric când l-au văzut pe cel venit în ajun. Le zâmbea cu o falcă atârnată și cu brațele desfăcute primitor. Nu era nimic firesc în asta. În brațele larg desfăcute înghețaseră urmele agoniei. Încercarea deznădăjduită de a se ridica. Arseni a încercat să nu vadă ciopârțitura oribilă în locul brațului stâng, dar privirea i se întorcea neînduplecată chiar în locul unde, mai jos de umăr, se vedea, alb, osul. Brațul sfârtecat de lup era deja mâncat. Nu încăpea îndoială că ivirea lor curmase o cină. Când Hristofor s-a apropiat de tot de mort, Arseni a vărsat.

Acum o să-ți fie mai ușor, a spus Hristofor.

Până aproape de casă nu au vorbit. Când erau deja aproape de cimitir, Arseni a spus:

Nu știu cum a plecat lupul cu pânza aia. Că era așa de greu.

Greu, a confirmat Hristofor.

Arseni s-a ghemuit la pieptul lui Hristofor și a izbucnit în hohote de plâns. Printre hohote îi ieșeau cuvintele. Parcă împinse, întretăiate și sonore. Rupând liniștea cimitirului.

De ce a plecat să moară? De ce n-a murit printre noi, care l-am iubit?

Cu atingerea lui aspră, Hristofor a șters lacrimile lui Arseni. L-a sărutat pe frunte.

În felul ăsta el ne-a prevenit că în clipa de pe urmă fiecare rămâne singur cu Dumnezeu.

De Pocrov, Hristofor a hotărât să se spovedească la mânăstirea Sfântul Kiril. S-a înțeles să meargă cu niște săteni care veneau pe la el. În noaptea din ajunul Pocrovului, după Hristofor și Arseni a venit o căruță. În ea se mai aflau patru oameni care se duceau pentru sărbătoare la mânăstire. Odată cu vorbele de salut, din gurile lor au ieșit patru fuioare de abur. Mai mult n-au scos nici un cuvânt pe drum, ținând vorbele pentru spovedania care urma. Ca un ecou al tăcerii lor răsunau pe pământul înghețat copitele. Sub obadele roților scârțâia zăpada înghețată. Gerul dăduse în ajun, și noroiul înghețase în chip de brazde și bulgări, prefăcând drumul într-o scândură de spălat. Arseni își auzea dinții clănțănind. Ca să nu-și muște limba, încerca să-și țină fălcile mai strânse. Nici nu a simțit când a adormit.

S-a trezit pentru că s-a oprit căruța. Marginile zdrențuite ale norilor erau luminate de lună. Crucile, trecând prin nori, îi tăiau bucăți-bucăți. Uitându-se la movilele întunecate ale cupolelor, Arseni se gândea că nu mai văzuse construcții așa de înalte. În întunericul nopții arătau și mai impunătoare și mai misterioase decât ziua. Aceasta era Casa Domnului. Cu lumina a sute de lumânări strălucind înăuntru.

Mai întâi, cei veniți s-au închinat la Sfântul Kiril: se împlineau douăzeci și opt de ani de când fusese omorât și opt ani de când fusese trecut în rândul sfinților. După ce au pus lumânări la racla preacuviosului, Hristofor și Arseni s-au dat înapoi, în semiîntuneric. De acolo au ascultat sfârșitul veghii de noapte. De acolo au văzut cum în mijlocul bisericii a ieșit starețul Nikandru și a început să îi pregătească pe cei veniți pentru spovedanie.

După ce a rostit rugăciunile, starețul a scos din anteriu un caiet mic, intitulat *Păcatele de greutate mijlocie proprii mirenilor și slujitorilor bisericii*. Păcatele mici nu ajunseseră în caiet, nefiind socotite demne de a fi rostite cu glas tare. (Căiți-vă de ele pentru voi, învăța el turma, și nu-mi bateți mie capul. Pentru prostii din astea puteți să nu ajungeți la ce e esențial!). Iar greșelile grele starețul nu le consemna, temându-se să nu se eternizeze. Cerea să îi fie spuse la ureche și le îngropa în urechea aceea pentru totdeauna.

În lista greșelilor de greutate mijlocie era întârzierea la slujba de la biserică sau, invers, plecarea înainte de vreme de la slujbă. În vremea slujbei – vorbă, umblat prin biserică, gândul la altceva. Ținerea prea puțin a postului, râsul până te trec lacrimile, ocările, vorbele de clacă, făcutul cu ochiul, dănțuitul cu măscări, înșelarea la măsură și la cântar a celui care cumpără, furatul de fân, scuiparea în față, lovitul cu picioarele, răspândirea de clevetiri, judecarea unui monah, lăcomia, beția, uitatul la cei ce se scaldă. Arseni simțea cum i se lipesc ochii, iar lista starețului era abia la început.

Spre dimineață, când s-a ajuns la spoveditul fiecăruia, Arseni și Hristofor aproape că nu mai aveau nimic de adăugat. S-a văzut că erau uimitor de puține situații de viață care să nu fi fost prevăzute de starețul Nikandru. După ce s-a spovedit, zăbovind puțin, Hristofor s-a uitat în ochii starețului.

Ce vrei să citești în ochii mei, a întrebat starețul.

Ce vezi tu și singur, părinte.

O să-ți spun doar că numărul nu e de ani. Și nici măcar de luni. Primește știrea asta în liniște, fără văicăreală, cum se și cuvine unui creștin adevărat.

Hristofor a încuviințat din cap. A văzut cum în celălalt capăt al bisericii, Arseni, obosit, se așezase pe vine lângă un stâlp. Pe ușile care se deschideau întruna se împlânta vântul, și deasupra capului băiatului se clătina policandrul. Flacăra lumânărilor tremura, se lungea, dar nu se stingea. După cât de umed era vântul, Hristofor și-a dat seama că spre sfârșitul nopții se mai încălzise. Auzea cântat de cocoși din depărtare, dar dincolo de pereții bisericii continua să se caște întunericul, tăiat frumos de romburile ferestrei cu zăbrele.

T

Întorcându-se de la mânăstire, Hristofor a cercetat cu băgare de seamă casa. După două zile i s-au adus din sat, după cum a cerut, bârne și scânduri. Sprijinind șarpanta acoperișului cu un bulumac, Hristofor și Arseni au schimbat bârnele de sus, putrezite de pe urma ploilor și a aburului cald. Hristofor s-a uitat la

îmbinările dintre bârne și a călțuit din nou în mai multe locuri golurile cu in și cu mușchi. Pe urmă a înlocuit scândurile tocite ale podelei cu altele noi. Pe lângă mireasma ierburilor, în izbă s-a răspândit un miros de lemn proaspăt tăiat. Arseni simțea o grabă în ce făcea Hristofor, dar își ajuta bunicul fără să întrebe nimic.

Când amurgul se făcea păstos, Hristofor îl verifica pe Arseni la obiectul cunoașterea ierburilor. Pe unde trebuia, îi îndrepta ori îi completa răspunsurile, dar nu erau mule prilejuri. Tot ce i se spusese cândva, Arseni ținea minte perfect.

În unele seri, Hristofor își lua la mână cărțile și gramotele. Pe unele le frunzărea repede, dar la unele se oprea și citea, parcă îngândurat. Mișca din buze. Uneori se desprindea de foaie și rămânea îndelung cu privirea la opaiț. Arseni era mirat, fiindcă la ei în casă cititul se făcea de obicei cu voce tare.

Adică ce citești, Hristofore?

Cărțile lui Avraam, nu din Sfânta Scriptură.

Da' citește tare, să aud și io.

Și Hristofor citea. Împingând bătrânește *rukopisul*[1] mai departe de ochi, citea cum Domnul l-a trimis la Avraam pe Arhanghelul Mihail.

Domnul grăi:

Spune-i lui Avraam că i-a sosit vremea să se ducă din viața ceasta.

Arhanghelul Mihail s-a dus la Avraam și s-a întors iară.

Asta nu e simplu, să îi spui de moarte lui Avraam, prietenul lui Dumnezeu. Și atunci i s-a descoperit totul în vis lui Isaac, fiul lui Avraam. Și în mijlocul nopții s-a sculat Isaac și a început să bată la odaia tatălui său, spunând:

Deschide-mi, tată, că vreau să văd că ești încă aici.

Iar când Avraam a deschis ușa, Isaac s-a aruncat la pieptul lui plângând și sărutându-l. Iar Arhanghelul Mihail, care înnoptase în casa lui Avraam, i-a văzut plângând și a plâns cu ei, și erau lacrimile lui ca pietrele. Plângea și Hristofor. Plângea Arseni, uitându-se cum pe foaie prinde să lucească, în picăturile lacrimilor lui Hristofor, cerneala.

---

1 Manuscrisul.

Și i-a poruncit Domnul Arhanghelului Mihail să împodobească Moartea care se ducea la Avraam cu o mare frumusețe. Și a văzut Avraam cum Moartea vine la el și tare s-a înfricoșat și i-a spus Morții:

Rogu-te, spune-mi, cine ești? Și rogu-te, du-te de la mine, căci de cum te-am văzut, sufletul meu s-a tulburat. Nu-ți pot îndura slava și văd că frumusețea ta nu-i din lumea asta.

Noaptea, când băiatul deja dormea, Hristofor scria pe coajă de copac despre acele însușiri ale plantelor pe care, din pricina vârstei fragede, nu i le dezvăluise până atunci nepotului. A scris despre ierburile care dau piroteală, și despre ierburile care îmboldesc gândurile de pat. Despre mărar, care se presară pe hemoroizi, despre iarba *pelin* împotriva vrăjilor, despre ceapa sfărâmată pentru mușcătura de motan. Despre planta *papagal*, care crește pe unde pământul e mai jos (de purtat cu sine unde vrei să ceri bani ori pâine; dacă ceri la parte bărbătească, pune la sânul drept, dacă ceri la parte femeiască – la sânul stâng; dacă joacă măscărici, pune-le iarba asta sub picioare și îi ia zgâlțâiala). Ca să gonești ispita și visele rătăcite bea ceai de *levănțică*. Ca să verifici fecioria – apă în care ai lăsat trei zile agat: bând apa de agat, cea care și-a pierdut fecioria nu ține în ea apa aceea. Turcoaza de o porți cu tine te apără de omor, căci niciodată n-a fost văzută piatra asta pe un om omorât. O piatră din stomacul de cocoș întoarce țările luate de vrăjmaș. Cine ține pe el un magnet place femeilor. Aurul făcut praf și îngurgitat îi vindecă pe cei ce vorbesc singuri cu ei, și singuri se întreabă și singuri își răspund și îi apucă urâtul. Plămânul de vier de-l usuci, îl pisezi și îl arunci în apă; cine bea din apa aceea nu se va îmbăta la chef. Asta e tot.

Într-o dimineață de decembrie a anului 1455, Hristofor, în ciuda obiceiului, nu părăsi patul. Se ridică puțin și se așeză în capul oaselor, dar să se ducă de-acolo nu avu putere. Celor veniți la el pentru tot felul de nevoi, Hristofor le spunea:

Nu-mi vorbiți de cele lumești, că nu mai sunt în partea celor vii. M-au lăsat membrele, și asta nu vestește decât moarte fără zăbavă și Judecata de Apoi a Mântuitorului veacului viitor.

Și veniții plecară.

Pe la amiază, Arseni îl ajută pe Hristofor să iasă după nevoi. Abia atunci înțelese că bătrânul aproape că nu mai putea deja să meargă. Trecându-și un braț al lui Hristofor peste umăr, Arseni îl târî prin curte. Picioarele lui Hristofor se împleticeau fără vlagă. După cum erau obișnuite, ele tot voiau să se miște pe rând. Adunau zăpada proaspăt căzută. Întorcându-se în izbă, Arseni a întrebat:

Ce să-ți dau, bunicule?

Dă-mi să mă hodinesc, copile. Hristofor s-a așezat, cocârjat, pe marginea patului. Dă-mi să mă hodinesc.

Culcă-te, bunicule.

Dacă mă culc, în ceasul cela și mor.

Nu muri, bunicule, că eu rămân atunci singur pe lume.

Pentru tine, copile, mi-e mie frică de moarte. Mi se rupe inima și greu mi-e să te las, dar, cum spune prorocul, las durerea mea Domnului. De-acum El o să-ți fie bunic. Că eu plec din lumea asta, Arseni. Lecuiește oamenii cu ierburi, cu ele să te și hrănești. Dar mai bine du-te la mânăstire, fii acolo lumânare Domnului. Mă auzi?

Nu muri, bunicule. Nu muri... Arseni trase tare aer în piept și se înecă.

Ce pot să fac, strigă cu ultimele puteri Hristofor, dacă mor de cum o să pun capul jos?

Te sprijin eu, bunicule.

Trei zile și două nopți a șezut Hristofor pe pat, cu un picior lăsat jos și cu celălalt întins de-a lungul laviței. Îl ajuta să șadă așa Arseni. Cu spatele lui sprijinea spatele bunicului și cu inima lui apăsată de bunic îi făcea egale bătăile inimii. Îl făcea să nu mai sufle așa de des. Băiatul s-a depărtat doar de câteva ori – să ia o înghițitură de apă și să iasă după nevoi. În cea de-a treia zi, de la mânăstire a venit starețul Nikandru și i-a poruncit lui Arseni să iasă din izbă. A șezut cu Hristofor destul de mult. Plecând, s-a uitat cum Arseni îl sprijină pe Hristofor. A spus:

Lasă-l, Arseni. Că el din pricina ta nu se încumetă să plece.

Dar Arseni doar a sprijinit și mai tare cu spatele lui spatele bunicului.

Stai de veghe cu el până la miezul nopții, a spus starețul, și pe urmă lasă-l.

Pe la miezul nopții, lui Arseni i s-a părut că lui Hristofor îi era mai ușor. Și că deja nu mai respiră așa de greu. A văzut zâmbetul bunicului, mirându-se că poate să îl vadă cu spatele. A urmărit cu ușurare cum bunicul umbla prin odaie și cum a atins imortelele care atârnau într-un colț. Asta a făcut să se legene toate ierburile atârnate sub tavan. Mângâindu-l pe băiatul care dormea pe obraz, Hristofor i-a spus Domnului:

În mâna Ta îmi pun sufletul, ai milă de mine și dăruiește-mi viață veșnică. Amin.

Și-a făcut semnul crucii, s-a culcat alături de nepot și a închis ochii.

Arseni s-a trezit devreme de tot. S-a uitat la Hristofor, care era culcat alături. A tras în piept tot aerul care era în izbă și a țipat.

Auzindu-i țipătul la mânăstire, starețul Nikandru i-a spus lui Arseni:

Nu trebuie să strigi așa de tare, căci s-a sfârșit în pace.

Auzindu-i țipătul în sat, oamenii au lăsat grijile zilei și au luat-o către casa lui Hristofor. Trupurile lor tămăduite păstrau amintirea faptelor bune ale acestuia.

Și a început prima zi fără Hristofor, și în prima jumătate a acelei zile Arseni a plâns. Se uita la sătenii care veneau cu fețele scăldate în lacrimi. Vlăguit de durere, în cea de-a doua jumătate a zilei Arseni a adormit.

Când s-a trezit era deja noapte. Și-a amintit că Hristofor nu mai e și a izbucnit iar în lacrimi. Hristofor zăcea pe laviță, iar la capul lui era o lumânare. Altă lumânare lumina Cartea Veșnică, care stătuse până atunci pe poliță. Lumânarea o ținea starețul Nikandru. Era cu spatele la Hristofor și la Arseni și citea cu voce surdă Cartea către icoane.

Uite, citește, spuse starețul fără să se întoarcă, iar eu o să dorm puțin. Și fii bun, acum încetează, rogu-te, să bocești.

Arseni a luat lumânarea din mâna starețului și s-a ridicat în fața Cărții. Cu coada ochiului a văzut cum, împingându-l ușor pe Hristofor, starețul s-a pus alături pe laviță. Rândurile psalmilor îi tot pluteau în fața ochilor, iar glasul nu i se auzea. Arseni

și-a dres vocea și a început să citească. Peste aspidă și vasilisc vei păși și vei călca peste leu și balaur. Arseni citea și se gândea că poate lui Hristofor îi fusese predestinat să săvârșească aceste fapte. Arseni s-a întors către starețul Nikandru:

Ce-i acela vasilisc?

Dar starețul dormea. Se culcase umăr la umăr cu Hristofor și mâinile le aveau amândoi pe piept. Nasurile lor luceau stins în lumina lumânării. Amândoi erau la fel de nemișcați, și amândoi păreau morți. Dar Arseni știa că mort era numai Hristofor. Mortificarea vremelnică a lui Nikandru era o manifestare a solidarității. Ca să îl susțină pe Hristofor, se hotărâse să facă împreună cu el primii pași spre moarte. Pentru că primii pași sunt cei mai grei.

XI

Înmormântarea lui Hristofor a fost în ziua următoare. Când au aruncat pământ pe mormânt, starețul Nikandru a spus:

După ce și-a petrecut zilele vieții în casa de lângă cimitir, își va petrece zilele morții în cimitirul de lângă casă. Sunt sigur că o asemenea simetrie nu poate decât să îl bucure pe răposat.

Cimitirul era liniștit. De la ultima molimă era vizitat rar: cei care veneau aici înainte erau acum în alte locuri. Odată cu mutarea lui Hristofor aici, liniștea cimitirului a devenit atotcuprinzătoare.

După înmormântare, în semn de recunoștință, locuitorii satului l-au chemat pe Arseni să se mute la ei, dar el a refuzat.

Amintirea lui Hristofor, a spus el, trebuie să se păstreze acolo unde a fost ultima lui locuință, pe care și-a făcut-o pe măsura puterilor lui. Aici fiecare perete, le-a spus, păstrează căldura privirii și asprimea atingerii lui. Atunci, vă întreb, cum pot eu să plec de-aici?

Nu l-au convins. Într-un fel, tuturor le-a fost mai ușor că el rămânea în casa lui Hristofor. Așa, sălașul știut al vraciului, cu care erau deprinși, se păstra. Continuând să dea leacurile de trebuință din casa lui Hristofor, Arseni a devenit în ochii oamenilor, pe neobservate, Hristofor. Și chiar drumul pe care trebuiau

să-l facă sătenii ca să-și ia leacurile era compensat de înțelegerea deplină a faptului că totul continua să fie ca mai înainte.

Acest lucru a simplificat dintr-odată relațiile dintre doctor și pacienții săi. Și bărbații, și femeile se dezbrăcau în fața lui Arseni cu aceeași ușurință cu care se dezbrăcau înainte în fața lui Hristofor. Uneori, lui Arseni i se părea că femeile făceau asta chiar mai ușor decât bărbații, și atunci simțea o stânjeneală. La început le atingea carnea cu vârful degetelor, dar după scurt timp – fiindcă era vorba totuși de o carne bolnavă – punea fără să se tulbure toată palma pe ea, iar dacă era nevoie strângea și frământa.

Știința de a pune mâna, de a ușura întrucâtva durerea prin punerea mâinii, i-a adus cea dintâi poreclă lui Arseni: Rukinețul. De fapt, porecla era tipică pentru locurile acelea. Așa îi numeau străinii pe locuitorii din Rukina. Oamenii veniți de departe îi spuneau tot așa și lui Hristofor.

Pentru locuitorii satului, porecla asta nu avea sens, pentru că ei toți erau rukineți. Cu Arseni a fost altfel. Chiar și în sat la ei au început să îl perceapă drept Rukinețul. Era un fel de a da cetățenia de onoare, asemeni felului cum era numit Alexandru cel iubit de el: Macedonul. Dar când faima minunatelor mâini ale lui Arseni a ajuns până în ținuturi unde nu se auzise niciodată de slobozia Rukina (și acestea erau cele mai multe), porecla și-a pierdut din nou sensul. Și atunci au început să îl numească pe Arseni Vraciul.

Palmele plinuțe de copil au căpătat la adolescentul Arseni contururi nobile. Degetele s-au alungit, articulațiile erau puțin ieșite, iar sub piele se încordau vene nevăzute înainte. Mișcările mâinilor au devenit line, gesturile – expresive. Erau mâinile unui muzicant căruia i se dăduse în dar cel mai uimitor dintre instrumente: corpul omenesc.

Atingând corpul bolnavului, mâinile lui Arseni își pierdeau materialitatea, parcă erau un flux. Aveau ceva de izvor, ceva răcoritor. Celor veniți la Arseni în anii lui timpurii le-ar fi fost greu să spună dacă atingerile lui erau de tămăduire, dar chiar de-atunci aveau convingerea că aceste atingeri erau plăcute. Deprinși cu faptul că tratarea face de obicei pereche cu boala, poate că oamenii aceștia se îndoiau în adâncul sufletului lor de folosul

unui efect plăcut. Asta nu îi făcea totuși să nu se mai ducă. În primul rând, Arseni trata cu aceleași procedee cu care tratase mai înainte Hristofor, iar numărul nereușitelor lui vădite nu era mai mare. În al doilea rând (și acesta era, probabil, principalul), sătenii nu aveau, pur și simplu, altă alegere de făcut. Așa stând lucrurile, tratamentul plăcut putea fi preferat cu conștiința împăcată unuia neplăcut.

În ceeea ce îl privește pe Arseni, și pentru el conta întâlnirea cu oamenii. Pe lângă bani, nu mulți, bolnavii îi aduceau pâine, miere, lapte, brânză, mazăre, carne uscată și multe altele, ceea ce îi îngăduia să nu aibă grija mâncării. Dar asta, faptul că îi asigurau hrana, nu era totul. Cel mai important lucru era comunicarea, ea făcea ca lui Arseni să îi fie mai ușor.

După ce își primeau ajutorul după care veneau, bolnavii mai stăteau. Îi povesteau lui Arseni despre nunți, înmormântări, dijme și felul recoltelor. Despre cine mai venise în sat și pe unde mai umblau ei. Despre Moscova și Novgorod. Despre cnejii de Belozersk. Despre mătasea chinezească. Își dădeau seama că mai vor să stea de vorbă cu el.

Odată cu moartea lui Hristofor s-a văzut deodată că, de fapt, Arseni nu avea pe nimeni altcineva cu care să vorbească. Hristofor fusese singura lui rudă, singurul prieten și singurul om cu care stătea de vorbă. Timp de mulți ani, el îi umpluse toată viața. Moartea lui Hristofor transformase viața lui Arseni într-un pustiu. Viața rămăsese parcă, dar nu o mai umplea nimic. Devenind goală, viața pierduse atât de mult din greutate, încât Arseni nu se mira dacă o pală de vânt o lua în înaltul de dincolo de nori și, poate, o apropia de Hristofor. Uneori, lui Arseni i se părea că anume asta și voia.

Singura verigă de legătură cu viața erau pentru Arseni oamenii care veneau. Ivirea lor, neîndoielnic, îl bucura. Dar nu vizitele în sine îl bucurau, și nici chiar prilejul de a vorbi. Arseni știa că bolnavii îl văd în el pe Hristofor, căci venirea lor era de fiecare dată ca o prelungire a vieții bunicului. Închizându-se în pustiul apărut, Arseni începu, încet-încet, să se simtă el însuși Hristofor, și identificarea asta era percepută în tăcere de cei care veneau.

În ciuda faptului că prețuia acest contact, Arseni nu era prea vorbăreț cu vizitatorii săi. Asta era poate o urmare a faptului că toate vorbele lui se duceau în discuțiile cu Hristofor. Aceste discuții îi luau cea mai mare parte din zi și aveau loc în diferite feluri.

Primul lucru pe care îl făcea Arseni dimineața, după ce se scula din pat, era să se ducă la cimitir. Firește, „să se ducă" este o expresie exagerată: ca să ajungă în cimitir trebuia doar să treacă de gardul casei. Gardul ăsta era comun cu al cimitirului și în el exista, din timpuri imemoriale, o portiță. Chiar lângă portiță era înmormântat Hristofor. Nevrând ca după moarte să se depărteze de casă, își indicase locul de odihnă încă din timpul vieții, și acum nu-i părea rău. Nu doar că știa tot ce se petrecea în casă, dar aproape că era în ea. Aproape – pentru că, amintindu-și de relativitatea morții, Hristofor își dăduse seama că viilor și morților le este prestabilit să stea separat.

Cel mai greu răstimp era pentru Arseni seara. Nu izbutea să se obișnuiască să nu fie bunicul lângă cuptor. Licărirea focului pe fața lui zbârcită și cu sprâncene stufoase i se părea străveche, de la începuturi, ca și focul. Licărirea asta era o însușire a focului, ceva ce aparținea inseparabil cuptorului, așa încât, de fapt, nu avea dreptul să dispară.

Ceea ce se petrecuse cu Hristofor nu însemna absența celui plecat în necunoscut. Însemna absența celui ce stătuse culcat alături. Când era ger, Arseni arunca pe movilă ca învelitoare o blană de oaie. Știa, desigur, că în starea lui actuală Hristofor nu simte frigul, dar gândul că bunicul stă fără căldură făcea ca Arseni să nu poată suporta să stea în casa încălzită. Singurul lucru care îi salva serile era cititul gramotelor lui Hristofor.

Solomon a spus: mai bine trăiește pe pământ pustiu decât să trăiești cu o femeie gâlcevitoare, și limbută, și iute la mânie; Philon a spus: om drept nu este cel care nu obidește, ci acela care ar putea să obidească, dar nu vrea; Socrate l-a văzut pe prietenul său zorindu-se la niște artiști ca să-i sape în piatră chipul și i-a spus: te zorești să faci o piatră să semene cu tine, dar de ce nu te îngrijești să nu semeni tu cu o piatră; regele Filip a pus pe unul să judece împreună cu judecătorii, dar când a aflat că acela își

vopsește părul și barba, l-a înlăturat de la judecată spunând: dacă nu ești de bună credință cu tine, cum poți să fii de bună credință cu oamenii și cu judecata; Solomon a spus: trei lucruri nu pot să le înțeleg, ba chiar patru: urma vulturului pe cer, căile șarpelui pe stâncă și cărarea corabiei ce merge pe mare, și căile omului în tinerețile lui. Asta nu a înțeles Solomon. Asta nu a înțeles Hristofor. După cum a arătat viața, asta nu a înțeles nici Arseni.

BI

La începutul lui februarie mirosea deja a primăvară. Zăpada nu se topea încă, dar apropierea primăverii nordice era evidentă. Strigătele păsărilor deveniseră primăvăratec de pătrunzătoare, iar aerul se umplea de o moliciune străină iernii. Se lumina cu o lumină care nu se mai vedea în ținuturile acelea de cum se sfârșea toamna.

Când mureai tu, i-a spus Arseni lui Hristofor, în natură era deja întuneric. Iar acum e din nou lumină, și plâng că tu nu poți să vezi. Dacă e să spunem ce e mai important, cerurile s-au înălțat și s-au făcut albastre. Și mai sunt niște schimbări despre care am să-ți spun pe măsură ce înaintează. De fapt, unele lucruri pot să ți le descriu chiar acum.

Arseni ar fi vrut să continue, dar ceva l-a oprit. Era o privire. O simțea, dar încă nu o vedea. Privirea nu era grea, mai degrabă era flămândă. În mare măsură – nefericită. Licărea din spatele unor pietre de mormânt îndepărtate. Urmându-i direcția, Arseni a zărit o rochiță și o cosiță roșcată.

Cine ești, a întrebat el.

Sunt Ustina. S-a ridicat de pe vine și s-a uitat un minut în tăcere la Arseni. Vreau să mănânc.

Dinspre Ustina venea miros de năpastă. Îmbrăcămintea îi era murdară.

Vino. Arseni îi arătă spre izbă.

Nu pot, a răspuns Ustina. Sunt din locurile unde e molima. Adă-mi ceva să mănânc și lasă-mă. Când pleci, iau.

Vino, a spus Arseni. Altfel o să îngheți.

Pe obrajii Ustinei s-au prelins câteva lacrimi mari. Se vedeau de departe, și Arseni a fost mirat de mărimea lor.

Ieri nu m-au lăsat în sat. Au zis că aduc molima cu mine. Tu nu te temi de molimă?

Arseni a strâns din umeri.

Bunicul a murit, acum sunt puține lucruri de care mă tem. În toate e voia Domnului.

Ustina a intrat fără să-și ridice privirea. Când și-a scos cojocul rupt, a fost limpede că nu mai făcuse asta de multe zile. În izbă s-a răspândit miros de corp nespălat. De corp tânăr de femeie. Mirosul stătut doar îi întărea tinerețea și feminitatea, concentra în el la maximum și una și alta. Arseni a simțit o tulburare.

Fața și mâinile Ustinei erau numai jupuieli. Arseni știa că neschimbarea îmbrăcămintii duce și ea la vătămări pe trup. Trupului trebuie să-i întorci sănătatea. A pus în cuptor o oală mare de pământ cu apă. În vremurile acelea îndepărtate nu se făcea nimic *pe* foc: se făcea *lângă* foc. Așa era gândit cuptorul.

Ustina s-a așezat într-un colț, cu mâinile împreunate pe genunchi. Se uita la podea, unde era fân presărat cu funingine. Straiele ei păreau să fie în continuarea fânului aceluia – negre și puse grămadă. Și nici măcar nu erau îmbrăcăminte – arătau a ceva care nu era pentru o ființă omenească.

Când la suprafața apei au început să se adune băsicuțe, Arseni a luat furca cea mai mare și, cu grijă (cu vârful limbii pe buză), a scos oala din cuptor. După ce a pus în mijlocul odăii un hârdăuaș, a turnat în el apă rece. Pe urmă apă fierbinte din oală. A mai pus niște leșie din iarba *Enoh*, amestecată cu frunză de arțar. Alături a pus o cană cu apă rece pentru clătit.

Spală-te, dacă vrai.

El s-a dus în odaia de-alături, rece, și a închis ușa după el. Ustina a foșnit cu trențele ei. Arseni a auzit cum a pășit cu băgare de seamă în hârdăuaș și i-a atins peretele cu căușul. A auzit zgomotul apei. Zgomot în propriul său cap. S-a sprijinit cu spatele de peretele brumat și a simțit o ușurare. Dând îndelung aerul afară din el, se uita cât de încet se topește aburul în aer.

Ce să pun pe mine, a întrebat din spatele ușii Ustina.

Arseni a rămas pe gânduri. În casa lui și a lui Hristofor nu era nimic femeiesc. Hainele răposatei neveste a lui Hristofor ajunseseră la mama lui Arseni, dar după molimă trebuise ars totul. Cu spatele la Ustina, Arseni intră în odaie și deschise cufărul. O parte dintre lucrurile care stăteau deasupra au fost puse pe capacul dat pe spate. Găsi ce căuta. Tot așa, fără să se uite la Ustina, îi întinse cămașa lui roșie. Înroșindu-se și el. Ca toți oamenii cu păr deschis la culoare, se înroșea ușor.

Ustina își vârî brațele în mâneci, și pânza i se așeză moale pe umeri. Îmbrăcămintea purtată înainte de Arseni îmbrăca acum un trup atât de neasemănător. În asta a constat strania lor contopire. Arseni nu știa dacă o simțiseră amândoi în egală măsură.

Cămașa se dovedi a-i fi lungă Ustinei, și ea i-a suflecat mânecile. În cufărul deschis a văzut o bucată de pânză de in.

Pot?

Sigur.

Peste cămașă, ea și-a înfășurat pânza în jurul mijlocului și șoldurilor. A rezultat o *paniova*[1]. A legat-o cu o sfoară găsită în cufăr. S-a uitat la Arseni. El a încuviințat din cap și a simțit cum duioșia care l-a invadat i s-a oglindit în privire. Și-a coborât privirea și iar s-a înroșit. De milă pentru fata slabă și roșcată care îmbrăcase cămașa lui, un nod s-a mișcat în gâtul lui Arseni. S-a gândit că atât de îngrozitor de milă nu-i mai fusese de nimeni.

Da, am uitat. Dacă ai răni pe corp, arată-mi.

Ustina a dat la o parte gulerul cămășii și i-a arătat o rană pe gât. După ce a șovăit puțin, a descheiat un nasture și i-a arătat o rană la subraț. Arseni a inspirat mireasma pielii ei. Rănile erau mici. El știa că trebuie uscate puțin. Apropiindu-se de o poliță cu o mulțime de ulcele legate cu cârpe, a rămas un minut pe gânduri. A găsit o ulcică cu coajă răscoaptă de salcie. A presărat puțină pe un petic curat și l-a udat cu oțet. A aplicat-o pe rând pe răni. Ustina și-a mușcat buza.

Rabdă, te rog. Mai ai și alte răni?

Am, dar nu pot să le-arăt.

Arseni i-a întins peticul.

---

1 Element al costumului popular rus.

Ia, unge-te singură, nu mă uit. Și s-a întors spre cuptor.

Lângă cuptor zăceau zdrențele Ustinei, și apropierea lor de foc a hotărât lucrurile. Fără să spună o vorbă, Arseni le-a aruncat în cuptor. Era un gest firesc, și el l-a făcut. Dar era în el și ceva fără întoarcere. Ca într-un basm pe care îl auzise de la Hristofor. Privind cum straiele vechi sunt cuprinse de flăcări, Arseni s-a gândit că acum Ustina avea să poarte cămașa lui tot timpul. S-a mai gândit că ea era de fapt de-o seamă cu el.

I-a dat Ustinei pâine cu cvas și a simțit pe mână atingerea buzelor ei.

Acum nu e decât asta de mâncare, a spus Arseni trăgându-și mâna.

A vrut să mai adauge ceva, dar a simțit că glasul nu i se aude.

Hrană caldă nu era în casă, fiindcă Arseni nu gătea deloc. La vremea lui, Hrisofor îl învățase să facă feluri simple, dar odată cu plecarea bunicului – așa i se părea lui Arseni – nu mai avea rost. Ustina se străduia să mănânce fără grabă, dar nu prea izbutea. Rupea de la margini bucăți mici și le punea încet în gură. Le înghițea pe loc, aproape fără să le mestece. Arseni stătea cu ochii la Ustina și simțea sărutul ei pe mâna lui.

Dintr-un sac a vărsat grăunțe întregi de ovăz, curățate de coajă. A turnat apă și le-a pus să se înăbușe în cuptor. Pentru cină s-a hotărât să o ospăteze pe Ustina cu cașă.

În satul nostru au murit toți, a spus Ustina, am rămas doar eu. Și mi-e frică de ceasul morții. Ție nu ți-e frică?

Arseni nu a răspuns.

Ustina a început deodată să cânte cu un glas puternic și înalt:

Sufletul de trupul alb s-a despărțit,
iartă-mă, trupul meu alb (*a tras aer în piept*),
tu, trupule, trebuie să te duci în țărâna udă,
țărâna udă să-ți fie mormânt (*pe gât i s-a umflat o venă*),
viermilor hulpavi hrană să le fii.

Tăcând, Ustina s-a uitat liniștită la el. Ca și cum nu ar fi cântat. Nu și-a luat ochii de la el. Părul uscat, neîmpletit încă în coadă, era ca o lumină pufoasă în jurul capului ei. Părul tău

turma de capre pare ce din munți, din Galaad, coboară. În vremurile acelea uitate, părul tulbura mai mult decât acum, fiindcă de obicei era acoperit. Era un detaliu aproape intim.

Uitându-se la Ustina, Arseni nu a coborât privirea. S-a mirat că nu le era greu să-și susțină unul altuia privirea. Că firul care se întinsese între ei era mai presus decât sentimentul de stinghereală. Admira lumina roșcată. În timp ce pe claviculă se ridica și se lăsa în ritmul respirației sfoara de in a crucii. Era singurul lucru al Ustinei rămas pe ea.

Seara au mâncat casa fiartă de Arseni, cu ulei de in. Ținând strachinile de pământ pe genunchi, ședeau lângă vatră. Ultima oară șezuse așa cu Hristofor. Arseni se uita pe furiș cum juca lumina pe părul ei înrudit cu flacăra. Acum era împletit într-o coadă și arăta cu totul altfel. Ducând lingura de lemn (cioplită de Hristofor) la gură, Ustina țuguia caraghios buzele. Era ca un sărut. Un sărut pentru Hristofor. Arseni și-a amintit cum erau cioplite aceste linguri: tot iarna, tot lângă cuptor. Când s-a uitat din nou la Ustina, ea dormea.

A luat cu grijă strachina și lingura din mâna ei. Fata nu s-a trezit. Ședea mai departe parcă neliniștită, ca și cum și în somn biruia o cale grea, știută numai de ea. Arseni i-a așternut Ustinei pe laviță. Străduindu-se să nu o trezească, o ridică încetișor de pe scaun și se miră cât era de ușoară. Capul ei se lăsă pe brațul lui Arseni. Ca să-i susțină capul, el își înălță cotul. Prin pielea străvezie, îi văzu venele de pe tâmple. Simți mireasma buzelor ei. Ca un fir de cârmâz sunt buzele tale. Își lipi obrazul de fruntea ei. O culcă binișor pe laviță și o acoperi cu cojocul.

Arseni ședea la căpătâiul Ustinei și o privea. Mai întâi a șezut cu mâinile încrucișate pe piept, pe urmă cu bărbia sprijinită în palmă. Când și când, fața Ustinei se înfiora ușor. Când și când, striga. Arseni își trecea palma peste fața ei, și ea se liniștea.

Dormi, dormi, Ustina, șoptea Arseni.

Și Ustina dormea. Pânza de sub ea făcuse cute. Obrazul ei se atingea de lemnul lavitei. Arseni i-a ridicat cu grijă capul, ca să îndrepte cutele. Fără să se trezească, Ustina a luat palma lui Arseni și și-a pus-o sub obraz. El a trebuit să se îndoaie și să-și susțină mâna dreaptă cu cea stângă. După câteva minute, a simțit

că îl dor spatele și brațele, dar asta i-a făcut plăcere. I se părea că mica lui suferință ia o parte din povara Ustinei. Nici n-a băgat de seamă când a ațipit.

S-a trezit când l-au gâdilat genele ei în palmă. Ustina era cu ochii deschiși. În ei licăreau reflexele cărbunilor din cuptor. Palma lui Arseni era udă de lacrimile ei. El a atins cu buzele pleoapele Ustinei și le-a simțit sărate. Ustina s-a mișcat, parcă făcându-i loc:

Mi-a fost frică pe întuneric.

El s-a așezat lângă ea pe marginea laviței, și ea și-a pus capul pe genunchii lui.

Stai cu mine, Arseni, cât oi dormi.

Prin straie, el simțea răsuflarea ei caldă, ieșită odată cu vorbele.

Stau cu tine cât oi dormi.

Eu n-am pe nimeni în afară de tine. Vreau să te îmbrățișez tare și să nu-ți dau drumul.

Și eu vreau să te îmbrățișez, fiindcă mi-e urât singur.

Și s-a culcat alături.

S-a culcat. S-au îmbrățișat și au rămas așa îndelung. El avea un tremur mărunt, deși era numai sudoare. Și sudoarea lui se amesteca cu a ei. Iar după aceea carnea lui a intrat în carnea ei. Dimineața au văzut că pânza se făcuse roșie-roșie.

III

Pentru Arseni a început o viață nouă, plină de dragoste și de teamă. Dragoste pentru Ustina și teamă să nu dispară la fel de neașteptat cum apăruse. Nu știa de ce anume se temea – de uragan, de trăsnet, de foc ori de uitătură rea. Poate că de toate la un loc. Ustina era totuna cu iubirea lui pentru ea. Ustina era iubire, iar iubirea era Ustina. El o purta ca pe o lumânare printr-o pădure întunecoasă. Îi era teamă că miile de făpturi lacome ale nopții se vor năpusti asupra acestei flăcări și o vor stinge cu aripile lor.

Putea să o contemple pe Ustina ceasuri întregi. Îi lua un braț și, ridicându-i încet mâneca, simțea cu buzele perișorii aurii abia

vizibili. Îi punea capul pe genunchii lui și trecea cu vârful degetului peste linia părelnică dintre gâtul și bărbia ei. Îi încerca genele cu limba. Îi dădea jos cu grijă de pe cap basmaua și îi răsfira părul. I-l împletea într-o coadă. Îl răsfira din nou și trecea încetișor pieptenele prin el. Își imagina că părul era un lac, iar pieptenele o barcă. Alunecând pe lacul auriu, se vedea în pieptenele acela pe sine. Simțea că se îneacă, și cel mai mult se temea de salvare.

Pe Ustina nu o arăta nimănui. Când auzea bătaie în ușă, arunca pe ea cojocul lui Hristofor și o trimitea în odaia cealaltă. Se uita repede la laviță, după lucruri care puteau să o trădeze. Dar nu existau asemenea lucruri. În gospodăria lui Hristofor și a lui Arseni nu era de fapt nimic femeiesc. După ce se asigura că ușa s-a închis bine în urma Ustinei, deschidea ușa de la intrare.

Ustina ședea fără să facă vreun zgomot în odaia de-alături, iar Arseni cerceta pacienții. Tratamentele lui deveniseră mai scurte, lucru care nu le-a scăpat celor care veneau. Arseni nu mai încuraja statul de vorbă. Fără să spună vorbe de prisos, el cerceta și pipăia carnea bolnavă. Asculta concentrat de ce anume se plângeau și le administra remediile. Lua doar cât puteau să-i dea. Când toate cuvintele medicale erau deja spuse, se uita în așteptare la oaspete. Legând asta de faptul că Vraciul era tot mai ocupat, pacienții îi arătau un tot mai mare respect.

De Ustina nu știa nimeni. Pe-afară aproape că nu se arăta, iar de-afară, prin ferestruicile acoperite cu băşică de bou, nu se vedea nimic. La drept vorbind, prin ele nu se vedea nimic nici dinăuntru. Așa încât, chiar dacă cineva ar fi hotărât să arunce o privire pe fereastra lui Arseni, n-ar fi aflat mare lucru. Dar nu arunca nimeni nici o privire.

Într-un rând, în timp ce era la el un bărbat care suferea de neputință bărbătească, Ustina a strănutat după perete. Încet, dar a strănutat, fiindcă odaia era totuși rece. Pacientul s-a uitat a mirare la Arseni și l-a întrebat ce zgomot a fost acela. Arseni i-a răspuns printr-o privire nedumerită. I-a sugerat omului să nu se abată de la necazul lui, altfel nu va putea scăpa niciodată de el.

Niciodată, a întărit Arseni, și l-a sfătuit să mănânce mai mult morcov.

Petrecându-l, gazda a păsit intenționat cu zgomot, dar Ustina n-a mai strănutat. După aceea, când ea a intrat, Arseni a rugat-o să strănute cu capul în cojoc, fiindcă blana înăbușă zgomotele.

Așa am și făcut mereu, a spus Ustina. Dar de data asta m-a luat deodată și n-am mai avut vreme să pun cojocul peste mine.

Arseni a început să fie cam distrat în comportamentul lui cu cei care veneau la el. Devenea tot mai evident faptul că gândurile lui erau în altă parte. Dacă vizitatorii ar fi știut de Ustina, ar fi zis că gândurile lui erau în odaia de-alături. Și nu ar fi avut întru totul dreptate.

Arseni nu se gândea pur și simplu la Ustina. Treptat-treptat, el se cufunda într-o lume făcută într-un fel deosebit, formată din el și Ustina. În lumea aceea el era tatăl Ustinei și fiul ei. Era prieten, frate, dar întâi și-ntâi soț. Toate aceste roluri erau libere, dat fiind că Ustina era orfană. Și le-a luat el. Faptul că și el era orfan presupunea aceleași roluri și pentru Ustina. Cercul se închidea: ei deveneau unul pentru altul totul. Perfecțiunea acestui cerc făcea imposibilă pentru Arseni vreo altă prezență. Ei erau cele două jumătăți ale unui întreg, și orice adăugire i se părea nu numai de prisos, ci de neadmis. Chiar și una de-o clipă și care nu obliga la nimic.

Perfecțiunea acestei uniri era văzută de Arseni și în faptul că izolarea lor nu era apăsătoare pentru Ustina. I se părea că rațiunea și sensul unui astfel de curs al vieții erau văzute de ea cu aceeași putere de pătrundere ca și de el. Și că, chiar dacă nu le vedea, ea se săturase pur și simplu de pribegie și percepea prezența lui permanentă ca pe o fericire nemeritată.

Seara citeau. Ca să nu se ridice tot timpul să schimbe lucina, foloseau un opaiț cu ulei. Ardea palid, dar egal. Citea Arseni, fiindcă Ustina nu știa carte.

Grație lui, ea a auzit pentru prima dată ce i-a prezis Antiphon lui Alexandru. Stăpânul întregii lumi, a spus Antiphon, va muri pe pământ de fier sub cer de os. Și când Alexandru a ajuns pe un pământ cu aramă l-a cuprins frica. Frica asta pâlpâia din semiîntuneric în ochii Ustinei. Și a poruncit Alexandru oștenilor săi să cerceteze compoziția pământului. Dar ei, cercetând, au găsit în pământ doar aramă, fără fier. Alexandru, având sufletul

mai tare ca fierul, a poruncit să continue înaintarea. Și s-au dus pe pământul cu aramă, și bătaia copitelor cailor pe aramă li se părea tunet...

Ustina a atins mângâietor umărul lui Arseni:

Pricepi dacă citești ori doară dai foile?

Lipindu-se mai tare de el, Ustina și-a cuprins genunchii cu mâinile. L-a rugat să citească fără grabă. El a dat din cap, dar fără să bage de seamă, a început din nou să se grăbească. Cele cinci foi pe care le citeau pe seară erau citite de fiecare dată mai repede, și Ustina îl întreba iar și iar pe Arseni ce îl făcea să se grăbească. În loc de răspuns, el își lipea obrazul de obrazul ei. Se ivise gândul gelos că la ceas de seară o interesa mai mult Alexandru decât Arseni.

Câteodată citeau despre Kitovras. Ca să își ascundă soața de ceilalți, Kitovras o purta în ureche. Arseni ar fi vrut să o poarte și el pe Ustina în ureche, dar el nu avea această posibilitate.

Aî

La sfârșitul lui martie, Ustina a spus:

Am o suferință în pântec, că s-a oprit ce-i de obicei la femeie.

A spus aceasta sprijinindu-se cu mâinile în lemnul laviței, cocârjându-se puțin și privind pe lângă Arseni. Într-o clipă, Arseni a aruncat lemne pe foc. A făcut un pas spre Ustina și s-a așezat în genunchi în fața ei, care rămăsese așezată. Mâna lui continua să strângă un lemn, care a căzut și s-a rostogolit cu zgomot pe jos. Arseni și-a vârât fața în cămașa roșie a Ustinei. Pe ceafă a simțit mâna ei – iubitoare și fără voință. Cu o mișcare ușoară a întins-o pe Ustina pe laviță și, încet, cută cu cută, a început să îi ridice cămașa. După ce i-a dezgolit pântecul, și-a lipit buzele de el. Pântecul Ustinei era plat ca o vale, iar pielea lui era elastică. Pântecul era mărginit de linia tremurătoare a coastelor. Și nimic nu prevestea schimbări. Nimic nu arăta că el se pregătește înlăuntrul său să perturbe aceste linii. Alunecând cu buzele pe pântec, Arseni și-a dat seama că numai faptul că Ustina rămăsese grea putea să exprime dragostea lui nemărginită, pe care

o făcea să dea rod prin Ustina. Simțea fericire, pentru că acum era în Ustina necontenit. Era parte inseparabilă din ea.

Arseni a înțeles că noua situație a Ustinei o făcea mai dependentă de el. Poate pentru că teama de a o pierde devenise ceva mai mică, dar duioșia față de ea, dimpotrivă, era resimțită de el cu o intensitate nemărginită, simțea duioșie văzând cu ce poftă începuse Ustina să mănânce. Pofta ei de mâncare i se părea caraghioasă chiar și ei. Ea pufnea în râs, și firimiturile de pâine zburau în toate părțile. Arseni simțea duioșie când chipul Ustinei devenea cenușiu și i se făcea greață. Aducea ulei de nucșoară și îi dădea femeii din lingură. Trăgea încet lingura spre el, urmărind cum alunecau pe ea buzele Ustinei. Și tot nu obosea să îi admire ochii, care deveniseră cu totul alții de când cu sarcina. Se ivise în ei ceva umed, fără apărare. Amintindu-i lui Arseni de ochii unui viteluș.

Uneori, prin ochii aceștia trecea tristețea. Să trăiască în singurătate cu Arseni era, neîndoielnic, fericirea ei. Dar mai era și ceva care devenea din zi în zi mai vizibil. Arseni, care i se părea a fi lumea întreagă, nu putea înlocui totuși întreaga lume. Sentimentul de izolare de viața tuturor îi dădea Ustinei o neliniște. Și Arseni a văzut asta.

Odată, Ustina a întrebat dacă nu trebuia să își cumpere veșminte femeiești. Tot timpul cât stătuse la Arseni purtase ce purta și el.

Nu-ți place să porți veșmintele mele? a întrebat Arseni.

Îmi place, drăguțule, îmi place tare mult, doar că aș vrea să umblu și cu de-ale mele. Doar îs femeie...

Arseni a făgăduit să se gândească. Într-adevăr, s-a gândit, dar în reflecțiile lui n-a ajuns la nimic. Fără a dezvălui existența Ustinei nu putea să cumpere straie de femeie. De încredințat asta cuiva, nu avea cui. S-o trimită singură pe Ustina în sat nici nu putea fi vorba. În primul rând, pentru că sătenilor nu le-ar fi fost greu să afle de unde venise, iar în al doilea... Arseni expiră cu zgomot și simți că i se pune un nod în gât. Nu putea concepe ca Ustina să-l părăsească fie și o jumătate de zi.

După un timp, ea i-a amintit lui Arseni rugămintea ei, dar nu a primit răspuns. După ce au mai trecut câteva săptămâni, a

fost deja târziu să se mai gândească să cumpere: pântecul rotunjit al Ustinei nu mai îngăduia să îi găsească ceva care să i se potrivească. Și atunci ea a început să își facă singură haine, transformând din cele ale lui Arseni.

Mai mult decât hainele, pe el îl neliniștea faptul că nu se ducea la împărtășanie. Să meargă la biserică, Arseni se temea, pentru că drumul către Sfintele Daruri trecea prin spovedanie. Iar spovedania presupunea să spună despre Ustina. Nu știa ce i se va spune ca răspuns. Să se cunune? Ar fi fost fericit să se cunune. Dar dacă avea să i se spună să o lase? Ori să trăiască deocamdată în locuri diferite? Nu știa ce puteau să îi spună, pentru că nu mai trăise încă nimic de felul acesta. Temându-se că nu avea să se supună, Arseni nu se ducea la biserică și nu se spovedea. Nici Ustina nu se ducea.

Odată ea a întrebat:

Mă iei de soață?

Tu ești soața mea, pe care o iubesc mai mult decât viața.

Eu vreau să fiu a ta, Arseni, în fața lui Dumnezeu și a oamenilor.

Rabdă, dragostea mea. El i-a sărutat gropița de deasupra claviculei. O să fii a mea în fața lui Dumnezeu și a oamenilor. Doar rabdă un pic, dragostea mea.

Mai în fiecare zi se duceau în pădure. La început nu fusese simplu deloc, pentru că acolo era încă zăpadă mare. Mergeau afundându-se în zăpadă până la genunchi, dar mergeau. Arseni știa că Ustina are nevoie de aer proaspăt. În afară de asta, chiar și o plimbare ca aceasta, nicidecum ușoară, era mai bună pentru ea decât statul acasă. Cizmele lui Hristofor, cu care se încălța, o rodeau deseori pe Ustina. Multele cârpe înfășurate pe picioare nu rezolvau situația. Și deși pe vremea aceea cizmele se făceau din piele moale, fără să existe deosebire între piciorul drept și cel stâng, mărimea avea totuși însemnătate. Picioarele Ustinei erau foarte deosebite de cele ale lui Hristofor.

Ustina mergea după Arseni, pas cu pas. În fiecare dimineață mergeau pe aceeași potecă, și în fiecare dimineață o bătătoreau ca pentru prima oară, pentru că peste noapte poteca era troienită. Chiar dacă nu căzuse zăpadă, drumul bătătorit era răscolit

de viscol. În spațiul deschis dintre cimitir și pădure era întotdeauna un vânt puternic.

Când intrau în pădure, vântul se potolea. Iar acolo își regăseau uneori urmele. Urmele acelea erau și ele fulguite, uneori erau tăiate de alte urme – de jivine ori de păsări –, dar ele existau. Nu dispăreau fără urmă, se gândea Arseni.

În pădure nu era atât de frig ca pe drumul către ea. Poate chiar era mai cald. Stratul de zăpadă care stătea de mai multe zile pe ramuri i se părea Ustinei ca o blană. Îi plăcea să îl scuture de pe crengi și să se uite cum se așternea pe ea și pe umerii lui Arseni.

Îmi cumperi și mie așa o blană, întreba Ustina.

Sigur, răspundea Arseni. Negreșit îți cumpăr.

Tare ar mai fi vrut să îi cumpere așa o blană.

La mijlocul lui aprilie, zăpada a început să se topească, și a început să arate veche și jerpelită. Poroasă de la ploile care începuseră. O astfel de șubă Ustina nu-și mai dorea. Uitându-se cu atenție pe unde calcă, sărea de pe o movilită pe alta. Pe sub zăpadă se zărea toată neîngrijirea pădurii – frunze de anul trecut, zdrențe care își pierduseră culoarea și sticle de plastic pălite. În poienile deschise soarelui dădea deja iarba, dar prin desișuri zăpada era încă adâncă. Și acolo era frig. Până la urmă se topea și zăpada asta, dar bălțile pe care le lăsa rămâneau până la mijlocul verii.

În mai, Ustina a schimbat cizmele cu opinci[1] împletite de Arseni. Opincile i-au plăcut Ustinei, fiindcă fuseseră făcute după piciorul ei și – ce era mai important – fuseseră împletite de Arseni. Nu o lăsa să se aplece, îi trecea el cu grijă legăturile opincilor în jurul picioarelor, și ei îi plăcea și asta. Încălțările erau ușoare, dar lăsau să treacă apa. Uneori, ea venea acasă cu picioarele ude, dar nu voia pentru nimic în lume să se întoarcă la cizme.

Păi o să merg cu grijă, i-a spus ea lui Arseni.

Plimbările lor au ajuns să fie mult mai lungi. Acum mergeau nu numai în pădurea din apropiere, ci și prin locuri depărtate de orice așezare, pe care Hristofor i le arătase cândva lui Arseni. În locurile acelea Arseni se simțea mai liniștit. În pădurea din

1 Opinci din coajă de tei.

apropiere li se întâmpla să vadă oameni și, zărindu-i de departe, se zoreau să se ascundă. Acum, ducându-se departe, nu întâlneau pe nimeni.

Nu ți-i teamă că te rătăcești? îl întreba Ustina pe Arseni.

Nu mi-i teamă, știu desișurile astea de mic copil.

În plimbări, Arseni lua o desagă cu câte ceva de-ale gurii și de băut. Tot acolo era o blană de oaie, pe care ședeau când făceau popasuri lungi – Arseni avea grijă ca Ustina să nu se obosească peste măsură. Preumblându-se, adunau ierburile pe care le dădea natura înviată. Arseni îi descria Ustinei însușirile plantelor, și ea se minuna de vastitatea cunoștințelor lui. El îi povestea și despre alcătuirea corpului omenesc și despre năravurile jivinelor, despre mișcările planetelor, despre evenimentele istorice și simbolistica numerelor. În clipele acelea se simțea tatăl ei. Sau, dacă se are în vedere sursa cunoștințelor lui – bunicul. Fetița roșcată i se părea lui Arseni ca un lut în mâinile lui, din care el își modela Soția.

ei

Acum, a spune că despre existența Ustinei nu știa nimeni ar fi o exagerare. Deși de departe, fuseseră văzuți amândoi în pădure nu o dată. Pe Ustina, firește, nu o știau, dar pe Arseni îl puteau recunoaște cu ușurință – chiar de la distanță. După cum și venind la Arseni acasă, o auzeau pe Ustina după perete, pentru că omul nu poate fi la silențios la nesfârșit. Mulți ghiciseră că la Arseni locuia cineva, dar odată ce el ascundea acest lucru, nu îl întrebau nimic. Arseni era doctorul lor, iar teama de a nu îi supăra pe doctori a existat dintotdeauna. Cât despre Arseni, firește că și el ghicise bănuielile lor. Presupunerile nu încerca nici să le confirme, nici să le dezmintă. Îi convenea că nu îl întrebau nimic – ca să nu stea cu gândul la asta. Pentru Arseni era de-ajuns ca nimeni să nu se atingă de lumea lui. Lumea în care existau numai el și Ustina.

La începutul verii, când plimbările lungi au început să o obosească pe Ustina, stăteau mai mult pe lângă casă. După repararea izbei rămăseseră ceva bârne și scânduri, și Arseni a hotărât

să facă în curte un șopron. Punând scândurile una lângă alta, și-a amintit cu durere cum, cu mai puțin de un an în urmă, o treabă ca asta era diriguită de Hristofor. Cu vocea bunicului, Arseni o ruga pe Ustina să îi dea o unealtă ori alta, dar lucrurile îi ieșeau mai puțin bine decât lui Hristofor. Ce-ar fi spus Hristofor despre ceea ce făcea el? Și ce ar fi spus de Ustina?

Șopronul era lipit de partea din spate a casei și nu se vedea de pe drum. Pe sforile întinse de Arseni crescuse în câteva săptămâni o volbură deasă. Acoperișul era învelit cu paie și nu lăsa să treacă apa. Acum puteau să stea la aer oricum ar fi fost vremea. Cel mai mult le plăcea să stea sub șopron seara.

Într-una din lungile seri de iulie, Ustina l-a rugat pe Arseni să o învețe carte. Rugămintea asta l-a mirat la început. Tot ce aveau ei nevoie să citească putea citi el, și asta făcea parte din dualitatea lor. Rupând o floricică de volbură, Arseni a pus-o cu băgare de seamă pe nasul Ustinei. Ce-ți trebuie ție asta, a vrut s-o întrebe, dar n-a întrebat-o. A intrat în casă și s-a întors de acolo cu Psaltirea. Așezându-se lângă Ustina, Arseni a deschis cartea. Cu degetul arătător a atins prima inițială, făcută cu chinovar. Litera a devenit purpurie în razele soarelui care asfințea.

Era litera Б. Aici începea cu ea cuvântul Блажен[1].

Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor, a citit fără grabă Ustina. Și în calea păcătoșilor nu a stat și pe scaunul pierzătorilor n-a șezut.

Arseni s-a uitat în tăcere la Ustina. Ea și-a lăsat capul pe umărul lui.

Mulți psalmi îi știu pe dinafară. După ureche.

Lucrul ăsta s-a potrivit foarte bine ca să deprindă cititul. După ce citea câteva litere, Ustina își amintea toată fraza, ceea ce o ajuta să recunoască într-o clipă literele următoare. Arseni nici nu se așteptase ca învățatul să meargă atât de repede.

Cel mai mult îi plăcea Ustinei că literele aveau nume. Și le spunea singură, și buzele i se mișcau tot timpul. *Az. Buki. Vedi.* Rupând o rămurică, scria numele literelor pe pământul bătătorit

1 *Blajen* – „fericit" (rus.).

al ogrăzii și pe potecile din pădure. *Glagol. Dobro.* Numele dădeau literelor o viață de sine stătătoare. Le dădeau și un sens neașteptat, care o fermeca pe Ustina. *Kako. Liudie. Mîslete. Rțî. Slovo. Tverdo.*

În fine, literele aveau și o semnificație numerică. Litera *Az* sub titlo[1] însemna unu, *Vedi* – doi, *Glagol'* – trei.

Dar de ce după *Az* nu vine și aici *Buki*, s-a mirat Ustina.

Cifrele sunt desemnate urmând alfabetul grecesc, și el nu are această literă.

Tu știi greaca?

Nu (Arseni și-a pus mâinile pe obrajii Ustinei și și-a frecat nasul de nasul ei), dar așa mi-a spus Hristofor. Nici el nu știa greaca, dar multe lucruri le intuia.

La însușirile care o mirau pe Ustina ale literelor se adăugau însușirile nu mai puțin de mirare ale numerelor. Arseni i-a arătat cum se adună, se scad, se înmulțesc și se împart numerele. Ele au însemnat culmea istoriei omenirii: anul 5500 de la Facerea lumii, când s-a născut Hristos. Dar ele au marcat și sfârșitul istoriei, manifestat în îngrozitoarea cifră a Antihristului: 666. Și toate astea se exprimau cu litere.

Numerele aveau armonia lor, care reflecta armonia generală a lumii și a tot ce exista în ea. Multe lucruri de felul acesta, Ustina le afla din gramotele lui Hristofor, pe care i le aducea cu grămada Arseni. Săptămâna are șapte zile și transformă viața omenească: ziua *Az* – nașterea copilului, ziua *Vedi* – tânărul, ziua *Glagol'* – bărbatul, ziua *Dobro* – vârsta de mijloc, ziua *Est'* – încărunțirea, ziua *Zelo* – bătrânețea, ziua *Zemlja* – moartea.

De altminteri, pe Hristofor nu îl interesase numai simbolistica numerelor. Printre gramotele lui, Ustina a găsit indicate și distanțe. De la Moscova la Kiev sunt o mie cinci sute de verste, de la Moscova până la Volga sunt două sute patruzeci de verste, de la Belo Ozero până la Uglici sunt două sute patruzeci de verste. De ce o fi scris el toate astea, se întreba în gând Ustina citind. Hristofor, îi răspundea în gând Arseni, n-a fost, desigur, nici la

---

1 Semn diacritic folosit în manuscrisele chirilice.

Moscova, nici la Kiev, nici pe Volga. E posibil ca asupra acestor date să-i fi atras atenția cele două sute patruzeci de verste care se întâlnesc de două ori. Coincidențelor de felul ăsta (a răspuns Arseni) răposatul le dădea o atenție deosebită, deși nu le înțelegea pe deplin sensul. Important e că noi doi ne înțelegem deja fără cuvinte.

३

Sarcina Ustinei nu înainta fără probleme. Din când în când se plângea de dureri de cap și de ameteli. Atunci Arseni îi ștergea tâmplele cu ulei de mărar sau cu zeamă de fragă. Erau și indispoziții de care Ustina, jenându-se, nu spunea. De pildă, constipația. Băgând de seamă, Arseni i-a bătut obrazul și i-a spus că acum ei sunt unul și că nu poate să-i fie rușine de el. Împotriva constipației i-a dat tinctură de frunze tinere de boz. În primăvară culeseseră împreună aceste frunze și le fierseseră în miere.

Ustinei i s-a tulburat somnul. Că se trezea în timpul nopții, Arseni și-a dat seama pentru că nu îi mai auzea respirația. Când dormea, Ustina respira pe nas – zgomotos și egal. Ca să îi refacă somnul, Arseni a început să îi dea pentru noapte tinctură de mușchi de stejar.

În mod vizibi, trupul Ustinei punea la încercare rezistența sufletului ei. Era chinuită tot timpul de arsuri la stomac. În pântecul ei, acolo unde se afla copilul, simțea o greutate și durere. Pântecul care creștea o mânca îngrozitor din pricina cămășii de pânză a lui Arseni. Din pricina poverii purtate, tălpile i se umflaseră. Trăsăturile feței se buhăiseră. Ochii deveniseră adormiți. În privirea ei apăruse o împrăștiere neobișnuită. Aceste schimbări îl tulburau pe Arseni, care le observa. În privirea stinsă a Ustinei vedea începutul de oboseală dat de sarcină.

Faptul că starea asta era ceva nou pentru ea o făcea să biruie neplăcerile primelor luni. După o vreme, starea ei nu a mai fost ceva nou. Era obișnuită și împovărătoare. Și mai venea și toamna, și zilele se scurtau cum se scurtează ele în nord. Întunericul care învăluia Belozerie o făcea pe Ustina să fie tristă. Vedea că

natura moare, și nu-i stătea în putere să facă nimic. Uitându-se cum zburau frunzele de pe copaci, Ustinei îi dădeau lacrimile.

Prefacerile din trupul ei le observa acum parcă din afară. În făptura umflată și greoaie îi era tot mai greu să se vadă pe sine, cea de dinainte – mlădioasă, iute și viguroasă. Pusă de cineva într-un trup străin.

Păi, nu de cineva – de Arseni. Ajungând până la gândul acesta, Ustina atinse parcă fundul, se împinse și ajunse iară la suprafață. Și aici se deschise tuturor bucuriilor care o înconjurau. Și bucuriile Ustinei erau mai vii decât suferințele ei.

Se bucura de pofta de mâncare care se trezise în ea, fiindcă știa că nu mănâncă singură, ci cu pruncul. Se bucura de colastra care se ivea întruna pe sfârcuri. Se lăsa în voia unor fantezii nestăvilite despre viitorul copilului și le împărtășea cu Arseni:

Dacă se naște o fată, o să crească cea mai frumoasă din slobozia Rukina și o să se mărite cu un cneaz.

Dar în slobozia Rukina nu sunt cneji.

O să vină, să știi, cu această ocazie. Dar dacă se naște băiat – ceea ce, în general, este mai de dorit – o să fie bălai și înțelept, ca tine, Arseni.

Dar ce nevoie avem de doi bălai și înțelepți?

Așa vreau eu, drăguțule, ce-i rău în asta? Cred că nu e nimic rău.

Într-un rând, Arseni și-a trecut încet palma peste pântecul Ustinei și a spus:

E băiat.

Slavă Ție, Doamne, ce bucuroasă sunt. Mă bucur orice ar fi. Mai ales de un băiat.

De obicei, șezând pe laviță, Ustina își mângâia pântecul. Din când în când simțea mișcările celui dinăuntru. După cuvintele lui Arseni, nu avea nici o îndoială că era băiat. Câteodată, Arseni își lipea urechea de pântecul ei.

Ce spune, întreba Ustina.

Te roagă să mai rabzi un pic. Până la începutul lui decembrie.

Păi, bine – dacă mă roagă. Cred că i s-a urât și lui să stea acolo.

Nici nu-ți închipui tu cât i s-a urât.

Ca să-l mai distreze pe băiat, Ustina cânta:

Maică-Maică, Maică a Domnului,
Maică preasfântă,
(Ustina se închina și își închina și pântecul)
unde, Maică, noaptea-ai înnoptat?
Am înnoptat în orașul Salim,
în biserica Domnului, după prestol,
mult nu dormii, multe văzui,
parcă fiul Hristos îl născui,
în pelinci îl înfășai,
cu betelie de mătasă îl înfășurai.

Arseni se gândea că poate glasul ei ascuțit se aude de pe drum, dar n-a spus nimic. Lasă, și-a spus, să cânte, copilului o să-i fie cum-necum mai vesel.

Ea cosea hăinuțe.

E semn rău, spunea, să coși pentru copilul nenăscut.

Dar tot cosea. Material lua din lucrurile lui Hristofor.

Nici din avere fără moștenitori, spunea, nu e bine să coși.

Punând cusătură după cusătură, trăgea adânc aer în piept, și tot pântecul ei mare începea să se miște. Din mâinile ei ieșeau pelinci, pantalonași și cămășuțe cât pentru o păpușă.

Făcea și păpuși. Le făcea din cârpe și le desena mereu altfel. Împletea păpuși din paie. Toate păpușile din paie erau la fel și toate semănau cu Ustina. Când Arseni i-a spus asta, ea a izbucnit în râs.

Mulțumesc (a dat din cap) pentru compliment. Mulțumesc mult.

Arseni a îmbrățișat-o:

Păi cum te iubesc eu, prostuță ce ești, nu te iubește și n-o să te iubească nimeni, dragostea noastră e un lucru rar.

Și-a lipit obrazul de părul ei. Ea s-a desprins cu grijă și a spus:

Arseni, vreau ca înainte de naștere să mă împărtășesc, mi-e frică să nasc fără să mă împărtășesc.

El și-a pus palma pe gura ei:

Ai să te împărtășești născând, dragostea mea. Cum să mergi tu acum, în starea asta, la biserică? Iar după ce naști, știi, ne arătăm cu totul, arătăm și copilul, și ne împărtășim, și o să fie mai ușor, fiindcă atunci când o să fie copilul, nici n-o să mai trebuiască să explicăm nimic nimănui, el o să justifice tot, e ca și cum ai lua viața de la început, înțelegi?

Înțeleg, a răspuns Ustina. Mi-e frică, Arseni.

Ea plângea des. Arseni încerca să nu vadă, dar vedea, pentru că în toate lunile acelea au fost nedespărțiți și ea n-ar fi avut cum să plângă pe furiș.

Așadar, Ustinei îi era tot mai greu. Atenția ei se împrăștia. Îi era greu și să șadă și să stea culcată. De culcat nu trebuia să se culce pe spate, ci pe-o parte. Acum îl ruga tot mai des pe Arseni să îi citească, și el, firește, îi citea.

Și i se întâmplă lui Alexandru să ajungă în niște ținuturi mlăștinoase. Și se îmbolnăvi Alexandru, dar nu se găsea în mlaștinile acelea măcar un loc unde să zacă. Din cerurile străine lui cădea zăpadă. Și porunci Alexandru oștenilor să scoată armurile de pe el și să le pună una peste alta. Așa i-au făcut ei pat într-un loc mocirlos. S-a culcat pe el, sleit, iar din pricina zăpezii l-au acoperit cu scuturi. Și a înțeles deodată Alexandru că stă pe un pat de fier sub un cer de os...

Oprește-te puțin. Ustina s-a întors cu greu pe partea cealaltă, și acum stătea cu spatele la Arseni. Astăzi a nins și la noi, de ce-mi citești toate astea...

Îți găsesc altceva, dragostea mea.

Ustina s-a întors iar către el.

Găsește-mi o moașă. Asta o să-mi trebuiască în curând.

Ce-ți trebuie ție vreo babă neagră, s-a mirat Arseni. Doar mă ai pe mine.

Dar ai ajutat tu la vreo naștere?

Nu, dar Hristofor mi-a spus cu de-amănuntul despre asta. Mi-a și scris tot. Arseni a scotocit în coș și a scos de acolo o gramotă. Uite.

Poți să ajuți la naștere după gramotă? a întrebat Ustina. Și în afară de asta, știi, nu vreau să mă vezi așa. Nu vreau, Arseni.

Păi nu suntem noi unul?
Sigur că suntem unul. Dar tot nu vreau.
Arseni n-a obiectat. Dar nici n-a căutat pe nimeni.

3i

Pe 27 noiembrie, la ceas de înserare, Ustinei i s-a rupt apa. Ea nu a înțeles pe loc, ci abia când i s-a udat patul. Cât a stat ea pe oală, Arseni a așternut altă pânză. L-a luat un tremur. Când Ustina s-a culcat iar, el a aprins două opaițe cu ulei și o lucină. Ustina l-a luat de mână și l-a așezat lângă ea. Nu te neliniști, dragule, o să fie totul bine. Arseni și-a lipit buzele de fruntea ei și a început să plângă. Simțea o frică cum nu îi mai fusese niciodată. Ustina îl mângâia pe ceafă. Un ceas mai târziu au apucat-o durerile. În semiîntuneric, fața, numai broboane de sudoare, îi strălucea îngrozitor, și el nu îi recunoștea chipul acela. De după trăsăturile obișnuite se iveau altele. Erau urâte, umflate și tragice. Și Ustina cea dinainte nu mai era. Ea parcă plecase și venise o alta. Ori nici nu venise – era Ustina cea de dinainte, care pleca încet-încet. Strop cu strop își pierdea perfecțiunea, devenind tot mai imperfectă. Parcă mai embrionară. La gândul că ea putea pleca de tot, lui Arseni i s-a tăiat răsuflarea. La asta nu se gândise niciodată. Gândul ăsta s-a arătat a fi greu de tot. L-a tras și a alunecat jos de pe laviță. Parcă a auzit de departe cum i s-a izbit capul de podea. A văzut cum Ustina se ridică greoi de pe laviță și se apleacă peste el. Vedea tot. Era conștient, dar nu se putea mișca. Să fi știut greutatea acestui gând înainte, ce ridicolă i s-ar fi părut frica de a spune despre Ustina în sat. Arseni s-a ridicat cu încetineală în capul oaselor: fug în sat după moașă, într-o clipă mă duc. Acum e deja târziu (Ustina continua să îl mângâie), acum nu mai poți să mă lași singură, ne descurcăm noi cumva, de ce mi-e frică mie... N-am vrut să-ți spun, n-am fost sigură... Arseni a așezat-o pe Ustina pe laviță. I-a acoperit mâinile cu sărutări, dar ce-i spunea ea se tot despărțea în cuvinte care nu se adunau în capul lui la un loc. Știa că spaima asta nu îl cuprinsese întâmplător. Ustina își atinse pântecul: de ieri nu-l mai aud... Pe băiat. Cred că nu mai mișcă. Arseni a întins mâna

spre pântecul ei și a trecut-o cu grijă de sus în jos. În josul pântecului mâna i-a încremenit. Arseni s-a uitat fără să clipească la Ustina. Înlăuntrul ei nu se mai simțea viață. Acolo nu mai bătea inima pe care o auzise atâtea luni. Copilul era mort. Arseni a ajutat-o să se culce pe-o parte și a spus: băiatul mișcă, naște liniștită. Ședea pe marginea laviței și o ținea pe Ustina de mână. Schimba întruna lucina. Turna ulei în opaițe. În timpul nopții, Ustina s-a ridicat puțin: băiatul a murit, de ce taci, taci deja de câteva ceasuri. Nu tac (oare a spus?) Arseni de undeva de departe. Cum să tac? S-a repezit la polițele lui Hristofor și a răsturnat oala. S-a întors, a văzut cum oala se rostogolește încet sub laviță. Cum să tac? Dar nici de vorbit nu pot. Arseni a făcut o fiertură de pelin negru. Bea asta. Ce e? Bea. Îi ridică puțin capul și îi puse cana la buze. S-au auzit înghițiturile, tare, în toată odaia. E pelin negru. Dă afară... Ce dă afară? Ustina se înecă, și ceaiul îi curse pe nas. Pelinul negru dă afară plodul mort. Ustina începu să plângă în tăcere. Arseni luă de pe poliță o cutie și îi presără conținutul pe cărbuni. În odaie se răspândi un miros neplăcut, tăios. Ce e, a întrebat Ustina. Pucioasă. Mirosul ei grăbește nașterea. După o clipă, Ustina vărsă. Nu mâncase de mult nimic, și vărsa fiertura băută. Ustina se întinse iar. Și Arseni o mângâie iar. Ea simți că o iau din nou durerile facerii. Ce simțea ea a fost la început o durere în pântec, care s-a răspândit după aceea în tot trupul. I se părea că durerea din toate cătunele din jur se strânsese într-un singur punct și intrase în trupul ei. Pentru că păcatele ei, ale Ustinei, erau mai mari decât păcatele întregului ținut, și pentru asta trebuia să răspundă cândva. Și Ustina a început să strige. Și strigătul acela era un urlet. Care l-a speriat pe Arseni, și Arseni i-a încleștat încheietura mâinii. Urletul a speriat-o și pe Ustina însăși, dar ea deja nu mai putea să țipe. Continuând să stea pe o parte, și-a depărtat un picior, și Arseni l-a apucat ca să i-l țină. Piciorul acela se îndoia și se îndrepta, părea o ființă de sine-stătătoare rea, care nu voia să aibă nimic de-a face cu Ustina cea nemișcată. Arseni ținea piciorul cu amândouă mâinile, dar nu îl putea opri. Ustina s-a întors brusc și, în fâșia de lumină care cădea, el a văzut cum pe partea dinăuntru a coapsei lucesc fecale. Ustina țipa. Arseni nu se putea

dumiri dacă pruncul mișcă. Simțind sub degete părul pubisului ei, își aminti de alte atingeri și îl rugă pe Dumnezeu să îi treacă lui durerea Ustinei, măcar jumătate din durere. Într-o clipă de luciditate, Ustina îi mulțumi lui Dumnezeu că i-a dat să se chinuiască pentru ea și pentru Arseni, așa de mare era dragostea ei pentru el. Arseni mai degrabă simți decât văzu cum din perineul Ustinei apare capul pruncului. La pipăit, capul era enorm, și Arseni, disperat, se gândi că n-o să poată ieși. Capul nu ieșea. Tot apărea creștetul, dar pe urmă dispărea din nou. Arseni încercă să-și vâre degetele sub el, dar degetele nu treceau. I se păru chiar că, încercând să tragă capul, l-a împins mai adânc. Îl cuprinse o fierbințeală. Fierbințeala era de neîndurat, și el, îndreptându-se, aruncă dintr-o mișcare cămașa de pe el. Capul pruncului, ca și mai înainte, nu se vedea. Strigătele Ustinei deveniră mai slabe, dar mai înfiorătoare, căci nu de ușurare pierduseră din putere. Ustina își pierdu cunoștința. Arseni văzu că se duce și începu să strige la ea, să o țină. O lovi peste obraji, dar capul Ustinei se clătină fără viață dintr-o parte în alta. Arseni aruncă un picior al ei pe umărul lui și încercă să-și vâre mâna în uterul ei. Mâna părea să nu treacă, dar degetele simțiră pruncul. Creștetul. Gâtul. Umerii. Se strânseră în locul unde gâtul întâlnește capul. Înaintară să iasă. Se auzi o pârâitură. Arseni deja nu se mai gândea la prunc. Că poate mai e totuși viu. Se gândea numai la Ustina. Continua să tragă copilul de cap, luptând cu amețeala care îl luase. Văzu cum se rup buzele și auzi strigătul cumplit al Ustinei. Pruncul era în mâinile lui Arseni. Ivindu-se la lumină, el nu începu să țipe. Cu cuțitul pregătit dinainte, Arseni tăie buricul. Plesni pruncul. Auzise că așa fac moașele ca să provoace prima suflare. Îl plesni încă o dată. Pruncul tăcea ca și până atunci. Arseni îl puse cu grijă pe pânză și se aplecă peste Ustina. Contracțiile nu se opriseră. Arseni știa ce avea să iasă. Adună mucoasa însângerată care ieșea din Ustina în oala de noapte. Toată pânza era îmbibată de sânge, și el se gândi că era mai mult sânge decât ar trebui să fie la o naștere. Nu știa cât trebuie să fie. Vedea doar că sângele curgea fără contenire. Îi era frică, fiindcă sângele curgea din pântec, și el nu-l putea potoli. Luă pe degete chinovar mărunțit bine și intră în vintrele ei cât de adânc

putu. Auzise de la Hristofor că chinovarul măcinat oprește sângele din rană. Dar nu vedea rana și nu știa locul anume de unde curgea sângele. Și sângele nu se oprea. Îmbiba tot mai mult și mai mult patul. Ustina zăcea cu ochii închiși, și Arseni simțea cum o părăsește viața. Ustina, nu pleca, strigă Arseni așa de tare, că îl auzi de la mânăstire starețul Nikandru. Starețul stătea în chilia lui la rugăciune. Mă tem că să strigi nu mai e de nici un folos, a spus starețul (el se uita cum prin ușa deschisă zburau primii fulgi de zăpadă din anul acela, lumânarea o stinsese curentul, dar luna tocmai se smulgea din norii sfâșiați și lumina golul ușii), de-aceea o să mă rog pentru păstrarea vieții tale, Arseni. Pentru nimic altceva n-am să mă rog în zilele care vin, a spus starețul închizând ușa. Preț de un minut, în izbă se înstăpâni o liniște deplină, și în liniștea asta Ustina deschise ochii: păcat, Arseni, că plec în așa întuneric și duhoare. Și pe după fereastră șuieră iar vântul. Ustina, nu pleca, strigă Arseni, cu viața ta se sfârșește și viața mea. Dar Ustina nu-l mai auzea deja, fiindcă viața ei se curmase. Zăcea pe spate, și un picior îndoit din genunchi era tras într-o parte. Un braț atârna de pe laviță. Ea ținea strâns un colț al pânzei. Fața îi era întoarsă către Arseni, și ochii deschiși nu se uitau nicăieri. El zăcea pe jos, lângă lavița Ustinei. Viața lui continua, deși nu era ceva evident. Arseni a zăcut cât a mai rămas din noapte și ziua următoare. Când și când deschidea ochii și avea niște vise stranii. El, mic, era dus de mână de Ustina și de Hristofor prin pădure. Când îl ridicau puțin peste movilițe, i se părea că zboară. Ustina și Hristofor râdeau, căci ce simțea el nu era pentru ei un mister. Hristofor se apleca întruna după ierburi și le punea într-un săculeț de pânză. Ustina nu culegea nimic, ea doar își încetinea pasul urmărind ce făcea Hristofor. Ustina era în cămașa bărbătească roșie pe care se pregătea să i-o dea la vremea potrivită lui Arseni. Așa a și spus: cămașa asta o să fie a ta, doar că trebuie să-ți schimbi numele. Neavând posibilitatea obiectivă să fii Ustina, să-ți spui Ustin. Ne-am înțeles? Arseni s-a uitat la Ustina de jos în sus. Ne-am înțeles. Îi venea să râdă de seriozitatea ei, dar nu lăsa să se vadă. Sigur, ne-am înțeles. Desaga lui Hristofor era deja plină. Dar el continua să culeagă ierburi, și ele cădeau din desagă pe cărare în ritmul pașilor

lui. Toată poteca, cât vedeai cu ochii, era acoperită cu ierburile lui Hristofor. Dar el tot continua să culeagă. Activitatea asta absurdă la prima vedere avea frumusețea și măreția ei. Generozitatea ei, căreia nu îi pasă dacă e nevoie de ea: ea vine doar din înclinarea celui care dă. Odată cu venirea dimineții, Arseni a văzut lumină, dar a făcut totul ca să nu se trezească. Chiar și în somn îi era frică să descopere că Ustina a murit. Îi era groază acum de dimineață: venirea unei zile noi fără Ustina era ceva de nesuportat pentru el. S-a îmbibat din nou cu somn până nu a mai știut de el. Somnul se prelingea prin venele lui Arseni și bătea în inima lui. Cu fiecare minut, dormea și mai adânc, de frică să nu se trezească. Somnul lui Arseni era atât de puternic, încât sufletul îi părăsea din când în când trupul și atârna sub tavan. De la înălțimea aceea, de fapt mică, îi contempla pe Arseni și pe Ustina care zăceau, mirându-se de lipsa din casă a sufletului iubit al Ustinei. Văzând Moartea, sufletul lui Arseni a spus: nu pot suporta slava ta, și văd că frumusețea ta nu e din lumea asta. În momentul acela, sufletul lui Arseni văzu sufletul Ustinei. Sufletul Ustinei era aproape transparent și de aceea imperceptibil. Oare așa arăt și eu, s-a gândit sufletul lui Arseni și a vrut să atingă sufletul Ustinei. Dar un gest de prevenire din partea Morții opri sufletul lui Arseni. Moartea ținea deja sufletul Ustinei de mână și se pregătea să îl ducă. Lasă-l aici, a început să plângă sufletul lui Arseni, noi suntem contopite. Obișnuiește-te cu despărțirea, a spus Moartea, ea e dureroasă, chiar dacă e vremelnică. O să ne recunoaștem unul pe altul în veșnicie, a întrebat sufletul lui Arseni. Asta depinde în mare măsură de tine, a spus Moartea: în cursul vieții, sufletele nu de puține ori se împietresc, și atunci puțini sunt aceia care le recunosc după moarte. Dar dacă dragostea ta, Arseni, nu e falsă și rămâne nezdruncinată cu trecerea timpului, se pune întrebarea de ce să nu vă recunoașteți unul pe altul acolo unde nu e nici durere, nici întristare, nici suspin, ci viață fără de sfârșit. Moartea a bătut ușurel sufletul Ustinei pe obraz. Sufletul Ustinei era micuț, aproape de copil. Gestului duios el i-a răspuns mai degrabă din frică decât din recunoștință. Așa răspund copiii celor care îi iau de la ai lor pentru nu se știe cât timp, și cu care viața (Moartea) nu va fi poate rea, dar cu totul

alta, lipsită de rostul dinainte, de evenimentele și întorsăturile de cuvânt obișnuite. Plecând, ei se uită întruna înapoi, și în ochii plini de lacrimi ai celor dragi își văd imaginea speriată.

III

Arseni se trezi când se întuneca. Mâna lui se întinse spre mâna care atârna a Ustinei. Mâna ei era rece. Ea nu s-a îndoit. Cărbunii se stinseseră de mult în cuptor, dar ceva pâlpâia abia vizibil în candela de sub icoana Mântuitorului. Arseni duse o lumânare spre candelă. O ținu cu grijă, ca să nu stingă ultimul foc rămas în casă. Lumânarea (nu dintr-odată) se aprinse și lumină odaia. Arseni se uită în jur. Se uita atent, luând aminte la orice lucru mărunt. La hainele împrăștiate. La oalele cu leacuri, sparte. Nu trecea peste nici un amănunt, fiindcă toate astea îi îngăduiau să nu se uite la Ustina. Dar după aceea s-a uitat la ea.

Ustina zăcea în aceeași poziție ca în ajun, dar era cu totul alta. Nasul i se ascuțise, albul ochilor deschiși se înfundase. Fața ei era de alabastru, iar vârfurile urechilor roșii-vineții. Arseni stătea aplecat deasupra Ustinei și se temea să o atingă. Nu simți repulsie, frica lui era de altă natură. În trupul răschirat din fața lui nu era nimic din Ustina. Își întinse palma spre piciorul ei îndoit pe jumătate și îl atinse cu grijă. Își trecu un deget pe pielea lui: era rece și aspră. În viață, Ustina nu fusese niciodată așa. Încercă să-i îndrepte piciorul îndoit, dar nu izbuti, după cum nu izbuti nici să-i închidă ochii deschiși. Să apese se temea. Ceea ce atingea era, poate, foarte fragil. O acoperi pe Ustina cu o învelitoare – toată, în afară de față.

Arseni începu să citească rugăciunea pentru morți. Îl rugă pe Dumnezeu ca Ustina să fie izbăvită de capcană și de vorba zbuciumată, să nu aibă frică de noapte și de săgeata care zboară ziua. Din timp în timp se întorcea și se uita la fața ei. Glasul și-l auzea de departe. Uneori în el sunau lacrimi. Glasul spunea surd că Dumnezeu le poruncește îngerilor să fie lângă ea în toate drumurile ei. Arseni și-a amintit cum Ustina plecase cu Moartea de mână, cum trăsăturile ei se micșoraseră până deveniseră un punct. Atunci cu ea era Moartea, nu îngerii. Arseni și-a luat ochii de pe foaie.

Acum tu trebuie să fii în brațele îngerilor, i se adresă el sfios Ustinei. Te iau ei în brațe, dar niciodată n-ai să mai atingi piatra cu piciorul tău.

Se mai întoarse o dată, și i se păru că fața Ustinei a tresărit. Nu-și crezu ochilor. Ridicând lumânarea, se duse mai aproape. Umbra nasului se mută pe fața Ustinei. Se mișcă nu doar umbra: împreună cu umbra se schimbă fața Ustinei. Schimbarea asta nu arăta firesc, nu corespundea mimicii vii a Ustinei, dar era în ea și ceva ce nu era propriu unui mort. Ustina era dacă nu chiar vie, parcă nici moartă de tot.

Arseni se sperie că poate scăpa germenii de viață pe care îi observase la Ustina. Poate îi îngheța, bunăoară. Abia acum simți că în ceasurile care trecuseră izba se răcise. Se năpusti la cuptor și aprinse focul în el. De tulburare, mâinile îi tremurau. Îi venise deodată în minte că totul depindea de cât de repede avea să aprindă el focul. După câteva minute, lemnele deja trosneau. Arseni nu se mai uita la Ustina, dându-i timp să se pună în ordine. Dar Ustina nu s-a sculat.

Ca să nu sperie germenii de viață din Ustina, Arseni hotărî să se facă a nu-i fi observat. Continuă să citească rugăciunea pentru cei morți. După ea începu să citească psalmii. Citea fără să se grăbească și rostind deslușit fiecare cuvânt. Ajunse la sfârșitul Psaltirii și se gândi puțin. Hotărî să o mai citească o dată. Sfârși spre dimineață. Surprinzător pentru el, simți foame și mâncă un codru de pâine.

Hrana parcă îi deschise nările, și el trase aer în piept. Se simțea miros de la putrezirea cărnii. Arseni se gândi că mirosul venea de la prunc. Și într-adevăr: semnele descompunerii trupșorului erau vădite. Odată cu zorii, Arseni îl duse mai aproape de fereastră.

Tu n-ai văzut niciodată razele soarelui, i-a spus el pruncului, și ar fi nedrept să te lipsesc de lumină, oricât de puțină ar fi.

În taină, firește, Arseni nădăjduia că în discuția lui cu fiul avea să se amestece și Ustina. Dar ea nu s-a amestecat. Și chiar poziția în care zăcea rămăsese pe dinafară neschimbată.

S-a hotărât să citească a treia oară Psaltirea deasupra Ustinei.

La catisma a zecea, Arseni a surprins o mișcare pe laviță. Cu coada ochiului a continuat să urmărească lavița, dar mișcarea nu

s-a repetat. Ajungând cu Psaltirea la capăt, Arseni a fost cuprins de nedumerire. Nu știa ce putea să mai citească deasupra Ustinei în starea aceea nesigură între viață și moarte, în care, judecând după toate, era ea. Și-a amintit că ei, cât trăia, îi plăcea să asculte *Alexandria*, și a început să citească *Alexandria*. Reacția ei la scrierea despre Alexandru era întotdeauna însuflețită și, după părerea lui Arseni, lucrul ăsta putea să aibă rolul său pozitiv.

Până în dimineața zilei următoare a citit deasupra Ustinei *Alexandria*. După o scurtă reflecție a citit deasupra ei *Descoperirea lui Avraam*, *Legenda despre împărăția Indiei* și povestirile despre Solomon și Kitovras. Arseni alegea intenționat lucruri interesante și care trezeau la viață. Odată cu căderea nopții, se apucă să citească din acele gramote ale lui Hristofor în care nu erau rețete și instrucțiuni pentru viață. În zori, Arseni citi ultima gramotă: fără apă nu se pot spăla odăjdiile pângărite și fără lacrimi nu se pot spăla și curăți răul și scârna sufletului.

Lacrimile îi curseseră în zilele dinainte și nu mai avea. Nu mai avea glas – ultimele gramote le citise deja în șoaptă. Nu avea putere. Ședea pe podea, rezemat de cuptorul încins. Nu și-a dat seama când a ațipit. L-a trezit un foșnet lângă fereastră. Alături de prunc era un șobolan. Arseni a mișcat din mână și șobolanul a fugit. A înțeles că nu trebuie să doarmă dacă vrea să păstreze trupul fiului său. S-a uitat la Ustina. Trăsăturile feței ei se buhăiseră.

Arseni se ridică cu greu și se apropie de Ustina. Când ridică puțin învelitoarea, îl izbi în nas un miros tăios. Pântecul ei era uriaș. Mult mai mare decât în zilele sarcinii.

Dacă ai murit cu adevărat, i-a spus Arseni Ustinei, trebuie să păstrez trupul tău. Am așteptat să văd ce ai nevoie în perspectiva apropiată, dar dacă nu e așa, să facem tot ce se poate ca să îl păstrăm pentru învierea viitoare a tuturor. Înainte de toate, bineînțeles, să nu mai încălzim cuptorul, care contribuie la descompunerea țesuturilor. Aici și așa zboară muște care nu sunt obișnuite pentru luna noiembrie și apariția lor, ca să spun drept, mă miră. Mă neliniștește mai ales fiul meu și-al tău, tare rău arată. De fapt, sarcina noastră nu e așa de complicată cum poate să pară la prima vedere. După cum spunea bunicul meu, Hristofor, în anul 7000 de la Facerea lumii e foarte posibil sfârșitul lumii. Dacă ne gân-

dim că acum e anul 6964, trupurilor noastre le-a mai rămas să se țină treizeci și șase de ani. Vei fi de acord că, în comparație cu timpul scurs de la Facerea lumii, nu e chiar mult. Acum vin frigurile, și o să ne cam înghețe pe toți. După aceea, firește, încă de treizeci și șase de ori o să vină vara (care e fierbinte chiar și în ținuturile noastre), dar când va veni căldura, noi o să fim deja stabilizați cumva în noua noastră situație, căci primele luni nu sunt numai grele, ci și decisive.

Din ziua aceea, Arseni încetă să mai încălzească cuptorul. Încetă și să mănânce, fiindcă nu mai voia să mănânce. Uneori bea apă din căldare. Căldarea stătea lângă ușă, și dimineața observa cum apa din ea se acoperea cu pojghițe subțiri de gheață. Într-un rând, când a băut apă, i s-a părut că Ustina a mișcat. S-a întors și a văzut că piciorul ei depărtat și puțin ridicat stătea acum pe laviță. S-a apropiat de ea. Ceea ce văzuse nu era iluzie optică. Piciorul Ustinei se lăsase într-adevăr. Arseni a luat piciorul și a descoperit că se îndoaie din nou. A luat brațul care atârna al Ustinei și l-a pus cu grijă pe laviță. Arseni a înțeles că înțepenirea cărnii trecuse, dar nu dădu voie inimii lui să bată mai tare. Orice speranță era ucisă la vederea pântecului Ustinei. Se umflase și mai tare și împingea din vintre ceea ce nu izbutise să iasă în ziua morții ei.

Arseni nu mai citea nimic. După starea Ustinei vedea că acum ei nu-i mai era de citit. Și vorbea cu ea tot mai puțin, fiindcă deocamdată nu îi putea comunica nimic dătător de nădejde.

Mi-e frică pentru băiețelul nostru, a spus el într-o zi, azi am văzut în nările lui viermi albi.

A spus – și i-a părut rău, căci ce putea să facă Ustina aici, nici ei nu-i era ușor. Nasul și buzele ei se umflaseră, iar pleoapele i se topiseră. Pielea albă a Ustinei se făcuse măslinie-cafenie, pe alocuri crăpase și mustea puroiul. Sub piele se conturau cu o precizie nefirească venele verzi. Și doar părul lipit își mai păstra culoarea roșcată.

Cuprinzându-și genunchii cu brațele, Arseni ședea lângă cuptor și nu-și desprindea privirea de Ustina. Acum nu se mai ridica nici măcar după apă. Uneori auzea bătăi în ușă, și simțea o bucurie liniștită că reușise să o zăvorască înainte să treacă la

nemișcare. Nu răspundea la strigăte, nu lua în seamă pașii din curte. Când au contenit, Arseni s-a cufundat din nou în liniște. Sentimentul de liniște îl cuprindea tot mai profund și mai deplin. Și de undeva, chiar din străfundurile liniștii, ca o floricică sfioasă sub zăpadă, creștea speranța că în curând se va întâlni cu Ustina.

La un moment dat a observat mișcare la fereastră. Bășica de bou întinsă pe ramă s-a rupt cu un pârâit și s-a arătat o mână cu un cuțit. După ea – o față. Dar mâna a acoperit imediat nasul, și fața a dispărut. Arseni a simțit mișcarea aerului și a auzit strigăte. I se adresau lui. El s-a întors iar către Ustina și nu s-a mai uitat la fereastră. Nu după mult timp s-au auzit izbituri în ușă. Arseni a văzut că ușa se zgâlțâia. A simțit regretul de a nu fi izbutit să moară înaintre de aceste bătăi în ușă.

Ușa a cedat în partea de sus și a căzut peste pragul înalt. Cei care au rupt-o nu s-au vârât înăuntru. Mai nici unul nu s-a grăbit să intre, cuprinși fiind în chip vădit de frică. Arseni s-a uitat la cei doi din față. Erau Nikola Tkaci și Demid Soloma, oameni din sat care veniseră nu o dată la el să-și caute sănătatea. Stăteau pe ușa căzută și vorbeau încet între ei. Gurile și nasurile le erau acoperite de gulerele armiacurilor[1].

Când Demid s-a îndreptat către Ustina, Arseni a spus:

Nu mișca.

Adunându-și puterile, Arseni s-a ridicat. Voia să îl împiedice pe Demid să se apropie de Ustina, dar Demid l-a împins ușor cu palma în piept. Arseni a căzut și n-a mai mișcat. Nikola l-a udat cu apă din căldare. Arseni a deschis ochii.

E viu, a anunțat Nikola.

Luându-l de subsuori, l-au ridicat puțin și l-au rezemat de cuptor. Capul lui Arseni s-a dus pe un umăr, dar ochii au rămas deschiși. Demid a spus că trupurile găsite trebuie duse la scudelniță. Nikola a spus că pentru asta trebuie adusă o căruță din sat. Au trimis după căruță un al treilea, care nu scosese nici un cuvânt.

---

1 Un fel de suman din postav gros.

Scudelnița era un loc trist. Chiar și cimitirul lângă al cărui gard locuiau Arseni și Hristofor părea cumva mai plăcut. Scudelnița, sau *bojedomka*, era pe un deal, la două verste de casa lui Hristofor. Acolo zăceau cei morți de molimă, pelerinii, strangulații, pruncii și sinucigașii. Acoperiții de apă, și omorâții în luptă, și arșii în foc. Cei căzuți sub farmece, loviți de trăsnet, morți de îngheț și de orice rană. Viața acestor nefericiți era diferită, și nu ea îi punea laolaltă, căci asemănarea lor era în moarte. Era moartea fără căință.

Cei morți de asemenea moarte nu erau prohodiți și nu erau îngropați în cimitirele pentru toți. Ei erau duși la scudelniță. Acolo trupurile le erau coborâte pe fundul unei gropi adânci și peste ele se puneau crengi de pin. Acolo răposații deveneau necurați. Zăceau în groapa comună, suferind că nu își găsesc liniștea. Fețele lor cenușii, acoperite cu nisip, abia dacă se vedeau de sub crengi. Priveliștea era cu atât mai tristă primăvara, când zăpada care se topește mută crengile de la locul lor. Atunci răposații necurați se arătau în cel mai neobișnuit chip – fără ochi și nas, cu brațele și picioarele alunecate pe trupurile alăturate, ca îmbrățișați unul cu altul.

Dar din nesfârșita milă a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, nici soarta lor nu era fără de speranță. În joia celei de a șaptea săptămâni a Paștelui, de la mânăstirea Sfântul Kiril din Belozersk venea un preot și îi prohodea pe răposații necurați. Ziua aceea se numea Semik[1]. Groapa era acoperită și se săpa una nouă. Și cea nouă stătea deschisă până la Semikul următor.

De altminteri, chiar și cu prohodirea, greutățile nu luau sfârșit pe veci pentru răposații necurați. De ei își aminteau oamenii în zilele cu recolte proaste. Pentru toți cei care țineau tradiția nu era un secret că pricina nenorocirilor erau de cele mai multe ori răposații necurați. Exista credința că aceia a căror viață se curmase înainte de vreme nu mureau dintr-odată. Mama-glie umedă[2]

1 De la *sem'* – șapte (rus.).

2 *Mat' sâra zemlia* – personificare a pământului, cea mai veche zeitate în mitologia slavă.

nu îi primea și îi împingea din ea, punându-i să își caute rost la suprafață.

În altundevaul lor, acești morți parcă își trăiau timpul luat lor, dar o făceau cu mare pagubă pentru cei din jur. Căutând o ieșire a puterii lor neconsumate, ei prăpădeau recoltele și dădeau secete vara. Cei cunoscători explicau uscăciunea prin aceea că răposații (mai ales cei morți de băutură) erau încercați de o sete neomenească și sugeau umezeala din pământ.

În vremuri grele, răposații necurați deja îngropați erau scoși câteodată din pământ și, în ciuda protestelor preoțimii, erau duși prin desișuri și mlaștini. Se întâmpla, firește, să fie lăsați unde erau, dar atunci se săpa totuși pământul și erau întorși cu fața în jos. Sigur, asta putea să li se pară unora o jumătate de măsură, dar, oricum, o socoteau un rău mai mic decât a nu face chiar nimic.

Nici situația celor vii nu era, dacă stai să te gândești, dintre cele mai simple. Îngropându-i pe cei care nu se căiseră, ei stârneau mânia mamei-glii umede, și ea răspundea cu înghețurile de primăvară. Dacă nu îi îngropau, stârneau mânia răposaților înșiși, iar vara, aceștia prăpădeau fără milă recolta. În această situație complicată, Semikul era, de fapt, o judecată a lui Solomon. Dacă nu îi dădeau pe cei morți pământului până la sfârșitul primăverii, agricultorii treceau perioada înghețurilor fără pagube pentru ei. Iar dacă făceau și prohodul și înmormântarea în a șaptea săptămână a Paștelui, puteau nădăjdui că răposații răzbunători nu le vor prăpădi recolta după ce s-a copt.

Printre acești răposați trebuia să fie acum și Ustina. Pe ea, cea iubită nemărginit de Arseni, se pregăteau să o arunce în scudelniță. Împreună cu fiul lor, care nu primise nume. Demid și Nikola și-au înfășurat mâinile în cârpe, au scos-o pe Ustina din izbă și au pus-o în căruța adusă degrabă acolo. După o clipă, pe brațele întinse ale lui Nikola a fost scos pruncul pe jumătate descompus. În urma căruței se strânseseră încet sătenii. Nu intrau în casă, stăteau tăcuți pe drum.

Arseni, care până atunci șezuse absent pe jos, se ridică, luă cuțitul de pe cuptor și ieși în uliță. Se mișca cu pas încet, dar egal, ca și cum nu petrecuse toate ceasurile acelea într-un semileșin.

În liniștea aceea s-a auzit lipăitul picioarelor goale pe pământ. Ochii lui erau uscați. Mulțimea, care stătea lângă căruță, s-a dat înapoi, căci a simțit că forța lui era peste cea omenească.

El a pus mâna pe căruță:

Nu vă atingeți.

A strigat:

Nu vă atingeți!

Calul care stătea pe loc a sforăit.

Arseni a strigat:

Lăsați-mi-i și duceți-vă de unde ați venit. Ei sunt soția mea și fiul meu, iar familiile voastre sunt în sat, așa că duceți-vă la familiile voastre.

Și cei veniți nu au cutezat să se apropie de el. Au văzut degetele de marmură pe mânerul cuțitului. Au văzut cum vântul mișca puful de pe obrajii lui. S-au temut nu de cuțit, s-au temut de el. Și nu îl recunoscură.

E un obiect ascuțit, dă-mi-l, te rog, mie.

Din spatele mulțimii s-a ivit starețul Nikandru. Mergea cu brațul întins către Arseni și târând puțin un picior. Mulțimea se dădea la o parte în fața lui ca valurile mării în fața lui Moise. În urma lui venea un monah care îl însoțea.

Crezi-mă, nu-s acum în cea mai bună stare a mea, dar am socotit că trebuie să vin aci și să-ți iau cuțitul.

Vor s-o ducă pe Ustina cu copilul la scudelniță, a spus Arseni. Și nu pricep deloc că cei care au murit pot să învie chiar acum.

Cuțitul din mâna lui căzu în mâna întinsă a starețului.

Dă-le aceste trupuri, nu trupurile sunt pricina, a spus starețul. Dacă le pui într-un mormânt ca oricare, ceștia – îi arătă lui Arseni cu cuțitul spre mulțime – o să-i scoată la a dintâi secetă. Că-i scoateți pe necurați, nu? i-a întrebat pe cei ce stăteau, și aceia și-au lăsat ochii în pământ. Îi scot fără să stea pe gânduri. Ce le pasă de învierea și mântuirea sufletelor robilor lui Dumnezeu, informația asta ți-o furnizez, cum se spune, între patru ochi.

Starețul îi făcu semn monahului să aștepte afară. Îl luă pe Arseni de braț, și Arseni se înmuie brusc. Când intrară în pridvor, piciorul starețului încercă de câteva ori să suie treapta. Cei ce stăteau văzură și îi podidiră lacrimile. Descoperiră că tăria

spiritului starețului intrase într-o contradicție ireconciliabilă cu decrepitudinea trupului său. Știau cum se sfârșesc astfel de lucruri. Căruța se urni fără zgomot din loc. Starețul Nikandru dispăru cu Arseni în spatele ușii.

Mai întâi o să-ți vorbesc despre moarte, a spus starețul, iar pe urmă, dacă oi izbuti, despre viață.

Așezându-se pe laviță, îi indică lui Arseni locul de lângă el. Când acesta se așeză, starețul se propti cu mâinile în laviță și își lăsă capul în jos. Vorbi fără să se uite la Arseni.

Știu că visezi la moarte. Te gândești: tot ce ți-a fost drag e acum în puterea morții. Dar greșești. Ustina nu e în puterea morții. Moartea doar o duce la Cel care o va judeca. Și de-aceea, chiar dacă hotărăști acum să te dai morții, cu Ustina n-ai să te reunești. Acum despre viață. Ție ți se pare că viața nu mai are pentru tine nimic important și nu mai vezi nici un sens în ea. Dar tocmai acum s-a deschis în viața ta cel mai măreț sens, unul care nu a fost înainte.

Starețul s-a întors către Arseni. Acesta se uita înainte fără să clipească. Palmele erau puse pe genunchi. Pe un obraz îi umbla o muscă. Starețul goni musca, îl luă pe Arseni de bărbie și îi întoarse fața către el.

N-am să te cruț: ești vinovat de moartea ei pământească. Ești vinovat și pentru aceea că sufletul ei poate să piară. Ar fi trebuit să-ți spun că dincolo de mormânt e deja târziu pentru mântuirea sufletului ei, dar știi – n-am să spun. Pentru că acolo, unde e ea acum, nu există *deja*. Și nici *încă*. Și nu este timp, ci mila nesfârșită a lui Dumnezeu, la ea nădăjduim. Dar mila trebuie să fie o recompensă pentru strădanie. (Starețul începu să tușească. Își acoperi gura cu palma, și tusea, încercând să izbucnească, îi umflă obrajii.) Totul e că sufletul, părăsind trupul, este neputincios. El poate acționa doar corporal. Căci de mântuit se poate doar în viață pământească.

Ochii lui Arseni erau, ca și mai înainte, uscați:

Dar eu i-am luat viața pământească.

Starețul se uită liniștit la Arseni:

Atunci, dă-i-o pe a ta.

Dar pot oare să trăiesc în locul ei?

Într-un sens serios înțeles – da. Dragostea te-a făcut să fii una cu Ustina, asta înseamnă că o parte din Ustina e tot aici. Ea e tu.

După ce ciocăni, intră monahul și îi dădu starețului un blid cu cărbuni aprinși. Starețul îi deșertă în cuptor. Aruncă peste ei găteje. Puse deasupra lemne. După o clipă, lemnele erau deja linse de foc. Fața palidă a starețului se făcu roz.

Hristofor te-a sfătuit să mergi la mânăstire. Te întreb de ce nu l-ai ascultat și nu aflu răspuns... (S-a dat mai aproape de Arseni.) Ei, rămâi cu bine, că asta e ultima noastră întâlnire. Lucrurile se orânduiesc astfel, că în curând viața mea se va curma. Dacă nu încurc eu ceva, totul o să fie pe douăzeci și șapte decembrie. La amiază sau cam pe-atunci.

Starețul îl îmbrățișă pe Arseni și se duse spre ușă. În prag se întoarse.

Calea ta e grea, căci istoria dragostei tale abia începe. Acum, Arseni, totul o să atârne de puterea dragostei tale. Și, firește, și de puterea rugăciunii tale.

K

Iarna anului aceluia s-a arătat altfel decât alte ierni. Nu era nici geroasă, nici cu zăpadă. Era pâcloasă și neguroasă – nici chiar iarnă nu era, ci toamnă târzie. Și dacă ningea, ningea cu ploaie. Locuitorilor le era limpede că zăpada aceea nu avea zile. Se topea până să ajungă pe pământ, și nu aducea nimănui bucurie. Erau obosiți de iarna care abia apucase să înceapă. În ceea ce se petrecea în natură au văzut un semn rău. Și el s-a adeverit.

La două zile după Crăciun s-a sfârșit starețul Nikandru. La sfârșitul slujbei nopții de Crăciun, el le-a spus fraților să se adune să prăznuiască ziua sa de naștere în ziua de douăzeci și șapte decembrie. Ziua de naștere el nu și-o prăznuia niciodată, și la timpul hotărât, frații, mirați, s-au adunat la chilia lui.

Ziua de naștere pentru veșnicie, i-a dumirit el de pe patul de lemn dintr-un ungher. Mâinile le avea încrucișate pe piept.

Dându-și seama ce era, frații plânseră.

Vă spui: nu mă plângeți, că în astă zi o să văz fața Domnului meu. Îți spui și Ție, Doamne: în mâna Ta pun sufletul meu, ai milă de mine și viață veșnică dă-mi. Amin.

Amin, au repetat cei adunați, văzând cum sufletul starețului Nikandru îi părăsește trupul.

Ochii li se uscară, iar fețele se înseninară. Mânăstirea se umplu de oamenii din împrejurimi, care așteptau să se săvârșească minuni, căci un cuvios are în el la început o putere deosebită. Și ei primeau după credința lor.

Între timp, iarna tot nu începuse. Drumurile se înmuiaseră de tot, iar râurile nu înghețaseră.

Deplasarea din punctul A în punctul B, se plângeau în sat, nu este posibilă sau se face cu mare dificultate. Suntem efectiv lipsiți de drumuri, care nici înainte nu erau în adevăratul sens al cuvântului.

Dar nici lipsa drumurilor nu împiedica răspândirea principalei năpaste a acelei vremi – ciuma. Boala fusese aflată mai întâi la Belozersk, capitala cnezatului. De-aici s-a dus încet spre sud-vest. Asemeni unei oști vrăjmașe, cotropea sat după sat și se purta fără milă în așezarea ocupată.

Toți rămâneau acolo unde se aflau, neavând unde să fugă de boală. Căci dacă biruiai drumurile înmuiate nu însemna neapărat că ți-ai asigurat salvarea. Potrivit zvonurilor care ajungeau până la locuitorii Belozerskului, vreme umedă era în toată Rusia, iar asta însemna că un focar al molimei putea să se ivească oriunde. Începând, cum se întâmpla adesea, toamna, boala nu putea să înghețe iarna, fiindcă iarna nu sosea.

Până la slobozia Rukina nu ajunsese încă, dar locuitorii erau deja îngrijorați. Prevăzând venirea molimei, ei au hotărât să ceară sfatul lui Arseni. Schimbările petrecute cu acesta îi speriau pe săteni, și mai întâi n-au vrut să se ducă la el. Dar în fața primejdiei de care erau amenințați n-au avut de ales. Când au ajuns însă la casa lui Hristofor, au găsit-o goală.

Ușa nu era închisă, și au intrat fără nici o opreliște. Măcar că totul era la locul lui, se vedea bine că în casă nu mai locuia nimeni. Mai exact spus, tocmai ordinea era una de casă nelocuită. Sătenii au încercat cuptorul cu mâna: era rece-rece. Nu era în el

nici urmă din căldura care se simte negreșit în cuptoarele care au fost nu demult calde. Sătenii au căutat, poate Arseni lăsase ceva scris. Nu lăsase. Temându-se de ce putea fi mai rău, s-au uitat sub laviță, au cercetat prin acareturi și au trecut chiar în cimitirul care era gard în gard cu casa. Nici urmă de Arseni – viu sau mort – nu au găsit sătenii. Se poate întâmpla să se fi topit, cum se topește ceara în apropierea focului, s-au gândit ei. Mai exact spus, n-au știut ce să creadă.

Cartea renunțării

A

Dar Arseni nu se topise. În ziua când l-au căutat în casa lui Hristofor, el se afla deja la zece verste depărtare. Cu două zile înainte, își aruncase în spinare un sac de pânză și părăsise cătunul.

În sac pusese câteva leacuri și instrumente medicale. Restul era ocupat de gramotele lui Hristofor. Acestea erau doar o parte neînsemnată din scrierile răposatului, pentru că moștenirea lui manuscrisă era voluminoasă și nu ar fi încăput nici într-un sac mare. Iar sacul lui Arseni nu era mare. Multe gramote remarcabile fusese nevoit, cu părere de rău, să le lase.

Ieșind din casă, Arseni a luat-o către Koșcevo. Din Koșcevo – către Pavlovo, din Pavlovo – către Pankovo. Picioarele îi alunecau pe pământul jilav, cădea prin bălțile adânci, iar cizmele i se umpleau repede cu apă. Drumul lui nu era drept, căci nu avea o țintă geografică bine determinată. Nici nu era grăbit. Intrând în satul venit la rând, Arseni a întrebat dacă acolo era molimă. Sătenii îl cunoșteau, așa că l-au primit în case și chiar i-au dat să mănânce.

Din pricină că se întuneca devreme, Arseni a fost nevoit să rămână peste noapte în Pankovo. Dar a doua zi, dimineață, a pornit iar la drum și a ajuns la Nikolskoe. Nu a fost lăsat să intre în sat. La Nikolskoe nu primeau pe nimeni, de frică să nu intre în sat și molima odată cu omul. Nu i-au dat voie nici în Kuznețovo, care era doar la o verstă de Nikolskoe. Arseni a pornit spre Maloe Zakozie, dar intrarea în Maloe Zakozie s-a dovedit a fi oprită cu bușteni. S-ar fi dus la Bolșoe Zakozie, dar tot așa, erau puși bușteni și acolo.

Următorul sat care i-a ieșit în cale a fost Velikoe. Acolo intra cine voia, dar Arseni a simțit din capul locului aerul de nenorocire care plutea peste această așezare.

Aici miroase a nenorocire, i-a spus Arseni Ustinei. În satul ăsta e nevoie de ajutorul nostru.

Era prima dată când i se adresa Ustinei după ce murise, și se înfioră. Arseni nu îi ceruse iertare, fiindcă nu se simțea îndreptățit să fie iertat. Pur și simplu o rugase să ia parte la ceva important și nădăjduise că ea nu avea să refuze. Dar Ustina tăcea. În tăcerea ei, el a simțit îndoială.

Crede-mă, dragostea mea, nu caut moartea, a spus Arseni. Chiar dimpotrivă: viața mea e speranța noastră, a ta și a mea. Pot eu acum să caut moartea?

La prima izbă nu i-au deschis. Au spus că în sat venise molima. Arseni a întrebat unde anume sunt bolnavi, și i-a fost arătată izba lui Egor Kuzneț. A bătut acolo. Nu a răspuns nimeni. Arseni a scos din sac o cârpă, și-a acoperit cu ea gura și nasul și i-a legat capetele la ceafă. După ce s-a închinat, a intrat.

Egor Kuzneț zăcea pe laviță. Un braț, enorm, îi atârna. Când și când, palma se strângea pumn, ceea ce arăta că Egor era încă viu. Arseni l-a luat de încheietura mâinii ca să-și dea seama dacă sângele circula cu putere pe acolo. Dar aproape că nici nu se simțea. La atingere, Egor a deschis ochii.

Apă.

Apă nu era în izbă. Pe jos, chiar lângă mâna lui Egor, era un căuș răsturnat sub care luceau ultimele picături de umezeală. Era limpede că Egor răsturnase căușul și nu mai avusese putere să aducă apă de la puț.

Arseni a ieșit din izbă și s-a dus la puț. Era un puț cu cocor[1]. Cocorul arăta ca mort. Gâtul lui de lemn, prins cu o scoabă de trunchiul asemenea, se bălăbănea scârțâind în vânt. Arseni a coborât găleata în puț. Apa din adânc, neprinsă de gheață, ajungea destul de sus. Arseni s-a văzut reflectat în ea și nu s-a recunoscut. Chipul lui era altul.

Chipul meu e altul, i-a spus el Ustinei. Schimbările astea sunt greu de numit, dar ele, dragostea mea, sunt evidente.

Întorcându-se în izbă, Arseni i-a dat să bea apă lui Egor Kuzneț. I-a sprijinit capul cu mâna, iar Egor a băut fără să se uite.

---

1 Așa se numește în rusă puțul cu cumpănă.

Înghițea înecându-se. Apa i se prelingea în barbă și îi curgea sub cămașă. Setea nu i se potolea nicicum. Se ținea cu mâna de mâna lui Arseni, și Arseni abia îi susținea greutatea. Ce zdravăn era omul ăsta, își spuse Arseni, și cât e de slab acum. În doar câteva zile, boala l-a prefăcut într-o grămadă neputincioasă de carne care peste câteva zile o să înceapă să se descompună. Arseni simțea că în trupul acela deja nu mai era viață.

Pe neașteptate, Egor deschise ochii.

Iași îngerul morții mele?

Nu sunt, a negat Arseni.

Spune care mi-i soarta, îngere.

Arseni se uita cum se închid încet pleoapele lui Egor.

Ai să mori curând, a spus încet Arseni, dar Egor deja nu mai auzea.

Respira greu, și picăturile de sudoare i se scurgeau de pe frunte și dispăreau în părul des. Arseni, șezând alături de el, și-a amintit cum se uita câteodată la Ustina adormită. Sub învelitoare, abia vizibil, i se mișca pieptul. Uneori, Ustina trăgea zgomotos aer pe nas și se întorcea pe partea cealaltă. Își freca obrazul. Își mișca buzele. Își mișca buzele și Arseni. Citi molitva pentru muribunzi. Privirea lui căpătă acuitate, și dincolo de trăsăturile Ustinei îl văzu pe Egor. Egor era mort.

Arseni se duse la casele vecine. Acolo zăceau vii și morți. Morții îi târî afară și îi acoperi cu pânze și cu găteje. În timp ce târa un trup, Arseni simți în el semne de viață. Simți că de trupul acela se mai agăța sufletul. Era trupul unei femei tinere.

Ceva mă face să cred, îi spuse el Ustinei, că aici lucrurile nu sunt fără speranță.

Arseni duse femeia la loc în casă. Acolo era cald, fiindcă de dimineață stăpânii se aflau încă pe picioare și încălziseră cuptorul. Arseni întinse bolnava pe burtă și îi cercetă gâtul. Ca niște mărgele uriașe roșii-vineții se întindeau, umflați, ganglionii limfatici. Arseni aținți cărbunii în cuptor și aruncă lemne pe foc. Scoțând din geantă instrumentele, le înșiră pe laviță. Se gândi. Alese o dardă și o duse la foc. Când darda ajunse la roșu, se apropie de bolnavă. Cu mâna liberă pipăi buboanele. Alegându-l pe cel mai mare și mai moale, împunse vârful în el și îl apăsă cu

două degete. Din bubon curse o zeamă tulbure care mirosea urât. Arseni îi simți cu degetele curgerea vâscoasă, dar nu îi fu scârbă. I se păru că puroiul care se scurgea pe gâtul femeii era partea vizibilă a ieșirii bolii din trup. Arseni simți bucurie. Pipăind cu buricele degetelor nod după nod, scoase din bolnavă ciuma.

De la gât, Arseni trecu la subsuori, de la subsuori la stinghie. Pe lângă mirosul de puroi, simțea și alte mirosuri, și ele îl tulburară. Ce animal mai sunt, se gândi Arseni. Ce animal. Sfârșind cu inciziile, dădu drumul sângelui în locurile unde buboanele erau cele mai mari. Acolo sângele era rău, trebuia scurs. Când Arseni străpunse primul vas sanguin, femeia își veni în simțiri și gemu.

Rabdă, femeie, îi șopti Arseni, și ea își pierdu din nou cunoștința.

El îi înțepă vasele sanguine în diferite locuri ale corpului, și de fiecare dată ea gemea, dar deja nu mai deschidea ochii. Când sfârși, Arseni o acoperi cu plapuma.

Iar acum dormi un somn lung, să prinzi putere. Și să te trezești nu pentru moarte, ci pentru viață. Prognoza ta e favorabilă.

Cu aceste cuvinte, Arseni ieși. Până la sfârșitul zilei se mai duse în câteva case, și avu de lucru cu vii și cu morți, și văzu cum vii se transformau în morți. În una dintre case descoperi că nu mai avea cârpa pe față. De căutat altă cârpă nu avea când, și se rugă Îngerului Păzitor, iar acela, aflându-se lângă umărul lui drept, goni molima cu aripile sale. Din când în când, Arseni simțea suflul îngerului, și asta îl liniștea. Acum putea să se concentreze cu totul asupra vindecării bolnavilor.

Arseni le apuca bolnavilor încheietura mâinii și le asculta circulația sângelui. Uneori își trecea mâna pe pieptul ori pe creștetul lor. Așa descoperea cea mai adevărată cale, cea care îi era sortită bolnavului. Dacă pe acesta îl aștepta însănătoșirea, Arseni zâmbea și îl săruta pe frunte. Dar dacă îi era sortită moartea, Arseni, neauzit, plângea. Uneori nu era vădit ce îi era sortit celui în suferință, și atunci Arseni se ruga fierbinte pentru însănătoșirea lui. Ținându-l pe cel ce zăcea de mână, îi dădea puterea de a trăi. Îi lăsa mâna doar atunci când simțea că lupta dintre viață și moarte se termina în folosul vieții.

În ziua aceea, lucrul acesta i-a luat mult din putere, pentru că niciodată nu mai avuseseră nevoie de ajutorul lui atâția oameni deodată. În ultima dintre casele unde s-a dus, Arseni a dormit alături de bolnav. A dormit și l-a visat pe Îngerul Păzitor, care gonea ciuma de la el. Îngerul nu și-a strâns aripa nici chiar noaptea. Arseni s-a mirat de rezistența Îngerului și l-a întrebat cum de nu obosește.

Îngerii nu obosesc, a răspuns Îngerul, fiindcă ei nu își economisesc puterile. Dacă n-ai să te gândești că puterile tale sunt limitate, n-ai să obosești nici tu. Să știi, Arseni, că pe apă poate merge numai cel care nu se teme că se înecă.

Dimineață, Arseni și bolnavul s-au sculat odată. Și bolnavul și-a dat seama că e sănătos.

8

În satul Velikoe, Arseni a stat două săptămâni. Îi vindeca și îi spăla pe bolnavi. Le dădea să bea și să mănânce, în primul rând – să bea. Îi învăța pe cei însănătoșiți cum să îi îngrijească pe bolnavi.

Acum nu mai sunteți sub puterea molimei, le spunea Arseni celor însănătoșiți. Pe cei care s-au smuls din ghearele ei nu-i mai poate atinge.

Nu îl credeau toți. Unii, temându-se de întoarcerea nenorocirii, părăseau pe tăcute satul și se duceau unde nu bântuia molima. În scurt timp se convingeau că era o greșeală. Trupurile lor sleite de boală nu puteau rezista greutăților drumului, și ceea ce nu fusese în stare să facă ciuma, săvârșeau noroaiele și ceața rece a drumului. Cei care rămâneau (iar aceștia erau cei mai mulți) credeau în Arseni ca în ei înșiși. El era salvatorul lor, și justețea cuvintelor lui era confirmată în ochii lor de vindecare. Intrau împreună cu Arseni în casele cu ciumă, dar nici unul dintre ei nu avea de suferit.

Când a avut suficiente ajutoare pentru a se îngriji de cei vii, Arseni s-a ocupat de cei morți. Nici ei nu puteau aștepta. Chiar scoși din case, morții nu conteneau să se descompună. Expresia sfioasă de pe chipurile răposaților arăta limpede că nu își mai

puteau fi de folos. Aveau nevoie urgentă de ajutor. A fost găsită o căruță pe care au fost puse cadavrele. Au fost duse la cea mai apropiată scudelniță, la trei verste depărtare, și au fost lăsate acolo în așteptarea Semikului. Cei care se ocupau de morți nu plângeau. În zilele acelea, de fapt, nu plângea nimeni, căci durerea morții atotcuprinzătoare nu e înmuiată de lacrimi.

Înțelegând că viața își intra pe făgașul ei la Velikoe, Arseni hotărî să plece. Într-o dimineață frumoasă de ianuarie, el își luă rămas bun de la săteni și le îngădui să îl petreacă doar până la ieșirea din sat. Dar marea faimă a lui Arseni, ale cărei începuturi se află în satul Velikoe, nu s-a mai putut mărgini la acea așezare.

Independent de voința lui, ea s-a răspândit peste tot, biruind umezeala stătută și drumurile desfundate. Arseni s-a dus în satul Lukinskaia, dar faima sa l-a întâmpinat încă de la prima casă. Rezemată de tocul încrustat al ușii, stătea întruchipată de o babă din sat cu un *caravai*[1].

Tu ești Arseni?

Eu sunt, a răspuns Arseni.

Baba i-a îndesat *caravaiul* în mâini, și el, fără să se gândească, a ciupit din ea. Pâinea era tare, pentru că (a înțeles Arseni), fusese coaptă demult.

Ajută-ne, Arseni, ne omoară moartea.

De-o vrea Domnul, vă ajut, a murmurat, fără să se uite la babă, Arseni.

Nu înțelegea de unde aflase de el, și s-a dus după ea în tăcere prin sat. Sub picioarele lor clefăia noroiul, printre crengile rășchirate ale mestecenilor zburau pe ei fulgi uzi de zăpadă. Pe fondul trunchiurilor albe, fulgii nu se vedeau, dar pielea feței îi simțea bine. Se topeau pe loc pe obraji și rămâneau să atârne pentru scurt timp de gene.

De unde m-o știi, a întrebat-o Arseni pe Ustina, dar Ustina tăcea.

Mă tem că mă ia drept altul, a spus Arseni după un moment. Și că așteptările ei sunt prea mari.

---

1 Pâine mare și rotundă.

Din când în când o lua înaintea babei și i se uita în ochi. În ei se reflecta cerul cenușiu, fără nici o dâră de lumină. O apucă pe babă de umăr și, brusc, o opri locului. Ea întoarse capul, dar se uita pe lângă el.

Doar știi că nepotul tău a murit, atunci de ce mă duci la el, a spus Arseni.

Păi io de ce trăiesc, întrebă cu nepăsare baba.

Arseni n-a știut ce să răspundă, dar asta nici nu era o întrebare. Cel puțin, o întrebare pentru el. El s-a uitat în tăcere cum baba dispărea pe după fulgii de zăpadă. Când ea nu se mai văzu, el se îndreptă spre cea mai apropiată izbă. Acolo avea deja ce să facă.

La Lukinskaia, Arseni a rămas mai mult decât la Velikoe. Aici erau mai mulți bolnavi. Și morți erau mai mulți. La Lukinskaia domnea apatia, și aici s-a dovedit mult mai complicat să îi facă să se ajute unul pe altul. Dar Arseni a răzbit și în privința asta.

El îi convingea pe țărani că însănătoșirea lor depinde în mare măsură de ei înșiși. Vrând să trezească în ei puterea vitală, Arseni le demonstra că ajutorul Domnului vine adesea prin oameni care nu stau cu mâinile în sân. Țăranii dădeau din cap, fiindcă oamenii care nu stau cu mâinile în sân erau pentru ei Arseni. Să devină și ei oameni care nu stau cu mâinile în sân nu voiau. Ori nu puteau. Când însă s-au însănătoșit câțiva bolnavi pe care deja îi plângeau, în ei s-a trezit speranța. Și cei care s-au însănătoșit au început să îi ajute pe cei care se îmbolnăveau și să îi scoată pe cei morți. Împărțeau pâine copiilor rămași orfani, spălau și afumau casele, curățau ogrăzile și ulițele rămase pustii în timpul molimei. Văzând acestea, Arseni a lăsat satul Lukinskaia și a plecat mai departe.

Următorul loc care i-a ieșit în cale a fost Gorî. După ce a stat o vreme la Gorî, a ocolit lacul Kișemskoe și, biruind vreo zece verste, a ajuns în satul Șortino. Din Șortino, drumul l-a dus la Kulighi, din Kulighi – la Dobrilovo, de acolo – la Zagorie. Și, pretutindeni, Arseni era deja așteptat, și locuitorii știau deja cu ce trebuiau să ajute ei tămăduitorului. Cuvintele, ca și slava lui, i-o luau înainte, și cum toți știau acum ce avea să le spună el la venire, Arseni avea de vorbit tot mai puțin. Acest lucru a fost

pentru el o mare ușurare, pentru că cel mai greu din toate câte le făcea i se părea rostirea cuvintelor.

În timp ce Arseni era la Zagorie, a dat în sfârșit gerul. A fost un ger năpraznic. Nu a trecut nici o săptămână, că a și ferecat Șeksna într-o gheață subțire, dar trainică. Mai departe, Arseni a mers pe apa deja înghețată a Șeksnei. Picioarele îi mai alunecau, uneori i se agățau în trestiile prinse în gheață, dar oricum, era mai ușor de mers pe râu decât pe drumul desfundat.

Așa a ajuns în marele sat Ivacevo. Era un sat bogat, care trăia din pescuit. La Ivacevo era o biserică de piatră cu hramul Apostolului Andrei, care până să devină apostol fusese pescar. În izbele din Ivacevo, mirosul cadavrelor în descompunere se amesteca cu mirosul năvoadelor și al peștelui sărat. Molima dăduse demult peste sat, ca peste toate satele de pe râu, care îi primeau pe cei ce călătoreau pe apă și pe uscat.

Arseni, care crescuse departe de întinderi de apă, simțea prezența râului clipă de clipă. Șeksna nu era mare, dar adâncimea apei curgătoare, chiar sub gheață fiind, radia deosebita energie a mișcării. Forța asta era nouă în viața lui, și ea îl impresiona. Ea a trezit în el gândul pelerinajului.

Г

Primăvara l-a prins la Ivacevo. Locul gerului, care făcuse molima ceva mai puțin feroce, l-a luat dezghețul. Arseni făcea tot ce putea ca să împiedice cel de-al doilea val al molimei. Le spunea sătenilor să mănânce pucioasă fărâmițată în gălbenuș de ou și să o ia cu câte o gură de zeamă de măceș. În zilele când luau leacul, nu aveau voie să mănânce carne de porc, nici să bea lapte sau vin. Ziua, Arseni colinda casele bolnavilor, iar noaptea se ruga pentru sănătatea lor și să nu se răspândească boala.

Stând pe malul Șeksnei, Arseni s-a gândit că în curând gheața avea să se topească. Până la venirea zilelor calde, trebuia să treacă într-un sat de pe partea cealaltă a râului. Se pregătea deja de drum când, într-o dimineață, au venit la Ivacevo pe gheața Șeksnei niște sănii. Uitându-se cât de frumoase erau săniile,

unul dintre săteni a spus că sunt cnezești. Și s-a adeverit. Săniile fuseseră trimise de la Belozersk de cneazul Mihail. Și fuseseră trimise după Arseni.

După mine? s-a mirat Arseni când i s-a spus de venirea săniilor.

După tine, i-au confirmat cei veniți de la Belozersk. Mare ți-e slava, Arseni, pe pământul Belozerskului. Arată-ți iscusința tămăduitoare și o să fii cinstit de cneaz.

Doar de la Mântuitorul nostru Iisus Hristos aștept eu o recompensă, a răspuns Arseni, ce nevoie am să fiu cinstit de cneaz?

Întorcându-se într-o parte, el îi spuse Ustinei:

Să văd, dragostea mea, ce pot face pentru oamenii ăștia. Faptul că sunt neam de cneaz nu face boala mai ușoară. Nici mai grea, ce-i drept.

Cu aceste cuvinte, Arseni s-a urcat în sania pictată. Șezutul era așternut cu perne de puf, ele dăruiau corpului moliciunea lor, cu manifesta disponibilitate de a servi a obiectului scump. Arseni fu înfășurat într-un pled, și el simți stânjeneală în fața sătenilor care se uitau la el. Niciodată nu mai mersese cu o sanie ca aceasta. Și nu își închipuise că drumul poate să fie așa de plăcut. Și mersul – iute.

Tălpile saniei înaintau pe gheață cu un zgomot ușor, cristalin, iar adâncul apei le răspundea ca un clopot greu. În urma tălpilor se stârnea un vârtej. Sub gheață fugeau care-ncotro, speriați, peștii. Șeksna șerpuia, iar locul pădurilor îl luară satele.

Până la Belozersk exista și un drum mai scurt. Nu era la fel de lesnicios precum cel pe apă, și trecea prin satele care apăreau unul după altul. Dar cei care veniseră după el nu știau dacă drumul era curățat. Se grăbeau și hotărâseră să nu riște, știind că drumul pe râu era mai sigur și mai rapid. Poate că nici nu voiseră să treacă prin acele sate, știind că pe acolo făcea ravagii molima. Aveau ei (surugiul se uită cu asprime la Arseni) destulă molimă la Belozersk.

Când soarele și-a pierdut strălucirea, întinderea de gheață a început să se lărgească. Uitându-se în jur, Arseni observă că mal nu mai era acum decât la stânga. În locul malului drept, cât vedeai cu ochii, se întindeau la nesfârșit verste de gheață. Era lacul

Beloozero[1]. Gheața lui era mai netedă decât cea a râului, și înaintarea pe ea era mai iute. Când s-a întunecat bine, locul lacului l-a luat, lin, orașul. Îi întâmpină Belozerskul, capitala cnezatului.

Sania luneca pe ulițele întunecate. Arseni nu mai văzuse niciodată uliță atât de lungi și case atât de înalte. Cât erau de înalte casele, își putea da seama după lumina ferestrelor de sus. Când au ajuns la casa în care locuia cneazul, erau deja așteptați. Arseni a fost scos degrabă din sanie și dus în goană pe scară la etaj. După ce au trecut în fugă prin două odăi pe jumătate întunecate, au ajuns într-o a treia. În această odaie, puternic luminată, stătea în picioare un bărbat. Era cneazul Mihail.

Auzit-am că ești vraci iscusit, a spus cneazul.

S-a dus mai aproape de Arseni și i-a vorbit încet, aproape chiar la ureche. Fiind înalt – de sus în jos. Soția și fiica mi s-au îmbolnăvit noaptea trecută, înțelegi? Doctorii de-aici nu sunt în stare de nimic. De nimic. Nici să trateze dinții...

Asta se vede, a spus Arseni. Ai miros de carii.

Ajută-i pe ai mei, Arseni. Cred că poți.

De ce crezi, a întrebat Arseni. Din câți am tratat, nu puțini au murit.

Cneazul se așează pe un scaun masiv, sculptat. Așa stând, i se vedea creștetul pleșuv. Se uita la Arseni întorcând capul într-un chip nefiresc.

Pentru că n-ai murit și tu. Mi s-a spus că ai trecut printr-o mulțime de sate cu ciumă, și n-ai murit. Asta îmi spune că ești binecuvântat.

Arseni tăcea.

Cneazul îl duse la odăile femeilor. Când se apropiară de odaia unde zăceau bolnavele, Arseni îl opri pe cneaz:

Mai departe merg singur.

Și-a plecat capul și a intrat.

Erau acolo două paturi, unul lângă altul. Pe unul era culcată o femeie tânără (era mult mai tânără decât cneazul), în celălalt – o fetiță de vreo șase ani. Fetița nu era conștientă. Cneaghina îl

1 Lacul alb.

salută pe Arseni dând slab din cap. El se apropie întâi de copil și îi luă încheietura mâinii. Apoi îi atinse fruntea.

Ce spui, Arsenie, întrebă cneaghina.

Îmi știi numele, se miră Arseni.

Se așeză pe patul ei. Până și în semiîntunericul odăii se vedea că cneaghina avea ochi albaștri. La soare, se gândi Arseni, ochii ei trebuie să scânteieze ca albastrul cerului. Are Domnul și culoarea asta. Îi ridică cu grijă capul de pe pernă și îi pipăi gâtul.

Ce spui, repetă ea.

Roagă-te, cneaghină, și Domnul o să-ți arate mila lui.

Arseni ieși și închise ușa în urma lui.

Le-ai văzut?

Le-am văzut, spuse Arseni. Sunt grav, dar viața nu va pleca din ele. Cu ajutorul lui Dumnezeu, către dimineață cred că le va fi mai bine.

Cneazul își lăsă capul pe umărul lui Arseni. Arseni simți pe gât lacrimi.

Se întoarse la bolnave și rămase la ele până dimineață. Văzu cum viața se luptă cu moartea și înțelese că viața avea nevoie de ajutor. Lucră și la buboanele mamei și la cele ale copilului. Le dădu să bea mult, pentru că apa scoate din corp tot ce e necurat. Le ținu capul deasupra hârdăului când vărsară. Dar, ce e mai important, le trecu forță vitală când simți că nu mai aveau destulă.

Arseni se temea mai cu seamă pentru fetiță, copiii fiind mai vulnerabili la ciumă decât adulții. Cum avea un răgaz, o ținea de mână fără să-i dea drumul. După bătaia pulsului își dădea seama de schimbările din starea ei și îi diriguia lupta pentru viață. Arseni simțea când trebuia să intervină ferm. În clipele acelea se concentra tot, absolut tot, și transmitea copilului toată vitalitatea pe care o putea găsi în el. Nu se temea decât de epuizarea puterilor sale.

Dimineață, când au venit în odaie la ei, Arseni ședea nemișcat pe podea și ținea copilul de mână. Celor care au intrat li s-a părut că era mort. Că erau moarte și cneaghina și fetița. Dar Arseni era viu. Iar cneaghina și fiica, deși foarte slăbite încă, erau sănătoase.

A

Acest fapt a fost începutul ascensiunii lui Arseni. Pentru cneaz, care își iubea până la sacrificiul de sine familia, însănătoșirea alor săi a însemnat mai mult decât orice. I-a dăruit lui Arseni o blană de samur. În ciuda vremii calde, valoarea darului era evidentă. Cneazul a hotărât să îl facă pe Arseni doctorul curții și să îl instaleze în palatul său.

Trebuie spus că lăcașurile cnejilor din acele vremuri apuse pentru totdeauna nu prea corespund imaginii palatelor de astăzi. Palatele nobilimii ruse erau de obicei din lemn. Principala lor deosebire de casele orășenilor de rând o reprezentau dimensiunile: erau mai înalte și mai largi. Construirea lor nu lua sfârșit niciodată; se putea întrerupe, dar reîncepea la prima nevoie care se ivea. Fiecare nouă căsătorie din familie făcea să i se adăuge noi corpuri. Se mărea bucătăria, apăreau anexe pentru odăile slugilor și pentru dependințe. Construcțiile deveneau mai mari, dar nu și mai frumoase. Aminteau de stupii de albine ori de coloniile de moluște. Principalul lor merit era că îi satisfăceau pe posesori.

După ce a stat la cneaz vreme de câteva săptămâni, Arseni l-a rugat să îl lase să plece. Nu, Arseni nu voia să plece din Belozersk – acolo mai erau încă mulți oameni care aveau nevoie de el, doar i-a cerut cneazului să îi dea un alt loc unde să stea. Rugămintea lui l-a mirat la început pe cneaz, dar Arseni i-a spus că, mergând pe la atâția bolnavi, se temea să nu aducă boala în palatul cneazului. Era adevărul, dar nu tot adevărul. Viața în palat îl apăsa.

Stând în lux, te simt mai puțin, îi mărturisea el printre lacrimi Ustinei. Și țelul pentru care trăiesc eu acum nu-l pot înfăptui acolo.

Cneazul nu i-a pus nici o opreliște, căci cuvântul lui Arseni însemna mult pentru el. Pentru el era important ca Arseni să nu plece din Belozersk. I-a dat o casă nu departe de palat și l-a lăsat să trăiască după voia lui. Iar voia lui Arseni era să o scoată la capăt cu nenorocirea care se abătuse asupra orașului. Nu a trecut mult și a izbutit să orânduiască și la Belozersk ajutorarea bolnavilor de către cei care se însănătoșiseră. Singur nu i-ar fi fost cu putință să îngrijească bolnavii din tot orașul.

Arseni își părăsea locuința în zori și lua la rând casele cu bolnavi. Îi examina, apreciindu-le starea și șansele de viață. Acolo unde ajutorul lui putea fi hotărâtor, rămânea cu ceasurile și îi convingea pe îngerii triști ai morții să mai întârzie. Uneori, când i se părea că puterile l-au lăsat de tot, se ducea la lac.

Era deja sfârșitul lui mai și lacul era încă sub gheață. Nemărginita lui întindere plumburie contrasta cu malurile acoperite de verdeață. Arseni mergea pe gheața lacului și simțea frigul din adâncul lui. Adierea frigului aceluia i se părea adierea morții, ca și cum în abisul lacului s-ar fi aflat toți locuitorii orașului care muriseră cândva. Putea să se uite cu ceasurile la gheață, cercetând ce înghețase în ea peste iarnă: cioburi de oale, tăciuni de pe la focuri, un lup care căzuse, opinci rupte, precum și ceea ce își pierduse în timp aspectul inițial și devenise pur și simplu materie.

Arseni credea că trăiește în singurătate, dar nu era așa. Nu se putea ascunde niciunde de faima lui. Invizibil, orașul Belozersk îl privea de pe mal. Înțelegând că un om obișnuit nu ar fi rezistat încordării la care era supus Arseni, orașul îi dădea răgazul necesar pentru a-și aduna puterile în singurătate.

Dar, într-un rând, de mal s-a desprins un punct care a început să se miște cu iuțeală către Arseni. Lui Arseni i-a atras atenția abia când a devenit limpede că se îndrepta spre el. Și-a spus că omul era încă departe, dar asta numai pentru că cel care venea era un copil. Când s-a apropiat, Arseni a văzut că era un băiat de vreo șapte ani.

Io îs Silvestru, a spus băiatul. Venii că mi-i bolnavă mama. Ajută-ne, Arsenie.

Îl luă pe Arseni de mână și îl trase în direcția malului. Mâna lui Silvestru era rece. Arseni îl urmă în tăcere. Silvestru aluneca întruna pe gheață și se agăța caraghios de mâna lui. Dar nici unul nici altul nu râdeau, pentru că nu mergeau de bucurie. Mersul le era însoțit de pârâielile gheții sub picioare. Deasupra capetelor lor țipau păsările care se întorceau din țările calde. Din când în când îi învăluiau curenții de aer cald de pe mal, care scăldau întinderea înghețată.

Tata a murit acum doi ani, a spus Silvestru. Tot de ciumă. Pe mama o cheamă Xenia.

Văzând că Silvestru se uită la el, Arseni dădu din cap.

Casa lui Silvestru se afla lângă un iaz mlăștinos, chiar la marginea orașului. În ciuda așteptărilor lui Arseni, era o casă frumoasă. Nu se simțea că e casa unui orfan, nu se simțea delăsare. Înainte de a trece pragul, Arseni a întrebat:

Când s-a îmbolnăvit?

Ieri, a răspuns băiatul.

Arseni intră. În ciuda gestului făcut pentru a-l opri, Silvestru a pășit după el.

E mama mea, a spus în șoaptă Silvestru. De la ea nu poate să-mi vină nici un rău.

Acum ea nu-și mai aparține ei, ci bolii, a spus tot în șoaptă Arseni și l-a scos pe băiat afară.

Xenia zăcea cu ochii închiși. Câteva minute, Arseni s-a uitat în tăcere la ea. Fața, chiar umflată de boală, își păstrase trăsăturile regulate. Îi atinse fruntea cu mâna și se miră singur de sfiala lui. Ca să își alunge șovăiala, își apăsă palma pe fruntea ei. Xenia deschise ochii. Nu exprimau nimic și se închiseră încet. Femeia nu era în stare să se împotrivească somnului. Arseni îi pipăi pulsul. Își trecu mâna pe vena jugulară. Apăsă de câteva ori locul sub care bătea inima. Nu simți în el nimic în afară de împuținarea vieții.

În săliță, Silvestru se uită întrebător la el. Arseni știa bine privirea aceea, dar nu o văzuse niciodată la un copil. Nu-și putea da seama ce trebuia să-i spună unui copil cu o asemenea privire.

Știi, nu e bine (Arseni se întoarse). Sunt tare amărât că nu pot să o salvez.

Dar pe cneaghină ai salvat-o, a spus băiatul. Salveaz-o și pe ea.

Totul e în mâna lui Dumnezeu.

Știi, pentru Dumnezeu asta e o nimica toată – să o vindece. E foarte simplu, Arsenie. Hai să-L rugăm amândoi.

Bine. Vreau doar să nu-L învinuiești dacă ea totuși o să moară. Ține minte că ea poate să moară.

Vrei să Îl rugăm și să nu credem că El ne va îndeplini rugămintea?

Arseni îl sărută pe băiat pe frunte.

Nu, sigur că nu.

Îi așternu lui Silvestru să doarmă în săliță:

Ai să dormi aici.

Da, dar întâi să ne rugăm, spuse Silvestru.

Arseni aduse din odaie icoanele Mântuitorului, Maicii Precista și Sfântului Mare Mucenic și Vindecător Panteleimon. Luă căușurile de pe policioară și puse icoanele în locul lor. Îngenunchează amândoi. Se rugară îndelung. Când Arseni sfârși de citit rugăciunile către Mântuitor, Silvestru îl trase de mânecă.

Stai. Vreau să spun cu cuvintele mele. (Își rezemă fruntea de podea, și glasul lui începu să sune mai surd.) Doamne, las-o să trăiască. Mie nu-mi trebuie nimic altceva pe lume. Nimic. O să-ți mulțumesc pururea. Tu doar știi că dacă ea o să moară, eu o să rămân singur. (Pe sub mână se uită la Mântuitor.) Fără nici un ajutor.

Spunându-i Mântuitorului posibilele urmări, băiatul nu se temea pentru sine. El se gândea la mama lui și alegea cele mai temeinice argumente în sprijinul însănătoșirii ei. Nădăjduia că nu se putea să fie refuzat. Și Arseni văzu acest lucru. Și se gândi că avea să îl vadă și Mântuitorul.

Pe urmă s-au rugat la Maica Domnului. La un moment dat, neauzind glasul lui Silvestru, Arseni a întors capul. Silvestru dormea stând în genunchi. Rezemat de un cufăr. Îl mută cu grijă în pat. La Vindecătorul Panteleimon, Arseni se rugă singur. Pe la miezul nopții trecu în odaia Xeniei și începu să îi dea îngrijire.

Є

Timp de câteva zile, starea Xeniei nu s-a îmbunătățit. Dar nici nu murea. Arseni vedea în asta manifestarea nesfârșitei mile a Domnului, iar pentru el – un îndemn să lupte pentru viața ei. Ridicând puțin capul Xeniei, îi turnă în gură nu doar leacurile împotriva ciumei, ci și tincturi care îi puteau întări carnea ca să reziste morții. Șoptind o rugăciune, o ținea pe Xenia de mână și simțea cum ajutorul Celui Căruia I se adresa trece prin el în bolnavă.

Când ieși din odaie, dădu în săliță de Silvestru. După ce se rugară pentru însănătoșirea Xeniei, se duseră puțin la lac. Zilele

deveniseră fierbinți la Belozersk, și răcoarea lacului era plăcută. Pe gheață nu pășiră, nu mai era sigură. În gheață se iviseră ochiuri și surpături făcute de izvoarele de sub apă. Din albastră, gheața devenise neagră, nu mai era trainică, ci fragilă.

O să te însori cu mama, nu, întrebă Silvestru în timp ce mergeau pe mal.

De mirare, Arseni se opri.

Vreau să fim întotdeauna împreună.

Vezi tu, Silvestru...

Băiatul, care mergea înainte, se întoarse încet către Arseni.

Ai altă femeie?

Pui întrebări foarte mature.

Vasăzică – ai?

Se poate spune și așa.

Arseni văzu cum ochii băiatului se umpleau de lacrimi. Silvestru se ținea în frâu, așa că lacrimile nu se scurseră pe obraji.

Cum o cheamă?

Ustina.

Trăiește la tine în sat?

Nu.

În Belozersk?

Ea nu trăiește pe lumea asta.

Băiatul îl luă de mână, și mai departe merseră în tăcere.

În a cincea zi de boală, Xenia începu să meargă spre bine. Nu avea putere deloc, dar moartea deja nu o mai amenința. Se uita cu recunoștință la Arseni, care îi dădea să bea, îi dădea cașă cu lingurița și o ajuta să meargă la oală.

De tine nu mi-e rușine, a spus ea într-un rând. Asta mă miră cel mai mult.

În timpul bolii carnea își pierde păcătoșenia, a răspuns Arseni după ce s-a gândit puțin. Devine limpede că ea e doar un înveliș. Și că de el nu trebuie să ne rușinăm.

Mie de tine nu mi-e rușine, a spus Xenia în alt rând, fiindcă mi-ai devenit un om apropiat.

Xeniei îi era mai bine. Curând, într-o seară, se ridică și pregăti un nap turcesc. După ce tăie napul în bucățele egale, Xenia îl puse în străchini. Se uita cu o privire fericită la bărbați. Arseni

se uită la Silvestru: băiatul nu mânca mai nimic. Toată ziua fusese moale, și Arseni începu să fie îngrijorat.

După cină, Arseni luă încheietura mâinii lui Silvestru. Apropiindu-se de băiat, își dădu seama cât de gravă era situația. I se păru că propriul lui sânge curgea cum nu trebuie. Și că acum îl va podidi din nări, din urechi, din gât. Xenia continua încă să vorbească, dar el deja nu-și mai putea desclești buzele. Simțea clar că nu are putere să ajute. Se uită la băiat și din nou vru să moară.

Noaptea, Silvestru nu dormi. Îl cuprinsese o neliniște fără motiv, se zvârcolea în pat. Se întorcea de pe o parte pe alta și nu-și putea găsi nicicum o poziție bună pentru somn. Mușchii mâinilor și picioarelor îl dureau. După ce ațipea câteva minute, se trezea brusc și întreba dacă Arseni și Xenia erau acolo. I se părea că au plecat. Dar ei erau lângă el. Ședeau pe patul lui și nu-și luau ochii de la el. Xenia nu spunea un cuvânt. Pe obraji îi curgeau lacrimi. Spre dimineață, Silvestru își pierdu cunoștința.

Xenia ridică privirea.

Salvează-l, Arsenie. El e viața mea.

Arseni se lăsă lângă ea pe podea, își lovi capul de genunchii ei și izbucni în hohote de plâns. Plângea de frica de a-l pierde pe Silvestru și de neputința de a-l ajuta. Plângea pentru toți aceia pe care nu îi putuse ajuta. Se simțea răspunzător pentru ei, și nu avea cu cine să împartă răspunderea asta. Plângea pentru propria lui singurătate, pe care o simțea acum cu neașteptată tărie.

În încercarea de a-l vindeca pe Silvestru, luă toate măsurile contra ciumei pe care le învățase cândva de la Hristofor. Folosi câteva mijloace a căror utilitate o descoperise în urma propriilor sale observații. Îl așeză pe copil pe genunchii săi și îl ținu așa fără să-i dea drumul. Arseni se temea că îngerul morții poate să vină după Silvestru în lipsa lui. Știa că în clipa decisivă o să-l lipească strâns pe copil de el, ca să îi dea undele vieții de la inimă la inimă. Îi era groază de momentul când Silvestru avea să înceapă să tușească. Ștergând mucozitatea sângerie de pe buzele băiatului, Arseni se temea că odată cu tusea îngrozitoare va zbura din el sufletul, căci stătea nesigur în trup.

Amintindu-și cele spuse de Silvestru, Arseni i se adresă lui Dumnezeu:

Ajută-l, Doamne, doar pentru Tine e așa de simplu. Înțeleg că rugămintea mea e o îndrăzneală. Și nici măcar nu îmi pot oferi viața pentru băiat, pentru că viața mea a fost dată deja Ustinei, față de care sunt vinovat pe vecie. Dar tot îmi pun nădejdea în mila Ta nesfârșită și Te rog: păstrează viața robului Tău Silvestru.

Arseni nu dormi cinci zile și cinci nopți. Nu îl lăsă pe Silvestru din brațe și pentru că trupul lui trebuia ținut semiașezat. Când băiatul se culca, plămânii lui se umpleau cu flegmă și el începea să tușească sfâșietor. În cea de-a șasea zi, Arseni simți că se producea o schimbare. Pe dinafară nu se vedea încă, dar lui nu i-a rămas ascunsă.

Fără să îi dea vreo lămurire, îi porunci Xeniei să se roage cât poate de mult. Sfârșită de oboseală și de nesomn, Xenia i-a urmat îndemnul. A îngenuncheat înaintea icoanelor, în colțul lor, și a rămas așa ceasuri întregi. Glasul ei răgușit se auzea acum fără contenire. De sub broboadă îi ieșiseră șuvițe de păr, dar ea nu mai avea putere pentru nimic. I se sfârșiseră și lacrimile, nu-i mai curgeau pe obraji. În cea de-a șaptea zi, băiatul a deschis ochii.

După ce a spus rugăciunea de mulțumire, Arseni s-a prăbușit pe laviță. A dormit două zile și două nopți, dar tot nu putea să se trezească. Își dădea seama că trebuie să se scoale, și visa că s-a sculat. Voia să îl cerceteze pe Silvestru, și visa că îl cercetează. Și visul i-a arătat că totul era bine cu Silvestru. Arseni știa că visează, dar știa că visează cum stăteau lucrurile cu adevărat. Altfel ar fi visat altceva.

L-a trezit o atingere rece pe mână. Erau buzele Xeniei. Văzând că Arseni a deschis ochii, Xenia îi apăsă palma pe fruntea ei. În spatele ei stătea în picioare Silvestru. După boala prin care trecuse, băiatul era palid și slab. Străveziu, aproape străveziu. Ca o aripă de înger apărea din spatele lui cuta pe care o făcea cămașa. El îi zâmbi lui Arseni fără să încerce să se apropie, lăsând-o în față pe mama lui.

2

Gheața de pe lac s-a topit și, brusc, în oraș s-a făcut mai cald. Odată cu venirea zilelor calde, molima a început să piardă din

putere. Belozerskul se întorcea la viața obișnuită, și îngrijorarea locuitorilor lui începea să se risipească. Nu se risipea imensa slavă a lui Arseni, aclamată deja prin întreg cnezatul. Se venea la el cu orice motiv medical și chiar fără motiv. Vorbind cu el, oamenii simțeau grația divină. Arseni vorbea puțin, dar atenția lui, zâmbetul, atingerea lui le dădeau din plin bucurie și putere.

Din când în când, îl poftea la masă cneazul Mihail. L-a invitat din nou să se mute în palatul lui, dar Arseni, cu delicatețe, a refuzat de câteva ori. Cneazul ar fi dorit să îi ridice o casă mare lângă palatul său, dar Arseni a respins și asta. Ar fi refuzat și invitațiile la masă, dar cneazul ar fi luat acest lucru drept o ofensă personală.

Cneazul era un om inteligent, și nu a devenit stăruitor în încercarea de a și-l apropia pe Arseni. Înțelegând că acesta avea nevoie de o anumită independență, cneazul Mihail nu i-a impus societatea lui. Printr-o *anumită* independență, cneazul înțelegea o independență ale cărei limite să și le stabilească el însuși. Propunându-i lui Arseni să trăiască în oraș așa cum dorea, el i-a impus o singură restricție: aceea de a părăsi orașul.

Dar pe Arseni nu îl stânjeneau numai mesele cneazului. Mult mai dese și mai chinuitoare pentru sufletul lui erau mesele la Xenia. Aproape zilnic venea după el Silvestru și îl trăgea la mama lui. Să refuze aceste mese îi era și mai greu decât să refuze mesele cneazului. Ceea ce îl neliniștea mai cu seamă pe Arseni era faptul că nici nu voia să refuze.

Se ducea și o privea pe Xenia punând masa. Îi admira mișcările liniștite și nesovăitoare. Ei doi aproape că nu vorbeau. Tăcerea nu era grea cu ea, și lui Arseni îi plăcea și asta. Uneori mai vorbea Silvestru, dar de cele mai multe ori încerca să îi lase singuri. După masă, îl conducea pe Arseni acasă. Lui Arseni îi făcea plăcere și asta. Uneori i se părea că Silvestru se teme că el ar putea intra în altă casă.

Ustina nu poate să fie soția ta, a spus odată Silvestru în timp ce îl conducea pe Arseni.

De ce, a întrebat Arseni.

Pentru că ea nu trăiește pe pământul ăsta.

Silvestru, eu sunt răspunzător pentru ea peste tot.

Arseni și-a pus mâna pe umărul lui Silvestru, dar Silvestru s-a întors.

Nefericit nu era numai Silvestru. Nu își găsea locul nici Arseni. Nu putea să nu se ducă la Xenia, pentru că nu avea nici un motiv evident să nu o facă. Mai mult decât atât, începuse să observe că aștepta aceste vizite ca pe o sărbătoare, și începuse să îi fie rușine. Îi era rușine și pentru că la Belozersk nu se putea ascunde de faima lui. Iar să părăsească Belozerskul îi era interzis.

Acum locuitorii orașului veneau singuri la el. El îi lecuia de aceleași necazuri ca și pe cei din slobozia Rukina. Nu cerea plată nimănui, dar nu erau mulți care să se trateze fără să plătească. Spre deosebire de cei din Rukina, orășenii rareori plăteau cu produse din natură, preferând banii. Și plăteau mult mai mult. Daruri generoase îi făcea deseori și cneazul Mihail.

Cu acești bani, dacă se ivea ocazia, Arseni cumpăra niște cărticele în care erau descrise însușirile tămăduitoare ale plantelor și pietrelor. Una dintre ele era un *lecebnik*[1] străin, și Arseni i-a dat bani negustorului Afanasi Blocha, care mergea prin țările nemțești, ca să i-l traducă. Traducerea lui Blocha era foarte aproximativă, ceea ce limita posibilitatea de folosire a cărții. Rețetele din ea erau folosite de Arseni doar atunci când coincideau cu ce știa el de la Hristofor.

Urmărind cum citea negustorul literele necunoscute și cum traducea cuvintele formate din ele, Arseni a început să fie interesat de problema limbilor. Despre existența a șaptezeci și două de limbi ale lumii, Arseni știa din istoria cu Babilonul, dar în afară de cea rusească, nu auzise încă în viața lui nici una. Mișcând din buze, repeta pentru el după Blocha neobișnuitele combinații de sunete și cuvinte. Când le afla înțelesul, se mira că lucruri știute pot fi exprimate într-un chip atât de neobișnuit și, mai ales, incomod. În același timp, diversitatea posibilităților de exprimare îl fermeca și îl atrăgea pe Arseni. Se străduia să țină minte și echivalența cuvintelor nemțești cu cele rusești, și pronunția lui Blocha, care era probabil departe de adevărata pronunție nemțească.

---

1 Carte de medicină populară.

Întreprinzătorului Blocha nu-i scăpă interesul lui Arseni, așa încât îi propuse să îi dea lecții de germană. Arseni primi bucuros. Lecțiile care începură erau de fapt departe de ceea ce se înțelege în mod obișnuit prin predare, pentru că despre limbă ca atare Afanasi Blocha nu putea să spună nimic inteligibil. El nu se gândise niciodată la structura ei, iar de regulile ei habar nu avea. La început, lecțiile au constat doar în aceea că negustorul continua să citească *lecebnikul* cu voce tare și să îl traducă. Diferența dintre aceste lecții și traducerea dinainte consta în aceea că, la sfârșitul fiecărui capitol, Blocha îl întreba pe Arseni:

Clar?

Acest lucru îi îngăduia negustorului să îi ia lui Arseni o plată dublă – pentru traducere și pentru lecții. Arseni nu protesta, pentru că nu îi părea rău de bani. Îl prețuia pe Afanasi pentru că era singurul om din Belozersk care știa mai mult sau mai puțin un grai străin. Înțelegând că numai cu citirea manualului nu avea să ajungă prea departe, Arseni se hotărî să folosească singurul merit neîndoielnic al profesorului său: urechea bună și memoria ageră.

În timpul lungilor sale călătorii în Nemția, Blocha își însușise expresii de spus într-o situație sau alta, și la întrebările care sugerau răspunsul putea repeta aceste cuvinte. Arseni îi descria lui Blocha aceste situații și întreba ce se spune în asemenea cazuri. Negustorul (păi asta e așa de simplu!) dădea mirat din mână și îi spunea toate variantele auzite de el. Arseni își scria cele spuse de Blocha. Rămânând singur, își punea notițele în ordine. Din expresiile auzite de la Blocha scotea cuvintele necunoscute și le trecea într-un vocabular separat.

La un moment dat, când s-au vândut lucrurile unui negustor străin care murise pe drum, Arseni a cumpărat o cronică nemțească. Era un manuscris destul de gros și de hârtănit. Arseni și Blocha îl deschideau unde se nimerea și nu se mai puteau desprinde.

Citeau despre oameni numiți satiri, pe care, când fug, nu îi poate prinde nimeni. Umblă goi, trăiesc cu fiarele, iar trupurile le sunt acoperite cu blană. Satirii nu vorbesc, doar scot strigăte. Arseni și Blocha citeau despre atanași, care trăiau în nordul Marelui

Ocean. Urechile le aveau așa de mari, încât își acopereau foarte ușor trupul cu ele. Citeau despre sciriți, care, dimpotrivă, nu aveau urechi, ci doar niște găuri. Citeau despre manticorele care trăiesc în țările indiene: dinții îi au pe trei rânduri, capul îl au de om, iar trupul de leu.

Vasăzică, așa de diversă e lumea, își spunea Arseni, și și-a amintit descrierile asemănătoare din *Alexandria*, și s-a întrebat care e locul acestor fenomene în ordinea generală a lucrurilor. Poate fi existența lor (se întreba el) o încurcătură într-o lume creată rațional?

Dar cea mai mare parte a banilor câștigați de Arseni nu se ducea, totuși, pe cărți, și nici chiar pe lecții. În principal, el cumpăra rădăcini, plante și minerale necesare pentru prepararea leacurilor. Leacurile scumpe le împărțea celor care nu aveau posibilitatea să și le cumpere. Cele mai scumpe erau medicamentele care se aduceau din alte țări. Erau printre ele și dintre acelea despre care Arseni doar auzise de la Hristofor sau citise în *lecebnikul* nemțesc. Acum, mulțumită generozității cetățenilor Belozerskului, i s-a ivit posibilitatea să le încerce și pe acelea.

Mai întâi a cumpărat câteva perle și le-a pisat mărunt. Apoi le-a amestecat cu zahăr obținut din măceș, iar amestecul i l-a dat să îl îngurgiteze unui bărbat slăbit de ciumă. După cât spusese Hristofor, leacul acesta reda puterile. Puterile, într-adevăr, i-au revenit bolnavului, cum le reveniseră, de altminteri, și altor bolnavi care supraviețuiseră. Rolul avut aici de perla pisată i-a rămas nelămurit lui Arseni. Nu a putut spune cu convingere decât că perla nu a dăunat bolnavului.

Arseni a cumpărat și minunata piatră smarald, care era adusă din Britania. Cine se uită des la smarald, spunea Hristofor, își întărește vederea. Smaraldul pisat și diluat în apă e bun și împotriva otrăvii aducătoare de moarte. Arseni nu îl folosise niciodată ca antidot, dar să te uiți la smarald era chiar plăcut.

A încercat și niște uleiuri nemaivăzute înainte. Pentru cicatrizarea rănilor proaspete, Arseni a folosit ulei de terebentină și a văzut că avea efect. În cazul durerilor la încheieturi, ungea locurile dureroase cu o alifie neagră, cu petrol. Sub atingerea lui, bolnavii se simțeau ușurați. La urma urmelor, pentru ei era

totuna cu ce alifie îi fricționa Arseni. Pentru ei era important că acest lucru era făcut de el, pentru că atunci când se frecau ei singuri cu petrol, efectul tămăduitor era mult mai slab. Nu negau însă rolul pozitiv al petrolului.

Încercând mijloace care până atunci nu îi fuseseră accesibile, Arseni se simțea mai liniștit. Nu se poate spune că avea încredere deplină în ele, fie și pentru că... ce-ar fi zis acum Hristofor? Dar avea în vedere și faptul că Hristofor nu se lua nici el numai după propria experiență în aprecierea medicamentelor. În general însă, Arseni își întărea vechea presupunere că, până la urmă, rolul medicamentelor este secundar. Rolul principal îl au doctorul și puterea lui tămăduitoare.

Între timp, scurta vară nordică era deja pe sfârșite. Se întorceau serile plăcute lângă cuptor, la lumina lucinelor. Noaptea chiar mai dădea câte un îngheț. Stând până târziu la Silvestru și Xenia, Arseni le citea din gramotele lui Hristofor.

Vasile cel Mare a spus: neprihănirea dacă e la bătrânețe nu e neprihănire, e slăbire a poftei. Alexandru, văzând un om care se numea ca și el, unul fricos, zise: tinere, ori numele, ori firea schimbă-ți. Când Diogene l-a ocărât pe unul pleșuv, a spus: asta nu e ocară, e laudă pentru părul tău, căci văzându-ți sminteala, a luat-o la fugă. Un tânăr, într-o piață, fudulindu-se, a spus că el e înțelept fiindcă a vorbit cu mulți înțelepți, dar i-a răspuns Democrit: uite, eu am vorbit cu mulți bogați, dar asta nu m-a făcut bogat. Când l-au întrebat pe Diogene cum se poate trăi cu adevărul, el a răspuns: la fel ca și cu focul – nici să te apropii prea tare, ca să nu te ardă, nici să te duci prea departe, ca să nu îngheți.

3

Între timp, se apropiaseră deja gerurile. Vântul smulgea frunzele de pe copacii din Belozersk și le arunca pe lac. Rafalele se făceau tot mai puternice, iar frunzele abia dacă se mai puteau ține de ramuri. Cele care zburaseră pe lac păreau niște stoluri de păsările care o luau, cine știe de ce, spre nord.

Arseni îi trata mai departe pe locuitorii Belozerskului, dar nu numai pe ei. Acum se strângeau la el oameni din tot cnezatul

Belozerskului, atrași de cele auzite despre Vraci. La început, Arseni i-a pus să șadă în săliță. Când nu au mai avut loc în săliță, a pus să fie așezate câteva lavițe în curte. Când cei veniți n-au mai încăput nici acolo, Arseni a început să limiteze primirea bolnavilor. Îi lua numai pe cei care izbutiseră să ocupe un loc pe lavițe. Dar ceilalți nu plecau. Umblau prin curte și așteptau răbdători ca Vraciul să se milostivească de ei. Știau că, oricum, avea să îi ia și pe cei care așteptau.

Bolnavi erau mulți, și erau dintre cei mai feluriți.

Erau aduși oameni cu oase rupte. Arseni le punea oasele la locul lor și înfășura zonele vătămate cu o pânză cu alifie tămăduitoare. Alifia era din floare de *nalbă mare* fiartă în vin genovez. Le dădea să bea zeamă de porumbă cu albăstrele fărâmițate. Cei în suferință purtau răbdători legătura și timp de opt zile beau dimineața leacurile. Și oasele li se făceau la loc.

Erau aduși oameni arși de foc și oameni care se opăriseră. Arseni aplica pe locul ars o pânză cu varză mărunțită și cu albuș de ou. Când schimba pânza, presăra pe arsură chinovar. De băut le dădea celor arși o tinctură din iarba *ephilia*. După scurt timp, arsurile începeau să se strângă și să se cicatrizeze.

Veneau oameni care pătimeau de pe urma viermilor intestinali. Acelora le prescria ridiche sălbatică strivită și amestecată cu miere curată. Prescria migdale. Urzică tânără fiartă în oțet cu sare. Dar dacă după aceea mai rămânea în om vreo urmă, Arseni îi dădea, pe stomacul plin, un strop de vitriol, ca viermii să iasă de tot. În Evul Mediu erau mulți paraziți.

Se tratau la el și cei care sufereau de hemoroizi. Pe aceștia, Arseni îi punea să presare pe locurile bolnave semințe de mărar pisate ori stibiu. Veneau la el și cei cu mâncărimi la sân. El le prescria să ia de la negustori hering, peștele de mare despre care se știe că înoată în bancuri și că ochii lui luminează noaptea. Heringul trebuia tăiat de-a lungul și pus pe piept. Veneau la Arseni și oameni cu gingiile bolnave. Îi sfătuia să țină cât se poate de des în gură miez de migdale, ca să întărească gingiile.

Ca și mai înainte, la Arseni venea Silvestru și îl lua la mama lui. Știind că era ocupat toată ziua cu bolnavii, băiatul venea seara târziu. Fără să își dea seama, spre sfârșitul zilei Arseni începea să

se grăbească și facea tot ce putea ca să fie liber când sosea Silvestru. Pacienților nu le-a scăpat acest lucru, așa încât se străduiau să nu vină seara. În cele din urmă și-a dat seama de asta și Arseni. În ziua când a făcut această descoperire, inima i s-a strâns. A tăcut până la apusul soarelui, iar spre seară nu a mai pregătit gramotele pentru citit.

Când a venit Silvestru, Arseni a șovăit. Băiatul s-a uitat în tăcere la el, și Arseni nu a putut să-i suporte privirea.

Haidem, Silvestre.

Pe drum nu au vorbit. Băiatul simțea că în sufletul lui Arseni se petrecuse ceva, dar se temea să îl întrebe. Xenia avea deja masa pusă cu de toate. Arseni nu a vrut să mănânce. Ca să nu o jignească pe Xenia, a băut. Gramotele lui Hristofor nu le avea la el, iar discuția nu se lega deloc. Când Silvestru a dispărut în sălită, Arseni a spus:

Xenia, eu nu trebuie să fiu aici.

Chipul Xeniei nu s-a schimbat. Ea aștepta aceste cuvinte și era pregătită pentru ele. Aceste cuvinte o făcură să sufere.

Știu că îi ești credincios Ustinei, a spus Xenia, și te iubesc pentru asta, dar eu nu caut locul Ustinei.

Mi-e bine și sunt bucuros cu tine, a spus Arseni. Dar Ustina e mireasa mea pe veci.

Dacă ești bucuros cu mine, fii fratele meu. Hai să trăim într-o dragoste desăvârșită. Numai să te văd, Arseni.

Nu pot să trăiesc cu tine într-o dragoste desăvârșită, fiindcă sunt slab. Iartă-mă, în numele Domnului.

Domnul te va ierta, a spus Xenia. Tu îți slujești memoria și ești de un devotament fără margini, dar să știi, Arseni, că în numele celor morți îi pierzi pe cei vii.

Totul, a strigat Arseni, e că și Ustina e vie, și copilul e viu, și așteaptă să fie mântuiți. Cine o să-i mântuiască, dacă nu eu, care am păcătuit?

Noi. Noi trei, și Silvestru va fi fericit să se roage împreună cu tine. Și să îți readucă liniștea va fi fericit. Ruga lui e pe placul lui Dumnezeu. Ne vom ruga toți trei lui Dumnezeu cât ține ziua – de dimineață până seara. Numai nu ne părăsi, Arseni, fratele meu.

Xenia era palidă și, de aceea, deosebit de frumoasă. Arseni simți cum i se pune un nod în gât. Ieșind, îl văzu în sălița pe Silvestru, și privirea îi era de orfan. Privirea aceea îl făcu pe Arseni să izbucnească în plâns. Își acoperi fața cu mâinile și se năpusti pe uliță. Merse de-a lungul gardurilor de pin, hohotind de plâns. Nu îl vedea nimeni, în Belozersk era deja noapte. Locuitorii abia dacă îi auzeau plânsul și nu înțelegeau cine putea să fie, căci acel glas al lui Arseni nu le era cunoscut.

Ajungând acasă, Arseni își șterse lacrimile și îi spuse Ustinei:

Doar tu vezi, draga mea, ce se întâmplă. N-am vorbit câteva luni cu tine, dragostea mea, și nu am justificare. În loc să ispășesc păcatul meu îngrozitor, mă afund tot mai mult în el. Cum să pot, biata mea fetiță, să te mântui în fața lui Dumnezeu, când eu însumi mă cufund în vâltoare? Dacă aș pieri, știi, n-ar fi păcat, dar cine o să vă mântuie pe voi, pe tine și pe copil? Numai eu mă rog aici pentru voi, și doar asta mă mai ține încă să nu mă las pradă disperării.

Așa i-a spus Arseni Ustinei. A adunat gramotele lui Hristofor într-un sac, i l-a arătat Ustinei, și a spus:

Uite sacul cu gramotele lui Hristofor, ce am eu, de fapt, mai de preț. L-aș lua și aș pleca unde aș vedea cu ochii mai departe de faima mea. Faima mea m-a sleit, mă trage la pământ și mă împiedică să vorbesc cu El. Aș pleca de aici, dragostea mea, numai că nu mă lasă cneazul orașului ăstuia; dar mai mult – Xenia și Silvestru. Ar fi atât de fericiți să se roage cu mine pentru tine și pentru prunc, dar ei nu înțeleg că asta o pot face numai eu. Eu sunt singurul cu care tu mai ești unită pe pământul ăsta, și prin mine parcă ai continua să trăiești. Dar Xenia consideră că, în numele morților, eu îi pierd pe cei vii, și vrea să se roage pentru tine ca pentru o moartă, deși eu știu că ești vie, numai că altfel.

Arseni căzu pe gânduri. Mângâie sacul cu gramote și ele îi răspunseră cu fâșâitul foilor de coajă.

Știi, o s-o iau spre porțile orașului. În clipa asta sunt zăvorâte, dar de vreme ce așa trebuie, o să mă scoată îngerul meu din orașul ăsta.

Privirea îi căzu pe blana dăruită de cneaz. Nu o pusese pe el niciodată. În ciuda aspectului ei impunător, blana nu era nici grea, nici voluminoasă. Arseni o puse pe el și umblă cu ea prin

odaie. Îi plăcu. Se gândi că începea să prețuiască comoditatea lucrurilor scumpe, și nu se simți la largul lui. După ce stătu vreun minut cu blana pe el, hotărî să n-o dea jos. Dacă chiar îl aștepta o călătorie, o blană ca aceea putea să fie potrivită. Pe lavița de lângă ușă mai zări câteva gramote de-ale lui Hristofor. Nu mai vru să desfacă sacul pus în ordine. Vârî gramotele în buzunarul hainei de blană și ieși din casă.

Pe uliță era viscol. Arseni nu vedea nimic, era beznă, dar simțea viscolul înțepându-i obrajii. Nu era nici o lumină la ferestre, dar acesta era un semn bun: în viața lui, luminile de noapte însoțiseră boala și moartea. Întunericul nu îl împiedica să meargă. Drumul spre porțile orașului putea să îl facă și cu ochii închiși.

În locul deschis din fața porților era ceva mai lumină. Într-un colț al pieței, Arseni zări mișcare. După ce șovăi puțin, se îndreptă într-acolo. Pe fondul gardului proaspăt făcut se ivi un cal cu un călăreț. Arseni nu știa dacă îngerii merg călare. Alături mai era un cal.

Gata, întrebă încet călărețul.

Gata, răspunse la fel de încet Arseni.

Călărețul îi arătă în tăcere celălalt cal și Arseni sări în șa. Călărețul se îndreptă spre porți. Arseni se duse după el. La poartă, călărețul bătu degrabă în ghereta străjii. Drept răspuns se auzi ceva somnoros. Călărețul intră. Din gheretă se auzi o discuție liniștită, însoțită de zornăit de monede. După un minut, din gheretă ieșiră câțiva oameni, printre care și călărețul, care își reluă locul în șa. Doi oameni puseră cheia în lacăt și o suciră cu un zdrăngănit neașteptat de tare, care se rostogoli prin orașul tăcut. Ceilalți trei împinseră porțile. Ele se deschiseră – tot cu un scârțâit – exact cât trebuia ca să poată trece caii. Prin deschizătura aceea dispărură călătorii noptatici.

И

Straja a fost mituită, a spus însoțitorul lui Arseni când au fost departe de porți.

Arseni a dat din cap, măcar că nu a văzut nimeni. Altceva însoțitorul nu i-a mai spus. Curând au intrat într-o pădure. Abia

acolo puteai înțelege ce înseamnă un întuneric adevărat. Trebuia să meargă încet, caii făceau pașii pe dibuite. Când o creangă l-a lovit peste față, necunoscutul a început să înjure urât. Arseni a înțeles că nu îl însoțea un înger. Bănuise asta din prima clipă a întâlnirii lor.

După un sfert de ceas, o a doua creangă l-a lovit pe călărețul din șa. În cădere, s-a rănit la un picior. A încercat să se ridice imediat, a călcat pe piciorul rănit și s-a prăbușit gemând la pământ.

Piciorul... De mult ce-am mers, pfui.

Arseni sări de pe cal și se apropie de cel căzut. Pipăi cu luare-aminte piciorul.

Nu e ceva de speriat, e doar scrântit. Important e că osul e întreg.

La auzul glasului său, necunoscutul se încordă. Arseni simți cum îi tresălta piciorul.

E ceva ușor de îndreptat, l-a încurajat Arseni.

Fără o vorbă, acela îl apucă pe Arseni de păr și îl trase spre el. Arseni îi simți cuțitul pe gât.

Cine ești, hârâi necunoscutul.

Eu? Arseni.

Stai că-ți fac eu de petrecanie, hoit ce ești.

De ce, a întrebat Arseni.

Întrebarea i se păru absurdă până și lui.

Fiindcă în locul tău trebuia să fie ortacul meu, Jila. Necunoscutul îl zgâlțâi pe Arseni, și cuțitul îi crestă ușor pielea gâtului. Tu cine ești, ești Jila?

Nu, a răspuns Arseni.

Cum ai nimerit aici, păduche?

M-ai întrebat tu dacă sunt gata.

Și?

Și eram gata.

Lua-te-ar... Acuma, cum o da cu ochii de mine, Jila mă taie. Că, pfui, nu doar pe tine te-am luat, am luat cu mine și banii lui și-ai mei... Acuma el stă și-și spune în mintea lui că l-am prostit, uite asta-i beleaua. E belea, ți-o spun eu!

Îl mai zgâlțâi o dată pe Arseni, dar cuțitul nu mai veni în contact cu gâtul lui.

O să-i explici că eu sunt vinovat, a spus Arseni.

Cum nu, că asta și așteaptă el, explicațiile mele. Păi nici n-o să apuc să deschid gura. Da' pân-atunci îți fac de petrecanie, pricepi?

În vorbele astea amare se simțea totuși că se mai liniștise. Intonația lăsa să se prevadă o împăcare cu situația. Arseni îi luă cu blândețe însoțitorului său cuțitul și se aplecă să vadă de piciorul lui. Îl îndreptă dintr-o singură smucitură, cât apucă acela să scoată un țipăt scurt.

Barem să mă fi prevenit, se plânse pacientul.

Fără prevenire e mai bine.

Ajutat de Arseni, acela se ridică de jos și călcă prudent pe piciorul îndreptat:

Parcă e mai bine.

Deocamdată să mergi mai mult călare, a spus Arseni. Peste câteva zile îți trece de tot.

În pădure deja nu mai era așa de întuneric. Nu se iveau încă zorii, erau doar vestiți. Însoțitorul se uită cu luare aminte la Arseni.

Așa o fi și trebuit să fie, ca Jila să rămână la Belozersk, zise el gânditor. Poate chiar e mai bine așa.

Apucă amândoi caii de dârlogi și o luă spre adâncul pădurii.

Și, știi, ia-ți și tu valea. N-am liniște, pfui, când nu-s singur. O să mă odihnesc departe de drum, și pe urmă, noaptea, o s-o șterg tiptil... Tu, frate, doar blana să mi-o lași, că e frumoasă blana asta a ta.

Ce? nu înțelese Arseni.

Blana, dă-o jos, și poți să pleci. Tu mi-ai îndreptat piciorul, eu te las viu. Haide, ce te holbezi?

În mână îi luci iar cuțitul. Arseni își scoase blana și i-o întinse necunoscutului. Acela își scoase zăbunul și i-l aruncă lui Arseni:

Na, pune-l.

Îmbrăcă blana și încercă să vadă dacă nu-i era strâmtă la umeri. Se fâțâi prin fața lui Arseni. După ce se gândi puțin, se apropie de calul pe care mersese Arseni și se canoni o groază să dezlege punguța de piele de șa. Băierele nu se desfăceau. Vârî

sub ele cuțitul, și punguța căzu cu un zornăit pe pământ. Ridicând punguța, necunoscutul făcu cu ochiul.

Asta-i a mea, și ăștia (îi aruncă lui Arseni dârlogii) îs ai tăi. Nu-mi trebuie încă un cal. Du-te unde poftești, n-ai decât și la Belozersk. Poți să și dormi pe săturate pe drum. Calul e din Belozersk, te duce el. Iară pe mine dă-mă uitării, pricepuși?

Arseni nu se duse la Belozersk. Porțile acelui oraș se închiseseră în urma lui. Știa că nu va mai intra pe ele. La Belozersk îi fusese bine, de-aceea și fugise de acolo. Orașul acesta îl îndepărta de Ustina. Arseni ieși la drum și o luă în direcția opusă Belozerskului.

Mergea descurajat. În ciuda celor cerute de fostul lui însoțitor, Arseni nu putea uita de el. Nu felul cum se purtase cu el însoțitorul îl mâhnea. Nu-l mâhnea nici faptul evident că din oraș nu îl scosese un înger – ceea ce, de fapt, visase. Înaintând încet într-o direcție necunoscută, Arseni simțea o neliniște. Neliniștea părea să fie fără motiv, dar cu fiecare clipă devenea tot mai limpede că ea se strângea în jurul celui pe care îl lăsase în urmă. Arseni știa că nu se mai putea întoarce, pentru că omul îl gonise. Și că se simțea liniștit singur.

După ce mai trecu vreun ceas, Arseni își aminti că în buzunare rămăseseră câteva gramote de-ale lui Hristofor – cele pe care le pusese în ultima clipă. Se gândi cu părere de rău la ele: era puțin probabil ca ele să prețuiască ceva în ochii noului lor posesor. Poate că i le-ar da înapoi. Arseni înțelese că i se ivise un motiv ca să îl mai vadă o dată pe însoțitorul lui. Și își întoarse calul. În timp ce făcea cale întoarsă, neliniștea lui creștea.

În locul unde trebuia să părăsească drumul, Arseni se grăbi. Legă calul de un copac și o luă prin pădure. În depărtare, după copacii desfrunziți, se vedea deja mișcare. Între doi cai care stăteau acolo se mișca un bărbat cu blana lui pe el, dar Arseni nu îl recunoscu în el pe cel cu care mersese în timpul nopții. Îl recunoscu în el pe Jila, deși nu îl întâlnise niciodată. În mâna stângă, Jila ținea o bâtă. Probabil era stângaci. După ce mai făcu câțiva pași, Arseni îl văzu și pe însoțitorul său.

Acela zăcea la pământ în spatele unuia dintre cai, într-o poziție nefirească. Întors cu fața în sus, ținea un braț, cine știe de

ce, la spate, iar picioarele i se mișcau spasmodic pe pământ. Un călcâi săpase un șănțuleț cu ace de pin pe margini. Ochii care nu vedeau se uitau la Arseni, și Arseni citi fără greutate în ei ce îl aștepta pe omul acela.

Fără să îi dea nici o atenție lui Jila, Arseni se aplecă deasupra celui care murea. Acela deja nu mai mișca. Jila se gândi puțin și apoi abătu bâta în capul lui Arseni.

În pădure era semiîntuneric. Și era greu să-ți dai seama dacă era la asfințit ori în zori. Abia când dădu o geană de lumină, deveni limpede că era în zori. Adunându-și puterile, Arseni putu să-și desprindă capul de lucrul acela tare pe care zăcea. Era trupul însoțitorului său. La fel de rece ca pământul.

Iar eu sunt cald, i-a spus Arseni Ustinei. Eu, care sunt vinovat de moartea lui, sunt cald și viu. Acum am fost salvat numai de dragul tău, dar pe el, ca și pe tine, îl am pe conștiință. L-am omorât cu vorba spusă. Dacă nu-i spuneam că sunt gata, n-ar fi zăcut atât de rece aici. Mi-am și amintit de Arsenie cel Mare, care a regretat nu o dată cuvintele spuse de gura lui, dar nu și-a regretat niciodată tăcerea. Nu vreau să mai vorbesc de-acum cu nimeni în afară de tine, dragostea mea.

Ținându-se de un copac, Arseni se ridică în picioare. Caii nu mai erau. Desigur, Jila îi luase cu el. Arseni răzbi încet până la drum. Calul priponit de el era tot acolo. Îl dezlegă și, ținându-se de coama lui ca să nu cadă, se afundă în pădure. Se bălăbănea dintr-o parte în alta.

Când s-au apropiat de trupul mort, Arseni s-a așezat să se odihnească. Adunându-și puterile, îl aduse pe cel ucis lângă cal și încercă să îl pună de-a curmezișul pe șa. Cel ucis, care deja nu se mai îndoia, alunecă de câteva ori. Cădea pe pământ cu un zgomot țeapăn, surd. Încordându-și voința, Arseni îi aruncă brațele pe șa, își propti capul cu toată puterea în picioarele lui și îi împinse trupul în sus. Cel ucis se legăna în șa într-un echilibru nepăsător. Privirea ochilor lui deschiși reflecta și ea nepăsare. Avea aerul cuiva care vrea să fie lăsat în pace.

Arseni izbuti să întoarcă mortul cu faţa înainte şi să îl aşeze în şa. Negăsind cu ce să îl lege de cal, se uită şi la cizmele celui ucis. În una dintre ele era cuţitul cu care îl ameninţase chiar în ajun. Îşi dădu jos zăbunul primit şi începu să îl taie în fâşii subţiri. Legându-le între ele obţinu o frânghie destul de lungă. Cu frânghia asta legă de şa picioarele mortului.

Arseni scoase calul la drum.

El a spus că eşti din Belozersk. Du-l acolo, că acolo o să-l dea pământului.

Calul se uită lung la Arseni şi nu se urni din loc.

Eu nu merg, spuse Arseni. El are mai multă nevoie de tine. Bătu uşurel calul pe crupă.

Calul se urni şi o luă în direcţia în care era Belozerskul. Apăsându-se de coama lui, mergea călăreţul mort. Arseni se uita după ei, şi ei deveniră tot mai străvezii. Se prefăcură într-un cerc mare, care se descompuse în cercuri mici. Cercurile pluteau, nu se ciocneau. Când se întâlneau, treceau pur şi simplu unul prin altul. Arseni vărsă. Picioarele nu-l mai ţinură.

.....

.....

.....

.....

..... se gândiră: e mort, că viu nu arată .....

.....

.....

.....

.....

Zece zile mai târziu, Jila se apropia de Novgorod. Mergea călare, iar al doilea cal, fără călăreţ, mergea la trap mărunt în urma lui. Cele patru perechi de copite tocăneau peste măsură de zgomotos pe pământul îngheţat. Jila mergea fără grabă, fiindcă nu avea unde să se grăbească. Vârându-şi mâinile în buzunarele blănii, Jila dădu de gramotele lui Hristofor. Le citi mişcând din buze.

David zise: moartea păcătoşilor e cumplită. Solomon zise: să te laude aproapele tău, iar nu gura ta. Kirik l-a întrebat pe vlădica Nifont: molifta o faci peste un vas de lut pângărit ori doar

peste unul de lemn, iar celelalte trebuie sparte? Cum peste un vas de lemn, așa și peste unul de lut, și peste unul de aramă, și de sticlă, și de argint, răspunse Nifont, peste toate se face molifta. Oricine se ține de fapte bune nu poate să fie fără mulți dușmani. Nu bogăție aduce prietenul, dar prietenul e bogăție. Prietenii ce lipsesc amintește-i în fața celor ce sunt, căci aceia, auzind asta, știu că nu o să uiți de ei. Toți prietenii lui Jila lipseau, și el a trebuit să-i amintească singur fiind.

T

A deschis ochii, au spus deasupra lui Arseni.

Și el a înțeles că deschisese ochii. Încâlcitura de crengi ce plutea deasupra lui i se păru a fi în vis. În fața lui apăru chipul cuiva. Era așa de mare, că acoperea bolta aceea ciudată care plutea peste ei. Arseni văzu fiecare zbârcitură a feței și barba care încadra fața. În barbă s-a mișcat gura și a întrebat:

Cum te cheamă?

Uite cum se formează sunetele, se gândi Arseni.

Cum te cheamă? a întrebat din nou gura.

A rostit cele trei cuvinte cu pauze, părând a nu avea încredere în auzul celui ce zăcea.

Ustin, a spus abia auzit Arseni. Ustin.

Fața s-a întors către cineva. Îl cheamă Ustin. Ce ți s-a întâmplat, Ustine?

Arseni a obosit să se uite la față și a închis ochii. Tot trupul lui simțea fân moale. Mâna a pipăit marginea de lemn a căruței.

Lasă-l, a spus altă voce. Să-l ducem până-n satul cel mai apropiat, or vedea acolo.

Arseni deschise iar ochii, dar hurducăturile căruței nu se mai simțeau. Era frig. Zăcea pe ceva tare. Ceva ca un lemn. Trase de sub el bucata de lemn și rămase îndelung cu ochii la ea. Lumină prin ușa întredeschisă. Lumină și un scârțâit. Magazie de lemne.

Ridicându-se puțin într-un cot, Arseni văzu că era gol pușcă. Lângă el se aflau sacul lui și niște trențe. După ce șovăi puțin, Arseni întinse mâna după trențe și și-o trase imediat înapoi. I se făcuse silă. Zdrențele îl respingeau nu doar cu murdăria lor. De

nesuportat era gândul că, de bună seamă, le purtase cel care îl dezbrăcase. Care nu luase – și asta chiar că era jignitor – sacul cu gramotele lui Hristofor. Învingându-și sila, Arseni întinse mâna spre trenţele care i se părură a fi o cămașă, niște nădragi și un brâu.

Lui Arseni îi trebuiau nu numai haine, ci și încălțări, căci îi fuseseră luate și cizmele. După ce se răzgândi de câteva ori, smulse coaja de pe două lemne tăiate și măsură bucățile pe tălpile lui. Ajutându-se cu dinții, dădu cojilor forma de care avea nevoie. Pe urmă trase din grămada de zdrențe brâul și începu să îl frece de tocul ușii. Când brâul se rupse în două, Arseni legă scoarțele de copac de tălpile lui. După ce se încălță, se surprinse că tărăgănează cu îmbrăcatul. În ciuda tremurului care îl scutura, adăsta cu îmbrăcatul.

Dar nu putea să iasă gol din magazie. Arseni luă ceea ce fusese cândva o cămașă și și-o puse pe piept. După ce șovăi puțin, își băgă brațele pe mâneci și capul pe gaură – gulerul fusese smuls. Cămașa atârna pe el ca o cârpă fără nici o formă. Era decolorată, dar o mai înviorau peticele.

Cel mai greu a fost să pună pe el nădragii. I se părură ceva mai întregi decât cămașa, dar asta nu făcea decât să înrăutățească și mai mult totul. După ce îi puse pe el, Arseni se gândi că treanța aceea fusese atinsă de membrul nerușinat al hoțului. Nădragii aceluia erau ca o apropiere trupească de el, și Arseni se scuturâ de scârbă. Faptul că fusese jefuit îl apăsa nu pentru că rămăsese fără haine, ci pentru că se trezise cu unele străine. Se sperie că de-aici înainte îi va fi scârbă de propriul său trup, și îl podidi plânsul. Dar când îi trecu gândul ăsta prin minte, că de-aici înainte îi va fi scârbă de propriul său trup, îl podidi râsul.

Din magazie, Arseni ieși într-un loc cu o construcție abia începută. După ce făcu câțiva pași în noile sale straie, îi spuse Ustinei:

Știi, dragostea mea, de când am ajuns la Belozersk, ăștia sunt de fapt primii pași în direcția bună.

Magazia era în capătul unui sat. Arseni se duse la cea mai apropiată izbă și bătu în ușă. În izbă locuia Andrei Soroka cu familia lui.

Tu cine mai eşti, îl întrebă Soroka pe Arseni.

Ustin, răspunse Arseni.

Ustin – stai pân-oi zice amin[1], râse Soroka şi trânti uşa.

Atunci Arseni bătu la Timofei Kucea. Timofei îl cercetă cu privirea pe Arseni şi spuse:

O să-mi aduci păduchi, fiindcă aşa cum te afli nu poţi să n-ai păduchi. Ori purici. Cred că ai sacul plin de ei.

În sac erau doar gramotele lui Hristofor, dar Arseni nu se apucă să îl desfacă în faţa lui Timofei.

Următoarea a fost izba lui Ivan Suhobok. Amintindu-şi de ospitalitatea lui Avraam, Ivan nu vru să îl gonească pe pribeag. Dar nici să îi dea drumul înăuntru nu voi. Îl duse în celălalt capăt al satului, la baba Evdokia, care nu se temea nici de păduchi, nici de purici, nici de străini.

Când intrară, Evdokia molfăia nişte miez de pâine. Nu avea dinţi, miezul îl molfăia cu gingiile, şi asta făcea să i se mişte toată faţa. I se cutremura pur şi simplu, se strângea şi se desfăcea, ducându-te cu gândul la o punguţă veche de piele.

După ce se uită ce se uită la faţa Evdokiei, Ivan spuse:

Iacă-ţi, babo, un oaspete care nu spune altceva decât că el e Ustin. Admite că e totuşi o informaţie.

Socot că nu e puţin lucru nici atât, dădu din cap Evdokia.

Rupse jumătate din miez şi i-o întinse lui Arseni:

Ia de mănâncă, Ustine.

Ivan şi Evdokia se uitară în tăcere cum mânca Arseni.

E flămând, remarcă Ivan.

Clar, confirmă Evdokia. Păi, să rămână.

După ce se încălzi puţin, Arseni simţi că începe să îl mănânce capul. Îmbrăcămintea care îi fusese pusă la dispoziţie era plină de păduchi. La căldură, înviaseră şi începuseră să se târâie prin părul lui. Şezând, simţea cum îi umblă păduchii pe gât – de jos în sus. Arseni ştia că de scos păduchii era greu, şi i se făcu milă de Evdokia. Nu voia să-i facă viaţa şi mai grea. Nu trebuie să rămân aici, hotărî el. Arseni se ridică şi se plecă din mijloc în faţa Evdokiei. Aceasta continuă să molfăie. Arseni ieşi şi închise uşa în urma lui.

---

1 În original, literal: „Ustin – aşteaptă până la botez."

Îl pătrunse frigul. Se ținea încă de inelul ușii. Simți dorința să tragă de el și să se întoarcă în izba caldă. Dar coborând din pridvor înțelese că nu se va mai întoarce. Asfințitul, care se lăsase devreme, era tot mai păstos. Arseni pășea cuprins de frig și de frică. Nu înțelegea nici el de ce plecase de la căldură. Îi era clar un singur lucru, că îl aștepta – dacă avea să îl poată birui – un drum greu. Și nu știa unde se află acest drum.

Arseni mergea pe un drum de pădure, care se făcea tot mai întunecos. Mergea ca pe picioroange, căci picioarele nu i se mai îndoiau de frig ce era. După aceea a început să ningă. Era prima zăpadă din an, și zbura cumva nesigură. Mai întâi au apărut fulgi singuratici, rari, dar mari. Fiindcă erau pufoși, părea că e un pic mai cald. Fulgii cădeau tot mai des și mai des, până ce deveniră un zid viscolit. Când a încetat viscolul a apărut luna și s-a luminat. Se vedea drumul la fiecare cotitură.

Odată cu ivirea lunii, gerul parcă s-a întețit. Lui Arseni i se părea că luna prelinge chiar ea frigul acela de argint care se răspândea pe pământ. I-ar fi fost milă de trupul care tremura, dar și-a amintit pe loc că trupul îi era pângărit de veşmintele străine și de păduchi, și nu i-a mai fost. Acesta deja nu mai era trupul lui. El le aparținea păduchilor, celui care purtase înainte îmbrăcămintea aceea, în sfârșit, gerului. Dar nu lui.

Parcă sunt în trup străin, se gândi Arseni.

Oricâtă compătimire ai pentru un trup străin, nu îi poți simți durerea ca pe a ta. Arseni, care ajutase trupuri de oameni în neputință, știa asta. Chiar deprinzându-se cu durerea străină, pentru a o ușura, nu îi putea pătrunde niciodată adâncurile. Iar acum era vorba despre un trup pe care nici nu îl compătimea foarte tare. Pe care, una peste alta, îl disprețuia.

Nu-i mai era frig, căci nu îi poate fi frig cuiva care este într-un trup străin. Dimpotrivă, simțea limpede cum (nu) trupul său se umplea de putere și înainta cu încredere în întâmpinarea zorilor. Se mira cât de apăsat îi e pasul și cât de largă bătaia brațelor. Pale de căldură se ridicau de undeva de jos și ajungeau la capul lui. Prăbușindu-se la pământ, Arseni nici nu și-a dat seama că mișcarea lui neobosită s-a curmat.

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ai

.....
.....
.....
.....
.....

Vreau oare să uit tot, se gândi Arseni, și de-acum să trăiesc ca și cum în viața mea n-ar fi nimic, ca și cum abia m-aș fi ivit pe lume – dar deja nu mic, ci dintr-odată mare? Sau din toate cele trăite să îmi amintesc doar ce e bun, căci e în firea memoriei să se elibereze de ce e chinuitor? Memoria mea mă părăsește întruna și poate o să mă părăsească pe veci. Dar ar fi eliberarea de memorie iertarea și mântuirea mea? Știu că nu, și nici nu o să-mi pun întrebarea așa. Căci cum să fie mântuirea mea fără mântuirea Ustinei, care a fost cea mai mare fericire a vieții mele și cea mai mare suferință? Așa că Te rog: nu-mi lua memoria, în care e nădejdea Ustinei. Dar dacă ai să mă chemi la Tine, ai milă: judec-o nu după faptele noastre, ci după setea mea de a o salva. Și acel puțin bine pe care l-am făcut trece-i-l ei.

.....
.....
.....
.....
.....

Limba vacii e moale și nu are scârbă de păduchi. Mângâierea ei aspră ține cât de cât loc de căldură omenească. Omului nu-i este lesne să aibă grijă de cei cu păduchi și plini de puroi. Cel care intră poate să lase lângă bolnav o cojiță de pâine și o cană

cu apă, dar la o mângâiere adevărată, fără scârbă, poți nădăjdui doar din partea vacii. Vaca s-a obișnuit repede cu Arseni și l-a socotit al ei. Cu limba ei lungă, i-a lins de pe păr cocoloașele uscate de sânge și de puroi.

Arseni se uita ceasuri întregi la legănarea ugerului ei și uneori îl nimerea cu buzele. Vaca (ce vrei cu ugerul meu?) nu se împotrivea, deși lua în serios doar mulsul de dimineață și de seară. Adevărata ușurare i-o aduceau doar mâinile stăpânei. În ele, spre deosebire de buzele lui Arseni, era putere, pornirea de a stoarce tot laptele, până la ultima picătură, în *tuiesul*[1] strâns împletit. Laptele țâșnea din uger într-un șiroi puternic – la început subțire, aproape țârâit, dar căpătând, pe măsură ce se umplea *tuiesul*, abundență și anvergură. O parte din lapte se scurgea pe degetele stăpânei. Urmărindu-le cu privirea de două ori pe zi, Arseni și le amintea mai bine decât își amintea fața stăpânei. Știa cum arată fiecare deget în parte, dar nu le simțise niciodată atingerea.

Câteodată vaca încremenea, numai ce ridica puțin coada (el începea să tremure), și chiar de sub ciucurele ei pleoscăiau pe țărâna grajdului turte calde. Din când în când, turtele erau împroșcate în toate părțile de un jet greu. Stropii nimeriți pe fața lui, Arseni îi ștergea cu o mână de fân.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

Rana de la cap aproape că se vindecase, dar apăruseră dureri de cap, crize. Durerea nu venea de la rană, ci de undeva din străfundurile capului. Lui Arseni i se părea că acolo își făcuse loc un vierme și că mișcările lui stârneau chinul atât de greu de îndurat. Cât dura criza, își lua capul în mâini sau își apăsa fața de genunchi. Își freca cu înverșunare capul, și durerea exterioară stâr-

1 Vas cilindric din coajă de mesteacăn. Cuvântul este împrumutat din dialectele din nordul Rusiei.

nită pentru o clipă lua locul celei dinăuntru. Dar cea dinăuntru, ca și cum s-ar fi odihnit puțin, izbucnea imediat cu o nouă putere. Arseni ar fi vrut să își despice țeasta în două și, odată cu creierii, să scoată de-acolo viermele. Își lovea fruntea și tâmplele, dar viermele care ședea înăuntru înțelegea cât se poate de bine că la el n-avea să ajungă. Invulnerabilitatea îi permitea viermelui să se obrăznicească și să îl scoată pe Arseni din minți.

.....
.....
.....
.....
.....

Îl întrebară pe Arseni cine e, dar el tăcu. Și descoperi cu mirare că vaca de-alături nu mai era.

Dar unde-i vaca, l-a întrebat Arseni pe cel mai apropiat dintre cei de față. Mi-a fost un tovarăș bun și mi-a arătat o milă salvatoare.

Nu i-a răspuns nimeni, fiindcă cei ce păreau de față lipseau. Cel mai aproape de Arseni – mic, cocârjat, cenușiu – s-a dovedit a fi la o privire mai atentă brațul plugului. Ceilalți erau și ei îndoiți și costelivi. Gătare de dimensiuni uriașe (pe ce-or călări aici?). Tălpi de sanie. Hulube și cumpene. Iar locul era cu totul altul.

Interesant, își spuse Arseni, pipăind sub el o roată de căruță. Interesant, timpul trece, iar eu zac pe o roată de căruță, fără să mă gândesc câtuși de puțin la menirea supremă a existenței mele.

Cu un efort, Arseni se ridică și, pășind moale, ieși pe ușă. Cu pălăriile pufoase ale acoperișurilor, se înălțară în fața lui izbele unui sat neștiut. Din fiecare, fără un firicel de vânt, ieșea o dâră de fum. I se păru că izbele erau prinse prin fumul lor de cer, toate la fel. Pierzând mobilitatea proprie fumului, firele de legătură căpătaseră o rezistență neobișnuită. Acolo unde erau o idee mai scurte decât era nevoie, casele se ridicau cu câțiva stânjeni. Uneori se legănau. În asta era ceva nefiresc, și pe Arseni îl luă amețeala. Apucându-se de ușorul ușii, spuse:

Legătura cerului cu pământul nu e așa simplă cum, după cât se vede, s-au obișnuit să creadă în satul ăsta. O asemenea concepție despre lume mi se pare din cale-afară de mecanicistă.

Făcând să scârțâie zăpada proaspăt căzută, Arseni plecă din sat. După o vreme, zgomotul acela îi atrase atenția, și își privi picioarele care scârțâiau: erau în opinci din coajă de tei.

Dar înainte erau din coajă de mesteacăn, își aminti Arseni. Poftim, ce prefaceri.

Pe spate i se bălăbănea sacul cu gramotele lui Hristofor.

ВІ

Arseni mergea din sat în sat, iar memoria nu-l mai lăsa. Capul îl durea mai puțin, uneori nici nu-l durea. La orice întrebare, Arseni răspundea că el e Ustin, fiindcă numai asta i se părea în acel moment esențial. Dar și așa era limpede pentru oricine ce fel de om era și ce ajutor i se putea da. Arseni nu mai era Arseni cel de dinainte. În timpul peregrinărilor sale căpătase înfățișarea aceea care nu mai necesita nici o lămurire. Fără o vorbă, îl lăsau în magazie (grajd) – ori nu-l lăsau. Din izbele calde aduceau pentru el o bucată de pâine – ori nu aduceau. Cel mai adesea, aduceau. Și el a înțeles că viața fără cuvinte e posibilă.

Arseni nu știa în ce direcție – și, de fapt, dacă în una singură – se mișcă. La drept vorbind, nici nu avea nevoie de o direcție, fiindcă el nu se îndrepta niciunde. Nici nu știa cât timp trecuse de când părăsise Belozerskul. Judecând după înmuierea gerurilor, era spre primăvară. De altminteri, nici asta nu îl preocupa în mod special. Trăind acum în trup străin, Arseni se deprinsese cu gerurile. Când îi dădură în satul Krasnoe un zăbun găurit tot, dar cald, nici nu mai era sigur dacă lucrul acela îi era de trebuință. În satul Voznesenskoe lăsă zăbunul lângă o izbă, spunându-i Ustinei:

Știi, cu toate catrafusele astea, nu ne înălțăm noi în urma Mântuitorului care s-a înălțat. Omul, draga mea, are multe lucruri și legături care îl trag în jos. Dacă te îngrijorezi pentru sănătatea mea, îți comunic cu bucurie că vine deja primăvara – fie ea și rece acum – care încălzește.

Umblând pe drumurile care se înmuiaseră, dar nu se dezghețaseră încă de tot, Arseni simțea fără greș venirea primăverii. Își aminti bucuria pe care o simțea în viața trecută când se schimba

aerul. Când razele soarelui se revărsau cu putere și le simțea căzându-i pe față.

Odată și-a văzut chipul într-o băltoacă primăvăratecă, și a început să plângă. Părul încâlcit nu mai avea culoare. Din obrajii surpați cădea în smocuri barba. Nici nu mai era barbă, ci un puf lăsat în jos, lipit pe alocuri de piele, iar pe alocuri atârnat în țurțuri. Arseni nu se plângea pe el, ci timpul care trecuse. Înțelesese că el nu avea să se mai întoarcă. Nici nu era convins că pământul acela pe care supraviețuise în primăverile trecute mai exista. Cu toate acestea, el era la locul lui.

Plângând, Arseni intră în orașul Pskov. Acesta era cel mai mare dintre orașele văzute de el. Și cel mai frumos. Nu îi știa numele, pentru că nu întreba pe nimeni cum se numește. Locuitorii Pskovului, ca locuitori ai unui oraș mare ce erau, nu îl întrebau nici ei nimic pe Arseni, și pe el asta îl bucura. Se gândea că aici se putea pierde.

Mergea în lungul zidului cetății și se minuna de soliditatea lui. După un zid ca ăsta, se gândea Arseni, pare-se că se trăiește în pace și tihnă. E greu de crezut ca un vrăjmaș din afară să biruie zidul cetății. Nu îmi imaginez o scară mobilă suficient de mare pentru aceste ziduri. Sau, să zicem, niște dispozitive capabile să străpungă așa o grosime. Dar (Arseni își dădu capul pe spate și i se păru că zidul începe să se lase încet pe el), nici un zid ca ăsta nu face să dispară pericolul vrăjmașului dinăuntru, de s-a ivit în spatele lui. Atunci se poate spune că mai rău de-atât nu se poate: iată deja o situație cu adevărat critică.

Zidul îl duse pe Arseni la râul Velikaia. Pe el mai pluteau încă sloiuri, dar în general râul se eliberase de gheață. Pe mal, podarii chemau la podul plutitor. Arseni simți că e atras de malul celălalt, și păși și el pe podul plutitor.

Plătiși pentru traversare, îl întrebă unul dintre podari.

Arseni nu răspunse.

Nu-i cere bani, i se spuse podarului, că ai în față un om al lui Dumnezeu, nu vezi?

Văd, confirmă podarul, dar am întrebat așa, pentru orice eventualitate.

Se sprijini cu prăjina în mal, și podul, scrâșnind cu fundul pe nisip, se desprinse. În mijlocul râului, Arseni ridică capul. De după zidul cetății se arătară cupolele care până atunci nu se vedeau. Soarele la asfințit le făcea de două ori mai puternică strălucirea de aur. Dar când bătu clopotul cel mare deveni limpede că el suna din apă, căci cupolele de pe apă erau mai vii decât cele de pe cer. Tremurul lor mărunt reflecta puterea sunetului produs.

Coborând de pe pod, Arseni admiră îndelung priveliștea ce se deschidea în fața lui.

Știi, dragostea mea, pur și simplu m-am dezobișnuit de frumos în viață, îi spuse el Ustinei. Iar el se lasă descoperit atât de neașteptat când treci râul, încât nici nu mai găsesc cuvinte. Și uite, de o parte a râului sunt eu, numai bube și păduchi, iar de cealaltă – frumusețea asta. Și cu toată nimicnicia mea, sunt bucuros să-i recunosc măreția, căci în felul ăsta parcă iau parte la facerea ei.

Dar când coborî întunericul, Arseni o luă agale pe mal. În cele din urmă se lovi de un zid. Merse de-a lungul zidului și zări în el o spărtură îngustă. Întunericul din ea era și mai compact decât întunericul din jur. Pipăind marginile spărturii, Arseni trecu prin ea. În fața lui licăriră câteva candele. În lumina lor posomorâtă se ghiceau contururi de cruci. Era un cimitir. Și totuși, ce loc minunat, se gândi el. Mai bine de-atât nici nu e de închipuit. E chiar ce trebuie în clipa asta. Luă o candelă și își ținu mâna deasupra ei. Căldura îi trecu prin tot trupul. Arseni își puse sacul sub cap și adormi. În somn mai tresărea, și atunci sub obrazul lui foșneau gramotele lui Hristofor.

III

Îl trezi cântul păsărilor. Era o adevărată cântare de primăvară, deși venirea primăverii nu era încă vizibilă. Pe unele morminte era zăpadă. Păsările dădeau o mână de ajutor la topirea ei. Sub cântul lor, zăpada se prefăcea în apă și se strecura la răposați, ducându-le și lor fericita veste că e primăvară. Primăvara venea mai repede la Pskov decât la Belozersk. Cei din Belozersk îi

socoteau întotdeauna pe cei din Pskov sudici. Și la fel îi socotesc și în ziua de astăzi.

Cimitirul în care și-a petrecut noaptea Arseni era mânăstiresc. Și-a dat seama de asta după ce a văzut umblând prin cimitir măicuțe. Când surorile l-au întrebat cine e, Arseni a zis după obiceiul lui că îl cheamă Ustin. Mai mult, firește, nu le-a spus. Surorile i-au spus însă că se află pe pământul mânăstirii de maici Ioan Înaintemergătorul. Nu au fost sigure că Arseni le-a înțeles. După ce s-au sfătuit, i-au adus o strachină cu supă de pește. După ce Arseni a mâncat supa, l-au luat de mână și l-au scos în afara gardului.

Arseni a rătăcit toată ziua pe malul râului Velikaia. Văzând podul plutitor care se apropia, s-a hotărât să traverseze râul înapoi. De data asta, podarul nu i-a cerut bani. A spus:

Plutește de vrai, om al lui Dumnezeu. Crez că e lucru bun că iești aci.

Pe malul celălalt îl întâmpină nebunul întru Hristos Foma.

Aha, strigă Foma, văd că tu ești cel mai adevărat nebun întru Hristos. Adevărat. Fii liniștit, în privința asta am un miros clasa-ntîi. Dar știi tu, prietene, că fiecare parte a pământului Pskovului ține doar un nebun întru Hristos?

Arseni tăcea. Atunci nebunul întru Hristos Foma îl apucă de braț și îl trase după el. Aproape că alergau de-a lungul zidului cetății, și Arseni nu întrezărea nici o posibilitate de a opri această acțiune: Foma se arăta foarte perseverent. În fața lor se ivi încă un râu. Era Pskova, care își ducea apele în râul Velikaia.

Acolo, dincolo de Pskova, a spus nebunul întru Hristos Foma, trăiește nebunul întru Hristos Karp. E sărac la vorbă și nu e pretențios. Uneori își anunță întruna numele: Karp, Karp, Karp. E un om foarte respectabil. Cu toate astea, o dată pe lună în medie trebuie să-i stâlcesc moaca. Asta se întâmplă în zilele când traversează râul și vine în oraș. Că eu, aplicându-i nebunului întru Hristos Karp una de să-i dea sângele, îl stimulez să nu părăsească Zapskovie. Partea ta, îi bag eu în cap, e Zapskovie. Fără tine, bagă la cap, ea rămâne orfană, în timp ce în partea mea de oraș se produce, frate, un excedent. Iar excedentarismul este un lucru rău și duce la pustiirea spiritului... Nu treci prin apă fără să te uzi!

Nebunul întru Hristos Foma își încrucișă brațele pe piept și se uită pe malul celălalt. De acolo îl amenință cu pumnul pe nebunul întru Hristos Karp.

Amenință, împuțitule, amenință, strigă fără răutate nebunul întru Hristos Foma. Apăi de te mai prinz o dată aci, îți scurtez fără milă membrele. Ia să vezi, cum piere fumu' o să pieri.

Mă iau drept nebun întru Hristos, îi spuse Arseni Ustinei.

Dar drept ce să te iau, se miră Foma. Uită-te la tine, Arsenie. Tu chiar ești nebun întru Hristos, vasăzică, alege traiul zbuciumat și disprețuit de oameni.

Și el știe numele meu de botez.

Foma izbucni în râs:

Dar cum să nu-l știu, când el e scris pe fruntea oricărui om botezat? Uite, să ghicesc numele de Ustin, firește, e mai complicat, dar acela îl spui tu singur tuturor. Așa că, dragul meu, arată-te nebun întru Hristos, nu te sfii, altfel, oricât te-ar venera, până la urmă li se acrește. Admirația lor nu e compatibilă cu țelurile tale. Adu-ți aminte cum a fost la Belozersk. De așa ceva ai nevoie?

Cine e acesta care știe tainele mele? Arseni se întoarse către Foma:

Cine ești?

Ei, povești, răspunse Foma. Întrebi de lucruri secundare. Iar eu îți spun ce e principal. Întoarce-te la Zavelicie, unde în viitoarea piață Komsomolskaia se află mânăstirea Ioan Înaintemergătorul. La cimitirul mânăstiresc presupun că ai înnoptat deja azi. Rămâi acolo și crede: la mânăstirea asta putea fi Ustina. Presupun că pur și simplu n-a ajuns până acolo. În schimb, ai ajuns tu. Roagă-te – pentru ea și pentru tine. Fii ea și tu în același timp. Dă-ți în petic. Să fii cucernic e ușor și plăcut, fii deci insuportabil. Nu-i lăsa pe pskoveni să doarmă: sunt leneși și lipsiți de curiozitate. Amin.

Foma își luă avânt și îl lovi pe Arseni în față. Arseni se uită tăcut la el, simțind cum sângele din nas îi curge pe bărbie și pe gât. Foma îl îmbrățișă, și fața lui începu să sângereze și ea. Foma spuse:

Dându-te Ustinei, tu, eu știu, îți istovești trupul, dar renunțarea la trup nu e încă tot. Tocmai asta, prietene, poate să ducă la trufie.

Dar ce aș mai putea face, se gândi Arseni.

Fă mai mult, îi șopti chiar în ureche Foma. Renunță la personalitatea ta. Ai făcut deja primul pas numindu-te Ustin. Dar acum renunță cu totul la tine.

Al

Chiar din ziua aceea, Arseni se instală la cimitir. Lângă un zid văzu doi stejari îngemănați, și ei deveniră primul perete al noii lui case. Al doilea perete deveni zidul mânăstirii. Al treilea perete îl făcu chiar Arseni. Mergând de-a lungul râului, adună bușteni găsiți pe-acolo, cărămizi de pe la case dărâmate, resturi de plase și multe alte lucruri indispensabile pentru construcții. De un al patrulea perete Arseni nu avu nevoie: în locul lui era intrarea.

Această muncă era urmărită de maici, dar nu i-au spus un cuvânt lui Arseni. Și nici ele n-au auzit vreun cuvânt din partea lui. Construcția se făcu cu acordul tacit al ambelor părți. Când a fost terminată, la casa lui Arseni a venit, însoțită de câteva surori, stareța mânăstirii. Văzându-l pe Arseni culcat pe iarba galbenă de anul trecut, ea a spus:

Cel trăitor aci are de pat pământul și de învelitoare cerul.

Da, o astfel de construcție nu se poate numi completă, au întărit surorile.

Adevărata casă el și-o construiește, pur și simplu, în ceruri, a spus stareța. Roagă-te Domnului pentru noi, om al lui Dumnezeu.

La porunca stareței, îi aduseră lui Arseni o strachină cu cașă. Cum simțiră căldura străchinii, mâinile lui se descleștară. Strachina căzu cu un zgomot surd, dar nu se sparse. Iarba înghiți încet cașa. Se vedea cum prin zdrențele ei galbene răzbăteau deja primele fire verzi.

Și verdeața asta, îi spuse Arseni Ustinei, are nevoie de hrană. Să crească și să-l proslăvească pe băiatul nostru.

Și nu o dată după aceea îi aduseră cașă, și de fiecare dată se întâmplă cu ea același lucru. Arseni mânca doar ce-i lăsa iarba. Scotea cu grijă resturile de mâncare din iarbă trecându-și degetele prin ea, ca o greblă. Uneori, câinii intrau în goană prin spărtură în cimitir și lingeau cașa cu limbile lor lungi și roșii. Arseni nu gonea câinii, fiindcă înțelegea că și ei trebuie să mănânce. În afară de asta, ei îi aminteau de lupul copilăriei lui. Hrănindu-i, parcă îl hrănea și pe el. Memoria lui. Câinii mâncau ceea ce nu reușise cândva să mănânce lupul. Când plecau, Arseni striga în urma lor cuvinte de rămas-bun și îi ruga să-i transmită lupului salutări.

Sunteți de același neam, striga Arseni, și cred că știți cum se face.

Văzând particularitățile felului de a mânca al lui Arseni, surorile au început să îi pună mâncarea pe iarbă. El se înclina, dar fără să se întoarcă spre ele, iar când plecau nu le petrecea cu privirea. Se temea să nu distingă pe chipurile celor venite la el trăsăturile Ustinei.

În primele săptămâni ale vieții lui la Pskov, Arseni se scula în zori și pleca să colinde prin Zavelicie. Era atent la oamenii care trăiau acolo. Oprindu-se, îi fixa cu privirea aparte a celui a cărui mentalitate diferă de cea unanimă. Se uita peste garduri. Se sprijinea cu fruntea de geamuri și observa viața intimă a locuitorilor Pskovului. În general, ea nu îi insufla bucurie.

În casele din Zavelicie era fum amestecat cu aburi. Acolo uscau hainele și fierbeau ciorba. Acolo băteau copiii, strigau la bătrâni și se grămădeau în spațiul comun al izbei. Înainte de a mânca și a dormi se rugau. Uneori se prăvăleau să doarmă fără să se roage – trudiseră până rămăseseră sleiți. Sau băuseră. Picioarele, în cizme, și le aruncau pe zdrențele așternute de femei. Sforăiau de mama focului. Își ștergeau saliva scursă în somn și goneau muștele. Cu un zgomot de răzătoare își treceau mâna peste față. Înjurau de mamă. Stricau aerul cu vânturile lor. Toate astea fără să se trezească.

Umblând pe străzile Zaveliciei, Arseni arunca pietre în casele oamenilor cuvioși. Pietrele loveau bârnele cu un zgomot surd de lemn. Din case ieșeau locatarii lor, și Arseni li se înclina făcân-

du-și semnul crucii. Dar la casele oamenilor desfrânați ori care nu se purtau cum se cuvine, Arseni se ducea aproape de tot. Se lăsa în genunchi, săruta pereții acestor case și spunea ceva încet. Și mulți se mirau de cele ce făcea Arseni, și atunci nebunul întru Hristos Foma spunea:

Dar, dacă stăm să ne gândim, ce e de mirare aici? Fratele nostru Ustin are deplină dreptate, căci pietrele le aruncă doar în casele oamenilor cuvioși. Din casele acestora, îngerii au alungat diavolii, iar diavolii se tem să intre înăuntru și se agață, după cum arată practica, de colțurile caselor. Nebunul întru Hristos Foma arătă spre una dintre case. Vedeți numeroșii diavoli pe la colțuri?

Nu vedem, răspunseră cei adunați.

Dar el vede. Și aruncă în ei cu pietre. Dar la oamenii nevrednici diavolii stau în casă, fiindcă îngerii, dați spre păstrarea sufletului omenesc, nu pot trăi acolo. Îngerii stau lângă casă și plâng sufletele căzute. Iar fratele nostru Ustin se adresează îngerilor și îi roagă să nu lase neluată în seamă ruga lui, pentru ca sufletele să nu piară definitiv. Dar voi, fii de câțea, credeți că el vorbește cu pereții...

Printre cei care îl ascultau, nebunul întru Hristos Foma îl zări pe nebunul întru Hristos Karp. Karp își expunea fața la soare. Îl asculta pe Foma și surâdea aiurea. Savura ziua caldă de primăvară și propria prezență în această parte a orașului. Interceptând privirea mânioasă a lui Foma, Karp își aminti că a încălcat interdicția. Încercă să se fofileze, deși era conștient că acest demers nu era dintre cele mai lesnicioase. Năzuind să se strecoare spre podul peste Pskova, Karp începu să ocolească mulțimea de pași în mișcare. Avea impresia că deplasarea într-o rână era de natură să-i ascundă adevăratele intenții. Câteva clipe mai târziu observa deja că între el și pod era Foma.

Karp, Karp, Karp, începu să plângă cu suspine nebunul întru Hristos Karp și, mărind pasul, se deplasă în partea opusă.

Dar nebunul întru Hristos Foma se dovedi mai iute decât nebunul întru Hristos Karp. Cu o pocnitură nefiresc de sonoră, palma lui se prăvăli pe grumazul agresorului.

Mă puteam oare aștepta la altceva din partea lui, strigă Karp și o luă la fugă în direcția podului.

Foma îl zorea cu ghionții lui. Ajungând la jumătatea podului, Karp se opri. Când urmăritorul se apropie, fugarul își luă avânt și îi arse una zdravănă. Nebunul întru Hristos Foma o încasă blajin, căci acesta era deja teritoriul nebunului întru Hristos Karp.

ei

Voi sunteți prietenii mei de nădejde în lupta cu carnea, le spuse Arseni tânțarilor. Voi nu lăsați carnea să-mi dicteze condițiile ei.

Pe malul râului Velikaia, unde se afla mânăstirea, țânțarii erau puhoi. Iar după zidul cimitirului, unde nu ajungea vântul de pe mal, țânțarii erau chiar mai mulți decât lângă apă. Așa de mulți nu mai văzuse nimeni. Sugătorii de sânge erau produsul primăverii neobișnuit de calde.

Neacoperite la omul din Evul Mediu erau numai fața și palmele, dar și atât s-a dovedit de-ajuns pentru a-i face pe locuitorii Pskovului să își piardă răbdarea. Ei se scărpinau, scuipau în palme și își ungeau cu salivă pielea, socotind că în felul acesta își ușurează suferințele pricinuite de pișcături. Nemulțumindu-se cu părțile descoperite ale corpului, turbatele insecte mușcau chiar și printr-o îmbrăcăminte mai plină.

Dar pe Arseni nu îl supărau țânțarii. În nopțile umede și calde, când aerul se transforma într-o amestecătură târâitoare, el se dezbrăca la piele și se așeza pe piatra de mormânt din fața casei lui. Trecându-și mâna pe trup, încerca o senzație neobișnuită. I se părea că pielea i se acoperise, ca lui Esau, cu un păr des. Când îl atingea, părul se transforma în sânge. În întuneric, Arseni nu vedea sângele, dar îi simțea mirosul și auzea zgomotul insectelor strivite. Dar de cele mai multe ori nu le dădea atenție, pentru că în timpul veghilor lui nocturne se ruga intens pentru Ustina.

Stătea așa numai în partea cu întuneric a zilei, care, chiar dacă era scurtă, era suficientă pentru a fi lăsat fără pic de sânge. Dar Arseni nu rămânea fără sânge. Ori țânțarii se săturaseră de sângele lui, ori – dată fiind neobișnuita generozitate a lui Arseni – sugătorii de sânge se hotărâseră să manifeste reținere; fapt e că

statul noaptea nu i-a luat viața. Nu o dată, dimineața a fost găsit fără suflu, dar mereu își revenea în cele din urmă.

Scoase veșmintele pieritorilor și puse straiul seninătății, spunea în astfel de zile starețea, întorcându-și fața de la goliciunea lui.

Cu trecerea timpului, țânțarii deveniră mai puțini, dar veghea de noapte a lui Arseni nu încetă. Nici nu putea să înceteze, fiindcă noaptea rămânea pentru el singurul timp liniștit pentru rugăciune. Ziua era plină de griji și de neliniști.

Arseni dădea un ocol Zaveliciei și urmărea cum decurge viața locului. Arunca pietre în diavoli și vorbea cu îngerii. Știa de toate botezurile, cununiile și prohodurile. Știa de nașterea unor suflete noi în Zavelicie. Stând lângă casa celui nou născut, îi prevedea soarta. Dacă i se prevedea o viață lungă, Arseni râdea. Dacă îi era sortit să moară curând, Arseni plângea. Pe atunci nimeni, în afară de nebunul întru Hristos Foma, nu știa de ce râdea și de ce plângea Arseni. Dar Foma nu se grăbea să lămurească pe nimeni și, oricum, se afla rar în Zavelicie.

Odată, nebunul întru Hristos Foma a venit în Zavelicie și i-a cerut lui Arseni să îl urmeze peste râu.

Am nevoie să mă consult cu tine, i-a spus el lui Arseni. Cazul nu e dintre cele mai simple, altfel nu te-aș duce în partea mea de oraș.

Sotnicului[1] Perejoga i se îmbolnăvise pruncul Anfim. Zăcea în leagănul lui și se uita tăcut în sus. În ritmul legănatului său mut se mișcau zece perechi de ochi. Leagănul lui Anfim era înconjurat de rudele apropiate. Când Arseni l-a luat în brațe, copilul a început să țipe cu disperare. Ochii lui Arseni s-au umplut de lacrimi și l-a pus pe Anfim la loc în leagăn. S-a culcat pe podea. Și-a încrucișat mâinile pe piept. A închis ochii.

Fratele nostru Ustin vede că pruncul va muri, a spus nebunul întru Hristos Foma. Medicina e neputincioasă.

Anfim a încetat să respire spre seară. Despărțindu-se de Arseni la podul plutitor, nebunul întru Hristos Foma l-a pocnit zdravăn.

Asta pentru că te-ai arătat pe teritoriul meu. Dar așa ți-e mai ușor, îm?

---

1 Comandant al unei sotnii (unitate de cavalerie căzăcească, compusă din o sută de oameni).

La mijlocul râului, Arseni a dat din cap. Firește, mai ușor. În semiîntuneric se vedea cum din încrețiturile râului țâșneau scântei palide. Un snop, cel mai mare, se mișca încet pe coama unui val, și Arseni se gândi că era sufletul copilașului care murise, ieșit din micul trup la miezul nopții.

Trei zile mai ai de petrecut aici, îi spuse sufletului Arseni. Se obișnuiește să se considere că în primele trei zile sufletele stau acolo unde au trăit. Știi, Pskov e un oraș frumos, atunci de ce să nu părăsești lumea chiar de-aici? Uită-te: în casele de pe malul râului s-au aprins luminile, acolo se pregătesc de somn. Dar cerul mai e încă luminat la apus. Pe el au încremenit nori cu margini neregulate, purpurii. N-au de gând să se miște până dimineață. Vântul proaspăt de seară face să tremure mărunt teii. Într-un cuvânt, e o seară caldă de vară. Tu părăsești toate astea, și poate ți-e frică. Doar, când m-ai văzut, ai strigat tocmai de frica asta, așa-i? Înfățișarea mea ți-a spus că moartea e aproape. Dar nu te teme. Ca să nu te simți singur, am să petrec aceste trei zile cu tine, vrei? Eu stau la cimitirul mânăstirii, e un loc foarte liniștit.

Și Arseni duse sufletul lui Anfim la cimitir.

Citi molifte trei zile și trei nopți. La sfârșitul celei de a treia zile, buzele lui Arseni nu se mai mișcau deja, dar sentimentul de dragoste față de copil nu slăbi. Și el îi spuse lui Arseni: veghează. Îi spuse: dacă te așezi pe pământ, o să adormi. Arseni nu se așeză, dar își dădu voie să se sprijine cu coatele de stejarii îngemănați care erau un perete al casei lui. Nu voia să lase copilul singur cu moartea lui.

Luându-și rămas bun de la sufletul lui Anfim, Arseni șopti:

Ascultă, vreau să te rog ceva. Dacă o să întâlnești acolo un băiețel, el e și mai mic decât tine... O să-l recunoști ușor, nu are nici măcar nume. E fiul meu. Să-i... Arseni se rezemă cu fruntea de stejar și simți cum se pătrunde de lemnozitatea lui. Să-l săruți din partea mea. Doar să-l săruți.

21

Dimineața nebunului întru Hristos Karp începea așa. Punându-și mâinile la spate, stătea în picioare lângă casa calacinicului[1] Samson.

Karp, Karp, Karp, le spunea nebunul întru Hristos Karp trecătorilor.

Când Samson ieșea pe uliță cu taraba de gât, Karp înhăța cu dinții un colac pentru amiază și o lua la fugă. Pentru cineva care ținea în gură un colac, fugea foarte repede. De nevoie, tăcând. Fără să-și desfacă mâinile de la spate. După nebunul întru Hristos fugeau oameni neavuți, care știau că în cele din urmă colacul avea să cadă. Când colacul cădea, îl culegeau de pe jos. Ceea ce îi rămânea nebunului întru Hristos în gură era hrana lui zilnică.

Calacinicul Samson nu fugea după nebunul întru Hristos Karp. Chiar dacă ar fi vrut să fugă, nu era posibil cu taraba lui grea. Dar el nu voia să fugă. Nu se supăra pe nebunul întru Hristos Karp. Fiindcă după întâlnirea cu nebunul întru Hristos avea vânzare bună și colacii lui se isprăveau foarte repede. Dar dacă nebunul întru Hristos întârzia fiind ocupat, calacinicul Samson îl aștepta cu răbdare lângă casa lui din Zapskovie.

Nu la fel era și calacinicul Prohor din Zavelicie. Omul era cam posomorât și nu avea chemare pentru desfacerea colacilor. Întrucât Zavelicie se afla în sfera sa de responsabilitate, lui Arseni i s-a întâmplat să se ciocnească de calacinicul Prohor. Asta s-a petrecut la sfârșitul verii.

Văzându-l pe Prohor cu colacii lui, lui Arseni i se strânse sufletul. El se uită țintă la Prohor, și privirea îi devenea tot mai amară.

Ce vrei, nebunule, întrebă Prohor.

Fără să rostească o vorbă, Arseni izbi fundul tarabei. Colacii săriră ca unul de pe tarabă și căzură în praf. Trecătorii ar fi vrut să scuture colacii și să îi ia, dar Arseni nu i-a lăsat. El a început să rupă în bucățele produsele calacinicului Prohor, să le dea cu piciorul și să le tăvălească prin praf. Când colacii se prefăcură în

---

1 Cel care face colaci.

cocoloaşe murdare, Prohor păru a-şi veni în fire. Înaintă încet spre Arseni, şi fiecare pumn al lui era ca un colac. Fără vreun zvâcnet deosebit, îl lovi pe Arseni cu pumnul în faţă. Arseni căzu la pământ, şi calacinicul dădu cu picioarele în el.

Nu te atinge de el, e omul lui Dumnezeu, începură să strige trecătorii.

Dar când mi-a împrăştiat colacii tot al lui Dumnezeu era? Dar când i-a tăvălit prin praf tot al lui Dumnezeu era?

La fiecare întrebare, calacinicul Prohor dădea cu piciorul în Arseni. Aceste lovituri îl făceau pe cel care era la pământ să zboare ca o grămadă de trenţe. Se prea poate că asta şi era, o grămadă de trenţe, căci trup aproape că nu mai era în ele. Cu un urlet, calacinicul sări pe spinarea lui Arseni cu amândouă picioarele, şi toţi auziră pârâitul coastelor. Atunci bărbaţii se aruncară pe calacinicul Prohor şi îi întoarseră braţele la spate. Unul i le legă cu cureaua lui. Prohor cel zdravăn încercă să scape din mâinile celor care îl legaseră şi să se repeadă din nou la Arseni.

Pleacă, omul lui Dumnezeu, îi spuseră lui Arseni cei din jur.

Dar Arseni nu plecă. Nici nu mişcă. Zăcea cu braţele răşchirate, şi sub părul lui se lăţea o baltă închisă la culoare. Toţi se uitau la calacinicul Prohor, care, pe neobservate, se potoli. Dinspre podul plutitor venea nebunul întru Hristos Foma.

De-acu n-o să ţi se mai zică calacinic, ci culacinic[1], strigă Foma la Prohor. Iar vouă, căcăciosilor (îi cuprinse cu privirea pe cei prezenţi) vă aduc la cunoştinţă următoarele fapte. Noaptea trecută, acest ins s-a împreunat cu nevastă-sa. Pe urmă, fără să se spele, a frământat aluatul şi şi-a făcut colacii. De dimineaţă a vrut să îşi vândă spurcatul produs pravoslavnicilor, şi de n-ar fi fost fratele Ustin, ca popa le vindea.

Adevărat? au întrebat cei de faţă.

Calacinicul Prohor nu a răspuns, dar tăcerea lui era şi ea un răspuns. Toţi ştiau că nebunul întru Hristos Foma spune numai adevărul. Pe Prohor au hotărât să îl ducă la închisoarea de pământ[2]. Pedeapsa o amânară până avea să se lămurească soarta lui Arseni. Spuseră:

---

1 De la *kulak* – pumn.

2 Groapă în care erau ţinuţi datornicii, ostaticii etc.

De-o muri omul lui Dumnezeu, al tău are să fie ăst păcat.

Iar pe Arseni îl puseră pe o rogojină și plecară la mânăstirea Sfântul Ioan.

La porțile mânăstirii îi întâmpinară surorile plângând, căci ajunseseră să se atașeze de Arseni. Știau deja de nenorocirea întâmplată. Apucând marginile rogojinii, surorile îl purtară cu grijă pe Arseni prin mânăstire, ca să nu îi pricinuiască durere. Dar Arseni nu avea dureri: el nu simțea nimic. Surorile îl purtau silindu-se să păsească mărunt și toate odată, dar capul lui Arseni se bălăngănea ușor.

Stareța a spus:

Tu ești străin printre ai tăi, toate le-ai îndurat cu bucurie de dragul lui Hristos, căutând vechea patrie pierdută.

Stareța avea fața acoperită cu brațele și glasul îi suna surd, dar deslușit.

Eliberară pentru Arseni una dintre chiliile îndepărtate, unde prezența bărbătească nu putea să tulbure pe nici una dintre pelerine. Cât despre surori, pe ele nu le tulbura, pentru că nebunul întru Hristos Ustin era în ochii lor asexuat și până la un punct imaterial. Ducându-l pe bolnav în chilia cea îndepărtată, ele sperau însănătoșirea lui și se pregăteau pentru sfârșitul lui.

Trebuie să constatăm cu durere, a spus stareța, că traumele suferindului sunt puțin compatibile cu viața. De altfel, pentru fratele nostru Ustin moartea nu este ceva absolut necunoscut: fratele nostru Ustin a murit în sine încă în viață fiind. Fericit nebunul întru Hristos Ustin de-i acu' demn de plâns, omul interior înnoi-se-va într-însul. După ce făr' de casă vieții, ăst frate al nost' în cer și-o face sălaș.

Pentru cazul că deznodământul avea să fie moartea, surorile i-au menit lui Arseni acel loc de lângă zidul cimitirului unde se aciuase el încă în primăvară. Sălașul lui Arseni li se părea a fi deja aproape un cavou. O construcție confortabilă și pusă la punct.

31

Dar Arseni a supraviețuit. După câteva zile și-a recăpătat cunoștința și coastele lui au început încet-încet să se refacă. Le

simțea lipirea la fel de viu pe cât le simțise frângerea. Ea nu se auzea, dar era neîndoielnică.

Surorile îl hrăneau cu linguriță. El deschidea gura în tăcere, și pe obraji îi curgeau lacrimi. Lacrimi curgeau și pe obrajii surorilor. Ca să îl spele pe Arseni, care nu se ridica, l-au chemat pe podarul Vlas.

Pe întâi septembrie, la Arseni a venit nebunul întru Hristos Foma și l-a felicitat pentru Anul Nou. I-a adus în dar un șobolan mort. Foma îl ținea de coadă, și șobolanul se legăna trist.

Punând șobolanul la căpătâiul lui Arseni, nebunul întru Hristos Foma îi apăsă labele dinainte pe fața bolnavului, căruia i se adresă astfel:

Mă bucur din suflet, colega, că nu ai luat asta ca pe ceva dezolant. Deși totul concura să fie așa. Te felicit cu ocazia anului nou 6967, pe care noi îl sărbătorim după vechea datină în această zi luminoasă de septembrie, cu treizeci și trei de ani înainte de anul șapte mii.

Măicuțele rămaseseră nemulțumite de apariția șobolanului, dar nu au cutezat să obiecteze în fața lui Foma. După ce au văzut însă zâmbetul lui Arseni, le-a trecut supărarea. Era primul lui zâmbet după multe luni. Când nebunul întru Hristos Foma i-a gâdilat nările cu vârful cozii șobolanului, Arseni a strănutat.

Bolnavul are nevoie de prospețime, a strigat Foma, iar aici la voi e, să mă iertați, ca la dracu-n cur. Trageți-l lângă râu. Acolo curg și apa și aerul. Asta o să contribuie la vindecarea lui.

Întorcându-se cu spatele, stareța își dădu ochii peste cap, dar le făcu semn surorilor să îndeplinească dispoziția nebunului întru Hristos. Ele îl mutară pe Arseni pe o pânză (Arseni gemu) pe care o ridicară (el mai gemu o dată).

Scârțâie, scârțâie, mătură de rahat, mormăi nebunul întru Hristos Foma, iar stareța se întoarse din nou cu spatele.

Surorile îl duseră pe Arseni la râu. Foma indică locul unde trebuia pus bolnavul. Arseni fu așezat cu cea mai mare grijă pe iarbă.

Și acum ștergeți-o de-aici, fâșnețelor, le spuse nebunul întru Hristos Foma surorilor.

Surorile, fără să spună o vorbă, o luară către mânăstire. Vântul le hărțuia poalele straielor, iar Arseni și Foma se uitau în

urma lor. Felul cum se îndepărtau surorile arăta că nu îl țineau de rău pe nebunul întru Hristos Foma. Aproape deloc.

Când surorile dispărură în spatele porților, nebunul întru Hristos Foma spuse:

Ți-am îndeplinit dorința în privința lui Prohor. Dacă te-am înțeles bine dincolo de râu, n-ai vrut să fie pedepsit de autorități.

Chiar m-am rugat pentru el, i-a spus Arseni Ustinei. L-am rugat: Doamne, nu-i pune asta ca păcat, că nu știe ce face. Roagă-te și tu pentru el, dragostea mea.

Nebunul întru Hristos Foma încuviință:

Cu rugăciunea ta locuitorii din Zavelicie sunt deja la curent, le-am spus eu. (Arătă cu mâna spre oamenii care apucaseră să se adune, și aceia confirmară cele spuse.) Mă tem doar că asta nu e ultima ta rugăciune de felul ăsta. Că o să-ți mai aranjeze mutra, prietene – și nu doar o dată.

Nu neapărat, obiectară cei din Zavelicie. În Rusia știe oricine că nu se poate să-i bați pe nebunii întru Hristos.

Foma râse cât îl ținea gura:

Ca să-mi lămuresc ideea, o să recurg la un paradox. Nebunii întru Hristos de-asta și sunt bătuți, că nu trebuie bătuți. Doar se știe că oricine bate un nebun întru Hristos e un mișel.

Și încă cum, au fost de acord localnicii.

Tocmai, spuse nebunul întru Hristos Foma. Iar rusul e cucernic. El știe că nebunul întru Hristos trebuie să îndure suferința și se dedă la păcat ca să îi asigure această suferință. Și cine trebuie să fie mișelul, ă? Păi cineva trebuie să fie în stare să bată ori, să zicem, să omoare un nebun întru Hristos, ce ziceți?

Ei, nici chiar așa, începură să se agite localnicii. Să bați – asta merge, dar să omori – păi asta e cucernicie? E un păcat, dacă ne putem exprima astfel, de moarte.

Tocmai, exclamă cuprins de mânie nebunul întru Hristos Foma. Că doar așa e rusul – el nu e doar cucernic. Vă aduc la cunoștință pentru orice eventualitate că el mai e și neînfrânat și necruțător, și că la el orice se poate transforma pur și simplu într-un păcat de moarte. Că aici linia de despărțire e așa de subțire, că voi, ticăloșilor, nici nu puteți înțelege.

Localnicii nu știau ce să răspundă. Nu știa nici nebunul întru Hristos Karp, care stătea în mulțime. Complet nedumerit, el îl asculta pe nebunul întru Hristos Foma cu gura deschisă.

Aha, ești și tu aici, păcătosule, strigă nebunul întru Hristos Foma, și nebunul întru Hristos Karp începu să plângă. De multișor nu ți-am stâlcit mutra.

Foma începu să-și facă drum spre Karp, dar acela dădea deja înapoi în direcția mânăstirii, și mulțimea se dădea la o parte în fața spatelui lui.

O, vai mie, striga nebunul întru Hristos Karp.

Ieșind din mulțime, se năpusti spre poarta mânăstirii. Poarta se dovedi a fi închisă. Karp bătu cu câtă putere avea el, observând cu groază că Foma se apropia. Fără să mai aștepte să se deschidă poarta, Karp își duse mâinile la spate și se năpusti spre râu. Când poarta se deschise, Foma fugi pe-alături. Surorilor care se uitau din poartă, Foma le arătă limba și își continuă fuga. Surorile se uitară una la alta ca unele obișnuite să nu se mire.

Doar ți-am spus: stai la Zapskovie, striga nebunul întru Hristos Foma la nebunul întru Hristos Karp.

Karp își acoperi fața cu mâinile și fugi mai departe. Tălpile lui goale lipăiau de zor pe iarbă. Chiar lângă râu se opri. Luându-și palmele de pe față, văzu că Foma îl ajunge din urmă.

Karp, Karp, Karp, începu să strige nebunul întru Hristos Karp.

Păși pe suprafața apei și merse cu băgare de seamă. În ciuda vântului care bătea, valurile nu erau mari în ziua aceea pe râul Velikaia. La început, Karp a mers încet și parcă fără convingere, dar treptat pasul i se iuți.

Foma se apropie în fugă de râu și încercă apa cu degetul mare de la picior. Clătinând mâhnit din cap, păși și el pe apă. Arseni și cei din Zavelicie urmăreau în tăcere cum nebunii întru Hristos mergeau unul după altul. Ei săreau ușor pe valuri și dădeau caraghios din brațe ținându-și echilibrul.

Carevasăzică, pe apă doar merg, au spus cei din Zavelicie. Dar de fugit n-au învățat încă.

La mijlocul râului, nebunul întru Hristos Karp se opri. Așteptându-l pe nebunul întru Hristos Foma, îl lovi cu elan în obraz. Zgomotul palmei zbură pe apă până la cei ce stăteau pe mal.

Are dreptate, își desfăcură brațele cei din Zavelicie. Ăla e deja teritoriul lui.

Fără să spună o vorbă, nebunul întru Hristos Foma se întoarse și o luă spre partea lui de oraș. În razele soarelui jos de toamnă ieșea la iveală curgerea neregulată a râului. Ba era oglindă, ba vălurit, ba cu valuri serioase. Dacă te uitai mult la apă ți se părea că râul curge în sens invers. Poate pentru că reflecta fuga norilor. În ritmul mișcării generale, pe suprafața râului lunecau, despărțindu-se, două siluete mici. Pe loc rămaseră doar Arseni și locuitorii din Zavelicie care erau în jurul lui.

VII

Spre iarnă, Arseni mergea deja bine. Coastele se sudaseră, și de boală amintea doar slăbiciunea care îl cuprindea câteodată. Simțindu-se mai bine, Arseni se întoarse la casa lui din cimitir. Surorile stăruiseră să rămână în chilia cea îndepărtată, dar el a fost de neclintit.

Blagoslovit să fii, pelerin fără de casă, spuse stareța și îl lăsă pe Arseni să se ducă în locul ales de el ca să-și ducă traiul.

Întorcându-se sub stejarii îngemănați, Arseni înțelese că se dezobișnuise de traiul greu. Săptămânile petrecute în chilie le-a plâns ca pe unele pierdute, căci ele îl făcuseră să dea atenție trupului. Ele, de fapt, l-au înfrigurat pe Arseni, și în primele zile după ce s-a întors nu s-a putut încălzi deloc. Își șoptea fără încetare că se află, uite, într-un trup străin, dar asta nu a ajutat imediat. A ajutat după patru zile.

În cea de-a șaptea zi a venit la el calacinicul Prohor. A scos în tăcere din sân un colac și a căzut în genunchi în fața lui. Arseni, care stătea lângă sălașul său, s-a apropiat de calacinicul Prohor. S-a lăsat în genunchi lângă el și l-a îmbrățișat. Și a luat colacul din mâinile lui.

Am postit șapte zile, a spus Prohor.

Arseni încuviință din cap, căci își dăduse seama de asta după forma colacului și după mireasma lui.

Iartă-mă, fericite Ustine, izbucni în lacrimi calacinicul Prohor.

Arseni îi atinse obrajii, şi pe degetul său arătător rămase o lacrimă a lui Prohor. El unse cu ea marginea colacului. În locul unde colacul absorbi lacrima lui Prohor, în locul acela muşcă Arseni din colac. După ce înghiţi, Arseni se ridică şi îl ridică şi pe calacinic. Se închină şi se duse la el. Când Prohor dispăru prin spărtură, Arseni, luând colacul, ieşi. Lângă zidul mânăstirii stăteau săracii. Arseni rupse colacul în bucăţi şi li-l împărţi.

Din ziua aceea, calacinicul Prohor îl vizită des pe Arseni. De fiecare dată aducea un colac, câteodată nu doar unul. Arseni primea cu recunoştinţă colacii. După ce pleca Prohor, îi ducea la zidul mânăstirii şi îi dădea săracilor.

Cu timpul însă, au început să aştepte colaci de la Arseni nu doar aceia. Veneau oameni din oraş şi din Zapskovie, şi mulţi dintre aceştia erau consideraţi avuţi. Aceia nu erau chinuiţi de foame, dar ştiau că, din mâinile lui Arseni, colacii erau deosebit de gustoşi şi le făceau bine. Potrivit celor observate de ei, pâinea aceea le dădea putere, oprea hemoragia şi îmbunătăţea metabolismul.

Auzind că împărţea pâine, într-o zi veni la Arseni posadnicul[1] Pskovului, Gavril. Gavril primi o jumătate de colac şi plecă acasă cu el. Pâinea primită o mâncară el, nevasta lui şi cei patru copii de vârste diferite. Pâinea le plăcu şi se simţiră mai bine, deşi, de fapt, şi până atunci se simţiseră destul de bine.

Acesta este un fenomen care merită susţinut prin toate mijloacele, spuse posadnicul Gavril.

Se duse la Arseni şi, în prezenţa surorilor, îi înmână o pungă cu arginţi. Spre mirarea posadnicului Gavril, Arseni primi punga. Plecând, posadnicul lăsă la mânăstire un om ca să vadă cum dispune nebunul întru Hristos de mijloacele încredinţate lui. În seara aceleiaşi zile, omul se înfăţişă la posadnicul Gavril şi îi raportă că primul lucru pe care îl făcuse nebunul întru Hristos Ustin fusese să se ducă la negustorul Negoda. Adăugând observaţia că nebunul întru Hristos a intrat la negustor cu punga în mână, dar a ieşit fără pungă.

---

1 Şeful administraţiei locale în vechea Rusie.

Atunci posadnicul Gavril s-a dus din nou la Arseni și l-a întrebat de ce n-a dat banii la săraci, ci negustorului. Arseni s-a uitat în tăcere la posadnic.

Dar ce e de neînțeles aici, s-a mirat stând în spatele zidului nebunul întru Hristos Foma. Negustorul Negoda s-a ruinat și familia lui face foamea. Iar să ceară pomană se rușinează, că are haine deschise la culoare. O să rabde, porcul de câine, până o crăpa – el și familia lui. Uite de-asta i-a dat Ustin bani. Săracii se hrănesc și singuri, să ceară e, cum-necum, profesiunea lor.

Posadnicul Gavril se minună de înțelepciunea lui Arseni și întrebă:

Ce ți-e ție de folos, frate Ustine, pentru viața ta? Cere-mi tu mie și io îți dau.

Arseni a tăcut, și-atunci a vorbit nebunul întru Hristos Foma:

Am ales io pentru el, da-i dai oare?

Posadnicul Gavril răspunse:

Îi dau.

Apăi dă-i marele oraș Pskov, a zis nebunul întru Hristos Foma. Și o să-i fie de-ajuns pentru hrană.

Posadnicul nu spuse nici un cuvânt, căci nu îi putea da lui Arseni tot orașul. Atunci nebunul întru Hristos Foma, văzând că posadnicul Gavril s-a întristat, începu să râdă:

Da' las' că nu-i bai. Nu poți să-i dai orașul ăsta – nu-l da. O să-l primească și fără tine.

VII

Veni o iarnă cruntă. De asemenea ierni nu își aminteau nici locuitorii Pskovului, nici – cu atât mai puțin – Arseni. De altminteri, Arseni nu își amintea nici câte ierni trecuseră de când se afla la Pskov. Poate una. Dar poate că toate iernile se contopiseră în una și nu mai aveau legătură cu timpul. Deveniseră iarnă în general.

Mai întâi orașul fu troienit. Ningea zi și noapte, zăpada copleșea cu abundența ei aerul și pământul, transformând lumea lui Dumnezeu într-o masă lăptoasă. Zăpada acoperea grajdurile,

casele și chiar bisericile mici. Ele se prefăceau în troiene, deasupra cărora se vedeau uneori cruci. Zăpada apăsa acoperișurile caselor vechi, și ele se prăbușeau cu un trosnet sec. Oamenii se pomeneau sub cerul liber, de unde cădea fără contenire zăpada, și nu trebuia decât o zi ca să umple casele fără acoperiș. Ninse trei săptămâni, apoi dădu gerul.

Gerul a fost necruțător. Puterea lui era întreită de vânt, și de vânt nu aveai scăpare. Vântul dobora trecătorii de pe picioare, răzbea prin crăpăturile ușilor și șuiera printre bârnele puse prost. Făcea să moară păsările în zbor, să înghețe peștii în râurile mici, să cadă jivinele în păduri. Nici măcar oamenii care aveau un foc să se încălzească nu mai aveau vlagă să îndure urgia frigului aceluia. În oraș, în satele dimprejur și pe drumuri au degerat atunci o groază de oameni și de vite. Săracii și pelerinii întru Hristos, ajunși la asemenea ananghie, se văitau din străfundul sufletului și vărsau lacrimi amare și nu se mai opreau din dârdâit și înghețau.

Starețа dispuse ca Arseni să fie mutat în chilia cea îndepărtată și i se porunci să aștepte acolo să treacă urgia. Dar numai ce trecură trei zile, și Arseni părăsi chilia cea îndepărtată și se întoarse la casa lui din cimitir. La toate stăruințele de a nu părăsi chilia răspunse cu tăcere.

Înțelegi, i-a spus el Ustinei, în chilia cea îndepărtată carnea mea se încălzește și începe să își arate cerințele. Și asta, dragostea mea, e doar începutul. Dacă îi dai un deget, îți ia toată mâna. Așa că mai bine, dragostea mea, o să stau la aer curat. Ca să nu înghețˌ, o să încep poate să umblu prin Zavelicie. O să observ ce se petrece pe lumea albă, că niciodată nu a fost așa de albă.

Și Arseni începu să umble prin Zavelicie. Și când dădea de oameni înghețați, ori beți, ori gata să adoarmă într-un troian, îi ducea la casele lor. Dacă vreunul nu avea casă, îl ducea la casa pentru săraci, făcută pentru cât avea să dureze frigul într-o magazie veche de lângă zidurile mânăstirii Sfântul Ioan.

Umblând odată de-a lungul râului înghețat, Arseni îl văzu pe râu pe nebunul întru Hristos Foma, care îi spuse de pe un sloi:

Dragă prietene, granița dintre părțile orașului a fost acum ștearsă pe cale naturală. Trebuie să constatăm că bariera care ne separa s-a ascuns pentru o vreme sub gheața nemaivăzut de groasă.

Dacă dorești să aduni vreun element înghețat și de pe teritoriul meu, nimic împotrivă nu o să am a grăi.

După cele spuse de nebunul întru Hristos Foma, Arseni nu se mai limită la Zavelicie. Umbla prin oraș și chiar prin Zapskovie, unde sălășuia nebunul întru Hristos Karp. Mărturie erau urmele de picioare desculțe, care se răspândeau radial de la mânăstirea Sfântul Ioan. În fiecare dimineață erau găsite urme noi, după care locuitorii Pskovului aflau în ce parte a orașului fusese Arseni în noaptea ce trecuse.

Odată, Arseni duse acasă un călător nocturn. Acela venea de la cârciumă, și era la capătul puterilor. Se lăsa întruna jos pe drum și îi cerea lui Arseni să-i dea pace. În astfel de cazuri, Arseni era nevoit să îl târască pe necunoscut pe zăpadă cu de-a sila. Alunecarea a fost anevoioasă, pentru că, în prima parte a drumului, necunoscutul hârșâia cu vârful cizmei zăpada. După un ceas înghețase și veselia îi pierise. Se târa după Arseni în tăcere, acum mult mai treaz și mai rău.

Căutându-i casa, înconjuraseră cătunele de lângă oraș. Spre miezul nopții, pe cer se arătă luna, și asta decise lucrurile. Recunoscându-și într-unul dintre locurile troienite izba, necunoscutul se îndreptă hotărât spre pridvor. La fel de hotărât urcă treptele și trânti ușa după el.

Arseni se uită în jur. Lunga rătăcire îl zăpăcise și acum nu își mai putea da seama în ce parte era orașul. Luna se ascunsese iar după nori. Arseni înțelese că dacă se depărta cu câțiva pași, nu avea să mai găsească nici izba aceea. Simțea că s-a zis cu el fără căldură.

Așa cum sunt acum, dragostea mea, am nevoie măcar de un ceas la căldură, îi spuse Arseni Ustinei. Poți să nu te îngrijorezi pentru mine, nu se întâmplă nimic de speriat. Trebuie doar să îmi recapăt suflul, dragostea mea, și am să pot să mă întorc.

Încercă să zâmbească, dar înțelese că nu își simte nici buzele, nici obrajii. Clătinându-se, se întoarse la izbă și urcă în pridvorul înghețat. Bătu în ușă. Nu îi deschise nimeni. Mai bătu o dată. Ușa se deschise. În prag stătea cunoscutul lui. Se dădu înapoi, ca pentru a-i face loc lui Arseni. Dar Arseni se întristă, fiindcă

înțelese că de fapt omul acela își lua avânt. Cel ce deschisese își luă avânt cu un urlet și îl împinse din pridvor.

Când Arseni își reveni, luna lumina din nou. Luă o mână de zăpadă și își șterse fața înghețată. Zăpada pe care o aruncă era cu sânge. La lumina lunii, Arseni văzu contururile unor case îndepărtate. Clătinându-se, o luă spre ele. Casele erau vechi, și Arseni înțelese că în ele locuiau oameni sărmani. Când bătu, oamenii ieșiră cu bâte. Ei spuseră:

Du-te de mori, nebune, că nu de la tine ne-o veni mântuirea aci.

Negăsind milă la oamenii aceia, Arseni îi lăsă. Merse de-a lungul caselor și în capătul uliței zări o magazie prăvălită pe-o parte. Când ochii i se obișnuiră cu întunericul, văzu într-un colț al magaziei câteva perechi de ochi. În ochi se reflecta lumina lunii, care pătrundea prin spărturile din acoperiș. La Arseni se uitau niște câini mari. Se lăsă în patru labe și se târî spre câini. Câinii mârâiră surd, dar nu îi făcură nici un rău. El se culcă între ei și ațipi. Când se trezi, câinii nu mai erau lângă el.

Așa de ticălos sunt, îi spuse Arseni Ustinei. Sunt părăsit de Dumnezeu și de oameni. Până și câinii, de vreme ce au plecat, nu vor să aibă de-a face cu mine. Mi-e scârbă și mie de trupul meu murdar și vânăt. Toate astea arată că existența mea materială e fără rost și se apropie de sfârșit. Așa că nu rugăciunile mele vor face, dragostea mea, să fii iertată.

Arseni se lăsă pe vine, își cuprinse capul în mâini și și-l ascunse între genunchi. Își dădu seama că nu mai simte deja nici cap, nici mâini, nici genunchi. Doar inima se auzea slab. Doar inima nu era încă înghețată de ger, fiindcă se găsea în adâncul trupului. Bine că de o parte a trupului m-am despărțit deja, se gândi Arseni. Să mă despart de ce n-a înghețat încă va fi, judecând după tot, mult mai ușor.

Și în timp ce gândea așa, Arseni simți cum o căldură îi invada treptat trupul pe dinăuntru. Deschizând ochii, văzu în fața sa un tânăr minunat la chip. Fața lui părea luminată de o rază de soare, iar în mână ținea o ramură acoperită de flori purpurii și albe. Ramura aceea nu semăna cu ramurile lumii trecătoare și frumusețea ei era nepământească.

Tânărul cel minunat care ținea în mână ramura întrebă:

Arsenie, unde stai tu acum?

Stau în întuneric, încătușat, în pragul morții, răspunse Arseni.

Atunci tânărul îl lovi pe Arseni cu ramura peste față și spuse:

Arsenie, primește o viață de nebiruit în tot trupul tău, și purificarea, și curmarea suferințelor tale de pe urma ăstei mari urgii.

Și odată cu aceste cuvinte în inima lui Arseni intrară mireasma florilor și viața dăruită lui a doua oară. Dar când ridică ochii, descoperi că tânărul se făcuse nevăzut. Și Arseni înțelese cine era tânărul acela. Își aminti cuvântul dătător de viață al cântării bisericești: de vrea Domnul, este înfrântă legea firii. Fiindcă după legea firii, Arseni trebuia să moară. Dar, zburând în moarte, a fost prins și întors în viață.

K

De-atunci, timpul lui Arseni se scurse cu totul altfel. Mai bine zis, încetă pur și simplu să se miște, rămânând imobil. Arseni vedea evenimentele care aveau loc în lume, dar percepea și faptul că ele se despărțeau în chip ciudat de timp și nu mai depindeau de timp. Uneori se mișcau unul după altul, ca și înainte, alteori o luau în ordine inversă. Mai rar, veneau fără nici o ordine, încurcând cu neobrăzare succesiunea. Și timpul n-o putea scoate la capăt cu ele. Refuza să dirijeze astfel de evenimente.

Acum m-am lămurit că evenimentele nu decurg întotdeauna în timp, îi spuse Arseni Ustinei. Uneori decurg ele singure. Scoase din timp. Ție, dragostea mea, lucrul ăsta îți e bine cunoscut, dar eu, uite, mă confrunt cu el pentru prima dată.

Arseni observă cum se topește zăpada de primăvară și cum, prin jgheabul făcut de surori, apele tulburi se scurg în râul Velikaia. În fiecare primăvară, surorile curăță jgheabul acela, fiindcă toamna se umple de frunze – de stejar și de arțar. Frunzele astea sunt aduse de vânt și în casa lui Arseni, și Arseni nu dă la o parte o plapumă ca aceasta, fiindcă socoate că nu e făcută de mâna omului.

Arseni vede cum, după o ploaie de noapte, soarele de iunie se arată mai devreme. Apa mai tremură încă pe frunze. Se desprinde în nori mici aburul de pe cupola lui Ioan Înaintemergătorul

și piere pe cerul incredibil de albastru. Rezemată în mătură, sora Pulheria urmărește evaporarea apei. Vântul cald atinge șuvița de grâu, scăpată din basma, a părului ei. Sora Pulheria își scarpină gânditoare o aluniță și moare de septicemie. Ea zace în mormântul proaspăt, la câțiva stânjeni de casa lui Arseni. Mormântul i-l acoperă zăpada.

În toiul căderii frunzelor, la Arseni vine stareța. Ea spune:

Veni vremea ca din lumea ceasta deșartă să mă înfățișez șederii veșnic netrecătoare. Binecuvântează-mă, Ustine.

Frunzele lunecă foșnind pe straiul ei. Arseni o binecuvântează pe stareță.

N-am dreptul ăsta – să binecuvântez, îi spune el atunci Ustinei. Așa încât fac asta, dragostea mea, nu după drept, nu din cutezanță, ci fiindcă femeia aceasta mă roagă. De altfel, drumul ei e într-adevăr lung și ea știe asta.

Stareța moare.

Într-o zi fierbinte de vară, lângă lăcașul lui Ioan Înaintemergătorul, sprijinită în mătură, stă sora Agafia. Se uită la cupola bisericii și mâna i se întinde spre alunița de pe față. La jumătatea drumului, mâna surorii Agafia e oprită de mâna lui Arseni. A ajuns la timp.

O să trăiască, se gândește îndepărtându-se Arseni.

Cu pas apăsat se duce în casă la iereul Ioan. Cu o smucitură, dă ușa de perete. În urma lui Arseni se vâră limba aspră a gerului. Iereul Ioan și familia lui stau la masă. Soția iereului se pregătește să pună în farfurii. Ea privește țintă la fereastra tulbure, în spatele căreia nu e nimic în afară de zăpadă. Iereul Ioan privește în fața lui, încercând parcă să-și vadă soarta de apoi. Preoteasa face un gest neauzit, poftindu-l pe Arseni să împartă hrana cu ei. Gestul se desprinde de preoteasă și zboară la ușa care s-a deschis. Arseni nu-l observă. Copiii stau înghesuiți pe laviță privindu-și țintă mâinile puse pe genunchi. Degetele hărțuiesc pânza aspră a cămășilor. Arseni e pentru ei asemeni fulgerului globular văzut odată de părintele lor. Tatăl i-a învățat că atunci când zboară un fulger globular, e mai bine să nu te miști și să nu îți faci simțită prezența. Să dai aerul afară și să încremenești. Ei încremenesc. Arseni apucă un cuțit de pe masă și se năpustește

la iereul Ioan. Iereul Ioan continuă să privească înaintea lui și pare a nu-l observa pe Arseni. De fapt, el vede tot, dar nu consideră necesar să se împotrivească sorții. Arseni agită cuțitul chiar lângă fața iereului Ioan. Iereul, ca mai înainte, nu se mișcă și se gândește probabil la fulgerul globular. La faptul că el totuși l-a descoperit. Arseni aruncă cuțitul pe jos și iese în fugă din izbă. Iereul Ioan nu simte ușurare. El înțelege că cele petrecute sunt o prezicere. E doar o fulgurație, și el așteaptă sosirea fulgerului. Și ghicește că de data asta nu va fi simplu să nu se întâlnească cu el.

Arseni merge prin Zapskovie, și puștanii îl pândesc. Îl doboară pe scândurile drumului. Câteva perechi de mâini îl apasă bine pe scânduri, deși el nu opune rezistență. Cel ale cărui mâini au rămas libere bate în cuie poalele cămășii lui Arseni în scânduri. Arseni se uită cum râd puștanii și râde și el. De fiecare dată când puștanii fac asta, râde împreună cu ei. Și roagă neauzit ca Dumnezeu să nu pună asta în vina lor. El ar putea smulge frumos cămașa din cuie, dar nu o face. Arseni vrea să le facă puștanilor plăcere. Se ridică brusc, și poalele cămășii lui se rup cu un pârâit. Puștanii se tăvălesc pe jos de râs. Restul zilei, Arseni caută prin gunoi petice și le coase în locul poalelor rupte. Văzând peticele cele noi pe cămașa lui, băieții se pun și mai tare pe râs.

Când puștanii o iau la fugă se face liniște. Rămâne doar un băiat, care se apropie de Arseni și îl îmbrățișează. Și plânge. Arseni știe că acestui băiat îi e milă de el, dar îi este rușine să arate lucrul ăsta față de ceilalți, și lui Arseni i se strânge inima. Vrea ca acest copil să se bucure, pentru că în trăsăturile lui recunoaște trăsăturile celuilalt copil. Și Arseni plânge. Îl sărută pe băiat pe frunte și fuge, căci inima lui e gata să se rupă. Hohotele îl înecă. Fuge scuturat de plâns, și lacrimile zboară de pe obrajii lui în toate părțile, hrănind feluritele plante nebătătoare la ochi de pe marginea drumului.

Primăvara, râul Velikaia se umflă și ici-colo caldarâmul de lemn plutește. La Zapskovie e noroi. Îl mătură pe drumul casei sale iereul Ioan. El aude în spatele lui clefăit gras de murdărie. Se întoarce încet. În fața lui stă un om cu un cuțit, murdar din cap până în picioare. Iereul Ioan își apasă în tăcere mâna pe piept. Prin minte îi trece fulgerător amintirea previziunii lui Arseni. În

inima lui sună rugăciunea pe care nu apucă să o rostească. Omul îi aplică douăzeci și trei de lovituri de cuțit. De câte ori își ia avânt gâfâie și geme din pricina sforțării. Iereul Ioan rămâne prăvălit în noroi. În el se și pierd urmele omului. Se spune că nici n-ar fi fost om, ci doar un plescăit al noroiului, care se stârnise în spatele iereului Ioan și se întinsese imediat pe drum. Nu trece mult și răsună un urlet neomenesc. El zboară peste râul Velikaia și peste râul Pskova, răspândindu-se peste întreg orașul Pskov. Este al preotesei.

Vin oameni din partea posadnicului Gavril. Spun:

Tu, Ustine, ești un om deosebit, și prezența ta e binefăcătoare. E a treia săptămână că pe nevasta posadnicului o dor dinții, nu poți tu s-o ajuți? Au venit deja la ea o mulțime de doctori, dar practic nu e nici o ușurare. Și posadnicul te cheamă la el, punându-și nădejde în ajutorul tău.

Arseni se uită la cei veniți din partea posadnicului Gavril. Ei așteaptă. Spun că nevasta posadnicului putea să vină chiar ea la el, la cimitir, dar fiindcă e la cimitir, de-asta nu vrea. Arseni dă din cap. Își bagă o mână în gură, scoate din gingie o măsea de minte și le-o înmânează celor veniți. Aceștia înțeleg că este răspunsul fericitului la rugămintea lor. Îi duc cu cea mai mare grijă măseaua nevestei posadnicului. Nevasta posadnicului și-o pune în gură și durerea îi trece.

Posadnicul Gavril vine cu suita la Arseni. Îi aduce veșminte scumpe și îl roagă să le îmbrace. Arseni le îmbracă. Lui și posadnicului Gavril li se aduc căni cu vin de-al francilor. Posadnicul bea, dar Arseni face o plecăciune și, întorcându-se spre nord-est, varsă încet cana lui pe pământ. Firul vinului, formând în cădere o spirală, strălucește cu marginile lui lise. Prețioasa umezeală e absorbită lacom de iarbă. Soarele stă la zenit. Posadnicul Gavril se încruntă.

Oare nu pricepi, îl întreabă pe posadnic nebunul întru Hristos Foma, de ce robul lui Dumnezeu Ustin a vărsat vinul tău către nord-est?

Posadnicul nu pricepe și nici nu are capacitatea de a ascunde acest lucru.

Păi, tu, omule, spune nebunul întru Hristos Foma, ce mai, nu ești la curent cu faptul că în Veliki Novgorod e astăzi incendiu, și robul lui Dumnezeu Ustin încearcă să-l stingă cu mijloacele pe care le are la îndemână.

Posadnicul Gavril trimite oameni la Veliki Novgorod să afle sigur ce se întâmplă. Întorcându-se, oamenii îi raportează posadnicului Gavril că în dimineața zilei specificate la Novgorod a izbucnit într-adevăr cel mai puternic incendiu, dar că pe la amiază a fost stins de o putere nevăzută novgorodenilor. Posadnicul nu răspunde nimic. Le face semn celor veniți să iasă, și ei, făcând o plecăciune, ies. Posadnicul aprinde candela. Până la cei din spatele ușilor ajung cuvintele surde ale rugăciunii lui.

Arseni, în veșmintele dăruite lui, se duce la cârciumă. Clienții cârciumii îl dezbracă și au de gând să bea trei zile și trei nopți cu banii primiți pe veșmintele lui. Arseni are la el o bocceluță cu straiul lui vechi, pe care și-l pune îndată. Oftează cu ușurare. Clienții cârciumii comandă câte un rând, primul. Văzând asta, Arseni le dă peste mâini de le scapă cănile. Cănile se rostogolesc cu sunet de cositor, vărsându-se pe podea. Clienții comandă al doilea rând, dar Arseni iar nu-i lasă să bea. Unul dintre ei vrea să-l lovească în față, dar cârciumarul nu îl lasă. Cârciumarul știe că pentru bătăi va trebui să răspundă, și îi îmbrâncește pe clienți afară. Clienții se împrăștie pe la case treji și cu bani. Luând banii, rudele celor întorși acasă nu pot găsi o explicație rațională fenomenului. Ei rămân total nedumeriți.

Dar știi, îl întreabă pe Arseni nebunul întru Hristos Foma, câți ani au trecut de când ai apărut aici?

Arseni ridică din umeri.

Ei, nici nu ai nevoie să știi, spune nebunul întru Hristos Foma. Trăiește deocamdată în afara timpului.

Arseni aruncă bulgări de glod în câțiva locuitori de seamă din Zapskovie. La spatele lor distinge fără greș diavoli mari și mici. Locuitorii sunt nemulțumiți.

Singura consolare e că diavolii sunt și mai nemulțumiți.

Uneori Arseni aruncă cu pietre în ușile bisericilor. Și acolo se adună un număr suficient de diavoli. Să intre înăuntru nu îndrăznesc și se strâng la intrare.

Văzând cum se roagă Arseni noaptea, noua stareță spune:

Ziua robul lui Dumnezeu Ustin râde de lume, dar noaptea o plânge.

La mânăstire este adusă Evpraksia, fata dulgherului Artemi. Acum două luni, pe Evpraksia a căzut o grindă din tavanul hambarului, și de-atunci zace nemișcată. Boala n-o lasă să se întoarcă la viață, dar nici nu îi dă drumul în moarte. Și cei din jurul Evpraksiei nu înțeleg de care dintre cele două stări e ea mai aproape.

Pe Evpraksia o pun în chilia de oaspeți și citesc molitve deasupra ei. În zilele frumoase o scot în curtea mânăstirii și citesc molitvele la aer curat. Vântul mișcă părul Evpraksiei, dar ea rămâne nemișcată. De patul ei se apropie prin curte Arseni. El o ia pe Evpraksia de mână.

Viața nu a părăsit-o complet, îi spune Arseni Ustinei. Simt că poate să se trezească. Doar că trebuie ajutată.

Arseni îi pune Evpraksiei mâna pe frunte. Buzele ei se mișcă. Evpraksia deschide ochii. Ea îi vede pe Arseni și pe surorile din jurul ei. E o zi caldă de vară. Umbrele copacilor sunt tăioase. Ele se mișcă în ritmul mișcării soarelui. Frunzele teilor sunt lipicioase și tremură abia perceptibil în vânt.

Sărbătorim întoarcerea Evpraksiei, spune noua stareță, dar amintim și că ea e vremelnică, căci vremelnic e totul pe acest pământ.

Și eu care doream să mai vorbesc cu ea măcar o dată, spune dulgherul Artemi. Iar acum o să vorbesc cu ea mereu. În sensul că, sigur, vremelnic. Îmi dau lacrimile la gândul nesfârșitei mile a lui Dumnezeu și al harului pogorât asupra robului lui Dumnezeu Ustin. Și noi toți cei care stăm în picioare (fără excepție) suntem în stare să inspirăm miresmele zilei calde de vară și să ascultăm ciripitul păsărilor. Fără excepție, fiindcă dacă nu ar fi fost Arseni, această excepție putea să fie fiica mea Evpraksia.

Dulgherul Artemi se lasă în genunchi în fața lui Arseni și îi sărută mâna. Arseni își smulge mâna, și traversează râul Velikaia pe gheață, și se află la Zapskovie. Dis-de-dimineață, calacinicul Samson iese cu marfa lui. Îl așteaptă pe nebunul întru Hristos Karp, care trebuie să-i fure un colac. Nebunul întru Hristos Karp apare, înhață colacul pentru amiază și o șterge, ducându-și mâi-

nile la spate, de lângă calacinicul Samson. Calacinicul zâmbește cu un zâmbet bun, de calacinic. Aburul din gura lui se depune în chip de promoroacă pe barbă. El își trece mâna peste barbă și spune:

Omul lui Dumnezeu, pricepi. Fericit.

Pentru completa exprimare a simțămintelor, calacinicului (ca întotdeauna) îi lipsesc cuvintele. Nebunul întru Hristos Karp (ca întotdeauna) scapă colacul și oameni neavuți îl culeg. Karp rumegă ce i-a rămas în gură.

Când gura îi devine liberă, strigă:

Cine va să-mi fie tovarăș de drum până la Ierusalim?

Oamenii care au luat de pe jos colacul sunt nedumeriți. Spun:

De-ale fericitului nebun întru Hristos Karp. Cine să se ducă de la Pskov la Ierusalim?

Cine va să-mi fie tovarăș de drum până la Ierusalim, strigă către cei adunați nebunul întru Hristos Karp.

Cei adunați acolo răspund:

Ierusalimul, tocmai asta e, e departe. Cum să ajungi până acolo?

Nebunul întru Hristos Karp se uită fără să clipească la Arseni. Arseni tace, dar nu se întoarce. Are un nod în gât. Vrea să îl vadă pe îndelete pe nebunul întru Hristos Karp, de-asta a venit. Karp se strânge ca un arici, își trage capul între umeri și pleacă.

Karp, Karp, Karp, spune el gânditor.

La mânăstire e adus Davîd cel nevolnic. Davîd bolește de pe când era tânăr. Nu e în stare să se miște și nu-și poate ține nici măcar capul. Când i se dă cașă să mănânce, lui Davîd i se ridică puțin capul. Uneori cașa îi cade din gură. Atunci i-o strâng de pe barbă cu lingura și i-o pun iar în gură. Davîd e purtat la cimitirul mânăstirii. Îl pun cu grijă pe movila unui mormânt de lângă casa lui Arseni. Spun:

Ajută-ne, Ustine, de poți.

Arseni nu răspunde nimic. Cu mâinile goale rupe urzici de pe morminte și le face mănunchi. Când mănunchiul e gata, Arseni le plesnește cu el celor veniți fața și mâinile. Ei simt că prezența lor aici nu e dorită. Pleacă, lăsându-l pe Davîd să zacă pe

mormânt. După ce se gândește puțin, Arseni îl plesnește cu urzicile și pe el. Davîd se strâmbă, dar zace mai departe, fiindcă altă soluție nu are. Soarele asfințește mai repede decât de obicei. Pe cer se ivește luna.

Arseni se așază în genunchi lângă Davîd și îi atinge mâinile. Cercetează pielea albă și aproape nevie a lui Davîd. Pielea asta a fost creată pentru lumina lunii. Arseni o netezește cu degetele și începe să o frământe cu putere. Trece la cealaltă mână. Îl întoarce pe nevolnic pe burtă. Frământă cu toată puterea carnea lui moartă, parcă ar clătina în el forțele vitale. Freacă spinarea lui Davîd de-a lungul coloanei vertebrale. Dezmorțește picioarele lui Davîd de-i tremură brațele care atârnă de pe movila mormântului. Bolnavul aduce cu o păpușă mare. Noaptea, noua stareță iese de două ori în cimitir și de două ori vede lucrul care nu contenește al lui Arseni. Odată cu primele raze ale răsăritului, Davîd se ridică încet în picioare. Face câțiva pași de lemn înspre biserică, unde îl așteaptă rudele lui. Îl lasă puterile, pentru că mușchii lui nu sunt încă obișnuiți cu mersul. Rudele se reped spre Davîd și își petrec brațele pe sub subsuorile lui. Ei înțeleg că primii pași sunt cei mai importanți. Dar și cei mai grei.

Ce e asta, îi întreabă noua stareță pe cei de față, dar în primul rând pe ea însăși. Să fie rezultatul acțiunilor terapeutice ale fratelui nostru Ustin ori o minune a Domnului arătată pe lângă acțiunea omenească? De fapt, răspunde singură stareța, una nu o contrazice pe cealaltă, căci minunea poate fi un rezultat al muncii sporit de credință.

Lângă râul Velikaia și în pădurile Pskovului, Arseni culege ierburi. Pământurile Pskovului sunt mai la sud decât cele ale Belozerskului și dau mai multe ierburi. Aici sunt și din cele care nu erau descrise la vremea lui de Hristofor. Arseni le ghicește efectul după miros și după forma frunzelor. Ierburile astea le usucă în magazia mânăstirii și le încearcă pe el. Usucă și alte ierburi.

Niște creștini prind în râul Velikaia un pește mare și i-l dăruiesc iereului Konstantin. Maica Marfa pregătește peștele pentru cină. Ea își previne soțul că un pește mare are oase mari și îl îndeamnă să fie atent. Iereul Konstantin, om neatent, mănâncă din pește cu gândul în altă parte, fără să se gândească la oasele

lui. Gândindu-se la biserica parohială care se construia. Încearcă o dată în plus să socotească cantitatea de materiale cumpărate și se teme că nu vor ajunge. Iereul Konstantin nu își dă seama imediat că din gingașa carne de pește îi intră în gât un os în formă de arc cu o aschie din șiră. Tușește, și din gura lui zboară bucăți de pește – totul, în afară de os.

Osul se înfige în gât în trei puncte. Nu se duce mai departe în jos, dar nici nu se ridică. S-a dus prea adânc ca să se poată ajunge la el cu degetele. Maica Marfa își bate soțul pe spate, dar osul stă neclintit. Iereul Konstantin se pune cu pântecul pe masă și, lăsând capul până aproape de podea, încearcă să scuipe osul. Din gură îi curge salivă cu sânge, dar osul nu se clintește deloc.

Iereului Konstantin îi este adus doctorul Terenti. Terenti îl roagă pe bolnav să deschidă gura și apropie de gură o lumânare. Dar nici la lumina lumânării nu se vede osul. Terenti încearcă să bage pe gâtul bolnavului degetele lui lungi, dar nici ele nu ajung să dea de os. Iereul Konstantin se scutură în tăcere vrând să vomite și în cele din urmă se smulge din mâinile doctorului. Maica Marfa îl scoate pe Terenti din izbă.

Refuză ajutorul medical, le spune doctorul Terenti celor adunați pe uliță. Și, cu mâna pe inimă, au dreptate, căci adâncimea la care e osul depășește posibilitățile medicinei actuale.

După o noapte de chinuri, iereul Konstantin este dus peste râu, la Zapskovie. Ajungând la cimitirul mânăstirii Sfântul Ioan, iereul e pus în fața lui Arseni. Dar bolnavul deja nu mai poate sta în picioare, se așază pe o lespede de mormânt. Gâtul i s-a umflat, se sufocă. În ochi are suferință și tristețe; i se pare că îl înmormântează deja. Se teme că durerea n-o să-i treacă nici după moarte.

Arseni se lasă pe vine în fața iereului Konstantin. El îi pipăie gâtul cu amândouă mâinile. Iereul geme încet. Brusc, Arseni îl apucă de picioare și îl ridică puțin deasupra pământului. Îl scutură cu neașteptată putere și înverșunare. Înverșunarea lui Arseni e îndreptată împotriva bolii. Din gâtul bolnavului ies un urlet, o mucozitate roșie și osul.

Iereul zace pe pământ și respiră greu. Cu ochii pe jumătate închiși se uită la pricina suferinței sale. Câțiva dintre cei aflați la

cimitir vor să-l ridice, dar el îi oprește cu mâna: are nevoie să se odihnească. Maica Marfa cade în genunchi în fața lui Arseni. Arseni se apleacă și îi apucă picioarele încercând să o ridice. Maica strigă. E prea grea, iar Arseni nu mai are atâta putere.

E practic imposibil de ridicat, șoptesc între ei cei de față clătinând din cap.

Arseni o lasă pe maica Marfa și părăsește cimitirul. Maica înfășoară osul în batistă, ca recunoscătoare amintire de familie.

Posadnicului Gavril i se prăpădește fiica Anna. În al șaisprezecelea an al vieții ei. Alunecând pe podul plutitor, Anna cade în apă și se duce ca o piatră la fund. Câțiva oameni se aruncă după ea. Caută în toate direcțiile, încercând să ghicească încotro fusese tras trupul fetei. Ies la suprafață, se sufocă, trag aer în plămâni și se scufundă din nou în apă. Ating cu greu fundul râului Velika, dar nici acolo nu dau de fiica posadnicului. Apa e tulbure. Apa e iute și plină de vârtejuri. Unul dintre scufundători e cât pe-aci să se înece, dar eforturile lor sunt zadarnice. Trupul înecatei e găsit mai jos după câteva ceasuri, când e împinsă spre păpuriș.

Posadnicul Gavril nu mai știe de el de durere. Vrea să își înmormânteze fiica la mânăstirea Sfântul Ioan și se duce la stareță. Stareța îi spune că e mai bine ca Anna să fie îngropată la scudelniță. Posadnicul Gavril o apucă pe stareță de umeri și o zgâlțâie îndelung. Stareța se uită la el fără frică, dar cu tristețe. Ea îi îngăduie posadnicului să își îngroape fiica la mânăstire. Posadnicul dispune ca Anna să fie îmbrăcată cu podoabe de aur și de argint, pentru ca nici moartă să nu își piardă frumusețea. Podul plutitor cu trupul ei e întâmpinat de locuitorii din Zavelicie și din alte părți ale Pskovului. Cu toții plâng. După ce o jelesc, Anna e dată pământului. Pleacă toți, în afară de posadnic. El rămâne, și câteva ceasuri zace pe mormântul proaspăt. Când se lasă noaptea, posadnicul e luat de-acolo. Sprijinindu-se de stejarii îngemănați, la cimitir rămâne doar Arseni. Pare îngemănat și el cu ei, preluându-le culoarea și nemișcarea.

Impresia asta e greșită, pentru că esența lui Arseni nu e lemnoasă, ci e omenească și de rugă. Înlăuntrul lui bate inima, iar buzele lui se mișcă. El se roagă ca nou-venita Anna să primească darurile cerești. Ochii lui sunt larg deschiși. În ei se reflectă

luminița unei lumânări ce străbate șovăielnic cimitirul. Luminița învăluie crucile și se ridică pe movilițe. Ajungând la mormântul Annei se oprește. O mână nevăzută o pune pe un ciot de lângă mormânt. Altă mână frânge o ramură de plop tremurător și acoperă cu ea luminița în direcția mânăstirii. În licărul cercului luminos apare o lopată. Ea sapă cu ușurință movila mormântului. Pământul proaspăt nu cere efort. Cel ce sapă stă deja până la genunchi în mormânt. Stă până la brâu. Fața lui e la același nivel cu lumânarea. Arseni recunoaște această față.

Jila, spune el încet.

Jila tresare și ridică capul. Nu vede pe nimeni.

Dacă tu, Jila, intri în acest mormânt până la piept, n-ai să mai ieși niciodată de acolo, spune Arseni. Nu e spus în gramotele furate de tine: moartea păcătoșilor e cea mai cruntă?

Jila începe să tremure. Se uită la cerul întunecat.

Înger ești tu?

Oare contează cine sunt eu, răspunde Arseni, înger ori om. Înainte ai jefuit viii, acum te-ai făcut hoț de morminte. Asta înseamnă că încă în viață fiind capeți însușiri de pământ și te poți face într-o clipă pământ.

Dar ce să fac, întreabă Jila, dacă sunt o povară pentru mine însumi?

Roagă-te fără contenire, dar mai întâi acoperă mormântul.

Jila acoperă mormântul. Dacă nu ai fi înger, nu ai ști cum mă cheamă, spune el cuiva de sus. Fiindcă în orașul Pskov n-am mai fost până azi.

Încet-încet, faima harului tămăduitor al lui Arseni se răspândește în întregul Pskov. Vin la el oameni cu cele mai felurite boli și cer de la el ușurare. Uitându-se în ochii albaștri ai nebunului întru Hristos, ei îi spun de ale lor. Ei simt cum în ochii aceia li se înecă necazurile. Arseni nu spune nimic, nici măcar nu dă din cap. Îi ascultă cu atenție. Lor li se pare că atenția lui e altfel, căci cel care renunță la grai se exprimă prin auz.

Uneori, Arseni le dă ierburi. Sora Agafia, scotocind în sacul lui, găsește respectiva gramotă a lui Hristofor și îi citește cu voce tare bolnavului. Celui ce primește iarba *neghină* i se prescrie să o fiarbă în apă cu rădăcină: trage puroiul din urechi. Celui înțepat

de albine i se dă iarba *pir* și i se spune să se frece cu ea. Arseni, tăcut, atent, ascultă ce citește sora Agafia, deși nu are tendința de a supraaprecia importanța ierburilor recomandate. Experiența medicală îi șoptește că medicamentele nu reprezintă lucrul cel mai important al tratamentului.

Arseni nu le e de ajutor tuturor. Simțindu-și neputința, îl ascultă pe bolnav și se întoarce cu spatele. Uneori își apasă fruntea de fruntea bolnavului, și din ochi îi curg lacrimi. Împărtășește durerea bolnavului și, într-o oarecare măsură, și moartea. Arseni înțelege că, odată ce bolnavul s-a dus, lumea nu mai e cea dinainte, și inima i se umple de tristețe.

Dacă ar fi în mine lumină, l-aș vindeca, îi spune Arseni Ustinei despre acel bolnav. Dar nu pot să îl vindec din pricina grelelor mele păcate. Păcatele astea nu mă lasă să mă ridic la înălțimea unde se află salvarea acestui om. Eu, dragostea mea, sunt vinovat de moartea lui și de-aceea plâng plecarea lui și păcatele mele.

Dar și bolnavii pe care Arseni nu îi poate lecui simt binefacerea contactului cu el. După întâlnirile cu Arseni, durerea, după cât li se pare, e mai mică, și odată cu ea scade și frica. Cei ce nu pot fi vindecați văd în el pe cineva capabil să înțeleagă străfundurile suferinței lor, căci cercetându-i el coboară până la rădăcina ei.

La Arseni nu vin numai bolnavi. Apar la cimitir și femei însărcinate. El se uită la ele printre lacrimi și își pune palma pe pântecul lor. După întâlnirea cu nebunul întru Hristos, ele se simt mai bine și nasc ușor. Vin femei care alăptează și le-a secat laptele. Arseni le dă iarba *piciorul cocoșului*. Dacă iarba nu ajută, Arseni duce femeile într-un grajd din Zavelicie și le pune să mulgă o vacă. Se uită cum printre degetele roșii de încordare se prelinge lichidul alb, cum se leagănă ugerul umflat. În spate, la ușă, stau stăpânii. Se uită și ei. Ei știu că venirea nebunului întru Hristos și a femeii înseamnă binecuvântare. Arseni îi face semn lăuzei să bea laptele. Ea bea și simte cum se i umflă propriile sfârcuri. Și se duce degrabă la copilașii ei.

Arseni trece râul Velikaia. Mergând, observă că deja nu mai e gheață, dar apa este încă rece. Chiar de dimineață, vântul dinspre râu, rece, bate peste Zapskovie, răcind această parte a

orașului. Nebunul întru Hristos Foma, mijind ochii, se uită undeva departe. Vântul îi întoarce barba pe dos. Nebunul întru Hristos Karp stă în picioare acoperindu-și fața cu mâinile, întors pe jumătate către nebunul întru Hristos Foma. Calacinicul Samson nu se lasă mult așteptat și își face apariția cu taraba cu colaci, cu un zâmbet bun pe buze. Nebunul întru Hristos Karp își ia, obosit, mâinile de pe față și le încleștează la spate. Pe tâmpla lui se zbate o venă albastră. De fapt, nu mai e tânăr. Trăsăturile feței lui sunt fine. În pas ușor, de balet, nebunul întru Hristos Karp se apropie de calacinicul Samson și ia cu dinții colacul care e cel mai aproape. Depărtându-se cu un pas de tarabă, nebunul întru Hristos Karp se întoarce. Se uită cu jale la Samson. Samson, fără să se schimbe la față, își dă jos taraba și o pune cu grijă pe pământ. Face câțiva pași în direcția nebunului întru Hristos Karp. Silueta voinică a calacinicului se frânge. Mâna i se lasă spre carâmbul cizmei. Acolo e ceva strălucitor, rece și ascuțit. Calacinicul vine chiar lângă Karp. Karp ia poziția de drepți. El e mai înalt decât calacinicul și îi simte răsuflarea pe gât. Cuțitul intră încet în trupul nebunului întru Hristos. Puteri cerești, cât am așteptat ziua asta.

Cartea drumului

A

Ambrogio Flecchia s-a născut în târgușorul Magnano. La est de Magnano, la o zi de drum călare, era Milano, orașul sfântului Ambrozie. În cinstea sfântului i s-a și dat copilului numele. Ambrogio. Așa suna în limba părinților lui. Amintea, poate, de ambrozie, băutura celor nemuritori. Părinții băiatului făceau vin.

Când a mai crescut, băiatul a început să îi ajute. Îndeplinea ascultător tot ce i se spunea, dar în ceea ce făcea nu era bucurie. Flecchia-tatăl, care nu o dată își observase fiul pe furiș, se convingea tot mai mult de acest lucru. Până și când storcea strugurii în teasc cu tălpile desculțe (ce poate fi mai de bucurie pentru un copil?), Ambrogio rămânea serios.

Vinificator prin tradiție, Flecchia-tatăl nu iubea nici el veselia excesivă. Știa că fermentația lui este un proces lipsit de grabă, chiar melancolic, și de aceea admitea și la prepararea vinului un anumit grad de îngândurare. Dar lipsa de interes pe care o manifesta fiul său față de producerea vinului era altceva: în ochii tatălui ea era vecină cu indiferența. Iar vin adevărat (scuturând șroturile de pe degete, Flecchia-tatăl ofta) poate să facă doar un om care nu e indiferent.

Băiatul a ajutat afacerea lor de familie pe o cale neașteptată. Cu cinci zile înainte de recoltarea strugurilor, Ambrogio a spus că strugurii trebuie culeși imediat. A povestit că dimineață, când a deschis ochii, fără să fie însă treaz de-a binelea, a avut viziunea unei urgii. Era o urgie cumplită, și Ambrogio a descris-o cu de-amănuntul. Descrierea cuprindea o beznă care se lăsa brusc, un vânt care urla și o grindină de mărimea oului de găină, care zbura vuind. Băiatul povestea cum ciorchinii copți se izbeau de

trunchiuri, cum bucăți de gheață găureau în zbor frunzele învârtejite și zdrobeau boabele căzute la pământ. Iar peste toate, din cer se lăsa un frig zornăitor, albastru, și locul catastrofei se acoperea cu un strat subțire de zăpadă.

O urgie ca asta, Flecchia-tatăl văzuse o singură dată în viață, iar băiatul nu văzuse niciodată. Dar toate detaliile celor spuse coincideau întocmai cu ceea ce văzuse tatăl atunci. Deși nu era înclinat spre mistică, după ce șovăi, Flecchia-tatăl îi dădu ascultare lui Ambrogio și purcese la culesul strugurilor. Vecinilor nu le spuse nimic, temându-se că va fi luat în râs. Dar, cinci zile mai târziu, peste Magnano se dezlănțui într-adevăr o urgie cumplită, iar Flecchia a fost singura familie care și-a strâns în anul acela recolta.

Adolescentul cel oacheș a mai avut și alte viziuni. Ele se refereau la cele mai diferite sfere ale vieții, dar de vinificație erau deja destul de departe. Astfel, Ambrogio a prevăzut războiul care s-a dezlănțuit în anul 1494 pe teritoriul Piemontului între regii francezi și Sfântul Imperiu Roman. Fiul producătorului de vin a văzut limpede cum, de la apus la răsărit, mărșăluiau pe lângă Magnano unități franceze de avangardă. De populația locală, francezii aproape că nu s-au atins, au luat doar cornute mici și douăzeci de butoaie de vin piemontez, care li se păruse a nu fi rău, pentru a-și completa proviziile. Această informație i-a venit lui Flecchia-tatăl în anul 1457, adică cu mult înainte, ceea ce, de fapt, nici nu i-a permis să tragă din ea vreun eventual folos. După o săptămână uitase deja de acțiunile militare prezise.

Ambrogio a prevestit și descoperirea Americii de către Cristofor Columb în anul 1492. Nici acest eveniment nu a atras atenția tatălui, întrucât nu avea vreun efect esențial asupra vinificației. Dar pe băiat viziunea l-a făcut să tremure, căci era însoțită de o luminiscență de rău augur a contururilor tuturor celor trei caravele ale lui Columb. De o lumină nefastă era atins și profilul acvilin al descoperitorului. Genovezul Colombo, care trecuse prin forța împrejurărilor în serviciul spaniol, era de fapt compatriot al lui Ambrogio. Nu era de crezut că pe 12 octombrie 1492 un asemenea om se ocupa cu ceva nelalocul lui, de aceea copilul a înclinat să pună efectele luminoase pe seama atmosferei atlantice excesiv de electrizate.

Când a crescut, Ambrogio și-a exprimat dorința de a merge la Florența, ca să învețe la universitatea de-acolo. Flecchia-tatăl nu s-a opus. La vremea aceea se convinsese definitiv că fiul său nu era făcut pentru vinificație. De fapt, pentru toți cei din Magnano era deja limpede că Flecchia-fiul avea drumul lui, așa încât se așteptau ca azi-mâine să plece. Dar plecarea a fost amânată chiar din hotărârea lui Ambrogio, care a prevăzut din vreme că în următorii doi ani Florența avea să fie bântuită de ciumă.

În cele din urmă, tânărul a ajuns la Florența. În acest oraș totul era altfel: nu semăna prin nimic cu Magnano. Arseni l-a găsit refăcându-se după ciumă: măreția încă se mai amesteca cu debusolarea. La universitate, Ambrogio a studiat cele șapte arte liberale. După ce a aprofundat obiectele triviumului (gramatica, dialectica și retorica), a trecut la quadrivium, care cuprindea aritmetica, geometria, muzica și astronomia.

După cum se întâmpla nu de puține ori la universitățile de odinioară, procesul învățământului era îndelungat. El includea câțiva ani de studiu temeinic, intercalați cu ani de aprofundare la fel de temeinică a celor studiate, când frecventarea universității înceta, moment în care Ambrogio a început o călătorie prin Italia. De fapt, legătura studentului cu *alma mater* nu înceta niciodată, nici chiar în zilele călătoriilor lui în cele mai îndepărtate colțuri ale țării – din fericire, nu chiar atât de mari.

Din tot ce i-a fost dat lui Ambrogio să cunoască în timpul studiilor, cel mai mult l-a atras istoria. Istoria nu era studiată ca obiect de sine-stătător la universitate: în cadrul triviumului, ea se studia ca parte componentă a retoricii. Tânărul Ambrogio putea să stea ceasuri întregi asupra scrierilor istorice. Orientate spre trecut, ele (și asta le înrudea cu viziunile orientate spre viitor) erau pentru el o ieșire din prezent. Deplasarea în ambele direcții ale prezentului îi devenise necesară lui Ambrogio ca aerul, căci întrerupea unidimensionalitatea timpului în care se înăbușea.

Ambrogio citea scrierile istoricilor Antichității și Evului Mediu. Citea anale, cronici, cronografe, istorii ale orașelor, ținuturilor și războaielor. Afla cum s-au format și s-au prăbușit imperii, cum s-au produs cutremure, cum au căzut stele și cum au ieșit din matcă fluvii. Era deosebit de atent la împlinirea profețiilor,

precum și la apariția și înfăptuirea semnelor. În această victorie asupra timpului el vedea confirmarea faptului că nimic din ce se petrece pe lume nu este întâmplător. Oamenii se ciocnesc unul de altul (se gândea Ambrogio), zboară unul spre altul, ca atomii. Ei nu au o traiectorie proprie, și de aceea faptele lor sunt întâmplătoare. Dar, în ansamblu, acest întâmplător are propria sa legitate (se gândea Ambrogio), care, parțial, poate fi previzibilă. În totalitate o știe însă numai Cel Care a creat totul.

La un moment dat, la Florența a venit un negustor din Pskov. Negustorul se numea Ferapont. Îl făceau să se remarce ușor printre localnici barba sa lungă cât două cozi și nasul ciupit. Pe lângă pieile de samur legate în mănunchiuri, Ferapont a adus știrea că în anul 1492 în Rusia e așteptat sfârșitul lumii. Aceste informații au fost primite la Florența cât se poate de calm. În primul rând, florentinii erau ocupați cu o groază de treburi curente, iar ca să se gândească la lucruri care nu îi amenințau direct, mulți nu aveau pur și simplu timp. În al doilea rând, nici vorbă nu era ca la Florența să știe toată lumea unde se află Rusia. Dată fiind neobișnuita înfățișare a lui Ferapont însuși (nu era clar dacă în țara lui aveau cu toții asemenea bărbi și nasuri), nu era respinsă posibilitatea ca Rusia să se afle în afara lumii locuite. Acest lucru dădea populației speranța că preconizatul sfârșit al lumii se va limita doar la Rusia.

Dintre toți cei ce trăiau la Florența, spusele negustorului Ferapont i-au părut cu adevărat importante unui singur om: lui Ambrogio. Tânărul l-a găsit pe Ferapont și l-a întrebat pe ce bază a ajuns la concluzia că sfârșitul lumii va fi anume în anul 1492. Ferapont a răspuns că aceasta nu era concluzia lui, dar că a fost auzită de la oameni competenți din Pskov. Nefiind capabil să fundamenteze cumva data fatală, Ferapont i-a propus în glumă lui Ambrogio să meargă după lămuriri la Pskov. Ambrogio nu a râs, ci a dat gânditor din cap, căci nu excludea această posibilitate.

După această discuție, el a început să ia lecții de rusă (veche) cu negustorul. Flecchia-tatăl nici nu bănuia măcar pe ce i se duceau banii. Ambrogio, la rândul lui, a avut prudența să nu îi spună nimic părintelui său: existența Rusiei i s-ar fi părut lui Flecchia-

tatăl și mai îndoielnică decât detaliile războiului din 1494, pe care i le descrisese cândva fiul lui.

Tot la data aceea se situează cunoștința lui Ambrogio Flecchia cu viitorul navigator Amerigo Vespucci. Uitându-se la ochii lui Vespucci, Ambrogio i-a înțeles fără greutate intențiile. Era evident că, în anul 1490, Amerigo se va duce la Sevilla, unde, lucrând în casa de comerț a lui Giannotto Berardi, va lua parte la finanțarea expediției lui Columb. Începând cu anul 1499, inspirat de succesele lui Columb, florentinul va întreprinde și el câteva călătorii, încununate cu un asemenea succes, încât continentului nou descoperit i se va da numele lui, iar nu cel al lui Columb. (În același an 1499 – și asta Ambrogio nu a putut să nu îi spună negustorului Ferapont – Ghenadie, arhiepiscopul Novgorodului, avea să dea prima Sfântă Scriptură completă din Rusia, numită după aceea Biblia lui Ghenadie).

Ambrogio i-a atras atenția lui Amerigo Vespucci asupra ciudatei apropieri a presupuselor evenimente din anul 1492. Pe de o parte – descoperirea unui nou continent, pe de alta – sfârșitul lumii așteptat în Rusia. În ce măsură, își punea Ambrogio întrebarea, erau legate aceste evenimente, și dacă erau legate, atunci cum? Oare descoperirea noului continent, avansa Ambrogio, nu poate fi începutul unui sfârșit al lumii întins în timp? Și dacă da (Ambrogio îl ia pe Amerigo de umeri și se uită în ochii lui), nu merită să dea acestui continent numele său?

Între timp, lecțiile cu negustorul Ferapont continuau. Ambrogio citea Psaltirea slavonă pe care o avea negustorul și, trebuie spus, înțelegea mult din ea, pentru că textul latin al psalmilor îl știa pe dinafară. Cu un interes la fel de mare asculta când citea Ferapont. La rugămintea lui, fiecare psalm era citit de mai multe ori. Asta îi pemitea lui Ambrogio să memoreze nu numai cuvinte (acestea le învăța încă în timpul citirii), ci și particularitățile pronunției. Spre mirarea lui Ferapont, încet-încet, tânărul îl dubla. În unele dintre cuvintele pronunțate de Ambrogio nu se ghicea imediat sonoritatea rusească, dar uneori – și asta se întâmpla tot mai des – Ferapont tresărea fără să vrea: din gura italianului ieșeau cele mai curate intonații ale negustorului din Pskov.

Veni ziua când Ambrogio înțelese că era pregătit pentru a pleca în Rusia. Ultimul lucru pe care l-au auzit de la el florentinii a fost prevestirea unei inundații cumplite, care trebuia să lovească orașul pe 4 noiembrie 1966. Îndemnându-i pe orășeni la vigilență, Ambrogio a spus că râul Arno va ieși din matcă și va arunca pe străzi o masă de apă cu un volum de 350 000 000 de metri cubi. După aceea, Florența a uitat de această prezicere, după cum a uitat și de prezicător.

Ambrogio s-a dus la Magnano și i-a spus părintelui său despre planurile pe care le are.

Dar acolo e limita spațiului locuit, a spus Flecchia-tatăl. Pentru ce te duci acolo?

La limita spațiului, a răspuns Ambrogio, poate că voi afla ceva despre limita timpului.

8

Ambrogio a părăsit Florența nu fără părere de rău. În anii aceia se aflau acolo mulți oameni vrednici (Sandro Botticelli, Leonardo da Vinci, Raffaello Sanzio și Michelangelo Buonarroti), al căror rol în istoria culturii îi era deja întru totul clar. Dar nici unul dintre ei nu aducea vreun pic de lumină în problema sfârșitului lumii – singura importantă pentru Ambrogio. Această problemă nu îi preocupă, a remarcat pentru sine Ambrogio, fiindcă ei creează pentru eternitate.

În ultimele zile ale vieții sale la Florența, Ambrogio a avut câteva viziuni, mari și mici. Viziunile nu le-a înțeles pe deplin, și nu a vorbit cu nimeni despre ele. Ele nu se refereau la istoria generală. Evenimentele văzute de el se refereau la istoriile unor oameni, din care, s-a gândit Ambrogio, se și compune în cele din urmă istoria generală. Una dintre viziuni – cea mai de neînțeles pentru el – se referea la acea țară mare din nord unde voia el să ajungă. Anumite reflecții îl făcură pe Ambrogio să i-o împărtășească negustorului Ferapont. Ea consta pe scurt în următoarele:

În anul 1977, Iuri Aleksandrovici Stroev, la cinci minute de titlul de candidat în științe istorice al Universității A.A. Jdanov, a fost trimis cu o expediție arheologică la Pskov. Disertația lui

Iuri Aleksandrovici, având ca temă letopiseţele ruse timpurii, era aproape finalizată. Mai lipseau numai concluziile, care, cine ştie de ce, nu i se relevau disertantului. Cum aborda concluziile, i se părea că nu sunt complete, că îi simplifică lucrarea şi că, într-un fel, o reduc la zero. Poate că disertantul era pur şi simplu surmenat. Cel puţin aşa considera profesorul Ivan Mihailovici Neciporuk, conducătorul lui ştiinţific, care, de fapt, îl şi inclusese pe Stroev în echipa expediţiei arheologice. Profesorul presupunea că disertantului îi trebuie puţină odihnă, iar concluziile lui se vor evidenţia de la sine. Profesorul avea o mare experienţă în conducerea lucrărilor.

La Pskov, participanţii la expediţie au fost cazaţi în locuinţe particulare. Locuinţa lui Stroev se afla în Zapskovie, pe strada Pervomaiskaia, nu departe de biserica Icoanei Nefăcute de mâna omului a Mântuitorului, care fusese durată în anul marii molime 1487. Locuinţa avea două camere. În cea mai mare locuia o femeie tânără cu fiul ei de cinci ani, iar în cea mică a fost cazat Stroev. Femeia, după cum i s-a spus, se numea Alexandra Müller, şi era rusoaică nemţoaică.

Nemţoaica i s-a prezentat lui Stroev cu numele Saşa. La fel îl chema şi pe fiul ei, care l-a întâmpinat pe oaspete împreună cu ea. Băiatul i-a îmbrăţişat un picior, şi rochia de stambă a Alexandrei s-a transformat în pantaloni mulaţi. Cufundat în gândurile la disertaţie, Stroev a observat totuşi că Alexandra are picioare zvelte.

Casa i-a plăcut lui Stroev. Era o casă veche de negustor, din cărămidă roşie. Seara, ferestrele i se luminau cu o lumină electrică gălbuie. Când s-a întors prima oară de la săpături, Stroev s-a oprit lângă poartă, ca să le admire strălucirea. Această strălucire se reflecta pe automobilul Pobeda, care stătea lângă casă. Şi pe caldarâmul din bolovani rotunzi.

Intrând, Stroev i-a găsit pe Alexandra şi pe fiul ei bând ceai. Şi a băut un ceai împreună cu ei.

Cu ce se ocupă expediţia dumneavoastră, a întrebat Alexandra.

După perete cineva începu să cânte la vioară.

Cercetăm fundaţia catedralei Ioan Înaintemergătorul. Au trecut secole şi s-a lăsat mult. Stroev şi-a apropiat încet palmele de masă.

Palmele băieţelului aproape că au atins şi ele masa. Văzând privirea lui Stroev, el a început să-şi plimbe degeţelele pe desenul muşamalei. Era un desen complicat şi mărunt, dar degetele băiatului erau şi mai mici. Ele se descurcau uşor cu geometria aceea.

Pe lângă mânăstirea Ioan a trăit nebunul întru Hristos Arseni, care îşi spunea Ustin, a spus Alexandra. Lângă zidul mânăstirii.

Acum acolo nu e zid.

Nu mai e nici cimitirul. Alexandra i-a turnat lui Stroev ceai. Cimitirul a devenit Piaţa Komsomolskaia.

Şi morţii? a întrebat băiatul. Au devenit şi ei komsomolişti?

Stroev s-a aplecat chiar la urechea copilului:

Asta se va vedea în timpul săpăturilor.

În seara următoare s-au dus să se plimbe. Au traversat strada Truda, au ajuns până la turnul Gremiaciaia şi acolo au stat pe malul Pskovei. Băiatul a aruncat cu pietricele în apă. Stroev a găsit câteva cioburi de faianţă şi le-a lansat „de-a broasca" la suprafaţa apei. Cel mai mare a sărit pe apă de cinci ori.

Altă dată s-au dus în Zavelicie. Traversând râul Velikaia pe Podul Armatei Sovietice, au luat-o spre mânăstirea Sfântul Ioan. S-au apropiat de biserică şi au stat mult timp pe marginea săpăturilor. Au coborât cu grijă pe o scăriţă. Au mângâiat pietrele străvechi încălzite de seara de august. Încălzite pentru prima oară după multe veacuri. Aşa s-a gândit Alexandra. Şi l-a închipuit lângă aceste pietre pe anticul nebun întru Hristos şi nu a putut să îşi răspundă dacă chiar credea ce citise despre el. Oare chiar fusese nebun întru Hristos? Şi mă întreb, o fi existat cu adevărat dragostea lui? Şi dacă a existat, în ce s-a transformat ea în sutele de ani care au trecut? Şi cine o mai simte, dacă îndrăgostiţii au putrezit demult?

Mă simt bine cu ei doi, îşi spunea Stroev în sufletul lui, fiindcă simt în amândoi ceva înrudit. O anumită, pot spune, consonanţă, în ciuda originii ei germane. E liniştită, blondă, şi are trăsături regulate. De ce e singură cu băiatul ei, şi unde îi e soţul? Ce face ea aici, într-o provincie rusească, printre ferestre mici cât palma răsărite din pământ, maşini vechi, cămăşi de in (cu buzunare false) peste pantaloni şi panouri de onoare spălate de ploi şi acoperite cu praf (pe sub care vântul unduieşte abia

vizibil pănușița) și cu locuitori zbârciți și galbeni la față? Nu știu, și-a răspuns singur, ce face, căci nu se încadrează în lumea asta. Și și-a închipuit-o pe Alexandra Müller pe o clocotitoare stradă leningrădeană, bunăoară, la Teatrul S.M. Kirov, îmbujorându-se înaintea celui de al treilea gong, și inima i-a tresărit, pentru că nu avea cum să o ducă acolo.

Pe urmă s-au întors acasă și au băut ceai, și după perete a început din nou să se audă vioara.

Cântă Parhomenko, a spus băiatul. Nouă ne place să-l ascultăm.

Alexandra a ridicat din umeri.

Stroev a încercat să-i vadă – pe toți trei, la fereastră, în lumina electrică galbenă – cu privirea gândului, din stradă. Dar poate chiar din Leningrad. Acum el știa deja că îi va fi dor de această bucătărie, de automobilul Pobeda de lângă fereastră, de caldarâmul cu bolovani și de vioara invizibilă a lui Parhomenko. Îi studia deja, stând ca într-o fotografie dragă, și cadrul ferestrei era rama ei, și lumina lustrei o scălda în galbenul timpului. De ce (se gândea Stroev) mi-e dor dinainte, predeterminând evenimentele și zorind timpul? Și cum de știu întotdeauna dinainte că o să-mi fie dor? Ce-o naște în mine sentimentul ăsta apăsător?

Predau la școală limba rusă și literatura, a spus Alexandra, dar aici nu prea interesează pe nimeni.

Stroev luă un biscuit din bol și îl apăsă pe buza de jos.

Dar ce îi interesează?

Nu știu. După ce tăcu puțin, ea întrebă:

Dar de ce ați ales istoria medievală?

E greu de spus... Poate pentru că istoricii medievali nu semănau cu cei de astăzi. Pentru a explica evenimentele istorice, ei căutau întodeauna cauzele morale. Dar legătura nemijlocită dintre evenimente nu părea să o observe. Sau nu îi dădeau mare importanță.

Dar cum poate fi explicată lumea fără a vedea legăturile, se miră Alexandra.

Ei priveau peste cotidian și vedeau legăturile superioare. Iar în afară de asta, toate evenimentele erau legate prin timp, deși o astfel de legătură nu era considerată de acești oameni sigură.

Băiatul ținea un biscuit lângă buza de jos. Alexandra zâmbi: Sașa vă copiază gesturile.

După două săptămâni, Stroev s-a întors acasă. Începea semestrul și, în ciuda așteptărilor, la început nu i-a fost dor. Nu i-a fost nici mai târziu, fiindcă toată toamna a fost ocupat cu terminarea disertației și cu pregătirea ei pentru susținere. Chiar la sfârșitul anului, Stroev a susținut-o cu succes. Disertația lui s-a bucurat de aprecierea generală, dar mai cu seamă de cea a profesorului Neciporuk, care s-a convins că hotărârea de a-l trimite pe disertant la săpături fusese singura corectă. Stroev a intrat în luna ianuarie a noului an scăpat de povara care îl apăsase vreme îndelungată și care, la drept vorbind, îi otrăvise existența. Sufletul i-a devenit ușor. În această stare imponderabilă, aproape de zbor, el a simțit lipsa Alexandrei Müller.

Asta nu înseamnă că Stroev a început să se gândească tot timpul la Alexandra. Și cu atât mai puțin că a întreprins ceva ca să o vadă, fiindcă acțiunea nu era partea lui forte. Dar înainte de somn, în clipa aceea tremurătoare când treburile zilei s-au îndepărtat deja, iar visele nu s-au apropiat încă, și-o amintea pe Alexandra. Îi pluteau prin față bucătăria ei, abajururile de pânză de deasupra mesei și ceainicul cu model de funze. Culcat în patul lui, Stroev inspira mirosul vechii case din Pskov. Auzea pașii trecătorilor dincolo de fereastră și frânturi din ce vorbeau. Vedea gesturile băiatului care erau propriile lui gesturi. Stroev se liniștea și adormea.

Odată i-a povestit despre Alexandra prietenului și colegului său Ilia Borisovici Utkin.

E posibil să fie dragoste, a spus, după ce a ezitat puțin, Utkin.

Dar dragostea (Stroev a dat din mâini) e sentimentul acela atotcuprinzător care te face, după cât înțeleg eu, să trepidezi. Care te scoate practic din minți. Iar eu nu simt așa ceva. Îmi lipsește – da. Aș vrea să fiu lângă ea – da. Să-i aud vocea – da. Dar nu la nebunie.

Tu vorbești de pasiune, care e într-adevăr un fel de nebunie. Dar eu vorbesc despre dragostea conștientă și, dacă vrei, predestinată. Pentru că atunci când îți lipsește cineva, e vorba despre o parte din tine însuți care îți lipsește. Și cauți reunirea cu acea parte.

Sună foarte romantic, se gândi Stroev, dar ce-are a face asta cu noțiunile din viața reală? Uite, Alexandra are un fiu, un băiat, de acord, foarte drăguț. Dar el nu e fiul meu. Despre tatăl lui nu știu nimic. Stroev își făcu gura pungă. Și, la drept vorbind, nici nu vreau să știu. Nu exclud ca de acest om să fie legate niște istorii obscure. Cine știe, Doamne-ferește, ce abisuri or fi chiar în viața Alexandrei. Dar una peste alta, nu asta e problema. Mă tem, pur și simplu, că n-o să mă înțeleg cu băiatul.

După vreo lună i-a spus lui Utkin:

Mă tot gândesc la copil. N-o să fie între mine și Alexandra?

Dar ea a acceptat deja să fie soția ta?

Tu crezi că nu va accepta?

Eu nu știu. Dă telefon, întreabă.

Asemenea lucruri nu se rezolvă prin telefon.

Atunci, du-te.

Ei, și tu, Ilia... Pentru asta nu sunt încă pregătit.

Nu știu nici eu ce vreau, a recunoscut Stroev față de el însuși. Am o grămadă de gânduri și de sentimente de tot felul, dar iarăși nu pot trage concluziile.

În martie, Utkin l-a întrebat el pe Stroev de Alexandra.

Mă tem, a spus Stroev, că se poate căsători cu mine numai ca să plece din provincie. Sau ca să aibă copilul ei un tată.

Și tu nu vrei ca ea să plece din provincie și copilul ei să aibă un tată?

De ce mă întrebi asta?

Pentru că tu nu te-ai întrebat încă și cum privește ea toate astea. Dacă ai să reușești s-o faci, înseamnă că o iubești și trebuie să te duci la ea.

La sfârșitul lui mai, Stroev i-a spus lui Utkin:

Știi, Ilia, poate mă duc.

Stroev s-a urcat în tren și a plecat la Pskov. Pe fereastra vagonului intra puful plopilor. Stroev mergea și se gândea că nu o va mai găsi pe Alexandra acolo. Se va duce la ușă, dar nu-i va deschide nimeni. Își va lipi fruntea de geamul ferestrei de la bucătărie. Își va pune palmele la tâmple, ca să nu se reflecte în el, și va vedea rămășițele fericirii dinainte. Abajurul, masa. Pe masă – gol. Inima i se va strânge. Pe ușa de alături va ieși cu un aer

reprobator Parhomenko (eu, ce să spun, v-am cântat), lat în umeri, cu picioare scurte. Iată deci ce era în spatele muzicii. Nu mai sunt, va spune Parhomenko, au plecat pentru totdeauna. Pentru tot-dea-una. V-ați pregătit prea mult. De fapt, problema aici nici nu e timpul, fiindcă adevărata dragoste e în afara timpului. Ea poate să aștepte chiar o viață întreagă. (Parhomenko va ofta.) Cauza evenimentelor în curs e absența focului interior. Necazul dumneavoastră, dacă vreți, constă în faptul că nu vă stă în fire să ajungeți la concluziile finale. Vă temeți că hotărârea luată vă va lipsi de o alegere viitoare, și asta vă paralizează voința. Nici acum nu știți pentru ce ați venit. Între timp ați scăpat tot ce v-a pregătit mai bun viața. Ați avut, vă aduc la cunoștință, toate condițiile pe care i le poate pune natura la dispoziție omului: o locuință pe o stradă liniștită din Pskov, tei bătrâni la ferestre și muzică bună după perete. Din cele enumerate nu ați folosit nimic, și călătoria dumneavoastră de acum, ca de altfel și cea precedentă, este curată pierdere de timp.

Curată pierdere de timp, își spuse gânditor Ambrogio.

Curată pierdere de timp, repetă negustorul Ferapont.

I

În Rusia, Ambrogio Flecchia a apărut în anul 1477 sau 1478. La Pskov, spre care l-a îndreptat negustorul Ferapont, italianul a fost întâmpinat cu reținere, dar fără ostilitate. L-au primit ca pe un om ale cărui scopuri nu sunt întru totul limpezi. Dar când s-au convins că sfârșitul lumii este singurul său interes, au început să se poarte cu el cu mai multă căldură. A lămuri data sfârșitului lumii li s-a părut multora o preocupare demnă de cinste, căci în Rusia erau iubite țelurile de mare anvergură.

Să iasă la lumină, a spus posadnicul Gavril. Experiența îmi șoptește că aici semnele sfârșitului lumii vor fi mai evidente decât oriunde.

Cunoscându-l pe italian mai îndeaproape, posadnicul Gavril a început să îl ocrotească. Fără această ocrotire, lui Ambrogio nu i-ar fi fost ușor, fiindcă nu producea și nu comercializa nimic.

Traiul pe care îl ducea la Pskov, de care nu se putea plânge, îl datora în totalitate generozității posadnicului.

Lui Gavril îi plăcea să stea de vorbă cu Ambrogio. Italianul îi povestea despre semne care prevestiseră de-a lungul istoriei sfârșitul lumii, despre bătălii vestite și, pur și simplu, despre Italia. Povestind despre țara lui, Ambrogio era mâhnit că nu poate reda albastrul unduit al munților, umezeala sărată a aerului, ca și multe alte lucruri care făceau din Italia cea mai frumoasă țară din lume.

Și nu-ți pare rău să părăsești așa o țară, l-a întrebat odată posadnicul Gavril.

Sigur că îmi pare rău, a răspuns Ambrogio, dar frumusețea țării mele nu m-a lăsat să mă concentrez asupra a ceea ce este principal.

Tot timpul pe care îl avea, Ambrogio îl consacra citirii unor cărți rusești în care încerca să găsească răspuns la întrebarea care îl preocupa. Mulți oameni, aflând despre căutările lui, îl întrebau de data sfârșitului lumii.

Mi-s îndoit, căci doară Dumnezeu are știință de ea, răspundea evaziv Ambrogio. În cărțile cetite de mine îs multe spuse despre cest lucru, dară nu se află în ele consens asupra datei.

Divergența surselor l-a dus pe Ambrogio la confuzie, dar de renunțat la încercarea de a aduce la lumină data sfârșitului lumii nu a renunțat. L-a mirat faptul că, în ciuda indicării anului șapte mii drept mai probabil pentru sfârșitul lumii, apropierea îngrozitorului eveniment nu se făcea simțită. Ba dimpotrivă: viziunile mari și mici ale lui Ambrogio se refereau la ani mult mai târzii. Pe el, de fapt, chiar îl bucura asta, dar nedumeririle pe care i le pricinuia acest lucru creșteau.

În vara anului 6967 (citea Ambrogio) va veni nașterea Antihristului, și fi-va naștere de laș, că nu mai fu nicicând înainte așa blestemat și crâncen, și fi-va plâns mare atunci pe tot pământul lumesc.

Da (se gândea Ambrogio), Antihristul trebuie să se ivească cu treizeci și trei de ani înainte de sfârșitul lumii. Dar anul 6967 de la Facerea lumii (adică 1459 de la nașterea lui Hristos) a trecut demult, și totuși semne ale venirii Antihristului nu se fac încă

simțite. Să rezulte de aici că sfârșitul lumii se amână până la o dată nedeterminată?

Într-una din zile, posadnicul Gavril îi spuse:

Am nevoie de un om care să izbândească să ajungă la Ierusalim. Vreau ca în memoria răposatei mele fiice, Anna, să atârne o candelă în Catedrala Sfântului Mormânt. Și acest om ai putea fi tu.

De ce nu, a răspuns Ambrogio, aș putea să fiu eu acest om. Tu ai făcut multe pentru mine, iar eu o să duc candela în memoria răposatei tale fiice.

Posadnicul Gavril l-a îmbrățișat pe Ambrogio.

Știu că tu aștepți aici sfârșitul lumii. Cred că până atunci vei izbuti să te întorci.

Nu te neliniști, posadnicule, a spus Ambrogio, căci dacă cele așteptate vor trece, asta se va vedea pretutindeni. Iar vizitarea Ierusalimului e pătrunsă de har dumnezeiesc.

Pe uliță era dus legat calacinicul Samson.

Vestitele, dragile mele produse de pitărie, spunea plângând calacinicul. V-am iubit mai mult decât viața, a mea și a altora, căci am știut să vă fac ca nimeni altul din toată urbea Pskovului. Dar nebunul întru Hristos Karp v-a înhățat cu gura lui spurcată și v-a dat drumul pe jos, v-a dat la cei care nu merită nici o fărâmă din voi, și toți zâmbeau, mâncăii, iacă, bine face. Și zâmbeam și eu, că ce altceva îmi rămânea de făcut când toți mă socoteau un om bun, și chiar eram, dacă stai să te gândești. Doar că mărimea celor așteptate de la mine depășea mărimea bunătății mele, se-ntâmplă, ce e de mirare aici. Și iată, vă aduc la cunoștință că spațiul dintre cele așteptate și cele de fapt s-a umplut în mine, uite, simplu, cu o răutate de plumb. Spațiul a crescut, și răutatea a crescut, și pe buzele mele a înflorit un zâmbet care pentru mine, credeți-mă, a fost un fel de spasm.

Știi cât timp ai petrecut deja la Pskov? l-a întrebat pe Arseni nebunul întru Hristos Foma.

Arseni a ridicat din umeri.

Dar eu știu, jubilă nebunul întru Hristos Foma. Ai lucrat deja pentru Lia, și pentru Rahila, și pentru încă cineva.

Numai pentru Ustina nu, și-a spus în sufletul său Arseni.

Foma a arătat spre calacinicul dus de strajă și a strigat:

Odată ce Karp s-a dus, tăcerea ta nu mai are sens. Tu puteai să taci pentru că vorbea Karp. Acum nu mai ai această posibilitate.

Atunci ce trebuie să fac acum, a întrebat Arseni.

Karp te-a chemat în Ierusalismul Ceresc, și tu nu i-ai devenit tovarăș de drum. Asta e de înțeles: tu nu te duci acolo fără Ustina. Dar mergi în Ierusalimul pământesc, ca să te rogi pentru ea Atotputernicului.

Dar cum să ajung eu la Ierusalim, a întrebat Arseni.

Eu am o idee, a răspuns nebunul întru Hristos Foma. Deocamdată, prietene, dă-mi sacul cu gramotele lui Hristofor. Tu nu mai ai nevoie de ele.

Arseni i-a dat nebunului întru Hristos Foma sacul cu gramotele lui Hristofor, dar în sufletul său a fost mâhnit. Dându-i sacul, Arseni s-a gândit că, după cât se vedea, rămăsese atașat de avere, și s-a rușinat de simțământul său. Dar nebunul întru Hristos Foma a înțeles ce se petrecea în sufletul lui Arseni, și i-a spus:

Nu te amărî, Arsenie, căci înțelepciunea adunată de Hristofor va intra în tine pe cale nescrisă. În ceea ce privește descrierea ierburilor, consider că pentru tine asta e o etapă parcursă. Vindecă-i pe bolnavi luând păcatele lor asupra ta. După cum nădăjduiesc că înțelegi, pentru o astfel de vindecare nu e nevoie de ierburi. Și încă ceva: de-acum tu nu mai ești Ustin, ci, ca înainte, Arseni. Pregătește-te, tovarășe, de drum.

A

Curând a devenit cunoscut întregului Pskov că Ustin a început să vorbească. Că numele lui nu e Ustin, ci Arseni. Și toți se duceau să se uite la el, dar nu puteau să îl vadă, pentru că nu mai stătea la cimitir, ci în chilia de oaspeți a mânăstirii Sfântul Ioan.

Dar ce-i aici, circ, îi întreba pe cei veniți starețul. Omul a trăit paisprezece ani la aer curat, lăsați-l să-și revină.

Într-una din zile, la Arseni veni Ambrogio.

M-a trimis la tine posadnicul Gavril, a spus Ambrogio. Vrea să fii tovarășul meu de drum la Ierusalim. Eu pornesc de la faptul că sfârșitul lumii va veni nu înainte de anul 7000, 1492 de

la naşterea lui Hristos. Aşa încât, dacă totul va decurge cum trebuie, o să avem timp să ne întoarcem.

Pe ce te bazezi în calculele tale? l-a întrebat Arseni.

Totul e cât se poate de simplu. Asemuiesc zilele cu mileniile, căci se spune în psalmul al optzeci şi nouălea: o mie de ani în ochii tăi, Doamne, sunt ca ziua de ieri. Cum zile în săptămână sunt şapte, rezultă şapte milenii de viaţă omenească. Acum e anul 6988: avem la dispoziţie doisprezece ani. Pentru căinţă cred că nu e tocmai puţin.

Eşti sigur, l-a întrebat Arseni, că acum e chiar acel an, adică eşti sigur că de la Facerea lumii până în ziua de azi au trecut exact 6988 ani?

Dacă nu aş fi sigur de asta, a răspuns Ambrogio, desigur că nu te-aş chema cu mine la Ierusalim. Judecă singur: de la anul 5500, când s-a născut Mântuitorul nostru Isus Hristos, toate domniile sunt atestate de cronicile eline şi romane. Adună anii de domnie a imperatorilor romani şi de la Constantinopol şi ai să obţii data căutată.

Dar de ce – iartă-mă, străine – socoteşti tu că de la Facerea lumii până la naşterea Mântuitorului nostru Isus Hristos au trecut exact 5500 de ani, nici mai mulţi, nici mai puţini? Ce a servit de sursă pentru această concluzie?

Eu nu fac decât să citesc cu atenţie Sfânta Scriptură, a răspuns Ambrogio, ea este principala mea sursă. De pildă, Cartea Facerii arată vârsta fiecăruia dintre patriarhi în momentul naşterii primului născut. Mai mult decât atât, în ea este spus numărul de ani trăiţi de patriarh după naşterea primului născut, precum şi suma totală a anilor de viaţă ai patriarhului. După cum vezi, frate Arsenie, ultimele două poziţii sunt chiar de prisos pentru calculul meu. Ca să afli numărul total al anilor scurşi este suficient să adaugi anii patriarhilor la data naşterii primilor lor născuţi.

Dar literele care înseamnă numere sunt supuse deteriorării, a obiectat Arseni. Din pricina vremii îndelungate cele scrise se şterg şi nu mai sunt ştiute. Cum dovedeşti tu, spune, Ambrogio, că sunt bune calculele tale şi că naşterea Mântuitorului nostru

Iisus Hristos a fost cu adevărat în anul 5500? Prin ce armonie, se pune întrebarea, verifici tu toată această algebră?

Numerele, Arsenie, au sensul lor superior, căci reflectă acea armonie cerească de care întrebi tu. Dar acum ascultă cu atenție. Patimile lui Hristos au căzut la ora șase a celei de-a șasea zi a săptămânii, și asta arată că Mântuitorul s-a născut la mijlocul celui de-al șaselea mileniu, adică la anul 5500 de la Facerea lumii. Același lucru e arătat de suma măsurătorilor Chivotului Legământului, care, potrivit capitolului al douăzeci și cincilea al Cărții Exodului, era de cinci coți și jumătate. De aceea, și Hristos, ca și Chivotul adevărat, trebuia să vină la anul 5500.

Omul acesta e în stare de o judecată sănătoasă, îi spuse Arseni Ustinei. Cu unul ca el chiar poți să pleci la Ierusalim. Dacă e să dai crezare calculelor lui (și sunt înclinat să o fac), călătoria noastră este de cel puțin zece ani. Așa încât eu, dragostea mea, mă duc chiar spre centrul pământului. Mă duc spre acel punct al lui care e cel mai aproape de Cer. Dacă le e dat cuvintelor mele să zboare până la Cer, asta va fi chiar acolo. Iar toate cuvintelor mele sunt despre tine.

6

Din acea zi, Arseni și Ambrogio au început să se pregătească pentru călătoria la Ierusalim. Pentru drum, posadnicul Gavril le-a pregătit fiecăruia câte o punguță cu ducați ungurești de aur. Ducații erau recunoscuți în întreg spațiul de la Pskov la Ierusalim și au fost luați cu bucurie de pelerini pentru drum. Posadnicul le-ar fi putut da și mai mult, dar el știa că monedele din Evul Mediu rareori rămâneau multă vreme la pelerini. Atât banilor, cât și lucrurilor le era greu să biruie spațiul. Posesorii lor se întorceau deseori acasă și fără una și fără alta. Iar și mai des – nu se întorceau.

Mai folositoare decât banii erau uneori scrisorile de recomandare și relațiile personale. În epoca aceea complicată era important ca cineva anume să aștepte pe cineva anume într-un loc anume sau, dimpotrivă, să îl trimită undeva, să garanteze pentru el și să îl roage să se grăbească. Într-un fel, era o confirmare a

faptului că omul avea și înainte un loc în viață, că nu se ivise de niciunde, ci se deplasa cinstit în spațiu. În același sens general, călătoriile confirmau lumii continuitatea spațiului, care suscita totuși unele îndoieli.

Lui Arseni și Ambrogio li s-au dat scrisori de recomandare pentru mai multe orașe. Erau scrisori către persoane cu demnități în cnezate, către fețe bisericești și reprezentanți ai negustorimii: să fie ajutat la nevoie oricare dintre ei. Fiecăruia i s-au dăruit doi cai și două caftane de călătorie. În poalele caftanelor, pelerinii au cusut ducații. Pentru ca monedele să nu zornăie și să nu se simtă la pipăit, au fost puse între fâșii de piele. S-au cumpărat de asemenea carne și pește, uscate – atât cât puteau duce cei doi cai rămași neînșeuați. Toate pregătirile au fost conduse de Ambrogio, care avea experiența unor călătorii lungi.

Pregătind îmbrăcămintea și mâncarea, au avut grijă să aibă măsură. Dacă pe pământul Pskovului era atunci vremea caldă a anului, pe pământul Palestinei vremea era caldă tot timpul. Caldă și generoasă, căci pe acel pământ ape șuvoi și izvoare din adâncuri curg pe pajiști și munți, și bogat e în viță-de-vie, smochini și curmali, și acel pământ dă ulei de măsline și miere, căci cu adevărat acel pământ e binecuvântat și apropiat de Împărăția lui Dumnezeu.

În ajunul plecării, posadnicul Gavril i-a chemat la el pe Arseni și pe Ambrogio și le-a înmânat o candelă de argint cu șase laturi. Candela nu era mare, ca să nu atragă prea mult atenția. Din aceeași pricină, posadnicul le-a înmânat pe lângă candelă șase diamante. Când aveau să ajungă, diamantele trebuiau puse în lăcașurile destinate lor pe fiecare latură a candelei. Puse și apăsate cu niște gheare ușor de îndoit. Posadnicul le-a arătat cum se îndoiau ghearele:

Foarte simplu.

Și a tăcut puțin.

M-am gândit mult pe cine să trimit la Ierusalim, și v-am ales pe voi. Voi sunteți de credințe diferite, dar amândoi sunteți oameni adevărați. Și aspirați la același Dumnezeu. O să mergeți pe pământuri pravoslavnice și nepravoslavnice, și neasemănarea voastră o să vă fie de folos.

Posadnicul Gavril a sărutat candela. I-a îmbrățișat pe Arseni și pe Ambrogio.

E ceva important pentru mine. Foarte important.

Ei s-au înclinat în fața posadnicului Gavril.

2

Caii băteau pasul pe loc la mal și se temeau să pășească pe corabie. Nu le era frică de mișcarea în apă: în viața lor trecuseră nu o dată râul prin vad. Îi speria mișcarea *pe deasupra* apei. Li se părea nefirească. Au fost trași de dârlogi pe schelele de îmbarcare. Nechezau și loveau cu copitele în lemnul punții. Uitându-se la cai, Arseni nu și-a dat seama când corabia s-a desprins de chei.

S-a desprins și mulțimea de pe mal. Când vâslașii bătură din vâsle, mărimea și larma ei prinseră să scadă. Mulțimea clocotea, prefăcându-se într-un vârtej. Se strângea în jurul posadnicului, care stătea în mijlocul ei. El nici nu făcea cu mâna. Stătea nemișcat. Lângă el fluturau veșmintele stareței mânăstirii Sfântul Ioan. Când și când, pânza lor neagră atingea chiar fața posadnicului, dar el nu se dădea la o parte. Vântul făcea ca stareța să pară mult mai lată decât de obicei. Părea ușor umflată. Ea binecuvânta cu cruci largi și încete corabia care pleca.

Malurile se mișcau în ritmul bătăii vâslelor. Ele încercau să ajungă norii care lunecau pe cer, dar se vedea bine că nu aveau repeziciunea lor. Arseni trăgea cu delectare în piept vântul de pe râu, înțelegând că era vânt de călătorie.

Câți ani, îi spuse el Ustinei, câți ani am stat aici fără să mă mișc, și acum plutesc neabătut spre sud. Simt, dragostea mea, că mișcarea asta e binecuvântată. Ea mă apropie de tine și mă depărtează de oamenii a căror atenție, ca să spun adevărul, a început să mă împovăreze. Am, dragostea mea, un tovarăș bun de drum, un om tânăr și inteligent, cu o sferă largă de preocupări. Oacheș. Cârlionțat. Fără barbă, căci în ținuturile lui bărbile se rad. Încearcă să determine momentul sfârșitului lumii, și deși nu sunt convins că asta e de competența lui, însuși interesul pentru escatologie mi se pare demn de încurajare. Mergem cu corăbieri din Pskov. Ne duc pe râul Velikaia până la marginile pământului

Pskovului. Râul e lat. Locuitorii de pe malurile care plutesc ne petrec cu privirile, dacă ne mai văd. Mai fac cu mâna în urma noastră. Le facem și noi. Ce ne așteaptă? Simt o bucurie de nespus și nu mă tem de nimic.

Pe seară au tras la mal și au aprins un foc. Caii nu i-au coborât de pe corabie, căci se deprinseseră deja pe ea. Începea târzia noapte pskoviană.

În ținuturile noastre, spuseră corăbierii, e greu să te aștepți la surprize. Dar mai departe, uite, după unele știri, se întâlnesc oameni cu cap de câine. Nu știm dacă e adevărat, dar așa se spune.

Nu vă făliți, a răspuns Ambrogio, că sunt și aici din belșug. Ia duceți-vă, de pildă, în cetate: acolo sunt mulți de felul ăsta.

La răstimpuri, câte unul dintre corăbieri se ducea spre pădurea din apropiere și aduna de acolo crengi rupte. Arseni urmărea cum se aprinde focul. Punea gânditor creangă după creangă, făcându-le piramidă. La început focul le lingea. Înainte să cuprindă crengile cu totul, parcă le încerca cu limba.

Sunt ude. În pădure e încă umed.

În jurul focului roiau țânțari și gâze. Zburau într-un roi semitransparent, aproape ca un fum. Descriau înăuntrul roiului cercuri și elipse, încât părea că cineva jonglează cu ele. Când fumul o lua spre ele, se împrăștiau. Arseni observă cu mirare că fuga țânțarilor îl bucură.

Ce crezi, îi spuse el Ustinei, am devenit năzuros și mă tem de sugătoarele de sânge. Când trăiam în alt trup nu mă temeam de nimic. Uite, tocmai asta, dragostea mea, mă sperie. N-am pierdut oare într-o clipă ce am adunat pentru tine în toți anii aceștia?

Am auzit, spuseră corăbierii, că focul care coboară de Paște pe Mormântul Domnului nu te arde. Dar domniile voastre ați pornit la drum după Paște, și-atunci nu o să vedeți însușirile neobișnuite ale focului aceluia.

Dar nu fiecare zi a Domnului trebuie să fie pentru noi Paște, a întrebat Arseni.

Își trecu palma chiar peste foc. Limbile flăcării trecură printre degetele depărtate și le luminară cu o lumină roz. În noaptea care se lăsase, palma lui Arseni strălucea mai tare ca focul. Ambrogio se uita la Arseni și nu-și putea lua ochii de la el. Corăbierii se închinară.

3

În ziua următoare au atins marginile sudice ale ținutului Pskovului. Până acolo și fusese poruncă să fie duși pelerinii. Râul Velikaia devenise mic și cotea spre răsărit.

Râul se apropie de izvoarele lui, au spus corăbierii, sunt tot mai multe bancuri în cale, și asta face lucrurile și mai anevoioase. Ne pare sincer rău că ne despărțim de domniile voastre, ne consolează însă gândul că înapoi vom merge pe cursul apei.

Demult s-a constatat, a confirmat Ambrogio, că pe cursul apei te deplasezi mult mai ușor. Așadar, mergeți în pace.

Caii au fost aduși pe mal, și Ambrogio și Arseni s-au îmbrățișat cu corăbierii și și-au luat rămas bun. Privind cum se îndepărta corabia, au simțit neliniște. De-acum, cei doi călători își erau încredințați lor înșile și lui Dumnezeu. Îi aștepta un drum greu.

Au luat-o către sud. Mergeau fără să se grăbească – în față Arseni și Ambrogio, în spate, legați cu dârlogii, cei doi cai cu poveri. Drumul era îngust, locul deluros. Au iuțit pasul, ca să mănânce. Au tăiat fâșii de carne uscată și le-au tăiat gustul cu apă. Caii ciupeau de zor iarbă la popasuri. Când treceau vreun pârâu, își vârau botul în el și, fornăind, beau.

Spre sfârșitul zilei ajunseră în orășelul Sebej. La intrare au întrebat unde puteau rămâne peste noapte. Li s-a arătat o cârciumă. În cârciumă puțea a bere vărsată și a urină. Cârciumarul era beat. Îi așeză pe cei veniți pe o laviță, iar el se așeză pe o alta. Îi scrută cu privirea îndelung și fără să clipească. Ședea cu picioarele larg răschirate și cu mâinile sprijinite pe genunchi. La întrebări nu răspundea. Apucându-l de umăr și zdruncinându-l, Ambrogio își dădu seama că dormea. Cârciumarul dormea cu ochii deschiși.

Se arătă și nevasta cârciumarului. Duse caii la grajd și le arătă oaspeților odaia.

Hei, Cerpak, strigă ea la bărbatul ei, dar acela nu se clinti. Cerpak! Femeia dădu din mână. Las' să doarmă.

Închide-i ochii, o rugă Ambrogio. Se doarme mult mai bine cu ochii închiși.

Nu, e mai bine așa, zise nevasta cârciumarului. Dacă v-apucați să cotrobăiți prin cârciumă, el vă vede.

Cerpak doarme – Cerpak veghează, rosti cârciumarul cu un râgâit. Nu umblați cu vicleșuguri. În primul rând nu atentați la soția mea, căci va atenta și ea la voi. Își aruncă picioarele pe laviță și se înveli cu o rogojină. Nu aveți idee la ce lucruri trebuie să închid ochii.

Peste noapte, Arseni simți mișcându-i-se ceva cald pe pântec. Se gândi că era vreun șobolan și se smuci ca să-l zvârle.

Șșt, șopti nevasta cârciumarului. Mai ales nu face zgomot, nu iau mult, simbolic se poate spune, în general nici n-aș lua, dar soțul, ai văzut deja, e un animal, el consideră că orice trebuie să aibă o componentă economică, nu-i schimbi părerea ticălosului, dar pe tine chiar te vreau, hai, chiar te vreau...

Pleacă, șopti el abia auzit.

Ea continua să mângâie pântecul lui Arseni, și el simți cum sub mâna acestei femei, nu tânără și nu frumoasă, își pierde cu totul voința. Voi să îi spună Ustinei că acum poate să se piardă tot ce se făurise în toți anii aceia, dar nevasta cârciumarului horcăia aproape tare:

Vă știu eu ce breji sunteți...

Mâna îi luneca în josul pântecului. Arseni sări și se lovi cu capul de ceva tare și sonor care se desprinse de pe perete, se rostogoli, sări și zbură din odaie odată cu nevasta cârciumarului.

În odaia de-alături se aprinse o lumină.

Poftim, uită-te și tu, uită-te, strigă nevasta cârciumarului arătând spre Arseni. Începuse să se dea la mine.

Profitând de slăbiciunea mea momentană, zise cârciumarul. Era aproape treaz și, de aceea, rău.

Nu-mi dădea drumul, Cerpak! Trăgea hainele de pe mine, are și-acum în mâini ce-a rupt. Dar m-am smuls.

Arseni întinse mâinile, și erau goale.

Nu-i nimic în mâinile mele.

Nevasta cârciumarului se uită la Arseni și strigă deja mai potolit:

Să-ți ții mâinile acasă, aici nu ești la tine la Pskov. Fă bine și plătește cu aur pentru necinstire.

Acesta este marele cnezat Litovsk, a spus cârciumarul, și eu la o adică nu permit la nimeni...

Pe Arseni îl podidiră lacrimile.

Ascultă, Cerpak, spuse Ambrogio, eu am o scrisoare pe care o s-o înmânez autorităților voastre. Dar prin viu grai (Ambrogio se duse chiar lângă cârciumar) o să le fac cunoscut în ce fel sunt primiți oaspeții în Sebej. Nu cred că se vor bucura.

Dar ce-am făcut, zise cârciumarul. Că tot ce știu e din spusele ei. Nu vrei, nu plăti pentru necinstire.

Nevasta îi aruncă o privire aspră.

Aoleu, Cerpak. Că cesta-mi zise: mă desfată frumusețea ta. Dară io opritu-l-am. Dacă nu aur, dați barem ceva acolo.

Pentru frumusețea ta să plătească, întrebă Ambrogio.

Să-i plătim pentru că m-a respins, a spus Arseni. Căci dacă mă respinge cu vorba, e capabilă să facă asta și în fapt. Și de toate vinovat sunt eu, căderea mea e asta. Iartă-mă, femeie bună, iartă-mă și tu, Ustina.

Fără să spună o vorbă, Ambrogio scoase un ducat și îl întinse nevestei cârciumarului. Femeia stătea cu ochii în pământ. Cârciumarul ridică din umeri. Ea se uită la bărbatul ei și, rușinată, luă ducatul. Dincolo de fereastră se lumina.

De la Sebej până la Polоțk merseră în tăcere. Arseni mergea puțin mai înainte, iar Ambrogio păstra distanța.

După atâția ani de tăcere, spuse Ambrogio, acum ți-e greu să te deprinzi din nou să vorbești.

Arseni încuviință din cap.

Când grăbiră din nou pasul, Ambrogio spuse:

Înțeleg de ce ai luat vina asupra ta. Cel care are lumea în el răspunde pentru toți. Dar nu te-ai gândit că o privezi de sentimentul de vină pe această femeie. Datorită ție, ea s-a convins că îi este îngăduit totul.

Greșești, a spus Arseni. Uite ce am găsit în buzunar.

Scoase mâna din buzunar și desfăcu pumnul. În palmă era ducatul.

И

La Poloțk, se grăbiră spre mânăstirea Sfânta Eufrosina. Ambrogio priponi caii de un ulm bătrân. Dar Arseni își apăsă fruntea de gardul mânăstirii și spuse:

Bună ziua, preacuvioasă Eufrosina. După cum probabil știi, eu și tovarășul meu de drum, Ambrogio (Ambrogio înclină capul), mergem la Ierusalim. Nu trebuie să-ți mai spunem cât de greu e drumul într-acolo, căci tu l-ai făcut, iar noi suntem abia la începutul lui. Și e cu atât mai puțin potrivit să îți spunem cât de complicat va fi drumul înapoi: noi nici nu l-am început măcar. Dar tu, preacuvioaso, ai renunțat de fapt la el și, cu mila lui Dumnezeu, odihnești pe Pământul Sfânt. Noi mergem acolo să ne rugăm pentru două femei și contăm foarte mult pe ajutorul tău. Binecuvântează-ne, preacuvioasă Eufrosina.

Pelerinii se înclinară și plecară.

La marginea Poloțkului, Ambrogio spuse către un trecător:

Noi căutăm drumul către Orșa.

Orșa e pe Nipru, zise trecătorul. Niprul e un fluviu mare și, normal, deschide mari posibilități.

Le arătă direcția spre Orșa și plecă într-ale lui.

Am observat, spuse Ambrogio uitându-se în urma trecătorului, că din cauza impractibilității drumurilor, oamenii din Vechea Rusie preferă calea apei. Apropo, ei încă nu știu că Rusia e Veche, dar cu timpul se vor lămuri. Anumite aptitudini de a prevedea îmi permit să afirm asta. După cum, de altfel, și faptul că situația cu drumurile nu se va schimba. În general vorbind, istoria pământului tău se va desfășura destul de neobișnuit.

Oare istoria pământului meu e un sul, să se desfășoare, întrebă Arseni.

Orice istorie este până la un punct un sul în mâinile Atotputernicului. Unora (de exemplu, mie) le este dat să arunce uneori o privire și să vadă ce va fi mai departe. Un singur lucru nu știu: dacă sulul ăsta nu va fi brusc aruncat.

Ai în vedere sfârșitul lumii, întrebă Arseni.

Da, sfârșitul lumii. Dar în același timp și sfârșitul întunericului. Acest eveniment are, știi, o simetrie a lui.

Câteva ceasuri merseră fără să rostească nici un cuvânt. Drumul mergea de-a lungul Dvinei, șerpuia, se înfunda, uneori se pierdea de tot. Dar negreșit se regăsea undeva mai departe. Intrară într-un codru de pini, și bătaia copitelor se auzi mai tare.

Arseni întrebă:

Dacă istoria e un sul în mâinile Creatorului, înseamnă că tot ce gândesc și fac eu – nu eu gândesc și fac, ci Creatorul meu?

Nu, nu înseamnă, pentru că Creatorul e bun, iar tu nu gândești și faci numai binele. Tu ai fost creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, și asemănarea ta constă, printre altele, și în libertate.

Dar odată ce oamenii sunt liberi în gândurile și faptele lor, rezultă că istoria e creată de ei liber.

Oamenii sunt liberi, răspunse Ambrogio, dar istoria nu e liberă. În ea sunt, cum spui tu, atâtea gânduri și fapte, încât ea nu le poate aduna la un loc și numai Dumnezeu le cuprinde. Aș spune chiar că liberi nu sunt oamenii, ci omul. Dar încrucișarea voințelor omenești o asemăn cu puricii într-un vas: mișcarea lor e evidentă, dar are ea aceeași direcție? De aceea, istoria nu are țel, cum nu are nici omenirea. Țel are numai omul. Și nici asta întotdeauna.

Era deja a doua zi când mergeau de-a lungul râului. Trecând printr-o pădure, au văzut o poiană și un coborâș spre o apă. Ambrogio s-a grăbit să adape caii. Chiar lângă râu, a alunecat pe pământ și a căzut în apă. Aceasta s-a dovedit a fi neașteptat de adâncă, aproape până la gât. Scuipând alge, Ambrogio râdea. Pletele lui negre semănau și ele cu algele. Se prelingeau pe fața lui râzătoare. Râsul lui Ambrogio împroșca stropi de soare pe suprafața apei.

Azi e o zi caldă, aproape toridă, spuse Arseni. Putem să ne spălăm din îmbrăcăminte, că până seara se usucă.

După ce adună scoarță de mesteacăn și crengi, se apucă să aprindă focul. Scoase din sac amnarul și cremenea. Scoase iască făcută de el din ciuperca babiță și înfășurată într-o cârpă. Scăpără

cremenea de amnar până când iasca se aprinse de la o scânteie. Își dădu seama după firișorul de fum. După aceea pe iască apăru un punct abia vizibil care mocnea și care începea să se lățească. Arseni puse pe ea foicele subțiri de coajă de mesteacăn și ace uscate de pin. Cu o bucată lată de scoarță începu să atâțe flacăra. Când se aprinse, puse crengi subțiri. Apoi, crengi mai groase.

Acum rămâne să așteptăm până ce lemnul se preface în cenușă, a spus Arseni. Cenușa ne trebuie pentru spălat.

Ambrogio era tot în apă. Mâinile lui desenau pe ea două semicercuri de spumă.

Sari încoace, îi strigă el lui Arseni.

După ce șovăi puțin, Arseni se dezbrăcă și sări în râu. Simți apa ca pe atingerea cuiva. O atingere răcoroasă și delicată a întregului trup dintr-odată. Arseni simți fericire și se rușină de ea, căci Ustina nu putea intra cu el în apa Dvinei. Ieși pe mal. Rușinându-se de goliciunea lui, se încinse cu un brâu lat pe care nu avea de gând să-l spele.

Când o parte din crengi arseră, Arseni trase într-o parte cenușa și turnă apă. Întinse pe jos o cârpă și puse cenușa pe ea. Legă capetele cârpei. O încercă: era strânsă. Zări o piatră care se ivea din apă și duse acolo ce trebuia spălat. Ieșind din apă, Ambrogio își scoase cu greu caftanul ud. Mai alătură caftanului una-alta din îmbrăcăminte și le puse pe grămada adunată de Arseni.

După ce udă îmbrăcămintea și rufăria, Arseni le frecă pe piatră cu legăturica în care era cenușa. Ședea pe vine. Atingându-se de piatră, ducații cusuți în caftan scoteau un sunet surd. Arseni clăti cele spălate și le atârnă pe crengile de jos ale copacilor. Întinse și pe tufele de măceș și pe pinii tineri, care se plecară sub povara grelelor veșminte medievale.

Arseni se culcă nu departe de apă. Spatele lui simțea căldura soarelui, pântecul – moliciunea ierbii. Și una și alta făceau bine trupului său. El însuși se făcuse iarbă. Pe brațe i se mișcau încet minuscule ființe anonime. Ele biruiau firișoarele de păr de pe pielea lui, își curățau piciorușele și își luau zborul gânditoare. Pe apă băteau din aripi rațe. Întorcând frunzele pe dos, vântul foșnea vârfurile stejarilor. Arseni adormi.

Trezindu-se, descoperi că stătea deja la umbră. Soarele îl ocolise din spate și se ascunsese după copaci. La răstimpuri, cu câte o pală de vânt, se ivea prin genele de lumină ale coroanelor. Vântul prindea din zbor cenușa de la focul peste care Ambrogio încrucișase două trunchiuri uscate de mesteacăn. Trunchiurile ardeau mocnit, focul nu era viu, dar era sigur: vântul nu putea să îl stingă. Ambrogio izbuti să scoată de pe ramuri rufăria și acum pipăia caftanele. Erau încă jilave.

Cred că o să rămânem să înnoptăm aici, spuse Ambrogio.

Să rămânem, încuviință Arseni.

El voia să rămână acolo pentru totdeauna, dar știa că nu e cu putință.

Pe seară s-a făcut rece. Au adus din pădure vreascuri și le-au pus lângă foc. Pe cer pluteau nori, și se întunecă de tot. Nu se vedeau nici lună, nici stele. Nu se vedeau nici pădurea, nici râul. Rămăseseră doar focul și puținul luminat de el. Piramida neregulată de lemne. Doi pelerini șezând. Umbre cu multe brațe pe copaci.

E adevărat că există monștri cu multe brațe, întrebă Arseni.

N-am auzit de așa ceva, răspunse Ambrogio, dar, călătorind către Răsărit din Rusia, un compatriot al meu a văzut monștri care aveau numai o mână, și aceea în mijlocul pieptului. Și un singur picior. Date fiind aceste particularități ale lor, cu un arc trăgeau doi. Și se deplasau atât de iute, încât caii nu puteau să-i ajungă din urmă, în ciuda faptului că ei săreau într-un picior. Când oboseau, mergeau pe mână și pe picior, învârtindu-se în cerc. Îți închipui?

Ambrogio ședea cu capul plecat, și fața nu i se vedea. După glasul italianului, lui Arseni i se păru că el zâmbea. Arseni era însă serios. Se minuna de imensa lume neagră care se întindea în spatele lor. Această lume cuprindea în ea mult necunoscut, ascundea primejdii, foșnea frunzișurile în vântul noptatic și scârțâia chinuitor din ramuri. Arseni nu mai știa dacă această lume exista în general sau cel puțin acum, în momentul acela nesigur, când era în întuneric. Nu erau suprimate pe durata întunericului pădurile, râurile și orașele? Nu se odihnea natura de ordinea ei, pentru ca dimineața, adunându-și puterile, din haos să devină

din nou cosmos? Singur Ambrogio nu se schimbase în acest moment ciudat, și pentru asta Arseni simți o fierbinte recunoștință față de el.

T

După câteva zile izbutiră să ajungă la Orșa. Se văzu că în timpul drumului proviziile le scăzuseră simțitor, așa încât nu mai aveau nevoie de caii de povară. Cei doi cai au fost vânduți la Orșa. Cu cei doi rămași era mai simplu de închipuit drumul pe apă. După două zile au găsit o corabie care pleca la Kiev și s-au îmbarcat pe ea.

La Orșa, Niprul nu mai era larg. Nu era mai larg decât Velikaia. Dar Arseni și Ambrogio au ghicit că avea să se lărgească, fiindcă auziseră că, spre deosebire de râul de la Pskov, Niprul chiar era mare[1]. Ambrogio ar fi vrut să afle mai multe despre acest râu, dar corăbierii se arătară posomorâți și nu dădură curs nici unei discuții. Ei erau conștienți că li se plătește pentru transportarea oamenilor și a cailor. Și, pesemne, ghiceau că pentru discuții nu vor fi plătiți.

Nu discutau nici chiar atunci când, adunându-se în cerc restrâns, beau o băutură tulbure. Nici Arseni, nici Ambrogio nu știau ce anume beau oamenii aceia, doar că băutura nu îi făcea mai veseli. Spinările li se încovoiau tot mai mult. Cei ce ședeau aminteau de o floare mare și neatrăgătoare care se închide pe timpul nopții. Arar, începeau să cânte ceva cu voce scăzută. Cântecele lor erau la fel de lipsite de bucurie și de tulburi ca și ceea ce beau.

Mulți ruși sunt posomorâți, își împărtăși observația Ambrogio.

Clima, încuviință Arseni.

După trei zile acostară la Moghilev. Nici orașul, și cu atât mai puțin numele lui[2], nu îmbunătățiră dispoziția corăbierilor. Seara băură mai mult decât de obicei, dar nu se culcară. Pe la

1 *Velikaia* – „mare".

2 *Moghila* – „mormânt".

miezul nopții, de chei se apropie o căruță. Din ea se auziră fluierături. Corăbierii, după ce schimbară o privire, coborâră pe mal. Înapoi se întoarseră cu niște saci legați strâns. Să îndese sacii pe corabie îi ajutară oamenii din căruță. Cu curiozitatea și deschiderea lui de străin, Ambrogio ar fi vrut să îi întrebe ce e în saci, dar Arseni își duse degetul la buze.

Când corabia se depărtă de chei, Arseni se apropie de unul dintre corăbieri. El îl apucă cu amândouă mâinile de gât și îl întrebă:

Care ți-e numele, corăbierule?

Prokopi, răspunse corăbierul.

Prokopi, tu ai o tumoare a căilor respiratorii. Starea ta e periculoasă, dar nu fără speranță. Dacă hotărăști să ceri ajutor lui Dumnezeu, scapă mai întâi de ce te împovărează.

Corăbierul Prokopi nu-i răspunse nimic lui Arseni, dar din ochii lui curseră lacrimi.

La Rogacevo, râul se făcu mult mai larg.

În Liubeci, Prokopi se apropie de Arseni și spuse:

De boala mea nu știe încă nimeni, dar încep deja să mă înăbuș.

Te înăbuși din pricina păcatelor tale, răspunse Arseni.

Când se apropiară de Kiev, corăbierul Prokopi îi spuse lui Arseni:

Înțelesei cele grăite de tine și face-voi după cum mi-ai spus.

Văzând în partea dreaptă munții Kievului, corăbierul Prokopi începu să strige:

Cuvioși ai peșterii, rugați-vă la Dumnezeu pentru noi!

Tovarășii se uitară mohorâți la Prikopi. Neașteptata lui evlavie îi puse în gardă. Iar când corabia trecu pe râul Poceaina ca să tragă la mal la Podol, la Kiev, Prokopi le spuse:

Fugiți de pe astă corabie, căci io voiesc a mă căi de greșalele mele și a mă preda deținătorilor puterii.

De n-ar fi stat corabia la un chei cu multă lume din Kiev, de nu s-ar fi aflat la bord doi oaspeți, probabil corăbierului Prokopi nu i-ar fi fost așa de ușor să o părăsească. E cu totul improbabil că ar fi izbutit să o părăsească în general. Dar circumstanțele au fost de partea lui.

El a coborât pe mal, și ultimele poveţe le-a dat tovarășilor săi de-acolo. El i-a sfătuit să nu se afunde în păcat, ci, căindu-se, să se ducă în sus pe cursul Niprului până la orașul Orșa și acolo să-și caute ocupații cinstite. Corăbierii au ascultat în tăcere, căci ce-ar fi putut obiecta la îndreptățitele spuse ale lui Prokopi. Urmărindu-i mișcarea buzelor, regretară într-o oarecare măsură că nu-i suciseră gâtul pe undeva înainte de Liubeci și nu îl aruncaseră în fluviul Nipru cel cu ape bogate.

De corabie s-au apropiat autoritățile portuare. Corăbierul Prokopi le-a povestit de bună voie că în afară de pelerini și de caii lor, de cămăși de in și de olărie, corabia aducea în orașul Kiev bunuri jefuite la Moghilev. A povestit că în urmă cu trei săptămâni a fost omorât la Moghilev negustorul Sava Cighiri. Averea lui Cighiri, care din motive de identificare nu trebuia vândută la Moghilev, a fost expediată pe apă la Kiev. Pe aceeași cale fuseseră expediate înainte și bunurile altor negustori din Moghilev, despre care corăbierul Prokopi, fiind luat să lucreze fără a primi cine știe ce lămuriri, nu știa nimic. Deși s-a mirat, firește, că încărcarea se făcea noaptea târziu, cu precauții neobișnuite pentru cămăși și oale. Dar de data aceasta, când în loc de oale a descoperit într-un sac lucruri de preț, precum și un pocal al ucisului Sava (pe pocalul de argint îi era gravat numele), Prokopi a bănuit imediat că nu e a bună. Și faptul că sănătatea i s-a înrăutățit nu i se pare întâmplător, iar în vorbele pelerinului Arseni el vede o indicație a lui Dumnezeu și de aceea se căiește înaintea tuturor. Prokopi a dat aerul afară din piept. Și când a inspirat din nou, i s-a părut că i-a fost mai ușor decât data trecută.

Auzind mărturia corăbierului, autoritățile portuare au urcat la bord, dar n-au mai găsit acolo oameni. Au găsit câțiva saci care, într-adevăr, erau burdușiți cu lucruri de preț. Atunci au început să îl întrebe pe Prokopi despre tovarășii lui, și el a spus tot ce știa. Vorbea cu o voce înfundată, fiindcă nu avea aer.

Apropiindu-se de Prokopi, Arseni își puse din nou mâinile pe grumazul lui. Îl pipăi și îi apăsă laringele cu degetele mari. Corăbierul începu să tușească. Se frânse în două, și din gura lui ieși salivă cu sânge. Prinzându-se de barba lui Prokopi, ea atârna deasupra pământului ca un țurțur subțire, rozaliu.

Având în vedere căința sinceră a corăbierului, faptul că nu fusese implicat în afacere, precum și starea de plâns a sănătății lui, autoritățile îi dădură drumul.

Acum împărtășește-te, și o să mergi spre bine, îi spuse Arseni. Crede-mă, frate Prokopie, ai scăpat foarte ușor.

AI

Arseni și Ambrogio aveau o scrisoare de la posadnicul Gavril din Pskov către voievodul Serghi din Kiev. Gavril îl ruga pe Serghi să îi ajute pe pelerini și, dacă se poate, să îi alăture uneia dintre caravanele de negustori care plecau din când în când de la Kiev. Când pelerinii au început să întrebe unde îl pot găsi pe voievod, localnicii le-au arătat spre Zamok[1]. Așa se numea o parte a orașului aflată pe un mic platou și înconjurată cu un zid.

Zamok se vedea de peste tot. Luând caii de dârlogi, Arseni și Ambrogio începură să urce încet pe o uliță. Ulița șerpuia, dar călătorii știau că nu se vor rătăci. Zamok era suspendat deasupra lor cu bârnele înnegrite ale zidului.

Hoarda, le spuse un trecător, arătând spre zidul negru. Văzând că sunteți călători, vă spun pricina acestei negreli: hoarda lui Mengli-Ghirei. Spus pe șleau, mare belea.

Zâmbi cu un larg zâmbet știrb și se duse la treburile lui.

Nu toți rușii sunt așa de posomorâți cum ți s-au părut ție, îi spuse Arseni lui Ambrogio. Uneori au chiar o stare de bună dispoziție. De pildă, după plecarea hoardei.

La intrarea în Zamok îi întâmpină o strajă. Spunându-și numele, au fost lăsați să treacă. În Zamok se aflau casele nobilimii Kievului și câteva biserici. Se apropiară de casa voievodului Serghi și se prezentară altor străji. După ce îi ascultă, una dintre străji dispăru în casă. După câteva minute se întoarse și făcu un semn ca nou-veniții să fie căutați. După ce li se dădu puțin cu palma peste îmbrăcăminе, Arseni și Ambrogio fură lăsați să intre.

Voievodul Serghi era chel și sprâncenat. Sprâncenele îi făceau expresivă fața neinteresantă. Cea mai mică mișcare a sentimentelor,

1 *Zamok* – „castel".

invizibilă la oricare alt om, la voievodul Serghi devenea, datorită sprâncenelor, expresie a feței. Întâmpinându-i pe pelerini aspru (sprâncenele încruntate), voievodul primi de la ei scrisoarea posadnicului Gavril. Pe măsură ce se adâncea în scrisoare, fața celui care citea se descrețea, până ce sprâncenele se întinseră într-un singur șnur uniform și gros. După ce citi scrisoarea până la capăt, o puse pe masă și o apăsă cu palma. Degetele celeilalte mâini erau lăsate pe poala din stânga a caftanului. Ele se aflau în mișcare.

Îl cunosc pe posadnic și o să vă ajut, spuse voievodul Serghi. Vă trimit cu viitoarea caravană de negustori. Dar cât aveți de așteptat, o să stați în casa de oaspeți.

O să avem mult de așteptat, întrebă Ambrogio.

Poate o săptămână, răspunse voievodul Serghi. Dar poate și o lună. Cine știe. Bău dintr-un căuș-lebădă și își trecu palma peste frunte. Cald.

S-a înțeles că audiența luase sfârșit. Deja la ușă fiind, Arseni spuse:

Să știi, voievodule, problema ta nu e la inimă. Problema e la coloana vertebrală. În general de ea depind foarte multe. Mult mai multe decât suntem noi înclinați uneori să credem.

Sprâncenele voievodului Serghi lunecară în sus.

Tu știi că mă doare inima?

Repet, nu e inima, ci coloana vertebrală, răspunse Arseni. Ți s-a strâns una dintre arterele inimii, și tu crezi că e inima. Dezbracă-te, voievodule, și o să văd ce se poate face.

După ce șovăi puțin, voievodul Serghi începu să își dea jos veșmintele. Umerii și pieptul îi erau acoperite de păr. Adus de spate, cu pântecul mare, amintea de căușul din care băuse. Arseni arătă către o laviță:

Întinde-te pe burtă, voievodule.

Serghi se întinse pe burtă ca pe ceva de sine stătător. Lavița scârțâi prelung sub el. Degetele lui Arseni se adânciră în spinarea moțoasă a voievodului. Merseră de sus în jos, pipăind vertebră după vertebră. La una dintre ele se opriră. Apăsară ușor. Cedară locul părții de jos a palmei. Peste palmă Arseni puse cealaltă palmă și începu să apese coloana cu putere și ritmic. Ambrogio se

uita cum tresaltă grumazul pacientului. Se auzi un trosnet ușor și voievodul scoase un țipăt.

E în ordine, zise Arseni. De-acum o să te lase durerea de inimă și orice durere.

Voievodul Serghi se ridică de pe laviță și își frecă spinarea. Se îndreptă. Nu îl duru nimic. Întrebă:

Ce ceri pentru ajutorul tău, tămăduitorule?

Un singur lucru cer: teme-te de curent și de ridicat greutăți, răspunse după ce se gândi puțin Arseni. Ele sunt pentru tine lamă de cuțit.

VI

Voievodul Serghi nu îi mai lăsă să plece în casa pentru oaspeți și îi instală în palatul său. În următoarele trei zile îi vizitară o mulțime de oameni.

Veni socrul voievodului, Feognost, care de multă vreme era înțepenit. Stătea în permanență aplecat pe jumătate și se sprijinea într-un baston scurt. Arseni îl culcă pe bolnav pe laviță. Luând coloana lui Feognost vertebră cu vertebră, găsi cauza înțepenelii lui. Feognost plecă de la Arseni fără baston.

Veni soața însărcinată a voievodului, Fotinia, plângându-se de neliniștea pruncului din ea. Arseni îi puse mâna pe pântec.

În luna a opta ești, îi spuse el, și se va naște un băiat. Cum să nu fie neliniște, doar e fiul voievodului, cum să fie liniștit?

Veni soacra voievodului, Agafia, căreia după ce căzuse în iarnă nu i se mai lipise osul de la încheietura mâinii. Arseni înfășură strâns articulația Agafiei cu o bucată de pânză și o ținu în mâinile sale.

Nu te supăra de durere, Agafie, că până ți se va naște nepotul o să fii sănătoasă.

Au venit la Arseni vechilul Eremei cu durere de dinți, preoteasa Serafima că îi tremura capul, târgovețul Mihalko cu o rană cu puroi pe coapsă și alți câțiva oameni care auziseră de minunile înfăptuite de omul din Pskov. Și celor veniți la ei le tămădui suferințele ori le dărui ușurare prin aceea că îi întări să reziste bolilor care îi răpuneau, căci însăși comunicarea cu el părea să

tămăduiască. Unii căutau însă să îi atingă mâna, simțind că din ea izvora o forță. Și atunci, într-un fel de neexplicat, veni în zbor din Belozersk cea dintâi poreclă a lui – Rukinețul. Și toți cei ce veneau la Arseni știau că el e Rukinețul. Și abia după aceea au aflat cum i se spunea în primul rând: Vraciul.

În noaptea celei de-a patra zile de la sosirea la Kiev, Arseni și Ambrogio au ieșit din oraș și s-au dus la mânăstirea Pecerska. Mergeau pe un munte împădurit, iar jos, precum o masă întunecată, se întindea Niprul. Nu se vedea, dar el respira și se simțea, cum se simt marea și orice mare acumulare de apă. Când Arseni și Ambrogio s-au apropiat de mânăstire, începu să se lumineze. Din vârful muntelui se vedea malul stând ușor înclinat. Privirea spre răsărit nu întâmpina nici un obstacol, ea plutea deasupra câmpiei și atingea cea mai îndepărtată depărtare a Rusiei. De-acolo se vedea și se ridica, cu hopuri parcă, un imens soare roșu.

La poarta mânăstirii îi întrebară pe îndelete cine sunt. Când aflară că Ambrogio e catolic, stătură la îndoială dacă să îi lase să intre. Trimiseră la stareț. Hotărând că vizitarea mânăstirii poate aduce folos străinului, starețul încuviință să intre amândoi.

Le dădură câte o lumânare, și un călugăr îi duse în peștera lui Antonie și în peștera lui Feodosie. Erau acolo și mulți alți sfinți, despre care Arseni știa, iar uneori părea că nu știe. În față mergea călugărul care îi însoțea. La o cotitură, el se întoarse, și în ochii lui se aprinse câte o lumânare.

Eufrosina din Polotk (călugărul arătă spre una dintre racle). S-a întors din locul către care vă îndreptați voi. La vremea tulburărilor de pe Pământul Sfânt, moaștele ei au fost mutate aici.

Pace ție, Eufrosina, spuse Arseni. Noi am și trecut pe la Polotk, dar pe tine, firește, nu te-am găsit.

Ea se va întoarce la Polotk în anul 1910, prezise Ambrogio. Până la Orșa moaștele vor fi aduse pe Nipru, iar de la Orșa până la Polotk le vor purta pe brațe.

Călugărul nu spuse nimic și porni mai departe. Arseni și Ambrogio merseră în urma lui, pipăind cu piciorul terenul neregulat. Acolo, sus, străluceau zorile și vara, iar aici doar trei lumânări sfâșiau bezna. Bezna se depărta de lumânări, dar cumva șovăielnic și nu prea mult. Încremenea sub bolțile joase la o distanță

cât un braț întins și se învolbura, gata să se închidă din nou. La ceasul acela timpuriu, sus era deja arșiță, iar aici domnea răcoarea.

Aici e întotdeauna așa răcoare, întrebă Arseni.

Aici nu e nici ger, nici arșiță, care sunt o manifestare a extremelor, răspunse călugărul. Veșnicia este împăcată, și ei îi este proprie răcoarea.

Arseni apropie lumânarea de inscripția unei racle.

Tot binele, preaiubite Agapite, spuse încet Arseni. Am sperat mult să te întâlnesc.

Cui îi dorești tu aici binele, întrebă Ambrogio.

Acesta e cuviosul Agapit, doctorul care nu ia plată. Arseni s-a lăsat în genunchi și și-a lipit buzele de mâna lui Agapit. Știi, Agapit, tămăduirile mele sunt o poveste foarte ciudată... Nu pot să-ți explic cu vreo noimă. Câtă vreme am lecuit cu ierburi, totul era mai mult sau mai puțin clar. Lecuiam și știam că ajutorul lui Dumnezeu vine prin ierburi. Așa. Dar acum ajutorul lui Dumnezeu vine prin mine însumi, înțelegi? Iar eu sunt mai puțin decât tămăduirile mele, mult mai puțin, eu însumi nu le merit, și îmi este ba frică, ba greu.

Vrei să spui că tu ești mai rău decât o iarbă, întrebă călugărul.

Arseni ridică ochii la călugăr.

Într-un anumit sens sunt mai rău, pentru că iarba e fără păcate.

Dar ea e fără păcate pentru că nu are conștiință, spuse Ambrogio. Oare în asta constă meritul ei?

Înseamnă că trebuie să te izbăvești în mod conștient de păcate, strânse din umeri călugărul. De toate. Știi, trebuie nu să judeci, ci să te dumnezeiești.

Cei trei oameni merseră mai departe, și le ieșiră în cale alți și alți sfinți. Sfinții se pare că nu se mișcau și nici nu vorbeau, dar tăcerea și nemișcarea celor morți nu erau necondiționate. Acolo, sub pământ, avea loc o mișcare nu întru totul obișnuită și se auzeau voci de un fel anume, care nu tulburau sobrietatea și liniștea. Sfinții vorbeau cu vorbele psalmilor și cu rânduri din viețile lor, pe care Arseni și le amintea din copilărie. Umbrele de la lumânările purtate se deplasau pe fețele uscate și pe mâinile maronii

pe jumătate chircite. Părea că sfinții și-au ridicat capetele, au zâmbit și, abia perceptibil, au făcut cu mâna.

Orașul sfinților, a șoptit Ambrogio urmărind jocul umbrelor. Ei ne dau iluzia vieții.

Nu, obiectă tot în șoaptă Arseni. Ei dezmint iluzia morții.

VII

După o săptămână, din Kiev plecă o caravană de negustori spre Veneția, și Arseni și Ambrogio i se alăturară. La plecare, voievodul Serghi fu cuprins de o tristețe pe care nu și-o ascunse. Îi părea rău să se despartă de un doctor atât de remarcabil. Îi părea rău să se despartă de niște interlocutori atât de remarcabili. În scurtul timp cât îi avusese ca oaspeți pe cei doi pelerini reușise să afle multe despre viața la Pskov și în Italia, despre istoria universală și despre metodele de calcul al momentului sfârșitului lumii. Voievodul Serghi făcu niște încercări timide de a-și reține oaspeții, dar nu încercă în mod serios să îi oprească. Știa motivul pentru care Arseni și Ambrogio întreprindeau această călătorie.

Caravana era formată din patruzeci de negustori, doi soli din Novgorod și treizeci de străji. Banii pentru pază au fost strânși de la toți călătorii, inclusiv de la Arseni și Ambrogio, de la care – având în vedere că încărcătură aproape că nu aveau – s-au luat patru ducați. Fiecare dintre negustori a venit cu câțiva cai încărcați, dar mulți și-au adus marfa în căruțe trase de boi. Odată formată, caravana a umplut întreaga piață din fața bisericii Sfânta Sofia. Peste tot se auzea scârțâit de care, nechezat de cai, muget de boi și înjurăturile străjilor care păzeau caravana. Așa cum se cuvine unor străji, ei erau oameni supărați.

După două ceasuri de organizare și socoteli bănești, caravana s-a urnit din loc. Ajungând la Poarta de Aur, ea s-a strâns și, ca printr-un gât de sticlă, a început să se prelingă greoi afară. Pentru ieșirea din oraș cu marfă trebuia plătit. Arseni și Ambrogio mergeau fără mărfuri, așa încât ei nu au fost puși la plată. Singurul lucru de preț pe care îl aveau era candela de argint, dar de ea nu știa nimeni.

Negustorii duceau însă blănuri, pălării, brâie, cuțite, săbii, lacăte, fier de plug, pânză, șei, sulițe, arcuri, săgeți și podoabe. Din punctul de vedere al celor care stăteau la Poarta de Aur, negustorii aveau pentru ce să plătească. Banii se luau nu pe mărfuri, ci pe care. Fiindcă în fiecare car puneau cât putea să țină, uneori chiar mai mult. În asemenea cazuri, carele se rupeau, și marfa din ele, potrivit legii, devenea proprietatea voievodului Kievului. Lucrurile căzute (ce din car cădea, dispărea) erau luate și ele fără milă. La porți drumul era plin de gropi. Dacă gropile dispăreau cu timpul, erau readuse cu grijă la starea inițială. În Evul Mediu, ca și în vremurile mai târzii, vama știa să lucreze cu călătorii.

Depărtându-se la o distanță apreciabilă de zidul orașului, caravana s-a oprit. Aici o așteptau zece căruțe în care urma să fie pusă în ordine o parte din încărcătura scoasă. Așa cum erau după ce trecuseră prin porți, mărfurile n-ar fi ajuns până la Veneția, iar negustorii înțelegeau acest lucru. Rearanjarea mărfurilor dură câteva ceasuri. Când caravana porni în sfârșit la drum, soarele coborâse deja.

Înnoptară nu departe de Kiev. Caravana era atât de mare, încât trebuiră să caute adăpost în câteva sate. În timp ce se împrăștiau prin sate, de Ambrogio și Arseni s-a apropiat straja Vlas. Avea în mâini o ghioagă, iar la brâu o bardă.

Din Pskov, a întrebat straja Vlas.

Din Pskov, au răspuns călătorii.

Și eu tot de-acolo sunt, dar câștig bani cu paza. Veniți cu mine, vă duc eu într-un loc bun.

Arseni și Ambrogio au primit adăpost în aceeași *hată*[1] cu negustorul polonez Władysław, care mergea la Cracovia. Adusese cu el șapte legături cu blănuri de samur, cumpărate la Novgorod. Cele șapte legături negustorul Władysław le-a pus lângă lavița pe care i s-a așternut să doarmă.

Blănurile erau proaspete și împrăștiau un miros pătrunzător. Povestind despre marfa lui, negustorul se ținea de sfârcurile urechilor lui mari – de fiecare pe rând. Din pricina căldurii din *hată*, urechile îi ardeau, și asta făcea și mai vizibilă mărimea lor

1 Casă țărănească în Ucraina.

neobișnuită. Pe degetele sale groase străluceau câteva inele. Din când în când își cobora degetele în blănurile de samur, ca în iarbă, și pietrele prețioase licăreau de-acolo ca niște fragi mari, necomestibili.

Minunate blănuri, conchise negustorul Władysław.

La Cracovia nu sunt la fel, întrebă de politețe Ambrogio.

Cum să nu, sunt, se ofensă negustorul. Doar că la alte prețuri. În Regatul Polon găsești orice.

Vorbea cu un pronunțat accent, și unele cuvinte erau greu de deslușit.

Graiul celor care vorbesc nu mai e chiar atât de sigur ca la începutul călătoriei noastre, îi spuse Arseni Ustinei culcându-se pe o laviță. Cuvintele sunt din ce în ce mai neclare. Unele lunecă, fiind de nerecunoscut. Sincer să fiu, dragostea mea, asta mă neliniștește puțin.

După o clipă, Arseni adormi.

XI

În zori, caravana porni din nou la drum. Organizarea o amintea pe cea din ziua precedentă, dar nu se repetă chiar întocmai. Forma definitivă o luă după ce călătorii părăsiră ultimul sat. Caravana se mișca încet. Ritmul ei era dat de viteza boilor, dobitoace care, prin firea lor, nu sunt grăbite. Boii aveau o minâ gânditoare, deși de fapt nu se gândeau la nimic. Caravana înainta fără să lase urme, căci nu mai plouase de mult. În urma ei rămâneau doar rotocoale de praf ce pluteau în aerul uscat.

Ceva mai în față, Arseni și Ambrogio îl văzură pe Vlas cel din strajă. Deunăzi li se păruse mai în vârstă, dar acum arăta aproape ca un băietan. Era bălai. Cu ochi cenușii. Le făcu cu mâna și spuse ceva. Din pricina zgomotului făcut de caravană, nu auziră. Ambrogio îi făcu semn spre ureche.

Eu am locuit în Zapskovie, strigă straja Vlas. În Zapskovie. Zâmbi. Știți locul ăsta?

Îl știau și dădură din cap că da: am înțeles, în Zapskovie.

Drumul era îngust, și calul lui Arseni se ciocnea din când în când de calul lui Ambrogio. Arseni luă de dârlogi calul tovarășului său de drum și spuse:

Sunt ani de când încerc să slujesc mântuirii Ustinei, pe care am omorât-o. Și tot nu înțeleg dacă e benefică truda mea. Tot aștept un semn care să-mi arate că merg în direcția bună, dar în toți anii aceștia n-am văzut nici un semn.

Să mergi după semne e ușor, și pentru asta nu e nevoie de curaj, replică Ambrogio.

Dacă ar fi vorba de mântuirea mea, n-aș fi nerăbdător. Aș merge mai departe și mai departe, cât m-ar duce picioarele, fiindcă nu mă tem de mișcare și de eforturi. Mă tem doar că nu merg încotro trebuie.

Asta pentru că principala dificultate constă, cred eu, nu în mișcare (Ambrogio întâlni privirea lui Arseni), ci în alegerea drumului.

Caravana mergea printr-o pădure. Arseni se legăna în tăcere în șa, și era greu de înțeles dacă dădea din cap a încuviințare pentru cele spuse de Ambrogio sau i se legăna capul în tactul mersului calului. Când ieșiră la câmp, Arseni spuse:

Pur și simplu mă tem, Ambrogio, că tot ce fac nu îi ajută Ustinei, iar drumul meu nu mă duce către ea, ci departe de ea. Dat fiind apropiatul sfârșit al lumii, înțelegi că nu am dreptul să mă rătăcesc. Fiindcă dacă nu merg pe drumul bun, n-o să mai izbutesc să mă întorc pe el.

Ambrogio își desfăcu nasturii de sus ai caftanului.

Am să spun ceva ciudat. Mi se pare din ce în ce mai mult că nu există timp. Totul există pe lume în afara timpului, altfel cum aș putea eu ști viitorul de vreme ce nu a fost? Cred că timpul ne este dat din mila Domnului, ca să nu ne încurcăm, căci nu poate conștiința omului să primească în ea toate evenimentele odată. Noi suntem închiși în timp din cauza slăbiciunii noastre.

Atunci, după părerea ta, și sfârșitul lumii există deja, întrebă Arseni.

Nu exclud acest lucru. Există doar moartea fiecărui om în parte – oare acesta nu este un sfârșit particular al lumii? La urma urmelor, istoria generală este doar o parte a istoriei particulare.

Se poate spune și invers, observă după ce se gândi puțin Arseni.

Se poate și invers: aceste două istorii nu pot dintru început una fără alta. Aici, Arseni, este important faptul că pentru fiecare om

în parte sfârșitul lumii vine la câteva zeci de ani după naștere – asta după cât îi este dat. (Ambrogio se lăsă pe greabănul calului și răsuflă în coama lui.) Sfârșitul general al lumii, după cum știi, mă preocupă, dar nu mă tem de el. Adică nu mă tem mai mult decât de propria moarte.

Drumul deveni mai larg, și ajunse în rând cu ei negustorul Władysław.

Am auzit că vorbeați despre moarte, zise negustorul. Vouă, rușilor, întotdeauna vă place să vorbiți despre moarte. Și asta vă sustrage de la punerea în ordine a vieții.

Ambrogio ridică din umeri.

Dar oare în Polonia nu se moare, întrebă Arseni.

Negustorul Władysław își scărpină ceafa. Fața lui exprimă îndoială.

Se moare, sigur, dar din ce în ce mai rar.

Dădu pinteni calului și porni în galop spre capul caravanei. Arseni și Ambrogio se uitară în tăcere în urma lui.

Mă tot gândesc la cuvintele tale despre timp, spuse Arseni. Îți amintești ce mult au trăit patriarhii? Adam a trăit nouă sute treizeci de ani, Set – nouă sute doisprezece, iar Matusalem – nouă sute șaizeci și nouă. Spune, nu e oare timpul o binecuvântare?

Timpul e mai degrabă un blestem, Arseni, căci în rai n-a existat. Patriarhii tocmai de-aceea au trăit atât de mult, pentru că pe chipurile lor strălucea încă atemporalitatea. E ca și cum erau deprinși cu timpul, înțelegi? În ei mai era încă puțin din veșnicie. Și pe urmă vârsta lor a început să se scurteze. Și când Faraon l-a întrebat pe bătrânul Iacov câți ani are, Iacov a răspuns: Zilele anilor călătoriei mele sunt o sută treizeci de ani. Zilele anilor vieții mele au fost puține la număr și rele și n-au atins zilele anilor părinților mei.

Tu, Ambrogio, vorbești despre istoria comună, pe care o consideri predeterminată. Poate că așa și este. Dar istoria personală – ea e cu totul altceva. Omul nu se naște finit. El învață, dă sens experienței și își construiește propria experiență. Pentru asta îi și trebuie timp.

Ambrogio își puse mâna pe umărul lui Arseni.

Dar eu, prietene, nu pun sub semnul întrebării necesitatea timpului. Pur și simplu trebuie amintit faptul că de timp are nevoie numai lumea materială.

Dar numai în lumea materială se poate acționa, zise Arseni. În asta constă acum deosebirea dintre mine și Ustina. Și mie îmi trebuie timp, dacă nu pentru noi amândoi, atunci măcar pentru ea. Eu, Ambrogio, mă tem foarte tare că timpul se poate sfârși. Noi nu suntem gata pentru asta – nici eu, nici ea.

Pentru asta nu e gata nimeni, spuse Ambrogio.

cei

După câteva zile, caravana ajunse la Jitomir. Ieșind din Jitomir, ea se îndreptă către Zaslav. De la Zaslav, drumul ei duse la Kremeneț. Dar când părăsiră Kremenețul, negustorul Władysław spuse:

Mai departe începe Regatul Poloniei.

Rosti asta atât de tare și de rar, încât cei din jur întoarseră capul. De la Regatul Poloniei era de așteptat ceva deosebit: la urma urmelor, în drumul caravanei apăruse primul regat. Starea de spirit era bună. Caravana înainta, dar pe ambele părți ale drumului se întindeau în continuare aceleași păduri, câmpuri și lacuri care îi însoțiseră pe călători pe drumul străbătut. Unii avansară ideea că pădurile, câmpurile și lacurile nu mai erau deja la fel. Dar alții, remarcând asemănarea cu cele văzute înainte, explicară acest fapt prin aceea că Regatul Poloniei nu începuse încă.

Noaptea găsi caravana pe un teritoriu pustiu, și nimeni, nici măcar negustorul Władysław, nu fu în stare să indice dacă era deja Polonia ori era încă Lituania. Pe lângă caravană trecu în galop o ceată de călăreți. Îi întrebară pe călăreți pe ce pământ se află caravana, dar aceia nu știură sau nu voiră să răspundă. Erau niște călăreți destul de sinistri.

Se opriră pe un câmp lângă o pădure și aprinseră focuri. Arseni și Ambrogio se găsiră la același foc cu negustorul Władysław și cu straja Vlas. Înainte de a se culca, straja Vlas îi întrebă pe cei de față dacă existau oameni cu cap de câine. Straja era un om tânăr și doritor de discuții instructive.

Călătorind la răsărit de Rusia, zise Ambrogio, călugărul italian Giovanni da Pian del Carpine a văzut astfel de oameni. Sau i s-a povestit despre ei, ceea ce, desigur, nu este același lucru.

Dregându-și glasul, intră în discuție negustorul Władysław.

În Regatul Poloniei au fost văzuți oameni care aveau înfățișare întru totul omenească, dar picioarele se terminau ca picioarele de bou, și capetele le aveau de om, dar fața cum o au câinii, spuneau două vorbe omenește, iar la a treia lătrau precum câinii.

Regatul Poloniei e deosebit de interesant, spuse Ambrogio, și nu rămâne decât să regretăm că trecem prin el fără popasuri lungi.

Dar, continuă negustorul Władysław, am văzut și oameni care au urechile așa de mari, că își acoperă cu ele tot trupul.

Arseni se uită fără să vrea la urechile negustorului Władysław. Nici ele nu erau mici, dar de acoperit cu ele era cu neputință.

Straja Vlas întrebă:

Dar sunt în Regatul Poloniei oameni care trăiesc doar cu mirosuri? Mi s-a povestit că există asemenea oameni.

În Regatul Poloniei există de toate, răspunse negustorul Władysław. Există oameni cu stomacuri mici și cu gură mică: ei nu mănâncă deloc carne, doar o fierb. În timp ce o fierb, stau aplecați peste oală, absorb aburul, și numai cu asta se țin.

Și cum adică, se miră straja Vlas, nu mănâncă absolut nimic?

Și dacă mănâncă, e numai puțin de tot, zise modest negustorul.

Focul arsese și alte lemne nu mai pusese deja nimeni. Toți se pregătiră să se culce, inclusiv straja Vlas. În noaptea aceea nu era rândul lui la pază. Încet-încet se stinseră și celelate focuri, în afară de unul la care ședeau câteva străji. Acestea trebuiau să stea treze până dimineață. După o vreme se stinse și focul acela.

Arseni rupse iarbă moale și ferigă și le așternu drept culcuș. La căpătâi puse șaua. Șaua mirosea a piele și a sudoare de cal. În zăpușeala nopții, mirosul era deosebit de neplăcut. În sufletul lui Arseni pătrunse o neliniște nedeslușită. Luna plină îi bătea în ochi. Se întoarse pe o parte, dar șaua îl apăsa pe obraz. După ce se foi puțin, se întinse din nou pe spate.

Șaua a fost creată pentru alt loc, spuse în șoaptă Ambrogio uitându-se cum căuta Arseni să își găsească locul. Am eu ceva mai bun.

Îi întinse un brâu moale și lat. Arseni era gata să refuze, dar se opri la timp. Îl cuprinse un simțământ de recunoștință față de Ambrogio pentru că avea grijă de el. Stătea și se gândea că, după atâția ani, pentru prima dată nu era singur. Simțea că a obosit să mai fie singur. Și îl podidiră lacrimile. Și adormi plângând.

21

Arseni visă strigăte. Strigătele erau războinice și în același timp disperate. Îi fu clar că proveneau de la oameni diferiți. Poate că nici nu erau oameni. Se putea să fie cei care se luptau pentru Ustina. Două forțe potrivnice care trăgeau sufletul răposatei în direcții diferite.

Arseni deschise ochii și înțelese că strigătele nu erau în vis. Ele se auzeau dintr-un capăt îndepărtat al câmpului pe care era risipită tabăra. Arseni văzu cum, desprinzându-și de la brâu barda, aleargă pe lângă ei straja Vlas. Straja fugea în direcția de unde se auzeau strigătele. Totul era încă în beznă, și doar la răsărit, de unde venea caravana, începea să se crape de ziuă.

Au atacat caravana, strigă cineva în apropiere.

Așa și era. Tâlharii aleseseră pentru a ataca momentul somnului dinaintea zorilor, când trupul moleșit de căldură e lipsit de voință și de apărare. Se năpustiseră mai întâi asupra străjilor din paza de noapte. Aceia n-au opus rezistență, fiindcă nu stătuseră de veghe, ci dimpotrivă, erau cufundați într-un somn adânc. I-au omorât pe loc, în somn, lângă focul stins. Unul dintre ei, rănit de moarte, a mai apucat să strige și le-a trezit pe celelalte străji. Străjile care dormiseră în noaptea aceea îmbrăcate s-au aruncat imediat în luptă.

Tâlharii nu se așteptaseră la rezistență. Erau deprinși ca în astfel de cazuri paznicii să fugă, lăsând toate bunurile de izbeliște. Dar paznicii nu fugiseră. Respingându-i tăcuți și înverșunați pe tâlhari, se treziseră de-a binelea în timpul luptei. Răufăcătorii văzuseră deja că nu avea să fie o victorie rapidă, dar victoria cu

orice preț nu intra în planurile lor. După ce pierdură câțiva oameni, care fuseseră omorâți, hotărâră să bată în retragere. Se auzi o comandă cu voce scăzută și tâlharii începură să părăsească locul pe care se afla caravana. În câteva minute, ceata de călăreți gonea spre răsărit. Fără să pornească nimeni pe urmele lor.

Când se lumină de-a binelea, deveni limpede ce groaznică luptă se dăduse. Lângă focul stins zăceau patru străji ucise. Nu aveau arme în mâini, căci pur și simplu nu avuseseră timp să se trezească. Descoperiră și trupurile a trei tâlhari. După forma crucilor purtate pe piele, își dădură seama că nu erau ruși.

Pe câmpul de luptă răsunară niște strigăte teribile. Ele ba amuțeau, ba reîncepeau cu o forță neomenească, căci în aceste strigăte nu mai era deja nimic omenesc. Arseni se duse spre locul unde se striga. Cel care striga era înconjurat de mulțime, dar nimeni nu se hotăra să se apropie de el. Un om încovrigat se rostogolea pe pământul plin de sânge, iar după el se târau, adunând praful și acele de pin, mațele scoase. Când, într-un spasm, omul se îndreptă pentru o clipă, Arseni văzu că era straja Vlas.

Arseni făcu un pas spre Vlas, și mulțimea se dădu la o parte în fața lui. Ea aștepta ca cineva să facă acest pas. Dorința ei fierbinte de a ajuta se materializă prin aceea că îi deschise iute și larg calea lui Arseni. El se aplecă peste rănit. Vlas cel care nu vorbea mult, Vlas cel binevoitor se transformase într-o carne chinuită care urla. Și Arseni se întrebă dacă acum în carnea aceea mai era spirit, și își răspunse că nu se putea să nu fie.

Cu un cuțit ascuțit, Arseni tăie hainele omului aflat în chinuri și îi dezgoli toracele. Ceru apă. Când i se aduse o cană cu apă, porunci celor din jur să îl țină pe Vlas de picioare și de mâini. După aceea luă de pe jos intestinele lui Vlas și începu să le spele sub jet de apă. Pe suprafața lor alunecoasă simți cheaguri de sânge și de mucoasă. Vlas urla cum nu urlase până atunci. Ambrogio, ca să-l susțină pe Arseni, își puse mâna pe spatele lui, dar se uita în partea cealaltă, neavând putere să vadă ce se petrecea cu Vlas. Arseni băgă intestinele în pântec și îl legă cu o pânză. Câțiva oameni ridicară rănitul și îl întinseră în unul dintre care, peste niște piei. Capul îi atârna fără viață. Vlas își pierduse cunoștința.

Văd că în scurt timp va muri, îi spuse Arseni Ustinei, și eu, dragostea mea, n-am putere să îl ajut. Dar cât mai are de trăit o să-i fie mai ușor.

Străjile omorâte hotărâră să le îngroape în cel mai apropiat sat rusesc, căci negustorul Władysław le spuse că în Regatul Poloniei sunt nu numai sate poloneze, ci și sate rusești, mai ales în apropierea graniței. După ce se mai gândiră, hotărâră să ia și cadavrele tâlharilor, dar să le dea țărânei separat.

Caravana porni. Zdruncinat de căruță, straja Vlas își reveni în simțiri și începu să geamă. Zdruncinăturile îi provocau dureri. Arseni se apropie de căruță și își puse mâna pe umărul nefericitului. Acela își pierdu din nou cunoștința. Când Arseni își luă mâna, Vlas își reveni și începu din nou să strige. Atunci Arseni merse alături de el și nu își mai luă mâna.

Ajungând la cel mai apropiat sat, caravana se opri. Hotărâră să îl lase acolo pe Vlas, care nu mai era în stare să suporte zdruncinăturile. Era un sat polonez, și se duse să vorbească negustorul Władysław. După câteva încercări nereușite, negustorul reuși să se înțeleagă cu doi bătrâni. Se numeau Tadeusz și Jadwiga și nu aveau copii. Acești oameni miloși s-au arătat gata să vadă de bolnav.

Când fu dus în casa lui Tadeusz și a Jadwigăi, Vlas deschise ochii. Văzându-l lângă patul său pe Arseni, durerea îi trecu. Vlas întrebă numai din buze:

Mă lași, Arsenie?

Negustorii din caravană se uitară la Vlas, și ochii le erau plini de lacrimi. Știau că trebuiau să plece cu toții cu caravana.

Nu te necăji, Vlase. Io fi-voi cu tine.

Arseni se întoarse către Ambrogio. Ambrogio plecă capul. El ieși cu negustorii și nu după mult timp se întoarse aducând cei doi cai. Din ograda lui Tadeusz și a Jadwigăi, Arseni și Ambrogio văzură caravana pornindu-se cu greu la drum.

Jadwiga vru să îi facă lui Vlas o cașă, dar Arseni o opri. El îngădui să i se dea numai apă. Ambrogio ridica mereu la buzele lui Vlas o cană de lut. Vlas bea cu lăcomie, fără să dea drumul mâinii lui Arseni. Rămase toată ziua în stare de semiconștiență. Seara deschise ochii și întrebă:

O să mor?

Mai devreme sau mai târziu cu toții murim, răspunse Arseni. Fie-ți gândul ăsta alinarea.

Dar eu mor prea devreme.

Ochii lui Vlas se încețoșară. Aplecându-se peste el, Arseni spuse:

Cuvintele *devreme* și *târziu* nu definesc conținutul fenomenelor. Ele se referă doar la forma trecerii lui – a timpului. Care de fapt, după cum consideră Ambrogio, nu există.

Arseni se uită la Ambrogio.

Eu cred, spuse Ambrogio, că nu timpul se epuizează, ci fenomenul. Fenomenul se exprimă și își încetează existența. Poetul piere, să zicem, la 37 de ani, și oamenii, deplângându-l, încep să își facă soscoteala că el ar mai fi putut să scrie. Dar el poate a spus deja ce avea de spus, s-a exprimat pe de-a-ntregul.

Nu știu pe cine ai în vedere, dar aici avem la ce reflecta. Arseni arătă spre Vlas, care nu mai era conștient. Vrei să spui că băiatul ăsta s-a exprimat deja?

Asta nu poate să știe nimeni, răspunse Ambrogio. În afară de Dumnezeu.

Cu o putere neașteptată, Vlas strânse mâna lui Arseni.

Mi-e frică să plec de pe lumea asta.

Tu nu ești singur.

Mama și frații au rămas la Pskov.

Eu îți sunt frate.

Uite, am venit încoace ca strajă. Să câștig bani. Pentru ce?

Trebuie să trăiești pentru ceva.

Păi uite că acum nu trebuie. Nu-mi lăsa mâna.

O țin.

Până la sfârșit.

Muribundul închise ochii.

Primii cocoși, auzi?

Nu, răspunse Arseni, nu aud.

Iară eu aud. Cântă pentru mine. E rău că plec fără împărtășanie. Fără căință.

Spovedește-te mie. Eu o să duc spovedania până la Ierusalim, și cred că păcatele tale se vor preface în pulbere.

Dar asta o să fie abia după moartea mea. Oare o să fie pus în contul meu?

Dar eu îți spun: existența timpului e sub semnul întrebării. Poate că *după* nici nu există.

Atunci Vlas începu să se spovedească. Ambrogio ieși în pridvor, unde ședeau Tadeusz și Jadwiga. Ei îi spuseră ceva în polonă. Ambrogio nu le înțelese cuvintele, dar încuviință din cap. Era de acord cu fiece cuvânt al lor, fiindcă văzuse că erau oameni buni.

Numai nu uita nici unul dintre păcatele mele, îi șopti Vlas lui Arseni.

N-am să uit, Vlas. Arseni îl mângâie pe păr. O să fie totul bine, auzi?

Dar Vlas nu mai auzea deja nimic.

31

După ce îl dădură pământului pe Vlas, Arseni și Ambrogio porniră la drum. Nădăjduiau să ajungă din urmă caravana, așa încât se grăbeau. Într-adevăr, au ajuns-o către miezul nopții, caravanele nefiind zorite. În dimineața zilei următoare, Arseni și Ambrogio își continuară drumul împreună cu caravana.

Locul pădurilor îl luară din nou câmpiile, iar cel al târgușoarelor poloneze – târgușoarele rusești. La Busk trăiau cu precădere polonezi, la Nesluhov – ruși, dar la Zapîtov, era de presupus, jumătate-jumătate. De cine era locuit Lvovul nu se înțelegea. Pe o stradă din Lvov, caravanei îi ieși în cale târgovețul Stepan. Stepan nu era treaz, iar limba în care vorbea nu se lăsa deslușită. Târgovețul îi amenință cu pumnul. Alunecând pe o balegă, se rostogoli sub calul unuia dintre străjeri. Copita calului se lăsă pe mâna lui și îi rupse osul. După ce îl puseră pe Stepan într-o căruță, trimiseră după Arseni.

Care ți-e numele, omule, întrebă Arseni înfășurând strâns mâna lui Stepan cu o bucată de pânză.

Stepan dădu din mâna sănătoasă și bolmoji ceva de neînțeles.

Judecând după gest, îl cheamă Stepan, presupuse negustorul Władysław.

Ascultă, Stepan, zise Arseni, lumea lui Dumnezeu e mai largă decât târgușorul tău. Nu trebuia să amenințiți oamenii cu pumnul, că poți să rămâi fără mână.

După Lvov veni Iaroslav, după Iaroslav – Rzeszòw.

La Rzeszòw, Arseni îi spuse Ustinei:

În graiul locuitorilor de-aici e evidentă o îndesire a consoanelor șuierătoare. Simți imediat o suprasaturație.

După Rzeszòw veni Tarnòw, după Tarnòw – Bochnia, după Bochnia – Cracovia. La Cracovia, Arseni și Ambrogio își luară rămas bun de la negustorul Władysław. Negustorul îi invită în orașul lui, dar ei refuzară cu recunoștință: trebuiau să meargă mai departe. La despărțire se îmbrățișară. Negustorul avea lacrimi în ochi:

Nu-mi place să mă despart.

Viața se compune din despărțiri, zise Arseni. Dar amintindu-ți asta, bucuria de a fi cu cineva e mai mare.

Eu unul (negustorul Władysław își suflă nasul) i-aș aduna pe toți oamenii buni pe care i-am întâlnit și nu i-aș mai lăsa să plece.

Cred că ar deveni repede răi, zâmbi Ambrogio.

Ieșind din Cracovia, caravana o luă de-a lungul Vistulei. Fluviul nu era încă lat aici. Șerpuind împreună cu el, ajunseră la târgușorul Oświęcim[1]. Ambrogio spuse:

Crede-mă, Arseni, peste veacuri locul ăsta va trezi groază. Povara lui se simte de-acum.

După el începea Silezia. În timp ce Arseni îi întreba pe negustori despre Silezia, ea trecu pe neobservate în Moravia. Arseni se grăbi să afle totul despre Moravia, fiindcă nimic din Moravia nu prevestea că ar fi mai mare decât Silezia. În gurile celor care trăiau acolo, graiul slav alterna cu cel nemțesc și cu cel unguresc, în egală măsură. Pe măsură ce înaintau spre sud-vest, graiul nemțesc se întâlnea tot mai des, până când le înlocui pe toate celelalte. Așa începu Austria.

Vorba nemțească nu îi era străină lui Arseni. În cele ce rosteau oamenii întâlniți în cale, el ghicea cuvinte pe care încercase cândva să le citească la Belozersk, când învăța cu negustorul

1 Auschwitz.

Afanasi Blocha. Ieși la iveală că pronunția celor ce vorbeau nemțește diferea substanțial de pronunția lui Afanasi. De fapt, Afanasi era vinovat de acest lucru numai în parte. Locuitorii Austriei se străduiau încă de pe-atunci să vorbească nemțește în felul lor. La sfârșitul veacului al XV-lea, austriecii nu știau încă precis dacă se deosebesc de nemți, iar dacă da, atunci prin ce. Particularitățile de pronunție le-au dat în cele din urmă răspuns la ambele întrebări.

VII

La Viena, Ambrogio merse la catedrala Sfântul Ștefan ca să se împărtășească. Arseni hotărî să îl însoțească. Se duse cu Ambrogio, convins fiind pe deplin că, oricum, la Viena nu exista biserică pravoslavnică. Voia să vadă imensa catedrală pe dinăuntru. Dar în afară de asta – și acesta era, probabil, principalul motiv – nu mai fusese niciodată la o mesă catolică.

Impresia e dublă, îi spuse Arseni Ustinei din catedrala Sfântul Ștefan. Pe de o parte, senzația de ceva înrudit, pentru că avem rădăcini comune. Pe de alta – eu nu mă simt aici acasă, fiindcă drumurile noastre s-au separat. Dumnezeul nostru e mai aproape și mai cald, al lor e mai înalt și mai măreț. Poate că e o impresie superficială, produsă, dragostea mea, de necunoașterea latinei. Dar nici până la sfârșitul slujbei nu mi-am dat seama dacă austriecii înșiși o știu.

La Viena se alătură caravanei călugărul franciscan Hugo din Dresda. Fratele Hugo fusese cu treburi de-ale mânăstirii sale în Boemia, iar acum se ducea la Roma. Mergea pe un măgar, și chiar a explicat, îndoind câte un deget, de ce făcea acest lucru. În primul rând, Hristos a mers pe un măgar (monahul își făcu semnul crucii). În al doilea rând, măgarul e mai mic decât calul și, în consecință, are nevoie de mai puțină îngrijire. În al treilea rând, măgarul este un dobitoc încăpățânat, și asta este exact ceea ce-i trebuie unui adevărat monah pentru smerenie.

Toate cele spuse de fratele Hugo erau adevărate. Îndărătnicia proprie măgarului era sporită de faptul că, în calitate de călăreț, fratele Hugo nu era pe placul animalului. Fratele era binevoitor

și comunicativ, dar gras și lipsit de răbdare. Zorea întruna măgarul, lovindu-l cu călcâiele în coaste, în timp ce dobitocul aprecia mai presus decât orice lipsa de grabă și liniștea. Nu e deci de mirare că și limbuția lui Hugo îl enerva vizibil. De fiecare dată când fratele Hugo începea să vorbească, măgarul se străduia să îl muște de genunchi.

După ce stătu de vorbă cu tot felul de oameni din caravană (asta îl costă câteva mușcături dureroase), franciscanul se apropie de Arseni și de Ambrogio. Spre deosebire de mulți alții, ei înțelegeau mai mult sau mai puțin nemțeasca. Din această cauză, probabil, vorbind cu ei, fratele Hugo avu senzația de ușurință, o ușurință mult mai mare decât cea pe care o simțise în discuțiile cu ceilalți oameni din caravană. În afară de asta – și nu era ceva puțin important – începuse să i se pară că, în prezența celor doi pelerini, măgarul său devenise mai liniștit și îl mușca mult mai rar.

Părăsind Viena, caravana merse de-a lungul Alpilor. Între drum și munți se întindeau câmpii. Era ceva liniștitor, aproape leneș în felul cum stăteau acești munți. Dar, în ciuda aparentei liniști, imobilitatea lor era înșelătoare. Spre deosebire de câmpii, care rămâneau cinstit la locurile lor, munții se mișcau. Ei însoțeau caravana pe partea dreaptă, fără să se apropie de ea, dar și fără să se depărteze. O luau înainte cu viteza caravanei, și celor care mergeau pe jos li se părea că nu pot să-i ajungă din urmă.

La marginea din depărtare a câmpiilor, unde vântul trecea în răspăr prin secară – acolo începea mișcarea. Rămânând ca un șes, aceste spații se deplasau deja împreună cu munții. În mers, munții se transformau. Deveneau mai înalți, mai rotunzi, pădurea se prefăcea în stâncă, iar stânca se acoperea cu zăpadă. Arseni vedea pentru prima dată munți înalți și acum, neluându-și ochii de la ei, îi admira.

Așa ajunse caravana de la Viena la Graz, iar de la Graz luă direcția Klagenfurt. Acolo drumul trecea deja prin munți. Șerpuia, se dădea după giganticele falduri de piatră. Stâncile se aplecau deasupra drumului tot mai strâns. Uneori aproape că se închideau sus, și atunci se făcea întuneric. Dar uneori munții se dădeau din nou la o parte, și în locurile acelea caravana făcea un

popas, căci în locurile largi era mai mic pericolul de a nimeri sub o prăvălire de pietre.

Pe locul de popas, fratele Hugo arunca întotdeauna praf luat de pe drumurile irlandeze, ca să omoare șerpii, știind că rugile Sfântului Patrick izbăviseră Irlanda de reptile. Pământul acestei țări le era atât de nesuferit reptilelor, încât până și broaștele râioase aduse pe corabie numai ce sunt aruncate pe țărmul irlandez, că și crapă. Praful, adunat cu grijă de franciscan în Irlanda, a continuat să îi apere pe călători și în Alpi.

Legând măgarul de o tufă ceva mai departe, fratele Hugo avu posibilitatea să povestească în liniște în timpul popasului cum rețin Alpii arșița în timpul verii, iar stâncile lor rețin recile vânturi septentrionale Boreas și Arctos. Știa câte ceva și despre Munții Hiperboreeni din Nordul Extrem, care au suprafața netedă ca sticla, ceea ce îi face să reflecte cu ușurință razele soarelui. Forma concavă a munților determină razele să se întâlnească într-un punct, și asta încălzește aerul. Iar înălțimea munților nu lasă acest aer să se amestece cu frigul arctic, ceea ce, de fapt, și face climatul deosebit de plăcut. De aceea, hiperboreenii care locuiesc acolo ajung la o vârstă la care în mod firesc te saturi de viață și, fără nici un motiv vizibil, se aruncă de pe stâncile înalte în mare, curmându-și astfel existența, ceea ce este, desigur, un păcat.

Prinzând un moment potrivit, fratele Hugo le povesti noilor sale cunoștințe și despre alți munți. Le împărtăși informații despre Olimp, care se uită de sus la nori, despre Libanul înecat în păduri și despre Muntele Sinai, al cărui vârf este chiar în cer, din care cauză oamenii obișnuiți nu pot urca pe el. Fiind franciscan, monahul aminti, firește, de Muntele La Verna, pe care s-a retras Sfântul Francisc, binecuvântând muntele cum binecuvânta înainte păsările. Fratele Hugo nu trecu cu vederea nici muntele pe lângă care trecuse Alexandru cel Mare și care îi prefăcuse pe cei viteji în lași și pe cei lași în viteji. Alexandru era un călător care uita de sine, și drumul se întindea singur sub picioarele sale.

Uneori am impresia că sunt Alexandru, îi spuse Arseni Ustinei. Și drumul se așterne singur sub picioarele mele. Și, asemeni lui Alexandru, nu știu, dragostea mea, unde duce.

Într-una din zile, caravana nimeri sub o cădere de pietre. Pietrele zburau, răsunând prin trecători cu un ecou înmiit: era ceva înfricoșător. Când se lăsă liniștea, văzură cu toții că într-un mărăciniș de lângă drum se zbătea horcăind un cal. Își arunca spasmodic o copită înainte, și se auzea cum trosneau crengile sub crupa lui. Dădură să îl omoare, ca să îi curme chinurile, dar Arseni îi opri pe cei care voiau să facă asta. El se apropie de cal dinspre mărăciniș și își puse mâna pe coama lui. Calul încetă să dea din picioare. Se văzu că dintr-un picior din față îi curgea sânge. Arseni ocoli calul și pipăi piciorul rănit.

Asta nu e agonie, zise Arseni, calul se zbate nu pentru că își dă sufletul, ci din pricina durerii cumplite. Piciorul îi e lovit rău, dar nu e rupt. Dați-mi o bucată de pânză, o să-i înfășor piciorul ca să opresc curgerea de sânge.

Uite, ține, i se strigă din caravană, dar fii cu băgare de seamă, că dând cu copita te poate omorî. Și ține seamă și că nu putem să te așteptăm cu caravana până se înzdrăvenește calul.

Arseni obloji piciorul calului și, șezând lângă el, își plimba cu grijă mâna peste pânză. Nu trecu mult și calul se ridică. Mergea șchiopătând – dar mergea. Negustorii îi mulțumiră lui Arseni – nu atât pentru că salvase calul, cât pentru neobișnuitul lucru căruia îi fuseseră martori. Înțeleseră că nu calul fusese important în ceea ce văzuseră. Caravana porni mai departe.

În trecătorile largi și luminoase, unde drumul îngăduia celor trei călăreți să meargă unul lângă altul, măgărușul fratelui Hugo era tot timpul între calul lui Arseni și cel al lui Ambrogio. Pasul măsurat al cailor era însoțit de bocănitul lui mărunt și des, amintind de o tobă de jucărie. În ritmul acestui bocănit tresăltau obrajii și bărbiile fratelui Hugo. În ciuda pasului diferit, caii și măgarul mergeau bot lângă bot, ceea ce pentru cel din urmă era o onoare. În ceea ce îl privea pe frate, pentru el era important ca amândoi interlocutorii să îl audă la fel de bine.

Când ploua, fratele Hugo le povestea despre natura norilor, dar când era timp frumos vorbea despre orbitele cerești, pe care plutesc astrele, cele de zi și cele de noapte. Observând ce repede se schimba vremea în Alpi, franciscanul nu le ascunse lui Arseni și Ambrogio nici faptul că știa despre influența climatului asupra

firii omului. Urmărind specificul climatic al ținuturilor, el ajunsese pe bună dreptate la concluzia că romanii sunt mohorâți, grecii schimbători, africanii perfizi, galii cruzi, iar englezii și teutonii sunt vânjoși. Mistralul puternic din valea Ronului a făcut ca oamenii de-acolo să fie ușuratici și să nu își țină cuvântul. Dar strămutarea oamenilor duce negreșit, odată cu schimbarea climei, la schimbarea temperamentului. Astfel, trecând în Italia, lombarzii și-au pierdut asprimea – în parte, desigur, pentru că s-au căsătorit cu italience, dar în principal, cum este de presupus, tot ca urmare a condițiilor climatice.

Dacă nu te întâlneam, frate Hugo, spuse Arseni, nu am fi aflat niciodată o mulțime de lucruri folositoare.

Deplasarea în spațiu îmbogățește experiența, răspunse modest fratele.

Ea comprimă timpul, spuse Ambrogio. Și îl face mai încăpător.

VI

Cel ce călătorește prin Alpi e asemeni celui care trece printr-un labirint. El merge în zigzag pe fundul trecătorilor, urmându-le conturul, și drumul lui nu este niciodată drept. Uneori trecătorile se unesc, oferindu-i călătorului posibilitatea să treacă în voie din una într-alta. Dar, cum ei sunt cu precădere o încercare pentru om, munții nu asigură întotdeauna condiții comode în această privință. Nu sunt rare cazurile când trecătorile sunt complet închise de munți. În astfel de situații rămâne o singură cale: în sus.

Așa a și fost nevoită să se deplaseze caravana. Drumul mergea pe cea mai lină pantă, și caravana lua înălțime încetișor. Câtă vreme urcușul nu a fost prea abrupt, fratele Hugo le-a povestit despre uimitoarea natură a ghețarilor, care nu numai că alunecă în jos printre stânci, dar sunt și într-o continuă mișcare înlăuntrul lor, așa încât părțile lor superioare pleacă treptat în jos, iar cele inferioare se ridică la suprafață, ceea ce a și făcut ca trupurile celor căzuți în crăpături și crevase adânci să fie descoperite după aceea la suprafața gheții. Fratele Hugo le povesti după aceea despre avalanșe, care se pornesc de la cel mai mic strigăt și se duc,

crescând ca un uriaș bulgăre inform care târăște după el tot ce i se nimerește în cale: oameni, cai, căruțe, iar tot ce e luat de avalanșă nu mai iese la suprafață, căci după cădere avalanșa încremenește pentru vecie.

Cu fiecare ceas, panta devenea tot mai abruptă, ceea ce făcea urcușul nu numai dificil, dar și deloc ferit de pericole. Se simțea deja aerul mai rece. Drumul se îngusta. La dreapta călătorilor se înălța o stâncă abruptă, la stânga vuia pe fundul trecătorii un torent, iar în picăturile lui strălucea un curcubeu. Când au urcat și mai sus, a început să ningă, iar stropii și aburul torentului se depuneau și înghețau pe drum, făcându-l alunecos.

Picioarele măgarului pe care călărea fratele Hugo plecau întruna care-ncotro, și chiar și caii potcoviți alunecau. De câteva ori, măgarul căzu pe picioarele din față, și fratele Hugo descălecă. Nu mai povestea nimic și mergea, pierzându-și suflul, în fața lui Arseni și Ambrogio. Lățimea drumului îngăduia acum doar doi călăreți unul lângă altul. După o vreme, toți cei care mergeau călare au descălecat, ducându-și caii de dârlogi. Stăpânii carelor le împingeau din spate, fiindcă picioarele boilor începuseră să se încrucișeze neajutorate pe gheață.

La un cot al drumului, picioarele măgarului se duseră în dreapta, iar el căzu pe o parte și începu să alunece caraghios, luându-l după el și pe fratele Hugo. Măgarul se ducea la vale rotindu-se încet, și toți, încremeniți, se uitau cum îi tresălta burta albă și parcă prea mare, pe care se mutau desagii de călătorie, cum i se încordau neajutorate picioarele, nefăcând decât să accelereze coborârea, și cum fratele Hugo aluneca odată cu el, nefiind în stare să dea drumul frânghiei...

În ultima clipă, Ambrogio îl apucă pe franciscan de guler, și acela dădu drumul frânghiei, dar măgarul continuă să lunece, frecându-se îngrozitor de pietrele cu gheață, până ajunse la marginea prăpastiei. Atârna în aer. Cu un răget care se stinse se prăbuși în torent.

Fratele Hugo se ridică în picioare. În tăcere, îi îmbrățișă pe toți cu privirea. Făcu câțiva pași către prăpastie, și cei care stăteau acolo erau deja gata să îl apuce, crezând că se smintise. Dar fratele Hugo căzu în genunchi. Nu se putea ști dacă se ruga sau,

pur și simplu, nu îl mai țineau picioarele. Dar când se ridică, în mâna lui era o bucată din blana măgarului. O ținu să o vadă toți, și din ochi îi curgeau lacrimi.

Fratele Hugo plânse cât ținu coborârea din defileu. Împreună cu alții, ținea de un car să nu o ia la vale prea iute, și lacrimile îi curgeau pe față șiroaie. Scotea într-una din sân bucata de blană smulsă și și-o apăsa pe ochi. Când ajunseră în vale, doi negustori din Kiev îl suiră într-un car cu blănuri, fiindcă din pricina mersului iute începuse să gâfâie. În durerea după tovarășul pierdut, își dădu deodată seama în sinea lui că nu îl mai mușca nimeni. Ceea ce nu-l putu împăca cu pierderea, dar îi ușură într-o oarecare măsură durerea.

K

Ieșirea din ultima trecătoare alpină era îngustă. Aducea cu un arc a cărui parte superioară o formau niște copăcei tineri, care creșteau de ambele părți ale drumului și se aplecau unii către alții. În acest arc se ivi o ceată de călăreți care bară drumul caravanei. Coada caravanei se târa încă prin defileu, dar straja care se afla în față nu mai înainta. Stătea la o oarecare distanță de călăreți, fără a încerca să se apropie de ei, căci înfățișarea lor nu prevestea nimic bun.

Sunt tâlhari, zise fratele Hugo de pe blănurile pe care ședea, și cei din jur nu putură să nu fie de acord cu el.

Tâlharii vorbeau între ei italienește. După o scurtă consfătuire, fu însărcinat să discute cu ei Ambrogio. Chemară câteva străji să meargă cu el, dar Ambrogio refuză. Arătă către Arseni, care se apropiase, și spuse:

Suntem de-ajuns noi doi.

Trei, se amestecă fratele Hugo. Trei. Că și eu știu italiana. Și în afară de asta, de-acum eu nu mai am nimic de pierdut.

Atunci i se dădu fratelui Hugo un cal, ca să nu discute cu tâlharii de jos în sus, ci să fie la același nivel cu ei. Cei din caravană presupuseră că la vederea monahului aveau să se înmoaie și cele mai nemiloase inimi. Cei trei călăreți porniră încet în direcția tâlharilor.

Pace vouă, strigă încă de departe fratele Hugo.

Nu urmă nici un răspuns, și fratele își repetă mesajul de la distanță mai mică.

Nu vorbești bine limba noastră, străine, zise un tâlhar al cărui cal era alb. Pentru asta trebuie să plătești.

Ceilalți tâlhari începură să râdă. În cel ce vorbise se ghicea căpetenia. Era tânăr și masiv. Fața îi era de un roșu aprins, ca un pahar cu vin piemontez, iar pe chelia amplă se vedea o cicatrice de sabie. Calul lui lovea cu copita, și era limpede că exprima astfel nerăbdarea călărețului.

Pentru Dumnezeu nu există străini, replică fratele Hugo.

Păi la el o să vă și trimitem, zise căpetenia, să fiți acolo ai lui. Iar calabalâcul vostru ne rămâne nouă.

Tâlharii râseră iar, de data asta mai reținut. Încă nu știau nici ei în ce măsură cele spuse erau o glumă.

Paza noastră e bună, și n-o s-o ia la fugă. E lucru verificat.

Verificat, dar nu de noi.

Căpetenia trase de dârlogi și calul lui începu să necheze.

Ambrogio ridică din umeri.

Oricum se vor încheia lucrurile, o să aveți pierderi.

Fără să răspundă nimic, căpetenia se duse cu câțiva dintre tâlhari spre marginea drumului. Se sfătuiră destul de mult. Nefiind dintre cei care se bat de dragul războiului, acești oameni înțeleseseră că sfârșitul bătăliei nu putea fi prevăzut. Îndreptându-și calul către Ambrogio, căpetenia spuse:

Aduceți-ne câte zece ducați de om, inclusiv paza, și n-o să curgă sângele nimănui.

Ambrogio stătu pe gânduri.

Câte un ducat, zise fratele Hugo. Pentru posibilitatea de a trece spre Sfântul Mormânt de la Ierusalim, necredincioșii iau câte doi ducați, ceea ce e jaf curat. Întrucât în cazul de față suntem jefuiți de creștini, consider posibil să ne limităm la un ducat.

S-ar zice că ne târguim, se miră căpetenia.

Eu încerc cum pot să vă ușurez conștiința, îl lămuri fratele Hugo.

După ce întoarseră problema pe toate părțile, se ajunse la o soluție acceptabilă pentru toți: cinci ducați de fiecare om care

mergea cu caravana. Când fratele Hugo se duse spre caravană ca să comunice rezultatul negocierilor, Arseni îi spuse lui Ambrogio:

Omul care a vorbit cu tine e în primejdie. În capul lui e zgomot mare. Sângele îi apasă vasele din cap, și vasele sunt gata să plesnească. Văd, Ambrogio, cât sunt de umflate de prea mult sânge. Parcă sunt niște viermi grași și încolăciți. În capul ăsta se mai poate îmbunătăți circulația sângelui, dar crede-mă: fără schimbarea gândurilor nu se va întâmpla asta.

Auzind cele spuse de Arseni, Ambrogio îi spuse căpeteniei:

Zgomotul pe care îl auzi în capul tău e urmarea gândurilor care se adăpostesc acolo. El e periculos pentru viața ta, dar tovarășul meu ar putea să te ajute.

Tâlharii, care nu știau nimic de zgomotul din capul căpeteniei, începură iarăși să râdă. Dar căpetenia rămase serioasă. Ea întrebă:

Și ce cere tovarășul tău pentru asta?

El e un om de credință greco-rusă și te roagă să îți schimbi gândurile, cu alte cuvinte – să te căiești, căci pe grecește căință se spune *metanoia*, ceea ce tocmai asta și înseamnă, schimbarea gândurilor.

Iară vă târguiți, pufni în râs căpetenia. Dar obiectul târguielii nu pot fi decât banii.

Asta nu e târguială, ci condiție, clătină din cap Ambrogio. Condiția necesară pentru ca tovarășul meu să te poată ajuta.

De cei ce discutau se apropie fratele Hugo cu banii. Căpetenia luă din mâinile lui săculețul cu monedele de aur și îl aruncă unuia dintre tâlhari ca să le numere. Plecând deja, se întoarse către Arseni și Ambrogio:

Știți, eu încă nu am acceptat condițiile nimănui. Arătă spre un petic de cer încercuit de stânci. Nici chiar ale Lui.

Caravana urmărea în tăcere cum tâlharii părăseau trecătoarea. Când ultimul tâlhar dispăru după o stâncă, caravana se urni și ea. Toți înțeleseră că de data asta scăpaseră ușor, dar nu simțiră bucurie.

Ce oameni mai sunt pe lume, oftă unul dintre negustorii din Kiev.

Ce-a spus, îl întrebă fratele Hugo pe Ambrogio.

A spus că oamenii sunt foarte diferiți.

Ce e adevărat e adevărat, întări cele spuse fratele Hugo.

Se urcă la loc în carul cu blănuri. După ce se aranjă mai în voie pe blănurile de samur, fratele Hugo continuă:

Oamenii sunt diferiți. Iată, se spune că există niște oameni numiți androgini. Au trupul pe-o parte bărbătesc, iar pe partea cealaltă femeiesc: un om dintr-acesta are sfârcul din dreapta de bărbat, iar sfârcul din stânga de femeie. Mai sunt și niște oameni numiți satiri. Sălășuiesc în pădurile din munți și se mișcă iute: când aleargă, nu-i poate ajunge nimeni. Umblă goi, și au corpurile acoperite cu păr. Nu vorbesc o limbă omenească, doar scot strigăte. Există, cum se știe, și sciapozii – niște oameni care se odihnesc la umbra tălpilor lor. Tălpile le sunt așa de mari (fratele Hugo își ridică tălpile), încât atunci când e căldură mare stau sub ele ca sub un șopron. Există, vă aduc la cunoștință, multe feluri pe lume: unii au cap de câine, dar unii sunt fără cap, au dinții pe piept și ochii pe coate, alții au două fețe, unii sunt cu patru ochi, alții poartă câte șase coarne pe cap, iar alții au câte șase degete la mâini și la picioare.

Dacă ei există într-adevăr, întrebă Arseni întorcându-se, în ce constă scopul existenței lor?

Fratele Hugo stătu pe gânduri.

Scop nu este, ci cauză. Toată problema constă în aceea că, după babilonie, Dumnezeu i-a lăsat pe toți să trăiască după placul inimii lor. Și iată, unii s-au rătăcit. Și-au îndreptat drumul potrivit înclinațiilor lor, și înfățișarea lor a început să se conformeze modului lor de a gândi. Totul este foarte logic.

Ambrogio începu să râdă:

Logic? Eu am cunoscut oameni cu așa un mod de a gândi, că, potrivit acestei logici, înfățișarea lor ar fi trebuit să fie îngrozitoare. Iar ei arătau cât se poate de bine.

Neașteptând răspunsul, Ambrogio dădu pinteni calului și o luă la galop înainte. După ce reflectă puțin, Arseni se duse după el.

Nu există reguli fără excepții! le strigă din urmă fratele Hugo. Se spune, bunăoară, că pe partea cealaltă a pământului trăiesc antipozii. Și mulți dintre ei arată, închipuiți-vă, ca noi.

Dar Ambrogio nu-l mai auzea.

Ce ziceți, credeți, îi întrebă fratele Hugo pe negustorii din Kiev.

Negustorii încuviințară din cap. Nu înțelegeau o iotă nemțește.

Dar eu chiar cred în povestirile despre antipozi, urmă simțindu-se aprobat fratele, și știți de ce? Păi ca să te referi la ei serios, trebuie să recunoști că pământul e rotund! Eu nu spun că asta e absurd, că e sacrilegiu, ci în primul rând că e de râs. Odată ce recunoaștem că pământul e rotund, suntem pur și simplu obligați să admitem că oamenii de pe partea asta a pământului merg cu capul în jos!

Fratele Hugo începu să râdă cât îl ținea gura. Uitându-se la el, prinseră să zâmbească și negustorii din Kiev. Râsul fratelui Hugo se dovedi atât de molipsitor, că după un minut râdea întreaga caravană. Odată cu râsul, ieși spaima din acești oameni ce trecuseră prin primejdii de moarte în ultimele zile. În râsul acela era bucuria celor pe care îi aștepta Veneția, cel mai frumos oraș din lume.

Când, în dimineața următoare, caravana părăsi locul popasului de noapte, dinspre Alpi veniră spre ei doi călăreți. Recunoscură în ei pe tâlharii întâlniți în ajun. Văzându-i pe Arseni și Ambrogio, aceștia s-au apropiat de ei.

Căpeteniei noastre îi e foarte rău, îi spuseră tâlharii lui Ambrogio. Aseară l-a lovit apoplexia și zace nemișcat. Poate tovarășul tău să-l ajute cumva?

Ambrogio îi traduse lui Arseni spusele lor.

Spune-le că acum nu stă în puterea mea să îl ajut, răspunse Arseni. Ceasurile acestui om sunt numărate, și în seara asta va muri. Atotputernicul se va milostivi de el să moară repede.

Auzind răspunsul lui Arseni, tâlharii ziseră:

Cât a mai putut să vorbească a cerut să vă dăm asta.

Unul dintre tâlhari scoase din sân săculețul cu banii de aur și i-l dădu lui Ambrogio. Banii se întoarseră de îndată la cei care îi dăduseră în ajun. Caravana luă drumul Veneției.

La intrarea în Veneția, caravana fu oprită de o strajă. Li se cerură tuturor scrisorile de drum, care puteau dovedi că acei călători veneau din nord, iar nu din sud-est. În Asia Mică bântuia ciuma, și autoritățile se temeau să nu pătrundă în Republica Venețiană. Scrisori aveau toți, în afară de fratele Hugo, care le pierduse odată cu desagii și cu măgarul, dar cei din caravană adeveriră într-un glas că fratele trecuse împreună cu ei Alpii.

I-am trecut, oftă franciscanul, măcar că nu sunt convins că a fost o hotărâre corectă.

La Veneția își luară cu toții rămas bun. Despărțirea fu marcată de o mare emoție, fiindcă știau cu toții că se despărțeau pentru totdeauna. Era o caracteristică a despărțirilor din vremea aceea. Evul Mediu avea rareori posibilitatea de a face ca oamenii să se întâlnească de două ori în cursul vieții pământești.

Fratele Hugo îi invită pe Arseni și Ambrogio să înnopteze la mânăstirea franciscană. Cum ei nu aveau alt adăpost la Veneția, invitația a fost primită cu recunoștință. Până la mânăstire au făcut destul de mult, pentru că fratele Hugo nu își amintea bine drumul. Mergea pe același cal cu Ambrogio, arătând încotro să o ia. Străzile șerpuiau, se transformau în fundături sau duceau de unde plecau. De trei ori s-au nimerit în piața San Marco și de două ori la podul Rialto. Caii mergeau unul după altul, și pocnetul copitelor era acoperit de propriul lor ecou. Uneori trebuiau să se lipească de ziduri ca să lase alți călăreți să treacă. Ambrogio se uita la Arseni zâmbind. Îl vedea pentru prima oară uimit pe prietenul său.

Arseni era cu adevărat uimit, căci nu mai văzuse niciodată ceva asemănător. La un moment dat, chiar s-a oprit pe un pod și a privit cum o venețiancă bătrână cobora într-o gondolă direct din ușa casei sale. Gondola s-a legănat sub piciorul ei. Arseni s-a întors. Auzind plescăitul vâslei, a întors precaut capul. Venețianca ședea liniștită la pupă. Ea nu bănuise că Arseni se va panica, pentru că în ultima jumătate de veac numai așa ieșise din casa ei.

Călătorii fură primiți la mânăstire cu bunăvoință. Fratele Hugo îi explică priorului că Arseni nu este catolic și priorul răs-

punse printr-un gest complicat. Acest gest putea fi interpretat în diferite chipuri, dar o interdicție directă de rămânere la mânăstire nu însemna. Cel puțin așa îl percepu fratele Hugo. El îi duse pe Arseni și pe Ambrogio la chilia ce le fusese desemnată lor trei, unde aveau pregătite paturile și apă ca să se spele. Peste o oră erau așteptați în refectoriu pentru cină.

La cină nu s-a dus nici unul dintre cei trei. Fratele Hugo și Ambrogio se cufundaseră după drum într-un somn adânc, iar Arseni fusese atât de impresionant de întâlnirea cu Veneția, încât nu putuse să adoarmă. Coborâse încet și, făcând o plecăciune portarului, ieșise.

Mânăstirea se afla pe un canal. Din stradă părea o casă obișnuită, care nu se deosebea de celelalte case strâns lipite una de alta. Arseni făcu câțiva pași spre canal. Lăsându-se pe vine, văzu cum se unduiau algele pe peronul de acostare. Apa mirosea aici altfel decât în alte locuri văzute de el. Mirosul era de putred. Amintindu-și-l după aceea, Arseni simțea fericire, căci era mirosul Veneției.

Se înserase. Soarele nu se vedea din pricina caselor, dar zidurile până la care reușiseră să ajungă ultimele raze căpătaseră o culoare ocru-galbenă. Arseni mergea de-a lungul canalelor – acolo unde se putea merge – și trecea peste podețe arcuite. La început a încercat să țină minte pe unde mergea, ca să se întoarcă, dar după câteva străzi nu și-a mai putut da seama nici măcar de direcția în care era mânăstirea franciscană. În viața lui nu întâlnise un loc atât de uimitor, și acum nu și-l putea fixa în memorie. Arseni simțise spațiul pădurii și spațiul câmpiei, pustiul de gheață al Lacului Alb și străzile de lemn ale Pskovului, și peste tot găsea fără greutate drumul. Dar acum, nimerind în întrepătrunderea asta de apă și piatră, înțelese că spațiul acesta nu-l simțea. Era singur într-un oraș ciudat și minunat, și nu îi cunoștea limba. Singurul care l-ar fi putut ajuta dormea, obosit, în mânăstirea care cine știe unde era. Și Arseni se liniști.

Merse la întâmplare mai departe, și nu mai încercă să țină minte drumul. Unele străzi i se păreau în primul moment cunoscute. Dar în clipa următoare descoperea deja balcoane și basoreliefuri pe care nu le văzuse mai devreme, și înțelese că

asemănarea se dădea cu neruşinare drept copie. Când se întunecă de tot, Arseni ajunse în piaţa San Marco. Răsărind, luna lumină catedrala care semănase în întuneric cu un munte negru. Era făcută din pietre aduse din Constantinopolul prădat – aşa îi spusese Ambrogio lui Arseni. Atinse o coloană de marmură şi simţi căldura pe care o adunase în ea peste zi. Se gândi că era poate căldura Bizanţului.

Arseni se aşează în dreapta intrării şi se rezemă de coloană. Simţea că obosise. Căutând să se aşeze mai bine, dădu de ceva moale. În nişa dintre coloane şedea o fată; chipul ei copilăresc părea unul dintre basoreliefuri, poate pentru că era nemişcat. Arseni ridică mâna la ochii ei, şi ea clipi.

Pace ţie, copilă, spuse Arseni. Am vrut doar să văd dacă nu te-a părăsit viaţa.

Ea se uită la el fără mirare.

Mă cheamă Laura, şi nu înţeleg limba ta.

Văd că te împovărează ceva, dar nu ştiu pricina durerii tale.

Uneori vorbeşti mai uşor când nu eşti înţeles.

Poate eşti însărcinată, şi copilul tău nu va fi legitim, căci tatăl lui nu ţi-a devenit soţ.

Fiindcă atunci când eşti disperat vrei să-ţi spui durerea şi te temi că odată ce îţi iese din gură o vor afla toţi.

Ştii, în asta nu e nimic care să nu se poată îndrepta. Tatăl lui poate încă să devină soţul tău. Sau un alt bărbat îţi poate deveni soţ, se întâmplă. Eu, crede-mă, te-aş lua de soţie ca să te ajut, dar nu pot să o fac, pentru că am o dragoste veşnică şi o soţie veşnică.

Dar eu, pot să spun, nici nu mă mai tem. Ştiu un mijloc care te împacă cu toate necazurile. Dacă o să fie rău de tot cu mine, disperarea o să-mi dea putere să îl folosesc.

În viaţa mea a fost Ustina şi a fost un băieţaş fără nume, dar nu i-am păstrat pe nici unul.

Acum câteva zile am aflat că am lepră. Când mi-au apărut petele pe încheieturi, încă nu ştiam ce înseamnă asta. Şi când în toiul verii a început să mă zgârie pe gât, tot n-am ghicit. Dar m-a văzut un om care mi-a ieşit în cale pe stradă şi a spus: dar tu ai lepră. A spus: pleacă din oraşul ăsta şi du-te în oraşul lepro-

șilor, ca să nu ajungi un blestem pentru casa ta. Și m-am dus la doctor, și doctorul a confirmat că omul a avut dreptate.

De atunci încerc să vorbesc cu ei, dar ei nu izbutesc deloc să-mi răspundă. Băiatul a murit când era mic, el nici nu poate să răspundă. Dar nu-mi răspunde nici Ustina. Sigur, în situația lor nici nu e chiar așa ușor. Parcă eu nu înțeleg? Înțeleg... Și totuși aștept. Fie, nu un cuvânt – un semn. Uneori mi-e tare greu.

Și nu m-am mai întors acasă. Știam că ai mei n-or să mă lase și vor prefera să moară încet-încet împreună cu mine.

Dar tot nu mă las pradă disperării. În măsura puterilor. Încerc totuși să îi povestesc Ustinei despre cele ce se petrec aici. Fiindcă ea nu și-a dus viața până la capăt, și uite, eu încerc să completez ce n-a fost trăit. Numai că e greu. Viața în întregul ei, cu toate detaliile, s-o povestești, înțelegi?

Între mine și restul lumii s-a lăsat un zid. Deocamdată e de sticlă, fiindcă nimeni nu știe de nenorocirea mea. Dar pe urmă totul o să devină vizibil. Doctorul mi-a spus tot. Mi s-a părut că asta îi face plăcere. Dar poate a vrut să mă scutească de speranțe și de deziluzii.

De fapt, acolo se poate transmite doar o idee generală. Principalul din ceea ce s-a întâmplat. De exemplu, dragostea mea pentru ea.

O să mă trimită la leprozerie. Cu timpul o să mi se facă nasul ca o șa. Și fața ca la leu. O să mă rușinez că pe fața asta cade soarele tuturor. O să știu că n-am dreptul la asta. Nu am dreptul la nimic din ce e frumos. Se poate muri fiind încă viu.

Arseni o luă pe Laura de mâini, se uită în ochii ei, și așa i se dezvălui esența celor ce se întâmplaseră. O sărută pe frunte.

Să ai, copilă, sănătate. Câtă vreme omul este pe pământ, se pot îndrepta multe. Să știi că nu orice boală rămâne în corp. Nici chiar cea mai îngrozitoare. Să îți explic asta nu pot prin nimic altceva decât prin mila Atotputernicului, dar văd că lepra va ieși din tine. Întoarce-te acasă la ai tăi, și îmbrățișează-i, și nu te despărți de ei niciodată.

Văzând că Laura nu mai are putere, Arseni o ajută să se ridice și o însoți spre casă. Începuse o ploaie nocturnă, măruntă. Partea de cer unde se afla luna era încă neacoperită de nori. În

lumina lunii străluceau, legănându-se, gondolele. Apa le lovea fundul cu un plescăit sonor. În pragul casei sale (în brațele părinților), Laura se întoarse spre Arseni.

Dar Arseni nu mai era. Spectralul oraș fusese creat ca să dispari în el. Să te topești în ploaie. Laura știa asta și nu s-a mirat. Nici când fusese lângă ea, Arseni nu i se păruse o ființă reală. Laura n-ar fi putut să îi repete cuvintele, dar ele o umpleau de o bucurie fără margini, căci esența lor o descoperise deja. Acum percepea zilele din urmă ca pe un vis îngrozitor. Nu înțelegea nici ea ce i se întâmplase, și tot ce voia mai mult pe lume era să se trezească.

Arseni mergea spre mânăstire. Acum, când norii acoperiseră cu totul cerul și ploaia era un zid continuu, direcția în care trebuia să meargă îi era mai mult sau mai puțin clară. Fratele Hugo și Ambrogio nu aveau habar de absența lui. Ei dormeau și visau.

Fratele Hugo își visa măgarul – blând, cu coama pieptănată, împodobit frumos. Plana încet peste prăpastie, amintind prin felul cum arăta de Pegas. Pe spinare îi tresălta abia vizibil un valtrap alb. Am știut că nimic din ce a fost nu dispare, șopti în somn fratele Hugo. Nici om, nici animal, nici chiar frunză. *Deus conservat omnia.* Fața îi era udă de lacrimi.

Ambrogio visa o stradă din orașul Oriol. Pe treptele magazinului *Inul rusesc* se fotografia un grup format din cinci persoane. De la stânga la dreapta: Matveeva Nina Vasilievna, Korotcenko Adelaida Sergheevna (rândul de sus); Romanțova Vera Gavrilovna, Martirosian Movses Nersesovici, Skomorohova Nina Petrovna (rândul de jos). Pe 28 mai 1951. În cinstea a cinci ani de la deschiderea magazinului *Inul rusesc*, directorul Martirosian a propus colectivului organizarea unei petreceri. Femeile au pregătit acasă piftie, sarmale, vinegretă și pilaf. Au adus toate acestea la serviciu în castroane și le-au aranjat pe platouri și pe salatiere. Amestecând vinegreta și apoi pilaful, lingeau lingurile. Movses Nersesovici a adus două sticle de șampanie și o sticlă de coniac Ararat. A venit cu medaliile pe piept. Femeile miroseau a parfum și a rochii călcate. Era o mireasmă de zi însorită de mai. S-au rostit toasturi (Movses Nersesovici) și a fost mare veselie. Când directorul magazinului a ridicat cupa, medaliile de pe piept i-au

zornăit plăcut. Pe urmă a venit un fotograf și i-a fotografiat pe toți, cu magazinul în fundal. Privind în anul 2012 fotografia îngălbenită, Nina Vasilievna Matveeva a spus: atunci Movses a anunțat zi scurtă la magazin. Dintre toți cei pe care îi vedeți în fotografie, numai eu mai sunt în viață. Nu mai pot nici să mă mai duc la mormintele lor, fiindcă m-am mutat la Tula, iar ei au rămas în Oriol. Chiar am trăit noi toate astea? Mă uit la ei ca de pe altă lume. Doamne, ce dragi îmi sunt toți.

КВ

După o săptămână, Arseni și Ambrogio au urcat la bordul corabiei *Sfântul Marcu*. În timpul acestei săptămâni, fratele Hugo reușise prin priorul mânăstirii să obțină pentru ei o scrisoare pentru drum de la signor Giovanni Mocenigo, dogele Veneției. Această scrisoare era menită să le fie pavăză în întreaga Republică Veneția, care se întindea pe ambele țărmuri ale Mării Adriatice. Tot în cursul acestor zile, Arseni și Ambrogio au trebuit să își vândă caii. Îi aștepta un lung drum pe mare și nu știa nimeni dacă animalele aveau să reziste. În afară de asta, transportul cailor nu era ieftin.

Lui Arseni și Ambrogio li s-a spus să fie la corabie către miezul nopții. Până la chei i-a însoțit fratele Hugo. În ziua următoare părăsea și el Veneția pentru a se duce la Roma. Frații franciscani îi dăruiseră un alt măgar, dar fratele Hugo considera că înlocuitorul nu era de aceeași valoare. După ce cercetase chițibușărește asinul și îl bătuse ușurel pe greabăn, fratele Hugo spusese:

Animalul acesta nu are cu adevărat caracter, și mă tem că nu mă va îmblânzi.

Nu te teme de asta, frate Hugo, i-au răspuns franciscanii. Nu avea grijă, animalul acesta te va îmblânzi. Are caracter, ceea ce și explică într-o oarecare măsură dorința noastră de a ne despărți de el.

Vrând să îi ajute pe Arseni și pe Ambrogio la ducerea bagajelor pe chei, fratele Hugo puse povara pe noul său măgar. Povara nu

era de fapt mare, dar măgarul nu vru s-o poarte și pe ea. Tot drumul zvârli furios din copite, încercând să arunce gențile de piele petrecute peste șa. Freca gențile de ziduri și le agăța de scările călăreților care treceau pe-alături. Văzând asta, fratele Hugo se mai liniști. Înțelese că o posibilitate de a se îmblânzi mai rămăsese totuși.

Pe chei, fratele Hugo îi îmbrățișă pe cei care plecau pe calea apei. Printre lacrimi, le spuse:

Uneori te gândești: merită oare să te atașezi de oameni dacă pe urmă e așa de greu să te desparți.

Îmbrățișându-l pe fratele Hugo, Arseni îl bătu pe spate:

Știi, prietene, orice întâlnire e mai mult decât o despărțire. Înaintea întâlnirii e gol, nu e nimic, iar după despărțire nu mai e gol. Odată ce te-ai întâlnit, nu te mai poți despărți cu totul. Omul rămâne în memorie ca o parte a ei, a memoriei. Partea asta a creat-o el, și ea trăiește și uneori intră în contact cu creatorul ei. Ce altceva face să îi simțim pe oamenii dragi la distanță?

După ce au urcat la bord, Arseni și Ambrogio l-au rugat pe fratele Hugo să nu stea pe chei, fiindcă nu știa nimeni precis când avea să plece corabia. Franciscanul a încuviințat din cap, dar n-a plecat. În luminile slabe ale corabiei nu s-a văzut dintr-odată cum se întindea întruna frânghia în mâinile fratelui Hugo și cum se împotrivea cu disperare măgarul lui, care nu voia să părăsească cheiul. Dobitocul urmărea încărcarea la bord a celor douăzeci de pedestrași pe care dogele venețian îi trimitea în misiune în Creta. Erau în uniformă din cap până în picioare, și femeile care îi conduceau erau de două ori mai triste că se despărțeau de asemenea mândreți. Așa îi vedem pentru prima oară, se gândeau femeile. Și poate că și pentru ultima.

La ora patru dimineața, chiar înaintea zorilor, corabia ridică ancora. Ea ieși încet din port, și pe fundalul cerului care se lumina se ghiceau deja contururile catedralei San Marco. În timp ce toți călătorii dormeau în hamacuri în cală, Arseni nu părăsi puntea preț de câteva ceasuri. Asculta cu desfătare scârțâitul catargului și pocnetul pânzelor – era dulcea muzică a călătoriilor. Observă cum apa devenea treptat din neagră roz, iar din roz – de smarald.

I se păru că, în comparație cu apa pe care o văzuse el până atunci în viața lui, apa mării era un lichid care avea o cu totul altă compoziție. Lingând de pe mâini stropii valurilor, îi simți sărați. Apa de mare avea altă culoare, mirosea altfel și chiar se comporta altfel. Nu era vălurită mărunt, ca râurile. Se deosebea de apa de râu și chiar de cea de lac cum se deosebește cocorul de vrabie. Recurgând la această comparație, Arseni subînțelegea nu atât mărimea, cât felul mișcărilor. Apa mării se rostogolea cu valuri mari, și mișcările ei erau mărețe și line.

Văzându-i interesul pentru apa mării, de Arseni se apropie căpitanul corabiei, un bărbat rotofei cu buze groase. Acesta auzise discuția lui Arseni cu fratele Hugo și începu să îi vorbească nemțește:

Apa de mare și cea de râu sunt două elemente diferite. Niciodată nu m-aș fi învoit să conduc un vas pe apă dulce, signor.

În semn de respect pentru statutul căpitanului, Arseni înclină capul. Atrași de considerațiile referitoare la apă, de interlocutori se apropiară doi pelerini din Brandenburg.

Este absolut evident, continuă căpitanul, că apa dulce este mai slabă decât cea sărată. Dacă cineva se îndoiește de asta, să-mi explice de ce, să zicem, apele marine sunt în stare să respingă un flux de apă dulce atât de puternic cum e Sena la Rouen și să îl facă să curgă în sens invers timp de trei zile?

Poate, spuse pelerinul Wilhelm, apei dulci i se pare scârboasă cea sărată, și de aceea se retrage din fața ei.

Eu însă cred, obiectă pelerinul Friedrich, că râul exprimă respect față de părintele său – marea, cedându-i drumul. Dar când începe refluxul, cu același respect, îl urmează.

Vorbind despre paternitate, tu, străinule, gândești că între elemente atât de diferite există o înrudire, se miră căpitanul.

Firește, zise pelerinul Friedrich, căci marea este izvorul tuturor râurilor și pârâurilor, cum Domnul Iisus Hristos este izvorul tuturor virtuților și cunoștințelor. Oare nu sunt toate aspirațiile curate, toate până la una, fluxuri ale unuia și aceluiași izvor? Și așa cum fluxurile spirituale tind spre izvorul lor, toate apele se întorc în mare.

Tu ce crezi despre circuitul apei, îl întrebă pelerinul Wilhelm pe Arseni.

Pământul nostru e asemeni unui corp omenesc, răspunse Arseni, și pe dinăuntru e străbătut de canale, așa cum corpul e străbătut de vasele sanguine. Oriunde ar începe omul să sape pământul, va da negreșit de apă. Așa spunea bunicul meu Hristofor, care simțea apa de sub pământ.

Eu am avut doi bunici, dar nu l-am văzut pe nici unul, oftă căpitanul. Amândoi au fost marinari, și amândoi s-au înecat.

După aceste cuvinte ale căpitanului tăcură cu toții o vreme.

Vărsarea apei dulci în cea sărată, spuse încet pelerinul Friedrich, o asemuiesc cu faptul că dulceața acestei lumi se transformă până la urmă în sare și amărăciune.

КГ

La o zi și jumătate de la plecarea din Veneția, *Sfântul Marcu* traversase Marea Adriatică și arunca ancora la patru mile de orașul Parenzo. Să se apropie mai mult de oraș îl împiedicau stâncile, dar nici să meargă mai departe nu era posibil: pe mare nu era nici pic de vânt. Numeroșii călători se aflau pe punte.

Frumos oraș e Parenzo, îi spuse Arseni căpitanului.

E frumos pentru că l-a întemeiat Paris, răspunse căpitanul. Așa se spune.

Se înșală, zise pelerinul Wilhelm.

Atunci de ce Paris și Parenzo sună asemănător? Rostind cele două nume proprii, buzele cărnoase ale căpitanului împroșcară salivă. Paris, vă aduc la cunoștință, a întemeiat orașul atunci când grecii au furat-o pe Elena.

Grecii nu au furat-o pe Elena, zise pelerinul Friedrich. Toate astea sunt povești păgâne.

Și Troia tot poveste o fi, întrebă caustic căpitanul.

Și Troia tot poveste e, afirmă pelerinul Friedrich.

Căpitanul desfăcu brațele și își linse buzele ude. De adăugat, categoric nu avea ce.

Nu sunt convins, gentile Friedrich, că ai dreptate, spuse Ambrogio. Am presentimentul că într-o bună zi cineva va descoperi Troia. Poate o să fie chiar un om de prin părțile tale.

Spre seara aceleiași zile începu să bată un vânt prielnic. O vreme merseră cu acest vânt, dar după aceea trebuiră să intre în portul dalmat Zara, pentru că începuse să sufle un vânt contrar, numit de italieni *scirocco*. Acest vânt putea dura câteva zile, și călătorii trebuiră să se înarmeze cu răbdare. Cei o sută douăzeci de pedestrași, pe care nu îi interesau câtuși de puțin orașele de pe țărmuri, se apucară până la unul să joace zaruri. Toți ceilalți călători coborâră pe țărm.

Pe chei fură întâmpinați de un pretor venețian, care se informă dacă acea corabie urmase o cale cu aer neviciat. Îl încredințară că ea venea de la Veneția, nu din Orient. I se arătă pretorului și scrisoarea pentru drum din partea dogelui venețian, drept care li se îngădui tuturor celor doritori să intre în oraș și în fortăreața lui.

Orașul Zara era vestit prin faptul că în biserica Simeon Primitorul de Dumnezeu se aflau moaștele cuviosului bătrân. Arseni și Ambrogio se duseră să i se închine lui Simeon. Îngenunchind în fața moaștelor lui nepieritoare, Arseni spuse:

Acuma, cu vorba Ta lasă pe robul Tău să plece în pace, ca să văz cu ochii mei mântuirea-mi. Știi, Simeoane, eu nu aștept o recompensă care să se compare cu a ta. Căci mântuirea mea constă în mântuirea Ustinei și a pruncului. Ia-i în mâinile tale, cum l-ai luat pe Pruncul Iisus, și du-i la El. Iată esența rugăminții și rugăciunii mele.

Ca să nu ude moaștele lui Simeon cu lacrimi, Arseni le atinse cu partea de sus a frunții. O lacrimă i se scurse totuși de pe gene și căzu pe moaște. Nu-i nimic, lasă să fie acolo, își spuse Arseni. O să-i amintească bătrânului de mine.

KA

A doua zi, Arseni, Ambrogio și cei doi pelerini din Brandenburg se plimbau prin fortăreața orașului Zara. Înainte de a se întoarce pe corabie, se duseră să prânzească la un han. La han sărbătoreau ceva niște oameni care reprezentau populația croată a Republicii Veneția. Văzându-i pe noii clienți în veșminte de călătorie, locuitorii Zarei se puseră în gardă. Întrucât primejdia turcă nu mai era deja o vorbă în vânt, ei nu excluseră posibilitatea

ca necunoscuții să fie iscoade ale dușmanului. Odată cu sporirea cantitativă a celor băute, bănuiala trecu în certitudine. Cel din urmă fapt care întări această certitudine fu nemțeasca pelerinilor, luată de îndată drept turcă. Petrecăreții se ridicară toți odată, și lavițele pe care stătuseră se răsturnară bubuind.

Arseni și Ambrogio, care înțelegeau bine graiul slav, pricepură înaintea celorlalți sensul celor ce se petreceau. Dar chiar și pelerinilor brandenburghezi, care nu înțelegeau graiul slav, le deveni limpede că evenimentele luau o întorsătură periculoasă. În pelerinul Wilhelm, ca om ce vorbea într-o limbă de neînțeles, zbură o cană de cositor.

Arseni făcu câțiva pași în direcția atacatorilor și întinse un braț înainte. O clipă păru că acest gest îi potolește. Încremenind, ei se uitară cu o privire concentrată la brațul lui Arseni. El le spuse în rusă:

Suntem pelerini și ne ducem pe Pământul Sfânt.

Locuitorilor Zarei, măcar că o puteau înțelege, limba li se păru ciudată. Cum și limba lor era deja de nedeslușit, ei arătară răbdarea cuvenită. Ceva mai potoliți, ei îi spuseră lui Arseni:

Ia închină-te.

Arseni se închină.

Vijelia se stârni din nou. Nu i-a trebuit mai mult de o clipă:

Nici nu știe să se închine cum se cuvine! Păi la ce altceva puteai să te aștepți de la niște iscoade turcești?!

Ambrogio încercă să le explice că ortodocșii și catolicii se închină diferit și ceru să fie duși la pretorul venețian, dar deja nu-l mai asculta nimeni. Locuitorii Zarei dezbăteau cum anume să procedeze cu captivii. După o scurtă, dar înfierbântată dispută, ajunseră la concluzia că iscoadele trebuiau să fie spânzurate. Iar locuitorii Zarei nu erau genul care să lase o treabă pentru mai târziu, fiindu-le cunoscut faptul că timpul e principalul dușman al fermității.

Ei îi cerură hangiului o frânghie. Acela nu le dădu din capul locului, temându-se că vinovații vor fi spânzurați chiar acolo, în hanul lui. Dar când află că în faza curentă frânghia era necesară numai pentru legare (căci cine spânzură oamenii în han?), le-o oferi bucuros, și chiar le mai dădu vânătorilor de iscoade un rând

din partea casei. După ce, în ciuda rezistenței opuse, îi legară pe cei prinși, dădură degrabă peste cap băutura, căci treaba care îi aștepta era complicată și cerea timp. Fiind la ușă deja, mai cerură o frânghie, și mai ales săpun, de care uitaseră cu desăvârșire după ultimul pahar, ridicat pentru pieirea tuturor iscoadelor.

Ce moarte stupidă o să avem, spuse Ambrogio, coborând vocea, către Arseni.

Dar ce moarte nu e stupidă, întrebă Arseni. Oare nu e stupid când un fier grosolan intră în carne, nerespectându-i desăvârșirea? Unul căruia nu-i stă în putere să creeze nici o unghie la degetul mic distruge un mecanism complex, inaccesibil înțelegerii omului.

Se luă hotărârea ca sentința pronunțată la han să fie dusă la îndeplinire în port. Acolo erau multe grinzi și cârlige adecvate, dar și locul era deschis, deci accesibil privirii, spre lămurirea tuturor viitoarelor iscoade.

Ambrogio mai făcu o încercare de a bate ca să deschidă inimile și mințile locuitorilor Zarei. Le strigă că pelerinii au o scrisoare pentru drum din partea dogelui venețian și propuse, nu o dată, să se închine precum catolicii, dar totul a fost în zadar. Inimile și mințile acestor oameni erau atinse de alcool.

Arseni era mirat de neîncrederea locuitorilor Zarei. Poate, se gândea el, aici chiar avuseseră de suferit de pe urma iscoadelor. Nu excludea nici posibilitatea ca acești oameni să aibă pur și simplu poftă să spânzure pe cineva.

Până la urmă, lui Ambrogio îi închiseră gura cu un căluș. După ce se sfătuiră, le dezlegară tuturor captivilor picioarele, ca să poată umbla, dar mâinile le lăsară legate. Acum, Ambrogio nu putea nici să strige, nici să se închine.

El mergea în rând cu Arseni și se uita la cei doi pelerini brandenburghezi care pășeau în față. În ciuda dramatismului situației, vederea acestora nu putea să nu stârnească zâmbetul. Mergeau lăsându-se când într-o parte, când în cealaltă, și mâinile legate la spate le dădeau o înfățișare solemnă, aproape profesorală. Semănau și cu o pereche de pinguini, ceva ce Europa avea să cunoască după vreo zece-cincisprezece ani. Friedrich și Wilhelm nu înțeleseseră deocamdată nimic și sperau că în cel mai scurt timp

neînțelegerea avea să fie lămurită. Arseni nu voia să le schimbe convingerea, Ambrogio nu voia nici el, dar, desigur, nici nu putea.

Dragostea mea, îi spuse Arseni Ustinei în port, e foarte posibil ca exact aici să fie sfârșitul drumului meu. Dar nu sfârșitul iubirii mele pentru tine. Dacă faci abstracție de partea tristă a lucrurilor, poți să te bucuri că drumul meu se încheie într-un loc atât de frumos – cu vedere spre mare, spre o insulă îndepărtată și spre întreaga strălucire a lumii. Dar cel mai important lucru e că mă bucur că ultimele ceasuri mi le voi petrece cu cuviosul bătrân Simeon, a cărui căință, spre deosebire de a mea, s-a împlinit. Îmi pare rău, dragostea mea, că am reușit atât de puțin, dar cred cu tărie că dacă Atotbinevoitorul mă va lua acum, toate cele nefăcute de noi le va face El. Fără această credință, existența – și a ta, și a mea – nu ar avea sens.

Soarele coborâse deja. El își trasa drumul de la cheiul portuar până la orizont. Nu încăpea îndoială că acolo, în cel mai îndepărtat punct, se și pregătea să apună. Soarele îi bătea lui Arseni direct în ochi, dar el nu se încrunta. Soarele îi bătea în ochi căpitanului care stătea pe puntea *Sfântului Marcu*, și el trecu pe puntea de pe partea cealaltă. De acolo observă cum peste stâlpul troliului portuar era aruncată o frânghie cu laț.

Se pregătesc să spânzure pe cineva, anunță căpitanul celor care stăteau pe punte. Cine e interesat poate să se uite.

Interesați au fost toți, inclusiv pedestrașii. Toți și-au pironit privirile pe oamenii care stăteau lângă troliul din port, mai ales pe omul pe al cărui gât se punea lațul.

E Arseni? întrebă nesigur căpitanul. E Arseni!

Se întoarse către spectatorii de pe punte, și aceia încuviințară din cap.

E Arseni, le strigă căpitanul locuitorilor Zarei. Își făcuse mâinile pâlnie, și toți cei din port îl auziră. Omul acesta e sub protecția personală a lui Giovanni Mocenigo, dogele Veneției, și oricine ridică mâna asupra lui va fi pedepsit!

Locuitorii Zarei se opriră din lucru. Îl cunoșteau pe căpitan, așa încât se întoarseră spre *Sfântul Marcu* spre a se convinge de cele auzite, dar căpitanul străbătea deja în goană schela debarcaderului. De la bordul corabiei priveau toți cei o sută douăzeci de pedestrași, extenuați în acel moment de jocul de zaruri.

M-ați auzit, mai strigă o dată căpitanul din mers, oricine ridică – va fi pedepsit!

Dar acum locuitorii Zarei nu mai ridicau mâinile asupra lui Arseni. Începuseră deja să aibă îndoieli în legătură cu justețea acuzațiilor lor, așa încât îl spânzurau mai mult din inerție. Le trebuia un motiv cât de neînsemnat ca să se oprească, și iată că acum se găsise. Furia li se stinsese la fel de brusc pe cât se stârnise.

Nu mai spânzurăm pe nimeni, spuseră locuitorii Zarei. Vorbele tale ne-au clarificat situația și au înlăturat toate semnele de întrebare.

Ajungând în goană, căpitanul îl scoase pe Arseni din laț și smulse căluțul din gura lui Ambrogio.

Eu și tovarășul meu Wilhelm nici nu am înțeles ce voiau de la noi, strigă pelerinul Friedrich adresându-se tuturor. Am dori să știm în ce constau pretențiile lor la noi și de ce au hotărât dintr-odată să îl spânzure pe Arseni. Nu-i vedem nici o vină acestui om.

Arseni le răspunse printr-o plecăciune recunoscătoare. Ambrogio, izbucnind în râs, le spuse:

Mi-am adus aminte de un monah irlandez care spunea în glumă că pentru el cea mai importantă dintre toate limbile orientale este cea nemțească. Gluma lui s-a dovedit a fi profetică: graiul dumneavoastră a fost luat aici drept turcesc.

Fiind deja la bordul *Sfântului Marcu*, Arseni întrebă:

Spune, Ambrogio, darul previziunii pe care îl ai ți-a spus că aveam să fim salvați?

Cel mai greu, Arseni, este să prevezi propria ta viață, și ăsta e un bine. Dar eu, sigur, am sperat în salvare. Dacă nu pe lumea asta, atunci pe cealaltă.

KE

Siroco încetă după două zile, și corabia ridică pânzele. Stând pe bordul din stânga, Arseni îi spuse cuviosului Simeon:

Slavă ție, stareț e. Cred că mulțumită rugilor tale s-a prelungit timpul așteptării mele. Mai roagă-te dară ca așteptarea mea să nu fie în zadar.

Următoarele orașe mari din calea corabiei au fost Spalato și minunata Ragusa. Dar cum vântul continua să fie prielnic, nu se opriră în nici unul dintre ele. Căpitanul *Sfântului Marcu* avea încredere mai mare în apă decât în uscat și nu cobora pe țărm decât în caz de extremă necesitate.

Intrând în Marea Mediterană, simțiră pentru prima dată un tangaj puternic. Celor slabi de stomac, căpitanul le ceru să se țină mai aproape de bord, întrucât duhoarea exalată în timpul tangajului nu mai ieșea din cală o groază de vreme. În ciuda faptului că ieșise în larg, *Sfântul Marcu* încerca să nu piardă țărmul din vedere.

La intrarea în portul insulei Corfu ocoliră cu succes bancul de nisip cunoscut tuturor celor care, într-un fel sau altul, iau parte la navigație. Ancorând la o jumătate de milă de insulă, completară rezervele de apă și proviziile. Toate acestea, aduse cu niște bărci mari, au fost descărcate cu mare larmă pe corabie de către locuitorii insulei. Arseni se uita cum toate cele aduse erau cărate de marinari în cală. Pe lângă zarzavaturi, li se livraseră douăsprezece cutii cu puișori de găină vii. Și apa și zarzavaturile au fost încercate prin gustare de către căpitan personal. Puișorii i-a verificat pe pipăite. După ce bău o jumătate de cană din apa adusă, căpitanul spuse:

Apa dulce e total lipsită de gust, dar cea sărată, spre marele meu regret, nu se poate bea.

Pe insula Cefalonia, unde corabia a venit la dană, au fost cumpărați trei boi în locul celor mâncați pe drum. În încercarea de a mâna boii în cală, un marinar a fost ridicat în coarne de unul dintre ei. Arseni cercetă marinarul și văzu că, în ciuda sângelui care șiroia, rana nu era gravă. Cornul boului îi străpunsese marinarului țesuturile moi ale bucilor, dar nu îi atinsese organele vitale. Din pricina locului rănii, marinarul nu mai putu sta în hamac, și Arseni îl puse să stea pe un cufăr mare din bucătărie. Căpitanul îi mulțumi lui Arseni și îi spuse marinarului că acum va trebui să stea mai mult pe burtă. Ceea ce marinarul știa, de vreme ce să stea altfel nici nu putea, dar, la rândul lui, îi mulțumi căpitanului. Atmosfera călătoriei chiar îi plăcea lui Arseni.

Trebuie spus că și Arseni i se lipise de suflet căpitanului. După ce izbutise să îl salveze de la o moarte sigură, căpitanul conti-

nuase să îi acorde atenția sa. Odată, într-un moment liber, căpitanul i-a povestit lui Arseni cum se formează apa sărată. A rezultat că, sub acțiunea razelor fierbinți ale soarelui, ea se evaporă pur și simplu din apa obișnuită a oceanului tropical și de acolo se răspândește ca un curent în alte mări. Prefacerile suferite de apă se văd clar pe exemplul lacului din comitatul Aix, nu departe de Arles. Sub acțiunea frigurilor de iarnă, apa acestui lac se transformă în gheață, iar sub efectul căldurii de vară se transformă, în chip natural, în sare. Acest lucru demonstrează că a naviga în jurul pământului nu este posibil, pentru că oceanul care îl scaldă în nord îngheață, iar în sud se transformă în sare.

Noi, de fapt, plutim în intervalul îngust dintre gheață și sare, concluzionă căpitanul.

Arseni îi mulțumi pentru explicații. Nu îi era numai recunoscător pentru că îl salvase, ci îl și respecta ca pe un navigator care își aprecia în chip realist limitele posibilităților.

În apropiere de Creta, căpitanul le aduse la cunoștință celor care erau de față istoria răpirii Europei de către Zeus. Pelerinii brandenburghezi protestară și îl acuzară pe căpitan de credulitate. Ignorând obiecțiile lor, căpitanul expuse și informațiile la care avusese acces despre Minotaur, Tezeu și firul Ariadnei. Pentru ca lucrurile să fie mai concrete, chiar ordonă unui marinar să aducă un ghem și, urmând o traiectorie întortocheată printre catarge și parâme, îl desfășură pe punte. Pelerinii însoțiră aceste acțiuni cu observații sceptice. Căpitanul însă continuă să vorbească pe un ton anormal de calm, și pentru oricine se pricepea cât de cât la oameni fu limpede că nervii n-aveau să-l mai țină mult. Pelerinul Wilhelm, care nu se pricepea la oameni, zise:

Toate astea sunt povești păgâne, iar să crezi în ele în ziua de azi e o rușine.

Fără să spună o vorbă, căpitanul îl luă pe pelerinul Wilhelm în brațe și făcu un pas în direcția bordului. Pelerinul Wilhelm, dorind pesemne să pătimească în calitate de opozant al păgânismului, nu opuse nici cea mai mică rezistență. Iar cum ceilalți se găseau la o oarecare distanță de căpitan, pur și simplu nu aveau timp să sară în ajutorul nefericitului: distanța de la căpitanul cu pelerinul în brațe până la bord era în fapt infimă. Ei îl vedeau

deja pe pelerinul Wilhelm zburând peste bord, căci căpitanul își avea întipărite pe chip intențiile, astfel încât acestea nu erau o taină. Îl vedeau pe Wilhelm atârnat deasupra abisului. Îl vedeau înghițit de el – toți, inclusiv Arseni.

Numai că el văzuse asta cu o clipă înaintea celorlalți și până să apuce căpitanul să îl ridice pe pelerinul Wilhelm deasupra bordului, Arseni i se pusese deja în față. Se agață de pelerin cu toată puterea, nelăsând să fie aruncat peste bord. Lupta pentru trupul lui Wilhelm, care se comporta, ca și mai înainte, ca un observator din afară, a fost scurtă. Căpitanul nu era un om lacom de sânge și, când furia de o clipă se stinse, îi dădu drumul pelerinului Wilhelm. În adâncul sufletului său, căpitanul nu simțea răutate față de pelerin.

Ca să vezi, dragostea mea, de data asta am reușit să o iau înaintea timpului, îi spuse Arseni Ustinei, și asta arată că el nu e atotputernic. Eu am luat-o înaintea timpului doar cu o clipă, dar clipa asta a însemnat o întreagă viață omenească.

Liniștindu-se întrucâtva, căpitanul le propuse pelerinilor brandenburghezi să coboare pe țărm ca să meargă împreună la labirintul care, potrivit cuvintelor lui, există și acum. Pelerinii refuzară, considerând acest lucru o adevărată pierdere de timp, dar printre cei ce stăteau pe punte se găsi un om, fratele Jean de Besançon, care confirmă existența labirintului.

Cu ceva timp în urmă, aflându-se pe insula Creta, el chiar fusese acolo împreună cu alți monahi. Potrivit spuselor fratelui Jean, dificultățile labirintului le creau nu atât meandrele peșterilor lui, cât întunericul, așa încât atunci când un liliac mare a stins în zbor lumânarea unuia dintre frați, fratele s-a rătăcit imediat. Nu l-au putut găsi trei zile, și numai mulțumită populației locale, care se familiarizase mai mult sau mai puțin cu labirintul, fratele a fost găsit în cele din urmă chinuit de foame, de sete și de o sminteală temporară, care, grație bunei îngrijiri, a trecut. Dar labirintul nu produsese asupra fratelui Jean o impresie deosebită, amintindu-i de carierele de piatră părăsite.

Atunci căpitanul le repetă pelerinilor brandenburghezi propunerea sa, dar ei o respinseră din nou. Pelerinii declarară că le ajunge câte cariere de piatră văzuseră, căci viața asta făcuse tot

timpul, să le scoată în cale cariere de piatră, dar nicăieri extragerea pietrei nu fusese însoțită de un asemenea număr de povești.

Sosind la Creta, pedestrașii părăsiră corabia. Fură întâmpinați de femei, nu mai puțin de o sută douăzeci de femei.

Nu sunt femeile care i-au petrecut la Veneția, întrebă Ambrogio.

Ei, sunt foarte asemănătoare, răspunse Arseni, dar acestea sunt alte femei. Cu totul altele. Chiar la Veneția m-am gândit că pe lume nu există repetare: există numai asemănare.

K2

După Creta urmă Ciprul. În Cipru sosiră seara târziu și nu coborâră pe țărm. Văzură contururile crestelor munților și vârfurile chiparoșilor. Auziră cântul unor păsări neștiute, una dintre ele stând pe catarg. Îi plăcea să cânte legănându-se.

Cine ești tu, pasăre, o întrebă în glumă căpitanul.

Fără să-i dea vreun răspuns, pasărea își văzu de cântecul ei. Se întrerupse pentru scurt timp, numai ca să își curețe penele. Urmărea de sus cum erau completate rezerva de apă și proviziile. Când contururile munților începură să se lumineze, *Sfântul Marcu* ridică ancora.

Încă de dimineață se făcuse simțită arșița. La ce avea să fie peste zi, călătorii nici nu voiau să se gândească. Sperând că pe mare avea să fie mai răcoare, căpitanul grăbi plecarea. Ca să le dea curaj pasagerilor moleșiți de căldură, le împărtăși din mulțimea de informații științifice și despre natură pe care le deținea. Uitându-se la soarele care ardea pe cer, căpitanul le povesti despre apele care spală atmosfera și răcesc astrele. Că aceste ape erau sărate, nu avea nici o îndoială. Potrivit lui, era vorba despre cea mai obișnuită mare, care își avea locul, în virtutea anumitor cauze, deasupra boltei cerești. Altminteri, de ce, întrebă căpitanul, nu demult oamenii din Anglia, ieșind de la biserică, au descoperit o ancoră coborâtă cu o frânghie din cer, după care de sus s-au auzit vocile marinarilor care încercau să ridice ancora, și când, în sfârșit, un marinar a coborât pe frânghia ancorei, a murit numai ce-a atins pământul, ca și cum s-ar fi înecat în apă? Neclar este doar dacă apele de deasupra tăriei se unesc cu apele

pe care plutim noi. De răspunsul la această întrebare depinde, dacă vreți, siguranța navigării în continuare, pentru că, ridicându-se din neștiință pe marea de sus, căpitanul (el își șterse sudoarea apărută pe frunte) nu mai poate garanta nimănui că va mai reuși să coboare corabia pe marea de jos.

Dar primejdia se afla mult mai aproape în dimineața aceea. Ea își avea locul sub tării și venea din marea pe care căpitanul condusese mulți ani corabia *Sfântul Marcu*. La amiază, locul arșiței îl luă zăpușeala. Vântul se potoli și pânzele se lăsară în jos pe catarge. Soarele se ascunse în pâclă. Pierzându-și strălucirea, se întinse pe cer ca o imensă masă informă. La orizont se iviră nori plumburii care începură să se apropie vertiginos. Dinspre răsărit venea o furtună.

Căpitanul dădu ordin să fie strânse pânzele. El nădăjduia că furtuna va trece pe lângă ei, dar își dădea seama că în ultima clipă nu vor putea strânge pânzele. Părea că, într-adevăr, norii nu se îndreptau spre corabie, luând-o tot mai mult către sud. Și deși se pornise vântul, iar crestele valurilor începuseră să fie înspumate, furtuna propriu-zisă se dezlănțuia destul de departe în dreapta lor. Acolo, la jumătatea distanței dintre corabie și orizont, norii plumburii lăsau în mare raze la fel de plumburii, și împreunarea apelor, despre care vorbise căpitanul, se înfăptuia. Pe fundalul negru-albastru se iveau întruna fulgere, dar tunetul nu se auzea, și asta însemna că ele erau într-adevăr departe. În partea stângă, cerul încă mai revărsa lumină. *Sfântul Marcu* se afla chiar la marginea furtunii.

Tangajul apărut îl făcu pe Arseni să simtă greață. Vomită de mai multe ori. Aplecându-se peste bord, se uita absent la jetul de lichid care ieșea șnur din gâtul lui. Jetul se pierdea în jos, unde spumega cu furie apa mării, unde se înspuma și se ducea învârtejindu-se. Se juca cu mușchii întinși ai valurilor. Imensa masă de apă o simțea și în spate. Chiar fără să o vadă, îi simțea lansarea lentă, cum simte spinarea apropierea asasinului. Era primul val mare (Ambrogio ridică capul) care se înălța la pupă. Încremeni (Ambrogio încercă să facă un pas spre Arseni) deasupra punții și se lăsă (Ambrogio încercă să strige) pe spatele lui Arseni, desprinzându-l ușor de parapet și trăgându-l în jos.

Ambrogio se apleacă peste parapet. Acolo jos – nimic în afară de apă. Prin apă se iveşte încet faţa lui Arseni. Desfăcându-se în apă, părul lui pare un nimb unduitor. Arseni se uită la Ambrogio. Spre Ambrogio aleargă căpitanul şi câţiva marinari. Ambrogio încalecă parapetul, îşi trece şi al doilea picior şi îşi dă drumul. În zbor trage aer în piept. Arseni se uită la Ambrogio. Căpitanul şi marinarii încă mai aleargă. Ambrogio e acoperit de un val. Iese la suprafaţă şi înghite din nou aer. Arseni nu se vede. Ambrogio se scufundă. Din adâncurile plumburii vine încet spre el gândul că marea e mare şi că nu-l va găsi pe Arseni. Că îl va găsi numai dacă se îneacă. Doar atunci va avea timp să îl caute. De gândul ăsta îl scapă frica de a nu se îneca. Frica îi încătuşa mişcările. Ambrogio se ridică la suprafaţă şi trage aer în piept. Caută. Pipăie cu mâna suprafaţa alunecoasă a bordului. Trage aer în piept. Caută. Atinge cu mâna mâna lui Arseni. Se prinde de ea cu toată puterea. Dă de capul lui Arseni şi îl scoate la suprafaţa apei. De sus li se aruncă o bârnă legată de o parâmă. Arseni se prinde de bârnă; încep să îl tragă în sus. Arseni nu se mai poate ţine. Ambrogio îl ajută să prindă din nou bârna. Bârna alunecă din mâinile lui Arseni. De la bord li se aruncă o bârnă de care e legată o scăriţă din frânghie. Ambrogio înfăşoară picioarele lui Arseni cu scara. Arseni se prinde de frânghie. Ambrogio îl apucă pe Arseni cu o mână, iar cu cealaltă se ţine de scară. Zece perechi de braţe îi trag în sus. Se clatină deasupra apei. Dacă se izbesc de bord s-a zis cu ei (ei nu se mai tem deja). Ochii trişti ai marinarilor. De bord se îndepărtează rostogolindu-se repede un val (resturile apei se preling de pe algele şi cochiliile dezgolite) şi cu el pleacă întreaga mare. Scara atârnă deasupra prăpastiei apărute. Valul următor înghite bordul cu totul, ajungându-le lui Ambrogio şi Arseni până la brâu. Jumătate din cer este totuşi încă liberă de nori. Sunt traşi pe punte.

Marea se agita, dar asta nu era încă furtună. Furtuna, care o luase mai întâi spre sud, îşi schimbase vizibil direcţia. Căpitanul urmărea în tăcere cum zidul plumburiu se deplasa către *Sfântul Marcu*. Înaintarea era lentă, dar neabătută. Partea luminoasă a cerului devenea tot mai mică, iar mai departe fulgerele începuseră să fie însoţite de tunete.

Se făcea întuneric. Nu atât de întuneric ca noaptea, căci întunericul nopții are calmul lui. Acum era un întuneric zbuciumat, care înghițea lumina în ciuda alternării bine stabilite a zilei cu noaptea. Nu era uniform, se învârtejea, îngroșându-se și subțiindu-se în funcție de densitatea norilor, și limita lui era chiar la orizont, unde se mai lumina totuși încă o fâșie subțire de cer.

Arseni și Ambrogio fură duși în cală. Înainte de a coborî, Arseni se întoarse. Ca și cum i-ar fi fost observată mișcarea, fulgeră și se auzi un bubuit de tunet cum nu mai auzise el niciodată. Odată cu bubuitul, bolta cerească se despică și crăpătura urmă linia, ca o rădăcină cu mulți lăstari, a fulgerului. Din crăpătură țâșni apă. Poate că era a mării de sus.

Apa mării țâșnea și din Arseni – până să iasă toată. Arseni și Ambrogio fură aruncați din hamacuri și rostogoliți pe jos. Amândoi erau pe jumătate inconștienți. Lumânarea, răsturnându-se, se stinse. Arseni simțea că i se întoarce stomacul pe dos, dar de ieșit nu mai avea ce să iasă din el, nu mai dădea afară decât fiere. Îi trecu prin minte că dacă se scufundă corabia, măcar n-o să mai verse. Că acolo, jos, îl va cuprinde liniștea rece a mării.

Înăuntru era întuneric și înăbușitor. Două rele se întâlniseră și se sporeau unul pe altul. Zăpușeala întunecată. Întunericul înăbușitor. Erau un întreg inseparabil. Arseni avu impresia că va muri. Că va muri chiar atunci dacă nu înghite aer. Nevăzut cum era pentru Ambrogio, găsi pe dibuite ușa care ducea la scara de pe punte. Împinse ușa. Se lăsă să lunece pe scară. Coborî în patru labe. Alunecă și lunecă iar. Se lovi de balustradă. Se târî până la ușa de pe punte și o deschise. Îl izbi uraganul.

Strigă înspăimântat de cele văzute și nu își auzi strigătul. Îl îngrozea nu amenințarea morții, ci amploarea stihiei. Uraganul smulse strigătul din gura lui Arseni și îl duse într-o clipă la o sută de mile. Strigătul acela putea răsuna doar acolo unde mai rămăsese fâșia de cer curat. Dar această fâșie îngustă era deja roz, de unde rezulta clar că se lăsa noaptea și că ultima fâșie de cer avea să dispară. Și Arseni strigă din nou, fiindcă întunericul atotcuprinzător care venea aducea cu el deznădejdea.

Valurile se izbeau de bord, și tot ce era pe corabie tresălta și, după fiecare izbitură, Arseni se mira că mai era încă întreagă

corabia. Valurile uriașe ba o propteau, ba se retrăgeau de sub ea. Ea se prăvălea pe o parte, nedibace, făcând o plecăciune valurilor, aproape atingându-le cu vârfurile catargelor. Se rotea în vârtejuri, sălta și plonja.

Arseni continua să stea în ușă. Pe lângă el își făcură drum pe punte doi marinari. Înaintau pe jumătate îndoiți, depărtând larg picioarele. Desfăcând brațele, ca pentru îmbrățișări. Trăgeau o parâmă de la un catarg spre bord, încercând să o întindă, iar ei erau legați de catarg cu funii. Alunecau întruna și cădeau în genunchi. Munca lor, de neînțeles pentru Arseni, părea ba dans, ba rugă. Poate chiar se rugau.

Arseni văzu cum pe bordul din dreapta trecea un uriaș val înspumat. În ciuda întunericului, valul se vedea bine, și coama lui sclipea în lumina care venea nu se știe de unde. Tocmai sclipirea aceea era cea mai înspăimântătoare. Valul era mult mai înalt decât puntea. În comparație cu valul, corabia părea mică, aproape ca o jucărie. Arseni le strigă neauzit marinarilor să se salveze, dar ei își continuară ciudata acțiune. Glugile trase pe ochi îi făceau să semene cu creaturile fantastice din *Alexandria*. Și parâmele se întindeau după ei ca niște cozi.

Valul nu se lovea de corabie, ci o strivea pur și simplu sub el și se rostogolea sub ea. Arseni, aruncat pe jos, nu mai văzu ce se petrecea pe punte. Revenindu-și, încercă din nou să se ridice spre ieșire. În ușă stătea căpitanul. Se ruga. Puntea era pustie. Din ceea ce văzuse acolo Arseni înainte lipseau multe. Tunuri, balustrade, catarge. Lipseau cei doi marinari care trăgeau parâmele. Arseni vru să îl întrebe pe căpitan dacă reușiseră să se salveze, dar nu îl întrebă. Căpitanul îi simți prezența și se întoarse. Îi strigă ceva. Arseni nu desluși cuvintele. Căpitanul se aplecă chiar la urechea lui și strigă:

L-ai văzut pe Sfântul Herman?

Arseni dădu din cap că nu.

Eu l-am văzut. Căpitanul lipi capul lui Arseni de al său. Cred că rugându-ne la el ne vom salva.

Furtuna, nu că se potoli, dar nu se mai înteți. Corabia continua să fie aruncată dintr-o parte în alta, dar deja nu mai era chiar

atât de înspăimântător. Poate pentru că, odată cu căderea nopții, dispăruse orice lumină și nu se mai vedeau valurile uriașe. Acum corabia nu se mai împotrivea stihiei – era parte a ei.

Dimineața, când Arseni ieși pe punte, soarele strălucea pe un cer fără nori. Sufla un vânt ușor. Două catarge din trei fuseseră rupte, și tot ce fusese pe punte – măturat sau sfărâmat. Marinarii și pelerinii rosteau rugăciunea pentru morți. Mâinile și fețele le erau zdrelite.

Arseni nu văzu câteva chipuri știute. Nu știa numele marinarilor care pieriseră și abia dacă auzise mai mult de una-două fraze de la ei cât fuseseră în viață, câte un simplu salut, dar absența lor țipa. Înțelese că de acum va fi lipsit de salutul lor pentru totdeauna.

Pentru totdeauna, spuse în șoaptă Arseni.

Își aminti ultimele lor mișcări, ca un dans. Și-i închipui pe marinari plutind acum în apa mării. În masa aceea de apă în care furtunile nu le mai puteau face nimic.

După rugăciune, căpitanul le spuse celor adunați pe punte:

În noaptea aceea l-am văzut pe Sfântul Herman de șapte ori. A apărut ca de obicei, ca flacăra unei lumânări, putându-se defini, dacă doriți, și ca o stea luminoasă. O flacără ba strălucitoare, ba estompată, cât jumătate de catarg, întotdeauna în înalt. Dacă vrei, bunăoară, să o apuci, ea se duce, dar dacă spui fără să te clinteşti *Tatăl nostru*, stă la locul ei cam un sfert de oră, maximum o jumătate de oră, și după apariția ei vântul devine de fiecare dată mai potolit, iar valurile mai mici. Dacă însă corăbiile merg în caravană, se va salva acea corabie căreia i-a apărut sfântul Herman, iar cine nu l-a văzut se va îneca ori va fi zdrobit. Dar dacă vor apărea două lumânări, ceea ce se întâmplă rareori, corabia va pieri negreșit, căci două lumânări nu sunt apariția sfântului, ci un spectru.

Asta, zise pelerinul Wilhelm, pentru că diavolii nu apar niciodată sub o singură înfățișare, ci întotdeauna sub mai multe.

Tot ce este divin e adevărat și unic, zise pelerinul Friedrich, și tot ce este diavolesc e fals și multiplicat.

Pelerinii brandenburghezi nu prelungiră disputa cu căpitanul, spre bucuria acestuia.

Ambrogio se uita îngândurat spre nord. Văzu furtună în Marea Albă pe 1 octombrie 1865. Vaporul *Credința* al mânăstirii Soloveţki se ducea de la insula Anzer la insula Bolșoi Sloveţki. Ducea pelerinii de la Verhnii Volocek. Bărcile de la bord s-au desprins, iar în cală s-a stricat pompa care dădea afară apa. Vaporul era aruncat ca o aşchie. Pelerinii vărsau. Furtuna a uimit prin faptul că s-a desfășurat în condiții de vizibilitate perfectă. Era un vânt ca de uragan, dar nu au fost nici nori, nici ploaie. Și în partea dreaptă se vedea licărind ca un punct alb insula Bolșoi Soloveţki. Unul dintre pelerini l-a întrebat pe căpitan:

De ce nu mergem direct la insulă?

Fără să se desprindă de cârmă, căpitanul a arătat că nu îl aude pe cel ce vorbea.

De ce ne depărtăm de insulă în loc să mergem spre ea? strigă pelerinul chiar în urechea căpitanului.

Pentru că mergem cu vântul din dreapta, răspunse căpitanul. Altfel, un val lateral ne-ar sfărâma.

Lunga barbă a căpitanului *Credinței* flutură în vânt.

Echipajul, format din călugări de la Soloveţki, era calm. Era calmul celor care nu știu să înoate. De obicei, marinarii din Marea Albă nu știu să înoate. Dar nici nu au nevoie. Apa Mării Albe e atât de rece, încât mai mult de câteva minute nu rezişti în ea.

Căpitanul *Sfântului Marcu* își șterse o lacrimă, căci compasiunea pentru corăbierii care pieriseră era fără margini. Mulțumi lui Dumnezeu și sfântului Herman pentru că rămăsese în viață. Stătea în picioare pe puntea scăldată în soare, contemplând umbra lungă și netă a dimineții. Inspira mirosul de lemn care se usucă. Ar fi vrut să se lase să cadă pe scândurile punții, să stea culcat pe ele și să le simtă asprimea cu obrazul său, dar nu o făcu. Căpitan fiind, el trebuia să își stăpânească simțămintele. Căpitanul, în genere, nu trebuie să fie sentimental, își spuse el, altfel echipajul se revoltă. Luă decizia de a duce corabia spre

țărmul cel mai apropiat, cu singura velă rămasă. După o zi de navigare calmă, scăldată în aurul soarelui vesperal, *Sfântul Marcu* se apropie de portul Jaffa.

КИ

Acesta era Orientul. Acel Orient despre care Arseni auzise multe, fără să aibă însă o imagine cât de cât clară despre el. La Pskov văzuse mărfuri din Orient. La Pskov văzuse chiar orientali, dar acolo oamenii aceia se adaptaseră la felul de a trăi al rușilor din nord, care nu sare nici în ochi, nici în urechi. Orientalii din Pskov erau oameni blânzi și îngrijiți. Vorbeau cu voce scăzută și zâmbeau enigmatic. Erau însoțiți de o aromă de ierburi și de mirodenii nerusești. În Jaffa erau cu totul altfel.

Localnicii care i-au înconjurat pe călători, cu precădere arabi, erau gălăgioși, guturali și cu multe mâini. Îi apucau întruna pe cei sosiți de veșminte, încercând să le atragă atenția. Dându-și în lături halatul numai găuri, se băteau în piept. Cu mânecile soioase își ștergeau frunțile și grumazurile nădușite.

Ce vor oamenii aceștia, îl întrebă Arseni pe Ambrogio.

Ambrogio ridică din umeri:

Cred că ce vor și toți ceilalți: bani.

Unul dintre arabi își duse cămila lângă Arseni și încercă să îi pună în mână frâul ei. Strângea cu amândouă mâinile degetele lui Arseni, dar frâul aluneca întruna, pentru că Arseni nu-l ținea. Arabul îi arătă pe degete prețul cămilei. Cu fiecare nouă ridicare a mâinii, numărul degetelor era mai mic. Arseni se uita la uimitorul animal, însă acesta îl privea de undeva de sus. Dar ce uitătură îngâmfată are creatura asta, se gândi Arseni. Arabul se lovi în piept și, lăsând în fine frâul în mâna lui Arseni, dădu impresia că pleacă.

Arseni trase cine știe de ce de frâu, și cămila se uită gânditoare la el. Prin fire, ea era opusul stăpânului, care părea a o obosi. Neașteptata dispariție a arabului fu percepută ca o binefacere de animalul care nici nu se uită după cel plecat. Văzând mișcarea mâinii lui Arseni, lângă cămilă apăru din nou arabul, și din nou arătă prețul ei. Toate degetele îndoite mai înainte se

întoarseră la locul lor. Arseni zâmbi. Arabul se gândi puțin și zâmbi și el. Își arătă dinții și cămila. În ciuda condițiilor grele de viață, știau cu toții să găsească un motiv ca să zâmbească.

Viața era într-adevăr grea la Jaffa. Orașul, prefăcut de mameluci cu două veacuri în urmă într-un morman de ruine, nu mai putuse renaște. Avea o existență iluzorie, aproape pe lumea cealaltă, iar dacă mai trăia, asta se datora puținelor corăbii care, dintr-o pricină sau alta, acostau la ce mai rămăsese din portul său. Nu, Jaffa nu era un oraș mort. Petrecând în el două zile, Arseni și Ambrogio observară că seara exista și aici o viață cu evenimentele și cu pasiunile ei. Mai descoperiră că locuitorilor orașului, care îi uimiseră atât de tare în prima seară cu spiritul lor de inițiativă, nu le era străină nici contemplația.

Anume ea era definitorie pentru viața celor din Jaffa la ceasurile zilei. Ziua, înăbușitoare, acești oameni și-o petreceau în micile curți ale caselor de lut, prinzând cu trupurile lor moleșite briza slabă. Zăceau pe parapetele sparte ale portului și urmăreau cum intrau în golf bărcile pescarilor și (mult mai rar) corăbii. Uneori ajutau la descărcarea lor. Dar numai seara erau locuitorii orașului Jaffa vioi și activi. Vlaga și căldura acumulate peste zi le revărsau unul asupra altuia și asupra celor veniți acolo. Toate vânzările, schimburile, înțelegerile și omorurile se săvârșeau în răstimpul celor două ceasuri care precedau asfințitul.

În răstimpul cu pricina al celei de-a doua zile, Arseni, Ambrogio și ceilalți pelerini izbutiră să se înțeleagă cu arabii în privința drumului la Ierusalim. Pentru un ducat și jumătate, călătorilor li se propuse să închirieze, după cum aveau să aleagă, o cămilă sau un măgar. Mulți, printre care Arseni și Ambrogio, voiau să meargă pe jos, dar li se spuse că mergând astfel vor rămâne în urma caravanei.

De obicei o caravană se mișcă încet, le spuse Ambrogio arabilor prin tălmaci.

De obicei, dar nu acum, răspunseră arabii. Nici n-o să apuci să te uiți în jur, că ai și ajuns.

Era limpede că propunerea de a închiria cămile ori măgari nu putea fi refuzată. Amintindu-și de cei doi măgari ai fratelui

Hugo, Arseni și Ambrogio aleseră cămile. Dar Friedrich și Wilhelm deciseră să meargă pe măgari.

Până la plecarea caravanei mai rămânea ceva timp, dar pelerinii nu se mai întoarseră în oraș, ci rămaseră în port. Unii adormiră proptiți de pietrele încinse peste zi. Alții stătură la taclale sau își reparară straiele obosite de peregrinări. Ambrogio scoase candela și puse în ea diamantele. Era deja pe Pământul Sfânt, hotărî deci să redea candelei frumusețea dintâi. Puse fiecare dintre cele șase pietre pe fundul câte unui lăcaș și o fixă cu gheara care se îndoia, așa cum îi arătase posadnicul Gavril.

Cele făcute de Ambrogio au fost urmărite în tăcere de arabii tocmiți de pelerini pentru a apăra caravana. Ei ceruseră pentru acest lucru câte un ducat și jumătate de la fiecare pelerin – mult după cum li s-a părut acestora – pentru că drumul până la Ierusalim nu era chiar atât de lung.

Drumul nu e lung, dar e periculos, au replicat arabii. Moartea se ascunde aici peste tot. Iar pentru viață trebuie plătit.

Pe cămilă nu se încalecă precum pe cal. Ajutându-l pe Arseni să încalece, arabul puse cămila să se lase pe genunchi. Arseni se miră că animalul poate sta pe genunchi și se așeză între cele două cocoașe. Când cămila se ridică, nu lipsi mult ca Arseni să zboare cât colo. Cămila își îndreaptă mai întâi picioarele din spate, de-aceea călărețul e aruncat în față. După ce s-a ridicat, cămila s-a uitat cu tristețe la Arseni. De ce era tristă și ce presimțea?

Caravana porni în zori. În ciuda promisiunilor arabilor, ea înainta fără grabă. Fețele pelerinilor reflectau toate culorile deșertului care se lumina. Soarele se ridica neînchipuit de repede, și la fel de repede căldura lua locul răcorii. Fețele pelerinilor se acoperiră de sudoare și de praful de sub copitele cailor arabilor care mergeau în fața caravanei.

După două ceasuri de mers, arabii cerură să li se mai dea un ducat de om. Motivară acest lucru prin faptul că văzuseră în depărtare o ceată de mameluci, iar apărarea de mameluci nu intra în banii primiți. Cât se târguiră, unul dintre arabi o luă la galop

înainte, spunând că cercetează drumul. Arabii mai primiră câte un ducat.

Din timp în timp, arabii se ațineau puțin mai departe de caravană și se sfătuiau în legătură cu ceva. Purtarea lor, adăugată cetei de mameluci zărite, îi neliniști pe pelerinii brandenburghezi, care începură să stăruiască să se întoarcă la Jaffa. Să se întoarcă, arabii refuzară, dar în privința mamelucilor se grăbiră a recunoaște că erau un miraj, ceea ce nu e ceva rar pentru cei care călătoresc prin deșert. Atunci pelerinii brandenburghezi, iar după ei și alții, începură să le ceară înapoi însoțitorilor ducații suplimentari, însă arabii refuzară și acest lucru.

Am un sentiment apăsător, spuse Ambrogio, dar nu pot spune nimic precis despre viitorul nostru, fiindcă evenimentele lui sunt prea aproape. La un drum ușor nu trebuie să ne așteptăm, nici nu ne-a făgăduit nimeni asta, și nici înainte n-a fost. Ne apropiem de Orașul Sfânt, iar rezistența față de apropierea noastră se triplează.

Ar fi păcat să nu intrăm în oraș, când ne găsim la o jumătate de zi de el, spuse pelerinul Friedrich.

Lui Moise i-a fost dat să vadă Pământul Făgăduit de departe, dar nu i-a fost dat să intre pe el, obiectă pelerinul Wilhelm.

Dar seamănă vreunul dintre noi cu Moise, întrebă pelerinul Friedrich.

Oricine caută Pământul Făgăduit seamănă cu Moise, spuse Ambrogio. Nu e așa, frate Arseni?

Arseni se uită în tăcere la Ambrogio și i se păru că acestuia i se ridicase puțin capul deasupra trupului. Capul vorbea încă, dar trupul, vădit lucru, nu mai era al lui. Trupul lui Ambrogio era înconjurat de un văl tulbure. La început a fost semitransparent, dar pe urmă s-a dizolvat cu totul. Trupurile celorlați treceau încă prin pâclă, dar viitorul lor nu era clar. Începeau și ele să se clatine, descoperindu-și încet, asemeni trupului lui Ambrogio, proprietățile legate de transparență. Arseni s-a temut că avea să-și piardă imediat cunoștința. Dar și-a păstrat-o.

Înaintarea caravanei devenise și mai înceată. Rafalele de vânt fierbinte aruncau nisip în ochii celor ce mergeau. Cămilele se opreau întruna să rumege spini, dar asinii se opreau fără vreun

motiv vizibil. Cerul era acum la fel de galben ca pământul, fiindcă întreaga lui întindere era ocupată de soare. Din pricina soarelui și a nisipului lăcrimau ochii, dar lacrimile se uscau pe gene, nu apucau să cadă pe obraji. Iată de ce o ceată de mameluci a fost luată de pelerini drept cheag de soare și de nisip.

La început chiar nu se distingea de strălucirea soarelui sau de vârtejul de nisip și se deplasa parcă la fel de dezordonat. Dar părea numai. Vârtejul ăsta venea direct spre caravană. Stăpânii egipteni ai Palestinei alergau în goana mare și păreau a ști ce caută. Când mamelucii s-au apropiat, pelerinii l-au zărit printre ei pe arabul care se dusese să verifice drumul. Călăreții au înconjurat caravana.

Mamelucii aveau pe ei halate roșii căpușite cu vată, iar pe cap turbane înalte, galbene. Acest lucru îi scăpa de razele soarelui, dar era vădit că nu îi scăpa și de căldură. Mirosul stătut al halatelor lor se simțea chiar și sub cerul liber – duhoare pe care, înconjurați de mameluci, pelerinii o inspirară. Arabii se strânseseră ceva mai departe și urmăreau zâmbind cele ce se petreceau. Nu făcură nici cea mai mică încercare de a interveni.

Căpetenia mamelucilor – se distingea printr-un brâu cusut cu fir de aur – porunci tuturor pelerinilor să se grăbească. Lucru pe care putură să îl facă de îndată numai cei care mergeau pe măgari, cu toți ceilalți lucrurile dovedindu-se a nu fi la fel de simple. Fratele Jean de Besançon, care ședea pe o cămilă, încercă să se dea jos, dar nu izbuti. Atârna ținându-se de o cocoașă a cămilei. Să sară, fratele Jean se temea, și picioarele i se bălăbăneau deznădăjduite în aer. Mamelucii și arabii râdeau cât îi ținea gura. Unul dintre mameluci îl lovi cu cravașa peste mâini, și monahul se prăbuși pe pământ. De surprindere, cămila începu să ragă. Lovi cu picioarele dinainte și o copită nimeri capul fratelui Jean, care zăcea la pământ. Acest lucru stârni un nou hohot de râs. Numai căpetenia mamelucilor zâmbi abia vizibil. Statutul său nu îi permitea, probabil, să râdă cu toată gura. Fratele Jean, ca beat, cotrobăia cu mâinile prin praf. Părul cărunt i se îmbibă repede cu sânge.

De cămile se apropiară stăpânii lor. Ei loviră cămilele cu bețe peste picioare, și ele se lăsară în genunchi. Pelerinii, nu fără

greutate, se dădură jos de pe cămile, dezmorțindu-și picioarele înțepenite. Arseni vru să se apropie de fratele Jean, dar fu azvârlit cu o lovitură de pumn. Simți sângele curgându-i din nas. Buimac, călugărul își continua ciudatele mișcări. Încercând să se ridice, amintea de un cărăbuș căzut pe spate. Era un adevărat amuzament pentru călăreții care își jucau caii, și nu era îngăduit nimănui să curme distracția.

Arseni se uită la căpetenia mamelucilor și i se făcu frică. Zâmbetul mamelucului trecuse în grimasă. Grimasa aceea nu exprima nici râs, nici ură, nici chiar dispreț. În ritmul în care i se umfla o venă pe tâmplă, pulsa în ea patima nestăpânită a vânătorului față de victima sa. Chiar sătulă fiind, pisica se aruncă asupra păsării cu aripa frântă, pentru că așa e făcută pisica și toate generațiile care au precedat-o, pentru că pasărea se comportă ca o victimă, iar dulceața reprimării victimei este mai puternică pentru vânător decât foamea și mai imperativă decât pofta.

Cu un urlet voluptuos, mamelucul-șef făcu o mișcare largă cu mâna și în pieptul fratelui Jean începu să se legene o suliță. Fratele Jean se apucă de suliță, ca să nu se mai legene și să nu-i spargă coastele și, împreună cu sulița, se întoarse pe o parte. Începu să strige și el, și strigătul acesta îl duse pe mameluc la extaz. Mamelucul întinse un braț și i se dădu o altă suliță, și el o lansă cu un nou răcnet, și sulița îl nimeri pe fratele Jean în coapsă. Monahul țipă și se zbătu în praf, și mamelucul întinse din nou brațul și lansă din nou o suliță care nimeri în spinare. De data asta fratele Jean nu mai strigă. Se crispă și își dădu duhul. Și lui Arseni i se păru că fața celui ucis era fața lui Ambrogio.

Pelerinii începură să fie percheziționați. După moartea fratelui Jean nu mai cuteza nimeni să protesteze. Mamelucii, împărțindu-se câte doi, luau deoparte câte un pelerin. Celor care fuseseră percheziționați li s-a poruncit să treacă în fața caravanei. În felul de a proceda al mamelucilor se simțeau deprinderea și experiența. La început au scotocit în bagaje, apoi au trecut la controlul corporal. Mamelucii știau bine unde erau păstrate monedele. Ei sfâșiau căptușelile și fundurile duble ale genților, întorceau pe dos manșetele mânecilor și rupeau tălpile cizmelor.

În Evul Mediu banii nu erau de hârtie, și nu era simplu deloc să îi ascunzi.

A venit rândul lui Arseni. Mamelucii i-au luat numai banii din căpușeala sfâșiată cu o mișcare de cuțit. Ce se afla în sacul de călătorie nu i-a interesat. I-au indicat să treacă împreună cu cămila lui în față. Arseni nu s-a mișcat din loc, pentru că a văzut pe jos capul tăiat al lui Ambrogio. Ochii capului se uitau țintă la el. În gura pe jumătate deschisă se vedea limba. Din nări curgea sânge. Arseni fu împins înainte cu un ghiont. Merse înainte continuând să se uite înapoi. Nu era în stare să-și desprindă privirea de capul lui Ambrogio.

O pereche de mameluci care se eliberaseră îl luară pe Ambrogio la o parte. Îl puseră să ridice mâinile și îl căutară. (Arseni îl îmbrânci pe mamelucul care îl însoțea și făcu primul pas spre Ambrogio.) Ambrogio se uita calm cum îi taie caftanul și îi iau monedele. Sacul lui de călătorie, ca și sacul lui Arseni, fu cercetat fără mare atenție. Lui Ambrogio îi dăduseră deja drumul, dar un arab care se apropiase, după ce a schimbat o privire cu mamelucul, a făcut semn spre sac.

Din sacul lui Ambrogio, mamelucul a scos candela. În soarele de amiază, ea străluci cu toate pietrele încastrate în ea. Ambrogio îi smulse candela mamelucului și îi spuse ceva tălmaciului. (Scuturând mâinile de pe el, Arseni se îndreptă spre Ambrogio.) Tălmaciul traduse urmărind jocul razelor pe pietre. Mamelucul se întinse din nou după candelă, dar Ambrogio îi îndepărtă brațul, nelăsându-l să atingă candela. Ambrogio nu a văzut cum din spate a venit mamelucul cu brâu lucrat, cum a ridicat sabia și cum de piciorul mamelucului s-a agățat cu toată puterea Arseni.

Ambrogio a văzut cum la Petersburg, pe clopotnița catedralei Petropavlovsk a coborât încet un înger cu crucea. O clipă îngerul a rămas suspendat, verificând precizia aterizării, apoi a pus încet baza crucii în mărul aurit din vârf. Îngerul s-a întors la locul dinainte după lucrările de resaturare. Creând un curent de aer descendent, deasupra lui și-a întins palele elicopterul Mi-8. În aceste condiții complicate, alpinistul industrial Albert Mihailovici Tünkkünen a fixat baza crucii cu buloane făcute dintr-un aliaj special, rezistent. Părul lung al alpinistului se agita în toate

părțile, îi nimerea în ochi și în gură. Tünkkünen regreta că în clipa când coborâse pe cupola cu îngerul uitase în elicopter șepcuța de sport pe care și-o punea întotdeauna când monta ceva sub elicopter. Enervat, se mustră pentru uituceală, se mustră și pentru pletele pe care în înaltul cerului își promitea de fiecare dată să le taie și de fiecare dată își încălca promisiunea pe pământ, mândrindu-se în secret cu părul lui. Se ocăra sincer, fără să treacă, de altfel, de o anumită limită în expresii, reținut fiind de prezența îngerului. În ciuda tuturor piedicilor, de la înălțimea de 122 de metri, Albert Mihailovici a văzut multe – Insula Iepurilor, Petersburgul și chiar țara în întregime. A văzut și cum în îndepărtata Palestină, un înger neaurit, dar absolut real, a înălțat la cer sufletul italianului Ambrogio Flecchia.

Cartea liniștii

A

Se obișnuiește să se considere că Arseni s-a întors în Rusia la mijlocul anilor optzeci. Se știe cu precizie că în octombrie 1487 era deja la Pskov, pentru că atunci a început marea molimă căreia i-a supraviețuit. Când s-a întors la Pskov, unii apucaseră să îl uite. Asta s-a întâmplat nu pentru că trecuse mult timp (nu trecuse chiar așa de mult) ci ca urmare a faptului că memoria omenească e slabă și reține doar rudele. Iar cei care nu sunt rude (cum era Arseni pentru toți) cel mai adesea nu rămân în ea. Cel plecat e pierdut din vedere și, de obicei, nu i se mai învie chipul cu forțe proprii. În cel mai bun caz, și-l amintesc văzându-l în fotografii. Dar în Evul Mediu nu erau fotografii, și uitarea devenea definitivă.

Mulți locuitori ai Pskovului nu și l-au amintit pe Arseni nici chiar văzându-l, pentru că nu l-au recunoscut. Omul care se întorsese nu semăna nici cu nebunul întru Hristos venit în oraș, nici cu pelerinul care părăsise orașul. Arseni se schimbase. Prin contrast cu fața întunecată, bronzată nerusește, părul lui deschis la culoare devenise și mai deschis. La prima vedere putea să pară că se decolorase în soarele fierbinte al Orientului, dar la o privire mai atentă devenea clar că părul lui Arseni nu mai era deschis la culoare – era alb.

Arseni se întorsese cărunt. Deasupra rădăcinii nasului, pe toată fruntea, se întindea o cicatrice care arăta ca o cută adâncă și amară. Împreună cu adevăratele cute care îi apăruseră, cicatricea dădea chipului său expresia de tristă impasibilitate a unei icoane. Și, poate, nu părul alb și nu cicatricea, ci această expresie îi făcea pe locuitorii Pskovului să nu îl recunoască pe Arseni.

Întorcându-se, nu a povestit nimănui nimic. Și, oricum, vorbea foarte puțin. Nu atât de puțin poate ca în existența lui de nebun întru Hristos, dar în vorbele lui de acum suna o liniște care nu este proprie nici celei mai adânci tăceri. Ducându-se la posadnicul Gavril, spuse:

Pace ție, posadnicule. Și să mă ierți.

Posadnicul Gavril văzu în ochii lui Arseni tot drumul lui trudnic. Văzu moartea lui Ambrogio. Și nu îl mai întrebă nimic. Îl îmbrățișă pe Arseni și plânse pe umărul lui. Arseni stătu fără să se miște. Pielea gâtului lui simțea lacrimile fierbinți ale posadnicului, dar ochii îi rămaseră uscați.

Stai în casa mea, spuse posadnicul Gavril.

Arseni înclină capul. Acum dădea prea puțină importanță locului unde stătea.

Ar fi vrut să se ducă la nebunul întru Hristos Foma, dar la vremea aceea Foma nu mai era pe lume. La puțin timp după plecarea lui Arseni, Foma își prezisese moartea și izbutise să își ia rămas bun de la toți. Istovit de apăsarea morții care se apropia, găsise forța de a da un ultim ocol orașului și de a arunca la sfârșit cu pietre în diavolii cei mai nerușinați. Și toți știau că Foma va muri, și întreg orașul a mers după el, însoțindu-l în acest ultim ocol. Picioarele i se împleticeau, și era ajutat să înainteze.

Întunericul morții mă cuprinde și lumina se duce departe de ochii mei, strigă după ce dădu ocol unei jumătăți din oraș.

Și cum nu mai vedea deja deloc, i se puneau în mâini pietrele, și el, cu ultimele puteri, le arunca în diavoli, și așa dădu ocol și celeilalte jumătăți a orașului, căci orbirea fizică nu făcea decât să îi ascută văzul spiritual.

Iar când orașul fu curățat, Foma spuse, culcându-se în pridvorul bisericii:

Vă închipuiți cumva că i-am gonit pentru vecie? Nu, doar pentru vreo cinci ani, maximum zece. Și, mă întreb, ce-o să faceți mai departe? Iar acum, notați. Vă așteaptă o mare molimă, dar o să vă ajute robul lui Dumnezeu Arseni, care s-a întors de la Ierusalim. Iar pe urmă o să plece și Arseni, căci va trebui să părăsească acest oraș. Uite, atunci va trebui să arătați tărie de caracter și concentrare interioară. La urma urmelor, nu mai sunteți copii.

După ce se asigură că totul a fost notat, nebunul întru Hristos Foma închise ochii și muri. După aceea deschise pentru o clipă ochii și adăugă:

Post-scriptum. Arseni să aibă în vedere că îl așteaptă mânăstirea Sfântul Kiril. Asta e tot.

Spunând aceasta, nebunul întru Hristos Foma muri definitiv.

R

După ce citi mesajul lui Foma, Arseni căzu pe gânduri. Șapte zile și șapte nopți nu părăsi locuința ce îi fusese oferită într-o anexă a casei posadnicului Gavril. Poate ar fi rămas și mai mult, dar în a opta zi de ședere în Pskov se răspândi vestea că e ciumă. Intrând la Arseni, posadnicul spuse:

Se adeveriră spusele lui Foma. Nădăjduim în mila Domnului și în marele tău har, Arsenie.

În genunchi, Arseni stătea cu fața la icoane și cu spatele la posadnicul Gavril. Se ruga, și era neclar dacă auzise cele spuse de posadnic. Acesta mai stătu o vreme, dar nu își repetă vorbele: ghici că Arseni știa deja tot. Cu băgare de seamă, ca să nu scârțâie dușumelele, posadnicul ieși. A doua zi, sfârșind să se roage, a ieșit și Arseni.

În fața pridvorului îl aștepta mulțimea. El o cuprinse cu privirea și nu spuse nimic. Mulțimea tăcea și ea. Înțelegea că nu era nevoie de spus nimic aici. Amintindu-și prezicerea lui Foma, mulțimea știa că Arseni era singurul care îi putea fi de ajutor în nenorocirea care dăduse peste ea. Arseni însă știa că posibilitățile lui sunt limitate, și mulțimea știa că el știe, și el percepu lucrul ăsta. Se priviră până când mulțimii nu îi mai rămaseră așteptări neîndreptățite, iar lui Arseni îi dispăru teama de a nu înșela aceste așteptări. Când toate acestea trecură, Arseni coborî din pridvor și plecă în întâmpinarea ciumei.

Luă casă cu casă și cercetă oamenii bolnavi. Le îngriji buboanele și le dădu sulf pisat cu gălbenuș de ou, le spălă trupurile de vomă și le afumă casele cu aschii de ienupăr. Și nici cei care nu aveau scăpare nu-l lăsau să plece, căci răul și deznădejdea le erau mai mici. Se agățau de mâna lui Arseni, și el nu găsea în el

puterea de a se desprinde de mâinile lor, și stătea cu ei nopți în șir, până mureau.

Mi se pare, îi spuse Arseni Ustinei, că m-am întors cu mulți ani în urmă. În mâinile mele sunt aceleași trupuri pline de puroi și, mă crezi, dragostea mea, poate sunt aceiași oameni pe care i-am vindecat cândva. Nu s-o fi dat timpul înapoi, sau – să punem întrebarea altfel – nu mă întorc eu însumi spre un punct inițial? Dacă e așa, n-o să te întâlnesc pe tine pe acest drum?

Mâinile lui Arseni și-au amintit repede activitatea uitată și acum îngrijeau singure ravagiile ciumei. Uitându-se la mișcările abile ale mâinilor sale, Arseni începu să se teamă că acțiunea lor va deveni de rutină și că va alunga acea putere formidabilă ce li se transmitea prin el bolnavilor, dar care nu mai avea nici o legătură directă cu arta medicală. Vindecând oamenii, Arseni observa tot mai des că tocmai de această putere, iar nu de sulful pisat și de gălbenuș e legată înzdrăvenirea lor. Sulful și gălbenușul nu dăunau, dar, după cum începu să i se pară lui, nici nu ajutau substanțial. Important era lucrul interior al lui Arseni, capacitatea lui de a se concentra în rugă, dispersându-se în același timp în bolnav. Și dacă bolnavul se însănătoșea, aceasta era însănătoșirea lui, a lui Arseni.

Dar dacă bolnavul murea, murea odată cu el și Arseni. Și, simțindu-se viu, îl înecau lacrimile și rușinea că bolnavul murise iar el era în viață. Arseni ajunse să înțeleagă că moartea nu avea drept cauză puterea bolii, ci slăbiciunea rugii lui. Începu să se considere principalul vinovat de acele morți și să se spovedească zilnic, pentru că altfel povara vinei ar fi fost peste puterile lui. Și la fiecare bolnav care venea la rând intra ca la cel dintâi, ca și cum nu ar fi văzut până atunci sute de oameni, iar uluitoarea sa putere i-o ducea bolnavului în deplinătatea ei, căci numai asta dădea speranța însănătoșirii.

Arseni se lupta nu numai cu boala, ci și cu frica omenească. Umbla prin oraș și convingea oamenii să nu se teamă. Sfătuindu-i să aibă grijă să se păzească, Arseni îi avertiza totodată că panica este dăunătoare. Le amintea că fără vrerea lui Dumnezeu nu cade nici firul de păr de pe capul omului, și îi îndemna să nu se zăvorască în case uitând să își ajute aproapele. Mulți uitau.

În primele săptămâni ale ciumei, Arseni a crezut că nu avea să reziste. Cădea de pe picioare de oboseală. Deseori nu îi ajungeau puterile să se ducă până acasă, și dormea pe apucate lângă bolnav. După o vreme, observă cu uimire că îi era ceva mai ușor.

Pare-se, mă obișnuiesc cu ceea ce e cu neputință să te obișnuiești, îi spuse el Ustinei. Asta, dragostea mea, arată o dată mai mult că nu puterea e de-ajuns, ci curajul.

Arseni dormea câte două-trei ceasuri din douăzeci și patru, dar nici în somn nu se putea elibera de durerea din jurul său. Visa în culori bolnavi umflați, și ei îl rugau să îi vindece, și el nu putea să îi ajute cu nimic, fiindcă știa că deja muriseră. Și în visele lui nu mai era fantezie, erau vise adevărate – vise despre cele ce fuseseră. Timpul, într-adevăr, se întorcea. Nu încăpeau în el evenimentele care se petreceau, atât de mare le era amploarea și puterea de a îndurera. Timpul se destrăma pe la cusături, ca desaga de drum a pelerinului, și acum își arăta conținutul, și pelerinul se uita la el ca și cum l-ar fi văzut pentru prima dată.

Г

Iată-mă pe mine, Doamne, și acea viață a mea pe care am izbutit să o trăiesc până ce am venit la Tine, spusese Arseni la Mormântul Domnului. Precum și acea viață a mea pe care din nespusa Ta milă mai pot să o trăiesc. Căci nu mai aveam nădejde să ajung aici după ce, chiar înainte de orașul Ierusalim, am fost jefuit și tăiat cu sabia, iar faptul că stau aici în fața Ta îl privesc ca pe marea milă a Ta. Împreună cu neuitatul meu prieten Ambrogio ți-am adus o candelă în amintirea fiicei posadnicului din Pskov, Anna, care s-a înecat în râu. Dar acum mâinile mele sunt goale, nu am candela, și nu mai e nici prietenul meu Ambrogio, și nici alții pe care i-am întâlnit pe drum, dar pe care i-am pierdut tot din pricina păcatelor mele. Pomenesc aci straja Vlas, care își dădu viața pentru prietinii săi. Păcatele lui Vlas, i-am făgăduit să le mărturisesc în fața Ta, că el zace în pământ polon în așteptarea învierii din morți. Îndură-te, Doamne, și de cei vii și de cei răposați, pentru rugăciunile Sfinților Tăi, către care zic și eu, nevrednicul: O, fericiți slujitori ai lui Dumnezeu,

nu încetați a vă ruga Lui ziua și noaptea pentru noi, nevrednicii, care pururea greșim cu atâtea nenumărate păcate. Către Tine, Doamne, îndrept cea mai însemnată rugă a vieții mele, legată de roaba Ta Ustina. Te rog nu ca soț al ei, căci nu-i sunt soț, deși puteam să-i fiu de n-aș fi căzut în plasa prințului acestei lumi. Te rog ca ucigaș al ei, căci crima mea ne-a legat în veacul acesta și pe viitor. Omorând-o pe Ustina, am lipsit-o de posibilitatea de a descoperi cele întemeiate de Tine, de a le cultiva și de a le face să strălucească de lumină Dumnezeiască. Am vrut să-mi dau viața pentru ea, mai bine spus, să îi dau *ei* viața mea pentru viața pe care i-am răpit-o. Și nu puteam face asta altfel decât printr-un păcat de moarte, dar cine ar avea nevoie de o asemenea viață? Și am hotărât să i-o dau prin singura modalitate accesibilă mie. Am încercat, cum am putut, să o înlocuiesc pe Ustina și să fac în numele ei faptele bune pe care nu aș fi reușit niciodată să le fac în numele meu. Am înțeles că fiecare om este de neînlocuit, și nu mi-am făcut mari iluzii, dar cum aș mai putea, spune-mi, să îmi împlinesc căința? Păcat numai că roadele trudei mele s-au dovedit atât de mărunte și de fără sens, încât nu am simțit nimic altceva decât rușine. Nu am abandonat numai pentru că orice altceva mi-ar fi ieșit și mai rău. Nu sunt sigur de calea mea, și de-asta mi-e tot mai greu să merg înainte. Pe o cale necunoscută poți merge multă vreme, foarte multă, dar nu poți să mergi la nesfârșit. E ea oare salvatoare pentru Ustina? Dacă aș avea măcar un semn, măcar o speranță... Eu, știi, vorbesc tot timpul cu Ustina, îi povestesc ce se întâmplă în lume, impresiile mele, pentru ca ea să fie în fiecare clipă, cum se spune, la curent. Ea nu-mi răspunde. Nu e tăcerea lipsei de iertare, eu îi cunosc bunătatea, ea nu m-ar chinui atâția ani. Cel mai probabil, nu are posibilitatea să-mi răspundă, dar poate că ea, pur și simplu, mă cruță de veștile rele, căci, cu mâna pe inimă, pot eu conta pe vești bune? Eu cred că prin dragostea mea o pot salva post-mortem, dar pe lângă această credință am nevoie măcar de un strop de cunoaștere. Dă-mi, dară, Mântuitorule, măcar un semn ca să știu că drumul meu nu o ia către nebunie, și atunci, știind asta, pot să merg pe drumul cel mai greu, să merg oricât de mult și să nu mai simt oboseală.

Ce semn vrei și ce cunoaștere, a întrebat starețul care stătea lângă Mormântul Domnului. Oare nu știi că oricare drum ascunde în el primejdia? Oricare – și dacă nu ești conștient de asta, atunci de ce să te mai miști? Iată, spui că pentru tine e puțin să crezi, vrei să și știi. Dar cunoașterea nu presupune întărire a spiritului, cunoașterea e evidență. Efortul presupune credință. Cunoașterea e pace, iar credința e mișcare.

Dar nu la armonia păcii aspirau sfinții?

Ei mergeau prin credință, a răspuns starețul. Și credința lor era atât de puternică, încât se transforma în cunoaștere.

Eu vreau să aflu doar direcția generală a drumului, a spus Arseni. În ceea ce ne privește pe mine și pe Ustina.

Dar oare Hristos nu este direcția generală, a întrebat starețul. Ce direcție mai cauți? Și ce înțelegi tu prin drum – nu spațiile care rămân în spate? Ai ajuns cu întrebările tale până la Ierusalim, deși ai fi putut să le pui, să spunem, și de la mânăstirea Sfântul Kiril. Nu spun că sunt nefolositoare călătoriile: ele au sensul lor. Nu fi doar asemeni dragului tău Alexandru, care a avut un drum, dar nu a avut un țel. Și nu te lăsa atras peste măsură de mișcarea orizontală.

Dar de ce să mă las atras, a întrebat Arseni.

De mișcarea verticală, a răspuns starețul și a arătat în sus.

În centrul cupolei bisericii se vedea, negru, un gol rotund, lăsat pentru cer și stele. Stelele se vedeau, dar pălite. Arseni înțelese că se lumina.

A

Cam spre începutul lui februarie, molima începu să dea înapoi. Sfârșitul iernii era atât de rece, încât ciuma, pur și simplu, îngheța. Și deși avea mult mai puțin de trudit, chiar atunci, în februarie, Arseni a simțit că puterile îi erau la limită. Lunile de luptă cu ciuma îl istoviseră cu desăvârșire, iar la asta se adăuga și obișnuita slăbiciune de dinaintea primăverii. Îi era tot mai greu să se scoale dimineața. Când ieșea ca să vadă de bolnavi, se așeza de câteva ori pe drum ca să se odihnească. Văzându-i lipsa de vlagă, sotnicul Gavril spuse:

Cetățeni ai Pskovului, pentru multele la număr însănătoșiri ale voastre, el și-a cheltuit toate puterile, așadar, cruțați-l, pentru numele lui Dumnezeu.

Spre sfârșitul lui februarie nu au mai fost deloc cazuri de îmbolnăvire de ciumă. Și când i-a fost cu putință să se odihnească, Arseni a adormit. A dormit nu mai puțin de o jumătate de lună – cincisprezece zile și cincisprezece nopți. Arseni știa că puterile pe care le dăruise tuturor pe timpul ciumei le împrumutase de la viitorul lui, și acum punea la loc ce cheltuise. Uneori se trezea ca să își potolească setea, dar adormea în aceeași clipă, pentru că pleoapele nu i se dezlipeau. Continua să viseze Ierusalimul, și drumul în Palestina, și pe Ambrogio – încă viu. În a șaisprezecea zi, marele somn al lui Arseni s-a încheiat, și el a simțit că încet-încet îi revin puterile.

Revenindu-și, Arseni și-a dat seama că venise primăvara. El era obișnuit să măsoare anii în primăveri. Spre deosebire de celelalte anotimpuri, venirea primăverii era cea pe care o simțea și de care se pătrundea cel mai mult. De obicei, îi aștepta sosirea, dar acum s-a trezit când sosirea primăverii era deja la jumătate, așa cum te trezești brusc într-o zi senină și vezi că soarele este deja sus, și privești cum freamătă petele de lumină pe jos, și argintul pânzei de păianjen într-o rază, și plângi cu lacrimi de recunoștință. După miresme și întreaga atmosferă, lui Arseni i se păru că primăvara aceea semăna întru totul cu cea de odinioară, din copilăria lui, dar imediat își luă seama. El era acum cu totul altul, de-aceea primăvara de-acum nu avea nimic comun cu primăvara din copilăria lui. Spre deosebire de primăvara aceea, cea de acum nu mai umplea întreaga lume. Ea era o minunată floricică a ei, dar Arseni știa de mult că în această grădină existau și alte plante.

Mergea prin Pskov, și lemnul caldarâmului răsuna în ritmul mișcării lui. Pe copaci se umflau mugurii, iar prin aer zbura pentru prima dată după iarnă praful. Apropiindu-se de mânăstirea Sfântul Ioan, Arseni căută spărtura din zid și pătrunse în cimitir. Văzându-și copacii de lângă zid, îi dădură lacrimile, fiindcă erau copacii vieții lui trecute care nu avea să se mai întoarcă.

La cimitir, pe Arseni îl aşteptau deja stareţa şi surorile. Stareţa spuse:

Prorocirea lui Foma are caracter de necesitate. Aceasta înseamnă că, vrei nu vrei, nu o poţi ocoli. Aşa încât tu, omule, trebuie să te duci la mânăstirea Sfântul Kiril – şi cu cât mai devreme, cu atât mai bine.

În cetate, posadnicul Gavril doar desfăcu braţele. Îşi amintea cele spuse de Foma, dar în adâncul sufletului conta pe faptul că Arseni avea să fie la Pskov până la preconizatul sfârşit al lumii. Aşa se simţea el mai liniştit. De latura utilă a prezenţei lui Arseni la Pskov în continuare, posadnicul nu era sigur.

În principiu, noi suntem gata să îl primim, s-a spus de la mânăstirea Sfântul Kiril. Dar transmiteţi-i posadnicului Gavril să nu cârtească şi să nu îi pună celui ce pleacă bețe în roate, firește, dacă nu este vorba despre un mers pe jos.

Cine l-ar trimite pe jos după o asemenea istovire, s-a mirat posadnicul Gavril. Cu siguranţă îi vom oferi ceva care să corespundă meritelor sale faţă de oraşul Pskov şi împrejurimile lui.

Au vrut să îi ofere chiar trăsura posadnicului, dar Arseni alese un cal. Trăsurile erau de folos cu precădere celor slabi la trup, precum şi femeilor şi copiilor. Ştiind acest lucru, au înţeles cu toţii că Arseni voia să plece aşa cum se cuvine unui bărbat. Chiar dacă nu era încă pe deplin sănătos, nu a încercat nimeni să îl convingă să renunţe să plece călare. Posadnicul Gavril a stăruit doar să îi dea, pentru situaţii neprevăzute, cinci oameni care să îl însoţească.

Aproape toată populaţia Pskovului a ieşit să îl conducă. Arseni era palid, aproape străveziu, dar se ţinea bine în şa.

Drumul îl va vindeca definitiv, a spus stareţa mânăstirii Sfântul Ioan. Drumul este cel mai bun medicament.

De obicei reţinut, posadnicul Gavril nu şi-a ascuns lacrimile. Ştia că îl vede pe Arseni pentru ultima oară. Plecarea lui Arseni trezise cumva teamă în locuitorii Pskovului. Îi liniştea doar faptul că molima se sfârşise şi oraşul se întorcea la viaţa lui obişnuită, dacă nu pentru totdeauna, cel puţin pentru următorii cinci ani. Dat fiind posibilul sfârşit al lumii, locuitorii Pskovului nu se mai aşteptau la o nouă molimă.

6

Într-adevăr, pe drum Arseni s-a simțit mai bine. Cu unduirea câmpurilor și cu freamătul pădurilor, pătrundea în el sănătatea. Întinderile pământului rusesc erau binefăcătoare. Pe atunci ele nu erau încă nesfârșite și nu cereau, ci dădeau putere. Pe Arseni îl bucura tropotul copitelor. Nu se întorcea spre însoțitorii săi și își imagina că, rămânând doar puțin în urmă, venea din spate neprețuitul său prieten Ambrogio, iar după el – caravana, și că în caravană erau toți cei de care se despărțise la un moment dat.

Călăreții mergeau repede. Nu pentru că se grăbeau undeva (Arseni se ducea spre veșnicie, ce rost avea să se grăbească?), ci pur și simplu pentru că faptul de a merge repede corespundea stării interioare a lui Arseni și îi ridica moralul. Dar mai iute decât călăreții mergea marea lui slavă. Ea le-o lua înainte și le trimitea în întâmpinare mulțimi de oameni. Arseni descăleca. Încerca să îi asculte pe toți cei care voiau să i se adreseze.

Mulți așteptau să fie ajutați în boala lor. Arseni îi lua deoparte și îi cerceta atent. Aprecia dacă avea putere să îi ajute pe acești oameni. Dacă simțea că poate, îi ajuta. Dar dacă nu-i putea ajuta, căuta cuvintele de încurajare posibile. Spunea:

Boala ta depășește puterile mele, dar mila Domnului e mai presus de puterile omenești. Roagă-te și nu-ți pierde nădejdea.

Sau:

Știu că de durere te temi mai mult decât de moarte. Și îți spun că plecarea îți va fi liniștită și că nu vei fi chinuit de durere.

Dar mulți puneau întrebări care nu erau legate de boli. Pur și simplu voiau să stea puțin de vorbă cu omul despre care auziseră multe. Pe aceștia Arseni îi atingea cu mâna, fără să intre în vorbă cu ei. Și atingerea lui pătrundea mai adânc decât orice cuvinte. Ea năștea răspunsul chiar în mintea celui care întrebase, căci cel care pune întrebarea știe deseori și răspunsul, deși nu recunoaște întotdeauna în sinea lui acest lucru.

Și, în sfârșit, era marea mulțime a celor care nu se vindecau de nimic și nu întrebau nimic, pentru că în fiecare popor majoritatea este sănătoasă și nu pune întrebări. Oamenii aceștia auziseră că până și contemplarea lui Arseni este binefăcătoare și veneau să îl vadă.

Întâlnirile din drumul lui cereau timp și lungeau considerabil drumul micului său alai. Dar Arseni nu încerca să grăbească pasul.

Dacă nu îi ascult pe toți acești oameni, îi spuse el Ustinei, drumul meu nu poate fi considerat străbătut. Pe tine, bucuria mea, te vor salva faptele noastre bune, dar se pot ele manifesta și asupra mea? Nu, e răspunsul meu, nu se pot manifesta decât asupra altor oameni, și slavă Domnului, El ne trimite acești oameni.

Despre sosirea lui Arseni se aflase cu câteva zile înainte, și locuitorii hotărâseră din vreme la cine avea să tragă. Acești oameni avuseseră în vedere cel mai mare confort posibil pentru el, dar și speranța în propria prosperitate. Căci odată cu faima lui Arseni se răspândise și părerea că prezența lui într-o casă aduce stăpânului mult bine. Dar Arseni nu trăgea întotdeauna acolo unde era poftit, ci alegând din ochi un om din mulțime, îl întreba:

Îmi îngădui, prietine, să mă opresc la tine?

Și viața celui ales de Arseni se schimba din ziua aceea – cel puțin în ochii concetățenilor lui. Iar Arseni simțea cum i se schimba viața. Nu mai simțise niciodată o asemenea sporire a puterilor ca acum. În ciuda faptului că nu se cruța și dădea ajutor celor care îi cereau, primea mult mai multă putere decât cheltuia. Și nu mai contenea să se mire de acest lucru. Simțea că puterea i-o dau acele sute de oameni cu care se întâlnea. El nu făcea decât să transmită această putere celor care aveau cea mai mare nevoie de ea.

Arseni trecea împreună cu însoțitorii săi prin locuri în care fusese cu mulți ani în urmă, când plecase de la Belozersk la Pskov. Recunoștea dealurile, râurile, bisericile și casele văzute înainte. I se părea că avea să recunoască până și oamenii, deși nu era ferm convins. Oamenii se schimbă totuși repede.

Arseni își aminti evenimentele triste din tinerețea lui, dar amintirile lui nu erau calde. Amintirile acestea erau deja despre altcineva. El bănuia de mult că timpul este segmentat și că diferitele lui segmente nu sunt legate între ele, ca și cum nu ar fi existat nici o legătură – poate doar de nume – între băiatul bălai din slobozia Rukina și călătorul încărunțit, aproape un bătrân. De fapt, în decursul vieții i se schimbase și numele.

În una dintre casele bogate, Arseni s-a văzut într-o oglindă venețiană: era într-adevăr bătrân. Această descoperire l-a uluit. Nu-i părea câtuși de puțin rău de tinerețe, și simțise și înainte că se schimba. Și totuși, privirea în oglindă produse o impresie puternică asupra lui. Părul lung, cărunt. Pomeții se ascuțiseră și îi devorau ochii. Nu crezuse că schimbarea mersese atât de departe.

Ia uite ce-a ieșit din mine, îi spuse el Ustinei. Cine s-ar fi putut gândi. Tu, dragostea mea, nici nu m-ai recunoaște. Eu singur nu mă recunosc.

Arseni mergea și se gândea că trupul lui nu mai e la fel de flexibil ca înainte. Nu mai e atât de invulnerabil. Acum simțea durerea nu numai în urma loviturilor, ci și fără ele. Mai exact spus, deseori se simțea ca și cum ar fi fost bătut. Trupul îi amintea de existența lui printr-o tânguire ba ici, ba colo, în timp ce înainte Arseni nu-și amintea de el, căci lecuia trupuri străine, îngrijindu-se de fiecare dintre ele ca de un vas care adăpostea un suflet.

Odată, în drum spre mânăstirea Sfântul Kiril, a văzut un trup din care sufletul aproape că ieșise. Era al unui om bătrân de tot, care s-a uitat la Arseni cu niște ochi albaștri lipsiți de expresie. Îl aduseseră la Arseni rudele lui, care au spus că bătrânul era lipsit de vlagă. Arseni s-a uitat în ochii albaștri ai multtrăitorului și s-a mirat că nu se decoloraseră, în vreme ce în suflet i se decolorase deja totul.

Dar vrai să trăiești, moșule, întrebă Arseni.

Vreu să mor, răspunse bătrânul.

Vedeți voi, el a murit demult, dar trupul nu-l lasă, așa încât voi țineți de înveliș, le-a spus Arseni rudelor bătrânului. Ce ați iubit voi la el, deja nu mai e aici.

Dar asta, cum s-ar spune, e vizibil, confirmară rudele, nu mai e sufletist ca înainte. Îi spui: să ai viață lungă, bunicule. Și el: ia, valea... Ce îngrozitoare metamorfoză. Și acum ce să facem cu el?

Nimic nu trebuie să faceți, răspunse Arseni. Totul se va rezolva în cel mult patruzeci de zile.

Așa a și fost. Bătrânul nu mai era în ziua când Arseni a ajuns la lăcașul Sfântului Kiril.

52

Arseni a ajuns la mânăstire spre seară și a fost întâmpinat de o mulțime de oameni. Văzând zidurile lăcașului, Arseni și-a amintit venirea lui aici cu Hristofor, în copilărie. Și-a amintit căruța în noapte și discuțiile cu voce scăzută ale mujicilor din sat pe deasupra capului lui. S-a gândit că din dragul lui Hristofor au rămas doar oasele. Și a simțit bucurie că acum se apropia de aceste oase. Arseni începu să simtă căldura lor dragă. Încercă să își închipuie fața lui Hristofor, dar nu izbuti.

Coborând de pe cal, Arseni se lăsă în genunchi și sărută pământul de la poarta mânăstirii.

După lunga călătorie, dragostea mea, m-am întors acasă, îi spuse Arseni Ustinei.

Călătoria ta abia începe, obiectă starețul Inokenti. Doar că acum are altă direcție.

Arseni înălță capul și se uită la stareț de jos în sus.

Mi se pare că te recunosc, stareție. Nu cu tine am vorbit la Ierusalim?

Se prea poate, răspunse starețul Inokenti.

El îl luă pe Arseni de mână și îl trecu prin poarta mânăstirii. În mânăstire, starețul spuse:

La noi, de obicei, poți să fii călugăr după șapte ani. Dar noi îți cunoaștem viața, Arsenie, ea a fost și până acum monahală, așa că nu pare să fie nevoie de alte încercări. Și oricum, nici situația generală, după cum știi, nu îndeamnă la prea multă zăbavă. Și dacă ne așteaptă cu adevărat sfârșitul lumii, e mai bine pentru tine să îl întâmpini ca monah. Deși, poate, se mai aranjează.

Starețul făcu cu ochiul.

Mulțimea care îi însoțea vui. Chestiunea sfârșitului lumii o tulbura în cel mai înalt grad. Ea vedea în fața ei doi oameni care duceau o viață sfântă și aștepta de la ei lămuriri. Cei veniți știau că Arseni fusese dăruit cu harul vindecării, dar nu excludeau posibilitatea ca el să aibă și darul previziunii. De fapt, posibilitatea de a avea date despre sfârșitul lumii era pentru ei mai importantă decât vindecările, pentru că în ochii lor o confirmare a apropierii sfârșitului lumii făcea ca o vindecare să nu mai valoreze nimic.

Dar atunci se pune întrebarea când e sfârșitul lumii, strigă mulțimea. Pentru noi, iertată să ne fie francheța, este important atât sub raportul planificării muncii, cât și în sensul mântuirii sufletelor. Ne-am adresat nu o dată mânăstirii pentru precizări, dar nu am primit un răspuns univoc.

Starețul Inokenti cuprinse într-o privire severă mulțimea.

Nu e treaba oamenilor să știe timpuri și termene, spuse el. Ce date mai așteptați voi, când orice creștin trebuie să fie pregătit în fiecare ceas pentru sfârșit? Chiar și cei mai tineri dintre cei aflați aici nu vor trăi mai mult de șaptezeci, hai, poate optzeci de ani. (Tinerii aplaudară.) Și nici unul dintre cei pe care îi vedeți aici nu va mai fi peste o sută de ani. E mare răstimpul ăsta în comparație cu veșnicia? Fiindcă (starețul se uită la tineri) vă spun: plângeți-vă păcatele. Dar mai important decât orice: vegheați și rugați-vă. Și bucurați-vă că ați mai găsit un om care se roagă pentru sufletele voastre. Și luați-vă rămas bun de la Arseni, căci l-ați aflat pe Ambrozie[1].

Acestea fiind spuse, starețul Inokenti îl duse pe Arseni la egumen. După obicei, numele monahal se alegea cu aceeași literă cu care începea cel lumesc. Și Arseni știa deja ce nume îi va fi dat, și în adâncul sufletului său îl admira.

Noi îți alegem numele în memoria preasfințitului Ambrozie de Milano, a spus starețul Inokenti. Și auzirăm – căci așa se întâmplă întotdeauna – despre devotatul tău prieten, care își spunea numele în alt fel. Fie ca acest nume spus corect să fie și în amintirea prietenului tău. Dar câte vieți vei mai trăi de acum într-un singur timp?

Cu binecuvântarea arhiereului, egumenul a confirmat noul nume al lui Arseni. După șapte zile de post negru, Arseni a fost călugărit.

3

Nu mă căuta printre cei vii cu numele Arseni, ci caută-mă cu numele Ambrozie. Astfel i-a spus Ambrozie Ustinei. Îți amintești,

1 În italiană, Ambrogio.

dragostea mea, că am vorbit amândoi despre timp? Aici el e cu totul altul. Timpul nu se mai mișcă înainte, ci merge în cerc, pentru că în cerc merg evenimentele care îl umplu. Iar evenimentele aici, dragostea mea, sunt legate cu precădere de serviciul divin. La orele unu și trei ale fiecărei zile pomenim judecata lui Pilat asupra Domnului nostru Iisus Hristos, la ora șase – al Său drum al crucii, iar la ora nouă – martiriul pe cruce. Acesta este cercul zilnic al serviciului divin. Dar fiecare zi a săptămânii are, asemeni omului, chipul și consacrarea ei. Lunea este consacrată forțelor imateriale, marțea – proorocilor, miercurea și vinerea – amintirii morții lui Iisus pe cruce, sâmbăta – pomenirii morților, iar ziua principală – Învierii Domnului. Toatea astea, dragostea mea, formează cercul de șapte zile al serviciului divin. Iar cel mai mare dintre cercuri este cel anual. El e stabilit de soare și de lună, de care, sper, tu ești mai aproape decât noi toți cei de aici. De mișcarea soarelui sunt legate cele douăsprezece sărbători și zilele de pomenire a sfinților, în timp ce luna ne spune de timpul Paștelui și de sărbătorile care țin de el. Voiam să-ți spun de cât timp mă aflu la mânăstire, dar, știi, nu pot să-mi adun gândurile. Lucrul ăsta parcă nu-l mai înțeleg nici eu deja. Timpul, dragostea mea, e aici foarte neclar, pentru că cercul e închis și e egal cu veșnicia. Acum e toamnă: ăsta este, poate, singurul lucru pe care pot să ți-l spun mai mult sau mai puțin cert. Cad frunzele, deasupra mânăstirii aleargă norii. Numai că nu se agață de cruci.

Ambrozie stătea pe malul lacului, și vântul îi acoperea fața cu stropi mici. Se uita cum, de-a lungul zidului, se apropie încet de el starețul Inokenti. Picioarele starețului erau acoperite de mantie, nu i se vedeau pașii, așa încât nici nu se putea spune că mergea. El se apropia.

Timpul mânăstiresc se unește într-adevăr cu veșnicia, spuse starețul Inokenti, dar nu este totuna cu ea. Drumul celor vii, Ambrozie, nu poate fi un cerc. Drumul celor vii, chiar dacă sunt monahi, e deschis, căci fără ieșire din cerc, se pune întrebarea, ce liber arbitru mai poate fi? Și chiar când reproducem evenimentele în rugăciune, nu le amintim pur și simplu. Noi retrăim aceste evenimente încă o dată, și ele se produc încă o dată.

Însoțit de un vârtej de frunze galbene, starețul trecu pe lângă Ambrozie și dispăru după un cot al zidului. Malul de lângă zid

rămase din nou pustiu. Totalmente pustiu (ca și cum nici n-ar fi trecut nimeni pe acolo), el nefiind destinat mersului. Existența lui Ambrozie pe acest mal era posibilă numai grație nemișcării lui.

Tu socoți că aici timpul nu e un cerc, ci o figură deschisă, l-a întrebat Ambrozie pe stareț.

Exact, răspunse starețul. Iubind geometria, asemăn mișcarea timpului unei spirale. E o repetare, dar la un nivel nou, mai înalt. Sau, dacă vrei, o retrăire a noului, dar nu de la zero. Cu amintirea celor retrăite înainte.

De după nori se arătă soarele palid de toamnă. Din partea cealaltă a zidului se arătă starețul Inokenti. În timpul discuției cu Ambrozie reușise să dea ocol mânăstirii.

Dar tu, stareț, faci cercuri, îi spuse Ambrozie.

Nu, asta e deja o spirală. Merg, ca și înainte, însoțit de un vârtej de frunze, dar – observă, Ambrozie – a ieșit soarele, și eu sunt puțin altul. Mi se pare chiar că îmi iau ușor zborul. (Starețul Inokenti se desprinse de pământ și zbură încet pe lângă Ambrozie.) Deși nu foarte sus, firește.

Sigur, e normal, dădu din cap Ambrozie. Important e că explicațiile tale sunt ilustrate.

Există evenimente asemănătoare, continuă starețul, dar din această asemănare se naște contrariul. Vechiul Testament îl deschide Adam, iar Noul Testament îl deschide Hristos. Dulceața mărului mâncat de Adam se transformă în acreala oțetului băut de Hristos. Pomul cunoașterii duce omenirea spre moarte, dar lemnul crucii dăruiește omenirii nemurirea. Ține minte, Ambrozie, repetările sunt date pentru biruirea timpului și pentru salvarea noastră.

Vrei să spui că am să o întâlnesc din nou pe Ustina?

Vreau să spun că nu există lucruri ireparabile.

И

După ce se deprinse cu viața mânăstirească, Ambrozie ceru să fie dat la bucătărie. Aceasta era considerată una dintre cele mai grele îndatoriri la mânăstire. Prin munca la bucătărie treceau mulți, dar nu erau deloc mulți cei care o făceau cu plăcere. Și

chiar cei care o făceau din proprie voință priveau munca aceasta ca pe o încercare. Dar Ambrozie nu socotea bucătăria o încercare. Era o muncă dragă sufletului său.

Lui Ambrozie îi plăcea să care apa și să spargă lemnele. La început, neobișnuit fiind, a făcut băşici. Ele crăpau și lăsau pe coada toporului pete umede, negre. Când a început să își pună mănuși pentru despicatul lemnelor, băşicile au dispărut. Pe urmă, deși n-a mai pus mănuși când făcea asta, nu i-au mai apărut băşici. Pielea mâinilor i s-a înăsprit. Și Ambrozie nici nu mai obosea atât de tare. Învățase să nimerească chiar mijlocul butucului cu toporul, și butucul crăpa cu un sunet scurt, armonios. Se deschidea precum două petale ale unei flori mari de lemn. Dacă nu nimerea mijlocul, sunetul era altul. Ascuțit și fals. Sunet de lucru prost făcut.

Noaptea, când frații dormeau, Ambrozie aprindea o lumânare de la o candelă din biserică și, acoperind-o cu palma, o purta prin curtea mânăstirii. Mergea încet, inspirând prospețimea nopții și mirosul de miere al lumânării. Cum era acoperită de palmă și nu-l lumina pe Ambrozie, lumânarea părea din depărtare ceva de sine stătător. Deplasându-se prin aer, ea își ducea flacăra la bucătărie.

De la această flacără se aprindea focul în soba uriașă. După o vreme, soba se încingea până la roșu. Era așa de fierbinte, că era greu să stai lângă ea. Dar Ambrozie pregătea pe ea hrana pentru frați. Punea și lua de pe foc oalele, turna apă, mai punea lemne. Focul îi pârlea lui Ambrozie barba, sprâncenele, genele.

Rabdă focul aista, Ambrozie, își spunea el, că flacăra lui te va izbăvi de focul veșnic.

În oalele mari de lut, Ambrozie fierbea ciorbă. Punea în ea varză – proaspătă ori murată, uneori sfeclă sau măcriș sălbatic. Adăuga ceapă și usturoi și dregea cu ulei de cânepă. Făcea cașă –, de mazăre, de ovăz și de hrișcă. În zilele de frupt se dădeau la borș ouă fierte, câte două de frate. Tot atunci frigea în tigăi pește prins de frați din lac. Sau făcea o ciorbă de pește. În postul de Adormirea Maicii Domnului le dădea castraveți cu miere alături. În zilele obișnuite din Postul Mare le dădea varză cu ulei, ridiche tocată și coacăze date prin miere, dar în zilele de sâmbătă

și duminică – icre negre cu ceapă sau icre roșii cu piper. După ce îi servea pe frați, el nu mânca de obicei în trapeză, ci mânca după aceea, la el la bucătărie. Ambrozie mânca pâine și bea la ea apă, nu se atingea de felurile pregătite de el. Și ședea lângă foc.

Se întâmpla să își vadă chipul în foc. Chipul de copil bălai acasă la Hristofor. La picioarele băiatului s-a încolăcit lupul. Băiatul se uită în cuptor și își vede chipul. E încadrat de păr cărunt, strâns într-un nod pe ceafă. Fața e acoperită de zbârcituri. Cu toate că nu seamănă deloc, băiatul înțelege că e imaginea lui. Numai că mulți ani mai târziu. Și în alte împrejurări. E imaginea celui care, șezând lângă foc, vede chipul băiatului bălai și nu vrea ca omul care intră să îl tulbure.

Fratele Meleti se mută de pe un picior pe altul în prag și, ducându-și degetul la buze, șoptește ceva peste umăr, că Ambrozie, Vraciul întregii Rusii, este acum ocupat: privește o flacără.

Las-o, Meleti, spune Ambrozie fără să se întoarcă. Ce vrai, femeie?

Să trăiesc vreu, Vraciule. Ajută-mă.

Dar să mori nu vrai?

Sunt și care vor să moară, explică Meleti.

Am un fiu, Ambrozie. Ai milă de el.

Uite, ca ăsta? Ambrozie arată în gura sobei, unde, încadrat de flacără, se ghicește chipul unui copil.

Degeaba stai în genunchi, cneaghină (Meleti e agitat și își mănâncă unghiile), lui nu-i place asta.

Ambrozie își ia privirea de la flacără. Se apropie de cneaghina care stă în genunchi și îngenunchează alături de ea. Meleti, mergând de-ndărătelea, iese. Ambrozie apucă bărbia cneaghinei, se uită în ochii ei. Cu dosul palmei îi șterge lacrimile.

Tu, femeie, ai o tumoare în cap. De-asta îți slăbește vederea. Și te lasă auzul. Ambrozie îi îmbrățișează capul și îl strânge la pieptul lui. Cneaghina aude băiaia inimii lui. Suflarea îngreunată, de bătrân. Prin cămașa lui Ambrozie simte ce rece e crucea de pe pieptul lui. Ce tari îi sunt coastele. Se miră și ea că observă toate aceste lucruri. După ușile închise, Meleti cioplește lucine. Chipul lui nu are expresie.

Crede în Dumnezeu și în Maica Sa Precista și afla-vei ajutor. Ambrozie îi atinge fruntea cu buzele lui uscate. Iar tumoarea ta o să se micșoreze. Du-te în pace și nu te mai amărî.

De ce plângi, Ambrozie?

Plâng de bucurie.

Ambrozie se întoarce în tăcere către lup. Lupul îi linge lacrimile.

Iar la bucătărie Ambrozie primise darul lacrimilor, și când era singur, lacrimile îi scăldau fără contenire fața. Lacrimile curgeau prin zbârciturile feței, dar nu le erau de-ajuns zbârciturile acelea. Și atunci lacrimile își săpau drumuri noi, și pe fața lui Ambrozie apăreau zbârcituri noi.

La început au fost lacrimi de durere. Ambrozie îi plângea pe Ustina și pe prunc, dar după ei – pe toți cei pe care îi iubise în viață. Îi plângea și pe cei care îl iubiseră pe el, căci credea că viața lui nu le dăduse bucurie. Ambrozie îi plângea și pe cei care nu îl iubiseră și uneori îl chinuiseră, ca, de altfel, și pe cei care îl iubiseră dar îl chinuiseră, fiindcă așa se exprimase dragostea lor. Se plângea pe sine și viața sa, și nu știa cu precizie despre ce putea fi vorba aici. Sperând că trăiește viața Ustinei, pentru a fi socotită propria ei viață, Ambrozie nu mai înțelegea unde este viața *lui*, de vreme ce el nu murise totuși. În sfârșit, îi plângea amar pe cei pe care nu reușise să îi salveze de la moarte, și nu erau puțini.

Dar pe urmă, locul lacrimilor de durere îl luau lacrimile de recunoștință. Mulțumea Atotputernicului pentru faptul că Ustina nu rămăsese fără speranță, iar el, Ambrozie, putea să se roage pentru ea cât timp era viu și trudea pentru binele sufletului ei. Lacrimi de recunoștință avea Ambrozie și pentru că era în viață, așa încât putea săvârși fapte bune. Îi mulțumea lui Dumnezeu și pentru numărul mare al celor vindecați, pentru posibilitatea dată lui de a trăi în vremuri când aceia ar fi trebuit să fie morți și nu i-ar mai fi prilejuit săvârșirea de fapte bune.

Lacrimile îi scăldau nu numai fața, ci și sufletul. Pentru prima oară în viața lui, Ambrozie simțea că sufletul i se împăca. Împăcarea lui treptată nu era generată nici de admirația tuturor (faima lui era mai mare decât fusese vreodată), nici de indiferența de care sunt cuprinși spre bătrânețe mulți oameni merituoși. Împăcarea era legată de speranță, care, cu fiecare zi trăită la mânăstire, devenea tot mai puternică în el. Acum nu se mai îndoia că este pe drumul cel bun, căci era tot mai convins că merge pe singurul drum posibil.

Uitându-se la flacăra care se zbuciuma, nu mai simțea neliniștea dinainte. Mai bine zis, neliniștea rămânea, dar gândul la viitorul foc veșnic își lăsa locul amintirilor trecutului. Acum își vedea nu numai copilăria. Își vedea viața la Pskov și peregrinările. Închizând ochii lângă soba fierbinte, Ambrozie vedea Ierusalimul.

Copacii mărunți din grădina Ghetsemani. Cu trunchiuri largi și crăpate. Cu degetele contorsionate ale ramurilor. Îndoite și răsucite ca un strigăt amuțit. Dalele de piatră de pe jos, lustruite de mersul de veacuri către El. Dale care păstrează căldura soarelui toată noaptea. Te poți întinde pe ele fără teamă că răcești. Ambrozie înțelesese acest lucru când se culcase pe dalele calde. Când nu mai avusese unde să înnopteze. Când era încă Arseni.

L-au dus lângă Ierusalim după lovitura sabiei mameluce. Doi bătrâni evrei, un el și o ea. Temându-se de mameluci, trăiau în afara orașului. Nu aveau copii, se vedea bine după fețele lor. Îi chema Tadeusz și Jadwiga. Ei l-au și îngrijit. Nu, aceia l-au îngrijit pe muribundul Vlas, pe muribundul Arseni l-au îngrijit alții. Poate Avraam și Sara. Bătrânii îngrijesc întotdeauna pe cineva. S-a întâmplat că muribundul Arseni a supraviețuit. Bătrânii i-au dat pentru drum o lipie de ovăz, apă și câțiva bani, și el a plecat la Ierusalim.

I

La Arseni continuau să vină bolnavi. Erau mulți, deși în alte împrejurări ar fi putut să vină și mai mulți. La scăderea afluxului contribuiau câteva cauze. Principala era starețul Inokenti, care interzisese ca Ambrozie să fie deranjat pentru orice. Cu dureri de

dinți, negi și altele asemenea, el socotea că nu se cuvine să se vină la Arseni, pentru că îl sustrăgeau de la alte cazuri, mai grave.

Problemele de genul ăsta, a anunțat starețul, rog să fie rezolvate la locul de domiciliu.

Dar abundența de vizitatori nu-l sustrăgea numai pe Ambrozie. Ea îi perturba și pe frații de la mânăstire, care se îndepărtaseră de lume. În afară de asta, mulți erau deranjați de faptul că oamenii se duceau deseori direct la Ambrozie, fără să se mai gândească la rugăciune, căință și mântuire.

Acești oameni, spunea părintele econom, uită că vindecarea o dă nu fratele Ambrozie la mânăstire, ci Domnul nostru Dumnezeu în ceruri.

Pe cei veniți după ajutor îi întâmpina mai întâi fratele Meleti, care și hotăra cum să se procedeze în fiecare caz. Pe unii îi trimitea pe loc acasă, chiar fără să îi mai asculte până la capăt. Printre aceștia erau în număr mare cei care își pierduseră vigoarea bărbătească sau nu o avuseseră niciodată. Meleti nu vedea necesitatea de a o redobândi, declarând că, după propria experiență, a ajunge la opusul ei este infinit mai greu. Excepție făceau cei care erau căsătoriți și nu aveau copii. Doar pe aceștia, după rugăciunea cuvenită, Meleti îi conducea la Ambrozie. După vizitarea mânăstirii, acestora li se puneau în mișcare imboldurile la pat. Dar după nașterea unui copil, aceste imbolduri venite prin rugăciunile lui Meleti încetau de îndată.

Severitatea stareților Inokenti și a fratelui Meleti nu era singura cauză a faptului că afluxul celor care veneau la Ambrozie nu creștea, ci scădea. Mulți locuitori ai ținutului Belozersk nu i se adresau pentru că, dat fiind posibilul sfârșit al lumii, nu vedeau în aceasta o necesitate acută. Li se părea că scurtul răstimp rămas până la înspăimântătorul eveniment poate fi răbdat. În cel mai rău caz, pur și simplu mori, căci multora păsuiala ceasului morții nu li se părea semnificativă.

Erau însă și din cei care nu numai că nu voiau să se împace cu moartea, dar chiar reflectau la învingerea ei în cazul sfârșitului general. Tocmai printre aceștia a început să se răspândească zvonul că Ambrozie are un elixir al nemuririi. Și că acest elixir fusese adus de Ambrozie, pe când era încă Arseni, de la Ierusalim.

În ciuda absurdității zvonului, la mânăstire nu a mirat pe nimeni apariția lui.

În așteptarea sfârșitului lumii, unora le cedează nervii, a spus starețul Inokenti. Și faptul că ei așteaptă elixirul nemuririi de la Ambrozie are logica lui. Căutând nemurirea pământească, cui să se adreseze dacă nu doctorului?

Multora dintre ei, fratele Meleti încerca să le explice că Ambrozie nu are nici un fel de elixir, dar nu era crezut. Temându-se că la momentul necesar elixirul nu va ajunge pentru toți, unii se aranjaseră să trăiască pe lângă zidurile mânăstirii și își făcuseră niște simulacre de locuințe. Mânăstirea li se înfățișa ca o nouă arcă pe care, în caz de nevoie, aveau să fie primiți.

Când numărul acestor oameni trecu de o sută, Ambrozie ieși la ei. Se uită îndelung la sălașurile lor prăpădite, apoi făcu semn să fie urmat. Intrând pe poarta mânăstirii, Ambrozie îi conduse la biserica Adormirii Maicii Domnului. Chiar atunci, în biserică se sfârșise slujba, și pe Porțile Împărătești ieșea cu potirul împărtășaniei starețul Inokenti. Din fereastra zăbrelită se desprinse o rază a soarelui de dimineață. Raza era încă slabă. Răzbătea încet prin fumul dens al cădelniței. Înghițea unul după altul firele abia vizibile de praf, și ele doar înlăuntrul ei începeau să se rotească într-un meditativ dans brownian. Când raza începu să joace pe argintul potirului, în biserică se făcu lumină. Lumina aceasta era atât de vie, încât cei ce intraseră s-au încruntat. Arătând spre potir, Ambrozie spuse:

În el este elixirul nemuririi, și el ajunge pentru toți.

AICI

O vreme, la mânăstire nu au fost suficienți copiștii, și egumenul l-a trecut pe Ambrozie de la bucătărie la chilia unde se copiau cărți. În afară de el, mai ședeau acolo trei oameni. Manuscrisele de copiat le aducea starețul Inokenti. Pe filele cărților scrise de mână stăteau lăbărțatele lui *de aici* și *până aici*. Aceste indicații Ambrozie le urma cu strictețe.

În fiecare zi, munca lui Ambrozie începea cu ascuțirea penelor și pregătirea hârtiei. Pe manuscrisul care se copia, ca să nu

se închidă, punea o bucățică de lemn. Urmărea textul pe fila de manuscris deplasând o fâșie îngustă de hârtie, ca să nu piardă locul necesar. Ținea fâșia cu mâna stângă, iar cu dreapta scria. Fâșia luneca în jos, descoperind rând după rând.

Dară cel frate, după ce mult boli, muri. Și unul din prietini îl șterse cu un burete și se duse în peșteră, voind să vadă locul unde fi-va pus trupul prietinului său, și întrebă despre cest lucru pe preacuviosul Marco. Fericitul îi răspunse: du-te, spune fratelui să aștepte până mâine, până îi sap mormântul, și atunci pleca-va din viață în pace. Dar fratele ce venise spuse: părinte Marco, io șterșu-i-am deja cu burete trupul care e mort. Cui îmi poruncești dar să-i vorbesc? Dar Marco spuse iară: vezi, locul nu e pregătit. Îți poruncesc, du-te, spune-i celui care moare: îți vorbește păcătosul Marco – frate, mai trăiește ziua asta, iar mâine o să pleci la iubitul nostru Dumnezeu. Iar când îți voi fi pregătit locul unde să te pun, trimit după tine. Fratele care venise îl ascultă pe preacuvios și, ajungând la mânăstire, îi găsi pe frați rostind rugi, cum e obiceiul, pentru cel mort. Și stătu lângă mort și zise: îți spune Marco că nu e pregătit, frate, locul pentru tine, așteaptă până mâine. Și toți s-au mirat de așa cuvinte. Și când fratele spunea asta înaintea tuturor, mortul s-a și trezit, și sufletul lui s-a întors în el. Și a stat el toată ziua și toată noaptea aceea cu ochii deschiși, și nu a spus nimănui nimic.

Unui oștean după ce s-a pocăit i s-a întâmplat să cadă în adulter cu femeia unui agricultor. Dar după săvârșirea adulterului el a murit. Și milostivindu-se, călugării de la mânăstirea din apropiere l-au îngropat la biserica mânăstirii, și era atunci al treilea ceas al slujbei. Dar când cântară al nouălea ceas, auziră din mormânt un vaiet: milostiviți-vă de mine, robi ai lui Dumnezeu. Deschizând mormântul, au descoperit în el pe oștean șezând. După ce îl scoaseră de-acolo, începură să îl întrebe despre cele petrecute. Dar el, înghițindu-și lacrimile, nu putu să le spună nimic și doar îi rugă să îl ducă la episcopul Gelasio. Și numai în a patra zi a putut el să îi spună episcopului despre cele întâmplate. Murind în păcat, oșteanul a văzut niște arătări mai cumplite la înfățișare decât oricare cazne, și la vederea lor sufletul lui a prins să se zbuciume. A mai văzut doi preafrumoși tineri în

mantii albe, și sufletul lui a zburat în brațele lor. Și ei au ridicat sufletul lui în văzduh, și l-au dus prin cazne, purtând odată cu el un sipet cu faptele bune ale acelui oștean. Și pentru fiecare faptă rea se găsea în sipet o faptă bună, și ei o luau de acolo și acopereau cu ea fapta rea. Dar pentru ultima cazną, care era legată de adulter, nu mai rămăsese nici o faptă bună. Când au înfățișat diavolii toate păcatele carnale și de destrăbălare pe care le săvârșise el din zilele adolescenței sale, îngerii au spus: tot ce a făcut el până s-a pocăit i-a fost iertat de Dumnezeu. La asta potrivnicii lor le-au răspuns amenințător: așa e, dar după ce s-a căit a păcătuit cu soața unui agricultor, și după aceea a și murit. Auzind aceste cuvinte, îngerii s-au întristat și s-au retras, căci nu mai aveau fapte bune cu care să acopere acest păcat. Și atunci l-au înhățat diavolii, și s-a despicat pământul și l-au aruncat într-un loc strâmt și întunecos. A stat el acolo plângând, de la ora trei până la ora nouă, când a văzut deodată doi îngeri care au pogorât acolo. Și a început să îi roage să îl scoată din temniță și să îl scape de nenorocirea aceea cumplită. Dar ei au răspuns: în van ne ceri, căci nimeni dintre cei ce sunt aici nu va ieși până la învierea lumii. Dar oșteanul nu a contenit să plângă și să îi roage, spunând că, întorcându-se pe pământ, va sluji în folosul celor vii. Și atunci l-a întrebat unul dintre îngeri pe prietenul său: pui chezășie pentru omul acesta? Și i-a răspuns cel de-al doilea înger: pun. Atunci ei au dus sufletul oșteanului la mormânt și i-au poruncit să intre în trup. Și s-a luminat sufletul ca un mărgăritar, dar trupul mortului era negru ca tina și se împuțise. Și striga sufletul oșteanului că nu vrea să intre în trup, de întunecat ce e. Atunci îngerii i-au spus oșteanului: nu poți să te căiești altfel decât cu trupul cu care ai păcătuit. Și a intrat sufletul în trup prin gură, și l-a înviat. Auzind cele povestite, episcopul Gelasio a pus să i se dea oșteanului să mănânce. Dar acela, după ce sărută hrana, refuză să o mănânce. Și trăi patruzeci de zile, postind și veghind, și povestea cele văzute și îndemna la căință, și după alte trei zile află moartea sa. Acestea fură împărtășite de preoți demni de încredere spre folosul nostru spiritual.

Împăratul Teofil era iconoclast, și de aceea împărăteasa Teodora era adânc mâhnită. I-a fost dat lui Teofil din mânia Dom-

nului să se îmbolnăvească de o boală cruntă. I s-au depărtat fălcile de nu i se mai închidea gura, așa încât arăta nefiresc și înspăimântător. Dar împărăteasa, luând icoana Maicii Preciste, i-o lipi de buze, și ele se apropiară iarăși. Și după scurtă vreme dispăru din această viață Teofil și muri de acea boală. Iar împărăteasa se mâhni foarte, căci știa că soțul ei va fi dus la cazne cu ereticii, și nu contenea să se gândească în ce fel să îl ajute. Îi eliberă pe cei exilați și încarcerați și îl rugă pe patriarh ca toți episcopii și fețele bisericești și monahale să se roage pentru împăratul Teofil, ca să îl izbăvească Dumnezeu de cazne. Patriarhul mai întâi nu se învoi, dar, mișcat de rugămințile împărătesei, spuse: fie vrerea Domnului. Puse ca toți episcopii și fețele bisericești și monahale să se roage pentru împăratul Teofil. Patriarhul însuși scrise numele tuturor împăraților eretici și puse cele scrise în refectoriu la Sfânta Sofia. Și se rugară pentru Teofil prima săptămână din Postul Mare. Iar vineri, când veni patriarhul să ia cele scrise, toate numele de acolo erau rămase întregi, dar numele lui Teofil era șters de judecata lui Dumnezeu. Și i-a spus un înger: a fost auzită ruga ta, o, episcope, și primit-a milă împăratul Teofil, de-acuma nu-l mai necăji cu asta pe Dumnezeu. Să ne minunăm, frate, de iubirea de oameni a Domnului Dumnezeului nostru și să înțelegem ce pot face rugile episcopilor. Să ne minunăm de credința și dragostea de Dumnezeu a blândei împărătese Teodora. Despre asemenea soațe se spune că își salvează soțul și după moarte. Să ne gândim și că unul singur este sufletul, un singur timp e pentru viață, și să nu nădăjduim să ne salvăm cu prinosul altuia.

Manuscrisele lui Ambrozie sunt păstrate în prezent în fondul Kiril-Belozersk al Bibliotecii Naționale Ruse (Sankt-Petersburg). Cercetătorii care le studiază remarcă la unison că sunt scrise de o mână puternică și că scrisul este rotunjit. Acest lucru demonstrează, după părerea lor, că Ambrozie dobândise tărie și armonie lăuntrică. Catargul înalt al literei ь arată că la momentul acela părăsise definitiv bucătăria și că interesul lui pentru chestiunile hranei materiale era infim.

Ambrozie îi spuse la spovedanie stareţului Inokenti: la slujbă nu sunt întotdeauna atent şi uneori mă gândesc la altceva. Ieri, de pildă, mi-am amintit de o viziune a neuitatului Ambrogio.

Ce anume, dacă se poate pe scurt, întrebă stareţul.

Iată ce i-a povestit Ambrozie stareţului.

30 august 1907, satul Magnano. Copila Francesca Flecchia, de doisprezece ani, al cărei neam descinde din Alberto Flecchia, fratele lui Ambrogio, se trezeşte din pricina unui nedesluşit sentiment de frică. Frica urcă de undeva din stomac. Simte un clocot în vintre, sare din pat şi fuge la privată, care se află în curtea casei. Începe să îi fie mai bine. Francesca întredeschide uşor uşa privatei şi urmăreşte ce se petrece în curte. Bunica ei stă în picioare într-o rază tremurătoare de soare. Raza răzbate printre ramurile pinului, ele o fac tremurătoare. Bunica e palidă şi zbârcită. E dusă pe gânduri. Francesca observă cu tristeţe că nu a mai văzut-o niciodată aşa. O fi tot vreun efect al pinului. Dar poate că bunica, neştiind că e privită, pur şi simplu s-a delăsat. Francesca văzuse deja odată cum, în public fiind, un bărbat arăta tânăr, dar pe urmă s-a dus după un colţ şi a îmbătrânit pe loc. Unele lucruri depind de efortul de voinţă, dar să-ţi încordezi voinţa continuu nu e posibil. Francesca vede că bunica e chiar bătrână. Ea înţelege unde o va duce pe bunica bătrâneţea ei. Stomacul fetiţei e apucat din nou de spasme, iar din ochi îi curg lacrimi. Bunica dispare în bucătăria de vară.

Iese în curte sora Francescăi, Margherita. Margherita vede că privata e ocupată şi se întoarce în casă. Apare mama Francescăi. Are în braţe rochia de cununie a Margheritei, care se căsătoreşte azi. Mama suflă de pe rochie fire invizibile de praf şi intră din nou în casă. Intră din stradă tatăl. În mâinile întinse ţine un buchet imens de trandafiri albi. Trandafirii stau într-o găleată cu apă şi sunt înveliţi în tifon. De după tifon nu se vede deloc faţa tatălui. Din casă iese Margherita şi o roagă pe Francesca să se grăbească. Luând în gură apă dintr-o cană, tatăl o împroaşcă cu zgomot peste flori. Francesca îşi aminteşte că a visat un cap tăiat.

Margherita abia a împlinit optsprezece ani. Ea se măritră cu Leonardo Antonio. Sunt deja câteva luni de când Francesca îl

iubește pe Leonardo. E ca un leopard de mlădios și numele lui îi amintește tot timpul Francescăi acest lucru. Câtă finețe are, mai ales a sufletului și a minții. Uneori ea surprinde privirile triste ale lui Leonardo, și i se pare că el îi face curte Margheritei numai ca să abată atenția. Numai ca să fie alături de Francesca. Și dacă e așa, atunci e de neînțeles de ce se însoară cu Margherita. Francesca plânge iar.

Margherita crede că Francesca stă special la privată așa de mult, ca să nu o lase pe ea. Ea se plânge mamei. Francesca are nedeslușit speranța că Margherita se va duce la cununie după ce va face pe ea. Mama o trage pe Francesca din privată. Ea face asta cu bunăvoință, fiindcă știe că mâine Francesca trebuie să plece. Mama vrea să îi dea măcar un pic de căldură, ca să aibă la ea. Francesca a fost primită la internatul catolic pentru fete, și va pleca la Florența. Ca să ajungi ceva în viață nu e de-ajuns școala parohială din Magnano. Francescăi îi e frică.

Nunta coboară fără grabă muntele. Din Magnano merge în vale, unde se înalță solitară biserica San Secondo. E o frumoasă biserică romană din secolul al XII-lea. Nu se țin regulat slujbe în ea, dar se deschide pentru cununiile celor din Magnano. În față, acoperite cu ghirlande de flori, merg trăsurile cu ginerele, cu mireasa, cu părinții lor și cu martorii. Merg încet, foarte încet. Sunt înconjurate de numeroșii invitați. Drumul este larg și permite mersul alături de trăsură. Alaiul merge la fotograf, care se ascunde sub pelerina neagră de pe trepied.

Vizitiii cu cilindru țin caii pe panta abruptă. Vântul care se întețește flutură voalul, și el plutește peste cei care merg pe jos ca un fantomatic steag alb. Copacii se clatină și fosnesc deasupra drumului. Din ei zboară asupra alaiului castane coapte. O castană are un recul zgomotos de pe cilindrul unui vizitiu. Toți, inclusiv vizitiul, râd. Peste castanele căzute trec cu un pârâit roțile trăsurilor.

În biserica San Secondo e frig. E un frig de veacuri, care îi înspăimântă puțin pe cei prezenți. Cea mai lipsită de apărare arată, firește, mireasa. Arată ca un fluture care a zburat într-o criptă întunecoasă. Părintele zâmbește. În spatele Francescăi stă grasul Silvio. El îi respiră în spate. Respiră și gâfâie. Ea îi simte în spate

căldura respirației, și e ceva plăcut. Chiar dacă iese din nările unui asemenea grăsan, este respirația vieții.

În cadrul vechi al bisericii, mulțimea celor prezenți îi pare Francescăi ceva de neînțeles. O adunătură de spectre care într-o clipă se vor topi și vor părăsi biserica (câte de-astea n-a văzut ea!) împreună cu veșnicia. Francesca încearcă să și-i închipuie pe toți în chip de schelete. Biserica plină de schelete, unul dintre ele – cu văl.

Ieșind afară, toți se încruntă. Peste tineri plouă cu monede și grăunțe. Nunta se întoarce la Magnano. Pe drumul de întoarcere, Francesca reușește să îi povestească preotului visul ei. Cum pe gâtul fără cap șiroia sângele. Cum ieșeau bășici din aorta secționată.

Cred că în cazul ăsta este vorba de Ambrogio Flecchia, spune preotul. Nu este de mirare că ți s-a arătat în vis, fiindcă sunteți totuși rude. Dacă îl mai visezi, fii bună și notează. Adevărul este că până acum avem foarte puțin material faptic despre Ambrogio Flecchia.

În piața satului sunt puse mesele cu tratația. În lungul meselor – scânduri pe taburete. Pe scânduri – cuverturi. Mâncarea din belșug face ca toți să fie bine dispuși. Toți se bucură pentru tineri. Bunicul Luigi își răsucește o țigară, o apucă cu două degete și trage din ea. Bătăturile nu îi lasă degetele să se îndoaie. Fața lui seamănă cu o piatră ponce. Spune că o nuntă așa de fastuoasă nu a mai văzut niciodată. Vorbele ies odată cu fumul și par să aibă o aură de vechi.

Seara se pun pe mese lumânări. Umbrele lor dansează pe fațadele galben-brune. Pe unele mese lumânările fumegă. Fumul lor plutește îndelung în aerul care stă în loc. De la mese se ridică întruna perechi și dispar în întuneric. De fapt, nu se duc departe. Stau rezemate de zidurile calde ale caselor. Uneori se întorc să mai bea un pahar de vin.

Francesca se ridică de la masă. Ea știe că deja nu mai face parte din această lume și se simte nefericită. Și nu știe cărei lumi îi aparține. Ei petrec, iar ea nu mai e aici. Ei chefuiesc, iar ea nu a putut să înghită nimic-nimic. Francesca se așază în nișa unei uși și, iată, nimeni nu o mai vede. O înghite întunericul. Asta o liniștește.

Cineva își trece mâna pe fața ei. Degetul cuiva se mișcă de pe frunte spre nas, de pe nas pe bărbie. Francesca e nemișcată. Cineva o mângâie pe păr. Simte pe spate răceala clanței de la ușă și o găsește cu mâna. O apucă cu toată puterea. Buzele lui ating buzele ei. Ieșind din întunericul nișei, el se întoarce. E Leonardo.

În dimineața următoare Francesca a plecat din Florența și de atunci nu a mai fost la Magnano niciodată. După ce a absolvit școala catolică pentru fete, la douăzeci de ani de la naștere s-a măritat cu locotenentul Massimo Totti. S-au mutat la Roma. În anul 1915, locotenentul Totti a plecat pe front și a fost ucis chiar în prima luptă. Când Francesca a dat naștere fiului lui, Marcello, locotenentul era deja mort. Crescându-și fiul, Francesca urma cursurile facultății de fizică la universitate și lucra la un magazin de încălțăminte. Uneori ar fi vrut să lase totul baltă și să plece la Magnano. La absolvirea facultății a primit diplomă de profesor de fizică. Și-a găsit cu greu o jumătate de normă la un liceu real din Napoli. Cu banii era o nenorocire. Ca să se mențină cumva pe linia de plutire, Francesca s-a întors la Roma și s-a dus să lucreze la morgă. La morgă se plătea bine. În rarele minute libere dintre ture citea Joyce. Uneori își nota visele cu Ambrogio. În cele din urmă le-a publicat cu titlul *Ambrogio Flecchia și timpul său*. Pe baza materialului din visele notate, Francesca a dezvoltat în carte, printre altele, teoria lui Einstein asupra relativității timpului. Spre deosebire de lucrările genialului fizician, cartea era scrisă într-un limbaj simplu și accesibil și a avut un succes formidabil. Francesca a devenit bogată și renumită. A plecat de la morgă. Și-a cumpărat o vilă pe litoralul Ostiei și a trăit acolo douăzeci și opt de ani, până a murit. În unul dintre ultimele interviuri, Francesca a fost întrebată ce zi din viața ei și-o amintește mai pregnant. După ce s-a gândit puțin, Francesca a spus:

Poate că ziua când s-a măritat sora mea Margherita.

ri

Într-o zi au venit la mânăstire oameni din partea boierului moscovit Frol. Boierul Frol era căsătorit cu soția sa, Agafia, de

cincisprezece ani, dar nu aveau copii. Și deși umblaseră pe la multe mânăstiri și chemaseră cei mai buni doctori, pântecul boieroaicei Agafia nu se deschidea. Încet-încet, speranța lor a început să se stingă, iar odată cu apropierea celui de al șaptemiilea an de la Facerea lumii s-a stins și dorința de a avea un copil, căci i se prevedea o viață scurtă și lipsită de bucurie din pricina posibilului sfârșit al lumii. Iată de ce, când la boierul Frol a ajuns vestea despre minunatul vindecător de la mânăstirea Kiril, el nu s-a bucurat.

De ce să te naști pentru moarte, le-a spus boierul celor ai casei lui.

Dar toți ne naștem pentru moarte, i s-a replicat, altfel de oameni nu am văzut până acum.

Vă comunic că Enoh și Ilie au fost luați de vii în ceruri, a răspuns boierul, dar voi, într-adevăr, nu i-ați văzut.

Știi, nu trebuie să oprești viața atât timp cât nu a oprit-o Atotputernicul, l-au sfătuit cei ai casei lui.

Boierul Frol s-a gândit puțin și a fost de acord. El a spus:

Duceți-vă la mânăstirea Kiril și cereți-i cu plecăciune călugărului Ambrozie să se roage să fiu dăruit cu rodul procreației.

Mesagerii boierului Frol au pornit la drum și au mers douăzeci de zile. Iar când în dimineața celei de-a douăzeci și una zile au intrat pe poarta mânăstirii, au fost întâmpinați de Ambrozie. Fără să îi întrebe nimic pe cei veniți, el a spus:

Cred că drumul vostru nu e zadarnic și că prin rugile la Maica Domnului, Dumnezeu le va da boierului Frol și soației lui rodul procreației.

Cu aceste cuvinte, Ambrozie le-a întins două ostii, pentru boier și pentru soața lui. După ce au sărutat mâna celui ce le-a dat, cei veniți s-au dus la slujbă. Au stat o jumătate de zi în genunchi, iar cealaltă jumătate de zi și noaptea s-au odihnit după drum. Odată cu zorii, oamenii boierului Frol au luat drumul întoarcerii, care a durat de două ori mai puțin, pentru că mirosul ostiilor le potolea foamea, iar vederea lor le lua oboseala. Iar când s-au întors la Moscova, boierul i-a întrebat întâi și-ntâi de ostii. Și ei i-au dat ostiile, și în decurs de doi ani i s-au născut doi copii: întâi un băiat, și pe urmă o fetiță.

De unde ai știut de ostii? l-au întrebat pe boierul Frol cei ai casei.

Și boierul a povestit că într-o noapte, când trimișii lui se odihneau la mânăstire după lungul drum făcut, el și soața lui au visat un bătrân luminos la chip, cu două ostii. Bătrânul a vorbit fără să deschidă gura, dar vorba îi era limpede:

Veți avea bucuria unui fiu și a unei fiice. Iar noi ne vom ruga aici pentru ca până la Paștele din acest an să nu se întâmple nimic. Căci numai în ziua de Paște se va putea nădăjdui ca pacea să se statornicească.

Ai

În marea zi a Paștelui din anul 7000 au sunat toate clopotele mânăstirii Sfântul Kiril. Sunetul lor s-a răspândit peste ținutul Belozerskului, anunțând că Domnul le-a arătat oamenilor mila Sa nemărginită și le-a mai dat timp pentru a se căi. S-a hotărât reînnoirea datei pascale, căci până în ziua aceea nu știuse nimeni dacă va veni Paștele anului șapte mii.

Din ochii multora curgeau lacrimi de recunoștință. Îndrăgostiții se consolau că despărțirea le era amânată, cei ce nu își încheiaseră afacerile se linișteau că aveau timp să și le încheie, și doar cei care așteptau sfârșitul lumii nu se bucurau, pentru că se înșelaseră în așteptările lor.

În ziua de Paște a anului 7000, Ambrozie i-a spus starețului Inokenti:

Caut, părinte, însingurare.

Știu, a răspuns starețul Inokenti. Este un timp pentru comunicare, și este un timp pentru însingurare.

Am cunoscut mult timp lumea și am adunat în mine atâtea, încât de-acum o pot cunoaște înlăuntrul meu.

Acum, când în privința sfârșitului lumii suntem mai mult sau mai puțin liniștiți, a sosit timpul pentru însingurare. Pregătește-te, Ambrozie, anul acesta vei primi schima.

Pregătirea lui Ambrozie a constat în îngrijirea bolnavilor. Când nu a mai existat nici o îndoială că viața avea să continue în viitorul previzibil, afluxul bolnavilor s-a înzecit. Cei care se

îmbolnăviseră recent se alăturau în acest aflux celor care în ultimii ani preferaseră să rabde, dar, dată fiind favorabila perspectivă care se deschidea, își schimbaseră hotărârea.

Un asemenea număr de vizitatori îi tulbura pe frați și îi împiedica să se concentreze când se rugau. Unii dintre ei s-au plâns de acest lucru egumenului.

Dar ce, înainte puteați să vă concentrați când vă rugați, i-a întrebat egumenul pe reclamanți.

Nu puteam, au răspuns reclamanții, și egumenul le-a mulțumit pentru sinceritate.

Dar Ambrozie se îndoia și el de oportunitatea celor ce se petreceau. Uneori își amintea cuvintele părintelui econom despre faptul că mulți dintre cei veniți la el se gândeau doar la sănătate, fără să se gândească la rugă și căință. Aceste vorbe au semănat în Ambrozie sămânța îndoielii. A simțit neliniște, dar starețul Inokenti nu mai era alături. La vremea aceea, starețul Inokenti se mutase într-o chilie retrasă, la capătul drumului care pleca de la mânăstire. Știind că starețul ignoră distanța, Ambrozie i-a spus din mânăstire:

Mă tem că vindecările mele devin pentru ei ceva obișnuit. Ele nu stimulează sufletele acestor oameni spre mișcare, fiindcă ei primesc vindecările în chip automat.

Ce știi tu despre automatism, Ambrozie, i-a răspuns din chilia de sihastru starețul Inokenti. Dacă ai darul vindecării, folosește-l, că altfel pentru ce ți-e dat. Automatismul le va trece repede când n-o să mai fii tu. Dar miracolul vindecării, crede, și-l vor aminti întotdeauna.

ei

În ziua de 18 august a anului șapte mii de la Facerea lumii, la biserica Adormirii Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, Ambrozie a primit schima. Ritualul primirii schimei amintea de ritualul prin care fusese călugărit cu câțiva ani în urmă. Dar, de data aceasta, totul era mai solemn și mai sever.

Arseni a pășit în biserică, așa cum se cuvenea, în timpul intrării mici a liturghiei. Intrând, și-a dat jos de pe cap acoperământ-

tul, iar din picioare sandalele. S-a plecat de trei ori până la pământ. Ochii i s-au obișnuit cu semiîntunericul bisericii, și masa întunecată a celor aflați acolo a căpătat chip. În cor era un om care semăna cu Hristofor. Poate era chiar Hristofor.

Creator a toate și Tămăduitor al celor bolnavi, Doamne, înainte să mă sfârșesc, mântuiește-mă, spuse în șoaptă Ambrozie urmând corul.

Prin ușile deschise adie un vânt de vară târzie. Flăcările se agitară deasupra lumânărilor, dar după aceea încremeniră alungite în aceeași direcție. În copilărie, când stătea în biserica aceasta cu Hristofor, flăcările se comportau exact la fel. Și acesta era singurul lucru care îl lega pe Ambrozie de timpul de-atunci, pentru că el era de mult altul, iar Hristofor zăcea în mormânt. Cel puțin acolo fusese pus. Ambrozie se gândi că nu-și mai amintește exact cum arăta Hristofor. Cum să fie aici Hristofor? Nu, acesta nu era Hristofor.

Renunți la lume și la fiecare din lume, după porunca Domnului, l-a întrebat egumenul pe Ambrozie.

Renunț, a răspuns Ambrozie.

A auzit cum în spate s-a trântit ușa, și flăcările lumânărilor s-au nivelat. Acum nu mai era nici o neliniște în flacără. Așa trebuie să fie și sufletul, și-a spus Ambrozie. Liniștit, netulburat. Dar sufletul meu nu-și mai găsește pacea, căci suferă pentru Ustina.

Egumenul spuse:

Ia foarfeca și dă-mi-o.

Și Ambrozie îi dădu foarfeca și îi sărută mâna. Dar egumenul desfăcu mâna și foarfeca căzu jos.

Și Ambrozie ridică foarfeca și i-o dădu în mână egumenului, și egumenul o aruncă din nou.

Și atunci Ambrozie îi dădu din nou foarfeca, și egumenul o aruncă a treia oară.

Dar când Ambrozie ridică foarfeca și de această dată, toți cei de față se încredințară că se călugărește de bună voie.

Egumenul trecu la tonsură. Tăie după forma crucii două șuvițe de pe capul lui Ambrozie, pentru ca odată cu părul acela să dea jos atracția filozofării. Uitându-se la șuvițele cărunte de pe jos, Ambrozie își auzi noul nume:

Fratele nostru Laur își taie părul de pe capul său în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh.

Doamne, miluiește, răspunseră frații.

Pe 18 august, când Ambrozie primi schima mare, era ziua Sfinților Mucenici Flor și Laur. Din ziua aceea, Ambrozie deveni Laur.

Stareţul Inokenti spuse din chilia de sihastru:

Laur e un nume bun, căci planta care ți-e de-acum tiz e medicinală. Fiind veșnic verde, ea simbolizează viața veșnică.

Nu mai simt unitatea vieții mele, spuse Laur. Am fost Arseni, Ustin, Ambrozie, iar acum, iată, am devenit Laur. Viața mea a fost trăită de patru oameni care nu seamănă unul cu altul, care au trupuri diferite și nume diferite. Ce avem comun eu și copilul bălai din slobozia Rukina? Memoria? Dar cu cât trăiesc mai mult, cu atât mai mult mi se pare că amintirile mele sunt o născocire. Încetez să cred în ele, și de-aceea ele nu mă mai pot lega de cei care am fost eu în diferite perioade. Viața seamănă cu un mozaic și se desface în bucăți.

A fi un mozaic nu mai înseamnă să te desfaci în bucăți, a răspuns stareţul Inokenti. Numai de aproape pare așa, că fiecare pietricică în parte nu are legătură cu celelalte. În fiecare dintre ele există, Laure, ceva mai important: aspirația către cel ce privește de departe. Spre cel care poate să cuprindă toate pietricelele dintr-odată. El le adună cu privirea sa. Așa e, Laure, și în viața ta. Tu te-ai dizolvat în Dumnezeu. Tu ai frânt unitatea vieții tale, ai renunțat la numele tău și chiar la persoana ta. Dar și în mozaicul vieții tale există ceea ceea ce unește toate părțile ei componente: aspirația către El. În El, ele se adună din nou.

ॐ

După trei săptămâni de la primirea schimei, Laur a părăsit mânăstirea și a plecat să își caute o chilie de pustnic. Spre asta tindea înlăuntrul său Laur, iar egumenul și confreria nu s-au opus.

Oricât ar fi de ciudat, odată cu plecarea lui Laur ei au simțit o ușurare, pentru că afluxul celor care își căutau vindecarea perturba viața rânduită a mânăstirii. Și deși porțile se deschideau

pentru cei ce veneau cu o aprobare specială, mulțimile care așteptau lângă ziduri nu aveau cum să nu tulbure confreria.

Față de cei care îl căutau pe Laur, și frații și egumenul se străduiau să arate înțelegere. Își aminteau cuvintele Domnului, că nu se poate ascunde un oraș care stă pe vârful unui munte și că, aprinzând o lumânare, nu o pui sub un vas, ci pe un sfeșnic, și ea îi va lumina pe toți cei din casă. Altceva este dacă lumina aceasta se află într-o mânăstire care e o casă comună, ea poate să pară prea strălucitoare celor care credeau că forța mânăstirii stă înainte de toate în ruga făcută laolaltă. Și, pesemne, tocmai așa păruse el.

Laur a plecat din mânăstire luând cu el doar un codru de pâine. Încercaseră să îl convingă să ia mai mult, că nu se știa ce avea să îl aștepte în noul loc, dar el spuse:

Dacă în acel loc Domnul și Maica Sa Precista vor uita de mine, la ce mai sunt folositor?

Și Laur plecă în căutarea acelui loc în care sufletul lui să se simtă în pace. A mers printr-o pădure umedă de toamnă, fără să ia aminte pe unde trecea drumul. Nu avea nevoie, pentru că nu prevedea o întoarcere. Înțelesese că mișcarea lui era începutul altei plecări, mai importante.

Laur pășea pe crengi pe jumătate putrezite, care se frângeau fără zgomot sub picioarele lui. Pe frunzele galbene se vedea dimineața albul brumei. Spre mijlocul zilei, bruma se prefăcea în stropi mărunți care străluceau rece în soare. Apă, Laur bea din lacurile negre de pădure. Și de fiecare dată când se apleca deasupra apei se ridica din adânc către el imaginea unui stareț bătrân cu glugă, cu cruci albe pe umeri. Laur ridica ochii spre cerul brăzdat de ramuri și îi arăta Ustinei spre starețul de pe lac:

E de presupus că sunt eu, fiindcă altcineva care să se reflecte aici nu e. Dar eu continui să trăiesc cu tine și să te văd pe tine, care ai rămas neschimbată, tu însă, dragostea mea, nu m-ai mai recunoaște.

Uneori lui Laur i se părea că imaginea asta o văzuse deja, că asta fusese cu mulți ani în urmă, dar când și în ce împrejurări o văzuse nu reușea nicicum să își amintească. Poate, se gândea el, a fost în vis, căci, arătând figuri, visul nu se sinchisește de respectarea lucrurilor convenționale, dintre care unul e timpul.

În fiecare zi, Laur rupea din codrul de pâine luat, fără ca acesta să se micşoreze. Mirat de acest lucru, el l-a întrebat pe stareţul Inokenti:

Auzi, stareţe, oare nu mi s-o părea doar că mănânc?

Eşti om în toată firea şi pe deasupra şi doctor, dar gândeşti ca un copil, s-a supărat stareţul. Păi ia spune, cum poate supravieţui un organism fără să se hrănească? Potrivit căror legi biologice? E clar că mănânci în cel mai natural mod. Că şi codrul de pâine creşte în greutate zilnic, asta e altă treabă, altfel nu te-ai descurca aşa uşor.

Liniştit de explicaţia stareţului Inokenti, Laur şi-a văzut de drum. A văzut multe locuri care s-ar fi potrivit, dar nu a ales nici unul. Un sentiment dinlăuntrul său îi spunea că nu acela era punctul final al călătoriei sale. Unele locuri erau prea strâmte. Copacii se întâlneau acolo unul cu altul atât de strâns, încât puteau, după părerea lui Laur, să apese orice suflet care ar fi sălăşuit acolo. Alte locuri erau, dimpotrivă, prea largi, şi întinderea lor cerea eforturi mari pentru a o asimila, adică pentru ca sufletul să o facă a sa. Chiar stătea spus într-o gramotă a lui Hristofor că ruşilor li se supun multe spaţii, dar ei nu pot asimila aceste spaţii. Fiind rus, Laur se temea ca lucrurile să nu ia o astfel de întorsătură.

A umblat multe zile, atât de multe, încât în unele locuri de prin pădure recunoştea pe copaci crestăturile făcute de el. Într-o noapte a visat un loc pe o înălţime. Era o poiană înconjurată de pini înalţi. Pe marginile poienii erau crescute tufişuri, iar în adâncul lor se vedea o peşteră de piatră; razele soarelui treceau libere printre crengile pinilor, ceea ce făcea ca locul să fie luminos şi liniştit.

Dimineaţa, când se trezi, Laur se îndreptă spre locul acela. Mergea fără să se îndoiască în sufletul său, mergea cu pasul vioi al omului care cunoaşte drumul. Spre sfârşitul zilei, ajunse la locul dorit. Era întocmai aşa cum îl văzuse în vis. După ce spuse rugăciunea de mulţumire, Laur sărută pământul găsit şi spuse:

Acesta e locul meu în veci de veci, unde mă aşez.

Spuse:

Primeşte-mă, pustie, precum o mamă copilul ei.

După ce adună vreascuri și rupse ierburi, le așternu în peșteră. Și se culcă acolo, și somnul îi fu liniștit, ca într-o casă adevărată. Și în somn a fost fericit, căci știa că aceasta e ultima lui casă.

31

Câteva zile, Laur se ocupă de aranjarea locuinței lui celei noi. Peștera în care își făcuse sălaș era formată de doi bolovani uriași cu o lespede mare deasupra. Un capăt al lespezii ajungea la pământ, formând cel de-al treilea perete, povârnit. Cel de-al patrulea perete, Laur s-a apucat să și-l facă singur. Ca unelte nu avea decât un cuțit luat de la mânăstire.

Zărind nu departe trunchiuri de copaci căzuți, Laur încercă să le târască spre peșteră. De cele mai groase nici nu se apropie. Dar chiar când apucă un trunchi dintre cele potrivite ca grosime și încercă să îl urnească, văzu că nu poate. După ce i se potoliră bătăile inimii, Laur se întrebă care o fi fost cauza – greutatea copacului ori bătrânețea lui, și aprecie că totuși bătrânețea.

Și atunci apucă trunchiuri tinere și subțiri, doborâte prin căderea copacilor mari. După ce aduse acești copăcei lângă bolovani, le îngropă partea de jos în pământ, iar partea de sus o lipi de suprafața neregulată a pietroiului. Legă trunchiurile unul de altul cu ramuri groase de iederă pe care le împleti. Între trunchiuri puse ierburi și mușchi. Din ramuri împletite, Laur izbuti să facă și o ușă. Ușa nu era pusă pe balamale, doar se rezema, dar apăra de frig ca o ușă adevărată.

După ce înjghebă peretele, Laur înțelese că trunchiurile subțiri fuseseră cele mai potrivite, fiindcă cele groase ar fi lăsat goluri mai mari între ele. Și îi spuse Ustinei:

Ceea ce i se dă omului pe măsura puterilor sale e tot ce poate fi mai bun. Iar ce îi depășește puterile nu îi este, dragostea mea, de folos.

Din pietrele căzute ici și colo, Laur își făcu o vatră. Înțelegând că a venit bătrânețea, nu se mai baza pe tăria trupului său. În zilele cele mai friguroase, ca să păstreze viața în trup, Laur începu să facă foc în vatră. După aceea, obișnuindu-se cu locul

cel nou, începu să încălzească peștera doar o dată pe săptămână. Sâmbăta făcea focul folosind cremene și iască, pe care le ținea tot timpul uscate într-o adâncitură pe care o descoperise sub tavan. Încălzea de dimineață până seara, uitându-se cum fumul umed de la vreascurile pe care le adunase se duce prin golul ușii. O zi de încălzire făcea ca pietrele peșterii să acumuleze în ele atâta căldură, că ajungea până sâmbăta următoare. Aproape întotdeauna ajungea. Dacă peștera se răcea mai devreme, Laur răbda, dar nu schimba ziua stabilită.

Laur își iubea sălașul. El îl apăra de vânturile reci din nord și era neașteptat de spațios. În partea de lângă intrare putea să stea în picioare. Dar acolo unde lespedea de granit o lua în jos, trebuia să se aplece. Uneori, Laur uita de lespedea de deasupra și se lovea cu capul de ea. Ștergându-și lacrimile, se învinuia că n-a vrut să plece capul din mândrie. Zâmbind, se bucura că lecțiile de smerenie ce i se dădeau erau atât de ușoare.

Laur înțelese că era tratat ca un copil. Pentru prima dată de la sfârșitul copilăriei era atât de liniștit. Aceasta e pacea mea în veci de veci, își repeta el și se mira cât de adâncă era pacea lui. I se părea că aude izvoarele apelor sub pământ. Suflul norilor în ceruri. În viața dinainte se petrecuseră multe cu el, dar într-un fel sau altul, totul se petrecuse în lume. Iar acum era absolut singur.

Nu se simțea singur, pentru că nu se simțea părăsit de oameni. Pe toți cei pe care îi întâlnise cândva îi simțea ca fiind prezenți. Unii continuau să trăiască în liniște în sufletul lui, indiferent dacă trecuseră în lumea cealaltă sau erau încă vii. Le înțelegea toate cuvintele, intonațiile și gesturile. Cuvintele lor vechi năș-teau alte cuvinte, interacționau cu evenimentele ulterioare și cu cuvintele lui Laur însuși. Viața continua în toată diversitatea ei.

Ea se mișca haotic, cum îi și este dat vieții făcute din milioane de particule, dar în același timp se remarca în ea o anume orientare generală. Lui Laur începu să i se pară că viața se mișca spre începutul ei. Nu începutul vieții generale, create de Dumnezeu, ci spre propriul lui început, cu care viața generală s-a deschis și pentru el.

Gândurile lui Laur, ocupate înainte cu evenimentele ultimilor ani, începură să se îndrepte tot mai mult spre primii ani ai vieții

sale. Mergând prin pădurea de toamnă, simțea uneori în mâna lui mâna lui Hristofor. Era aspră și caldă. Uitându-se la Hristofor de jos în sus, Laur își aminti, în sfârșit, unde văzuse chipul care se oglindise în lac. Era chipul lui Hristofor. De la bunic pentru nepot de ziua bătrâneții lui.

Hristofor îl ducea pe potecile sălbăticiunilor, oprindu-se la răstimpuri ca să își tragă sufletul. Povestea despre ierburile care năpădeau în anotimpul acela și despre însușirile rădăcinilor atinse de ger. Povestea despre drumurile păsărilor care plecau din pricina frigului spre sud, despre viața lor grea în locuri străine și despre uimitoarea lor știință de a se întoarce.

Întoarcerea, Laure, le e proprie nu numai păsărilor, ci și oamenilor, spusese o dată Hristofor. În viață trebuie să fie o încheiere.

De ce îmi spui Laur, a întrebat Laur. Doar m-ai știut de Arseni.

Care-i deosebirea, a răspuns Hristofor. Dar ții minte că și tu ai vrut să fii pasăre?

Țin minte. Am zburat atunci puțin...

Când băiatul obosea, bunicul îl punea în sacul din spinare. Îl ducea acasă, și pasul măsurat al lui Hristofor făcea ca ochii băiatului să se lipească. Visa că e pasărea caladrius. Luând asupra sa vătămările altora, ea zboară în înaltul cerului și le împrăștie peste pământ. Se trezea în toiul nopții în culcușul său. Auzea cum într-un colț al peșterii picură măsurat apa.

VII

În preajma lui noiembrie, codrul de pâine luat de Laur de la mânăstire începu să se împuțineze vizibil. Laur observă că se împuțina, dar acest lucru nu îl neliniști. Înțelese: dacă prezența lui pe pământ mai avea vreun sens, pâinea cea de toate zilele îi va fi dată pentru cât timp trebuia. Așa s-a și întâmplat.

Într-o dimineață, Laur a auzit niște pași prevăzători pe lângă peșteră. A ieșit și a văzut un om cu o pâine în mână.

Sunt morarul Tihon și ți-am adus o pâine, zise omul.

Hainele îi erau albe de făină, iar ani avea vreo treizeci. Făcând o plecăciune, morarul Tihon îi dădu lui Laur pâinea. Laur o luă în tăcere și se înclină și el. Morarul plecă.

A doua zi se întoarse ducându-și de mână nevasta care șchiopăta rău.

Mi-a căzut pe picior o piatră de moară și de-atunci nu mai pot să calc pe el, a spus morărița. O duc din zi în zi mai rău cu sănătatea.

Cum ai venit până aici cu piciorul acela, dacă nu te-a purtat bărbatul tău pe brațe, a întrebat Laur. Și sănătos dacă e, nu răzbate oricine în desișul meu.

Nu e chiar așa de greu, a spus morarul Tihon, că desișul tău, Laure, e doar la un ceas și jumătate de mers pe jos de la slobozia Rukina. Te-au văzut oamenii care merg prin pădure, și acum toți oamenii din sat știu că îți ai lăcașul aici.

Laur se uită cu luare aminte la cei veniți. Înțelese că drumul lui de mai multe zile nu fusese în realitate chiar atât de lung. Și că el se rătăcise în drumul său, dar până la urmă ajunsese aici, unde și trebuia să ajungă.

Ajută-ne, Laure, îl rugă morarul Tihon, că de ce folos mai poate să fie ea la moară cu un picior beteag?

Pe obrajii morăriței șiroiau lacrimile, fiindcă ea știa că nu de picior era vorba, ci de viața ei. Laur îi făcu semn să dea jos basmaua cu care îi era înfășurată laba piciorului. După ce ea făcu ce i se spusese, Laur se lăsă pe vine la picioarele ei. Laba era umflată și începuse să fie cuprinsă de cangrenă. El începu să o palpeze ușor. Morarul Tihon se întoarse. Laur strânse laba cu amândouă mâinile, și morărița hohoti de plâns. Îi înfășură din nou locul bolnav cu basmaua.

Nu plânge, femeie, spuse Laur. Piciorul tău o să trăiască, și o să te întorci la muncă la moară, și o să fii de ajutor bărbatului tău.

Și o să fie tot ca-nainte, a întrebat morărița.

Nu, n-o să fie tot ca înainte, a răspuns Laur, fiindcă nimic nu se repetă pe lume. Dar tu, cred eu, nici nu vrei asta.

Și ei s-au înclinat în fața lui Laur și au plecat.

Din ziua aceea au început să vină la el oameni din slobozia Rukina. Văzând că schimnicul Laur a ajutat-o pe morărița beteagă, au înțeles că nu avea să îi refuze nici pe ei. Îl auziseră pe morar povestind că Laur îi primise pâinea și că îi mulțumise cu

o plecăciune adâncă, așa că au început să îi aducă și ei de mâncare. Și de fiecare dată când îi aduceau, Laur îi ruga să nu mai facă asta. Dar ei tot îi aduceau ba pâine, ba un nap fiert, ba cașă de ovăz în ulcele. Din cele spuse de morar rezulta că daruri de-acestea nu strică. În afară de asta, în slobozia Rukina exista de mult credința că numai munca plătită aduce rezultate. Chiar dacă este vorba despre munca de vindecare.

Înțelegând că de refuzat nu era posibil, Laur începu să împartă hrana cu păsările și cu jivinele. Rupea pâinea în două și desfăcea brațele, și păsările i se așezau pe brațe. Ciuguleau pâine și se odihneau pe umerii lui calzi. Cașa de ovăz și napul le mânca de obicei un urs. Nu își putea găsi nicicum un bârlog pentru somn, și asta îi otrăvea viața.

Ursul a venit la Laur și i s-a plâns de geruri, de lipsa hranei și de dezordinea generală din viața lui. În zilele cele mai friguroase, Laur îl lăsa în peșteră să se încălzească, îndemnându-și oaspetele să nu sforăie în somn și să nu-l distragă de la rugăciune. Iar vecinătatea lor să o privească ca pe o măsură vremelnică. Abia la sfârșitul lui decembrie ursul și-a găsit totuși un bârlog, și Laur a răsuflat ușurat.

Începând din iarna aceea, Laur a pierdut socoteala timpului care mergea înainte. Acum simțea doar un timp circular, închis în el – timpul zilei, săptămânii și anului. Știa toate duminicile din an, dar socoteala anilor o pierduse fără speranță. Uneori i se spunea în ce an se află, dar el uita pe loc, fiindcă nu mai punea de mult preț pe știutul acestui lucru.

Evenimentele din memoria sa nu mai erau legate de timp. Ele curgeau liniștit prin viața lui, rânduindu-se într-o ordine specială, care nu avea legătură cu timpul. Unele dintre ele țâșneau din adâncurile celor trăite, altele se cufundau în aceste adâncuri, fiindcă experiența lor nu ducea nicăieri. Chiar cele trăite își pierdeau treptat claritatea, transformându-se tot mai mult în ideea generală de bine și de rău, lipsite de nuanțe și de detalii.

Dintre reperele temporale îi venea tot mai des în minte cuvântul „odată". Cuvântul acesta îi plăcea pentru că biruia blestemul timpului. Și confirma unicitatea și irepetabilitatea celor ce fuseseră – odată. Odată a înțeles că aceste repere erau absolut suficiente.

(Odată) la peștera lui Laur a fost adusă boieroaica Elizaveta din Novgorod. Cu mulți ani în urmă, alunecase și se lovise cu capul de o piatră. De atunci, vederea începuse să i se stingă, și după un timp nu a mai văzut decât conturul lucrurilor. Nu cu mult înaintea venirii lui Laur, Elizaveta începuse să nu mai vadă nici atât.

Când Laur a ieșit din peștera lui, ea a spus:

Unge-mi ochii cu apa pe care o iei de la izvor, ca să-mi recapăt vederea.

Laur s-a mirat auzind ce credea femeia venită, dar a făcut precum spusese ea. Și, în același ceas, ea a văzut conturul feței lui Laur, apoi întorcându-se, mișcările celor care o însoțeau. Boieroaica Elizaveta a început să arate pe fiecare cu degetul și să îi spună numele. A mai spus și numele ierburilor și florilor care creșteau în jurul peșterii lui Laur. Uneori greșea, fiindcă mai avea încă în ochi o pâclă, dar deja vedea ce era cel mai important – lumina. Ridica tot timpul capul în sus și se uita fără să-și mijească ochii la soarele strălucitor de vară, și ochii nu o dureau și nu puteau să se mai sature de soare. Spre începutul toamnei, vederea îi reveni cu totul boieroaicei Elizaveta.

(Odată) la Laur îl aduseră pe robul lui Dumnezeu Nikolai, legat cu lanțuri. Zece oameni l-au adus, căci dacă ar fi fost mai puțini nu l-ar fi putut ține și îndrepta încotro trebuia. Nikolai nu era înalt, dar puterea neostoită i-o dădeau diavolii care sălășuiau în el. Înfățișarea îi era înspăimântătoare. Nikolai urla și zbiera, și își rodea lanțurile dezvelindu-și dinții rupți. Pe buze îi fierbea o spumă însângerată. Își rostogolea sălbatic ochii, de i se vedea numai albul. Pe tâmple și pe gât i se umflau, albastre, venele. Din îmbrăcăminte nu rămăsese mai nimic, fiindcă sfâșia tot ce puneau pe el. Și în ciuda gerului, nu-i era frig: îl încălzeau forțele străine care sălășluiau în el.

Dați-i drumul, le-a spus Laur celor care îl țineau pe Nikolai.

Cei care îl țineau s-au uitat unii la alții. După ce stătură puțin, aruncară lanțurile și se depărtară de Nikolai. Se lăsă tăcere. Nikolai nu mai urla și nu se mai zbătea. Pe jumătate încovoiat, stătea și se uita direct în ochii lui Laur. Gura îi era pe jumătate deschisă. Din ea, bălăngănindu-se, grele, îi curgeau balele. Laur făcu un pas către Nikolai și îi puse mâna pe cap. Rămaseră o vreme așa. Ochii lui Laur erau închiși, dar buzele se mișcau. Capetele li se apropiară încet, până când fruntea lui Laur atinse fruntea lui Nikolai.

În numele Mântuitorului nostru Iisus Hristos vă poruncesc să părăsiți pe robul lui Dumnezeu Nikolai, spuse tare Laur.

La aceste cuvinte, Nikolai întinse mâinile spre Laur, ca și cum ar fi vrut să îl îmbrățișeze. Trupul i se înmuie. Zornăind din lanțuri, Nikolai păși încet. Se culcă pe zăpadă la picioarele lui Laur, și nimeni nu cuteză să se apropie de el. Ochii lui Nikolai erau deschiși, ca la un mort, dar nu era mort.

L-au părăsit, și sufletul lui e pe cale să se însănătoșească, spuse Laur. Dați-i răgaz noaptea asta, dar dimineață să se ducă să se împărtășească.

Și l-au dus pe Nikolai în sat la Rukina și a stat fără să știe de el până la sfârșitul zilei și toată noaptea. Dar dimineața, când a deschis ochii, în ei strălucea deja lumina rațiunii, cum se și cuvine unui om care poartă chipul Domnului. Nikolai era încă foarte slab, fiindcă odată cu diavolii ieșise din el forța aceea întunecată pe care o avea.

Prin rugăciunile celor din jur și ale sale, Nikolai găsi putere să ajungă până la biserică și să se împărtășească. După ce se împărtăși se simți mai bine, fiindcă odată cu sângele și trupul lui Hristos intră în el o nouă tărie. De la biserică, însoțit de lume, Nikolai se duse direct la peștera lui Laur.

Laur îi ieși în întâmpinare și îl binecuvântă fără cuvinte. Și toți îngenuncheară în fața lui Laur, căci văzuseră că puterea acestui om era mai mare decât puterea diavolească. După aceea, toți îl întrebară pe Nikolai de ce, atunci când îl duseseră la peștera lui Laur, se împotrivise așa și strigase cum nu stătea în puterea omenească. Și atunci Nikolai le-a răspuns:

Voi m-ați bătut silindu-mă să vin aici, diavolii m-au bătut și ei oprindu-mă să fac asta, și eu nu știam pe care dintre voi să ascult. Și cum eram biruit și de unii și de alții, strigam îndoit.

Și toți s-au minunat de cele întâmplate și l-au proslăvit pe Dumnezeu din ceruri și făclia lui pământească, Laur.

K

În anul marii foamete, la Laur veni Anastasia, o fată care își pierduse fecioria. Plângând, ea căzu la picioarele lui și spuse:

Simt ce port în pântecul meu, dar nu pot să nasc, că nu am soț. Și când o să se nască pruncul, o să-l numească rod al păcatului meu.

Ce vrei tu, femeie, a întrebat Laur.

Știi și tu singur, Laure, ce vreau, dar am frică să-ți spun.

Știu, femeie. Că și tu știi ce o să-ți răspund eu. Atunci spune, de ce ai mai venit la mine?

Pentru că dacă mă duc la o descântătoare din slobozia Rukina o să afle toți de păcatul meu. Iar tu nu trebuie decât să te rogi, și rodul păcatului meu o să iasă din mine cum a intrat.

Privirea lui Laur se înalță spre vârfurile pinilor și se pierdu în cerurile plumburii. Pe genele lui încremeniră fulgi de zăpadă. Poiana se acoperea cu prima zăpadă.

Nu pot să mă rog pentru asta. Rugăciunea trebuie să aibă putere de convingere, altfel e fără rezultat. Iar tu îmi ceri să mă rog pentru un omor.

Anastasia se ridică încet din genunchi. Se așeză pe un copac căzut și își sprijini obrajii în pumni.

Eu sunt orfană, și acum e vreme de foamete, și n-o să pot să hrănesc copilul. Cum de nu înțelegi?

Ține copilul și o să se aranjeze totul. Crede-mă, atât, știu asta.

Ne omori și pe mine și pe el.

Laur se așeză alături de Anastasia pe copac. O mângâie pe cap.

Te rog mult de tot.

Anastasia se întoarse. Laur se lăsă în genunchi și își apăsă fruntea de picioarele Anastasiei.

O să mă rog pentru tine și pentru el ceas de ceas. Fie el copilul bătrâneții mele.

Nu vrei pentru că te temi să nu-ți pierzi sufletul, întrebă Anastasia.

Mă tem că l-am pierdut deja, spuse încet Laur.

Plecând, Anastasia se întoarse spre Laur: el plângea. Și ei i se făcu milă.

KA

Iarna se arăta geroasă. Din cer nu zburau fulgi de zăpadă, ci praf. Un praf alb, strălucitor, care se așeza pe copaci și pe tufe. De fapt, tufe nici nu mai erau. La început se prefăcuseră în nămeți, iar pe urmă dispăruseră și nămeții sub nesfârșitul acoperământ de zăpadă aruncat peste pădure. Încă la începutul iernii, Laur i-a spus Ustinei:

Mi se pare, dragostea mea, că asta e cea mai friguroasă iarnă dintre toate cele cărora mi-a fost dat să le supraviețuiesc. Dar poate că, pur și simplu, nu e decât faptul că trupul meu nu mai e în stare să facă față greutăților. Pentru ca el să nu se despartă de suflet înainte de vreme, o să încerc să încălzesc de două ori pe săptămână.

Dar Laur nu avu cum să încălzească peștera de două ori pe săptămână. Provizia de cioturi pregătită de el se topise repede, iar de găsit cioturi sub zăpada adâncă era greu. Cu zăpada până la piept, Laur răzbătea până la copacii cei mai apropiați și rupea crengi, dar asta cerea mult efort. După ce aducea în peșteră două-trei crengi, nu își putea recăpăta mult timp suflul. Se prăbușea fără putere în culcuș, și suflul, împiedicat de tusea din piept, îi revenea cu greu. Economisind lemnele, începuse să încălzească des, dar câte puțin. Pietrele nu se încălzeau de la atât, și în peșteră era tot timpul frig.

Se apropia de sfârșit și hrana pe care, până să dea zăpada cea mare, i-o mai aduceau din sat de la Rukina. Înainte, când i se aducea hrană, el refuza, spunând că are multele lui rezerve. Vara și toamna, într-adevăr, avea multe ierburi și rădăcini, de-ajuns ca să se satur, dar acum nu se mai putea ajunge la ele din pricina

zăpezii. Tot din pricina zăpezii adânci începeseră să vină la el și bolnavii, încetând, în consecință, să îi aducă și de-ale gurii. Pe vremea aceea grea uitaseră de el – nu cu uitarea fără milă a celor rău intenționați, ci cu uitarea silită a celor care suferă. Zăpada se însoțea cu foamea, și nu era ușor pentru nimeni.

Către mijlocul iernii, Laur aproape că nu mai ieșea din peșteră. Își cruța puterile care îi mai rămăseseră și căldura. Într-un colț mai îndepărtat al peșterii a găsit odată niște resturi din codrul de pâine pe care îl adusese la vremea plecării de la mânăstire.

Pâinea aceasta nu mai are poate prospețimea dintâi, îi spuse Laur Ustinei, și nici n-a rămas așa de multă, dar știi, dacă nu te lași în voia lăcomiei, îți ajunge pentru o vreme. Într-o situație ca a mea, dragostea mea, nu faci nazuri.

După ce rezolvă complicațiile cu hrana, Laur găsi și o modalitate de a se încălzi. Începu să se gândească la Ierusalim.

De dimineață până noaptea, Laur rătăcea pe străzile lui pline de soare, și, chiar adormind, simțea mirosul pietrelor care se răceau. Le mângâia suprafața aspră. Pietrele dădeau mâinilor lui înghețate căldura lor, și lui nu-i mai era frig. Pe 3 februarie, îl întâlni pe Muntele Măslinilor pe starețul Inokenti. Fața starețului era pârlită de soare, așa încât era de înțeles că nu se afla doar de o zi la Ierusalim. În loc de bună ziua, starețul îi arătă spre Muntele Templului și cântă încet:

Acum eliberează-l pe robul Tău, Doamne, cu al Tău cuvânt, în pace...

Starețul Inokenti cântă descoperindu-și capul, și vântul cald de februarie trecu prin părul lui cărunt. Prin văzduh pluteau gâzele Pământului Sfânt și fire uscate din ierburile smulse de prin locuri din vechime. Ele se amestecau cu praful străvechi al Ierusalimului și cădeau în ochii celor ce se aflau acolo. Pe genele starețului Inokenti luceau lacrimi. El închisese deja gura, dar cântul lui se revărsa încă peste Valea Chedronului. Privindu-l, Laur își spuse că așa trebuie să fi arătat Cuviosul Simeon în al trei sute șaizeci și unulea an al vieții sale.

Păi azi chiar este ziua Cuviosului Simeon, zâmbi starețul Inokenti, ce, ai uitat? Și cum să nu cânți aici eliberarea care vine azi pentru mine?

Am înțeles asta după cum te-ai apropiat, îi spuse Laur. Ai făcut asta eliberat. Ca un om care a văzut tot ce trebuia să vadă. La drept vorbind, nu m-am așteptat să te întâlnesc aici, deși unde să ne fi luat rămas bun, dacă nu aici?

Starețul Inokenti îl îmbrățișă pe Laur.

Nu te întrista, Laure, că n-o să mai rămâi multă vreme închis în timp.

Stăteau pe vârful unui munte. Laur văzu cum pe după umerii starețului își luă zborul un nor din care nu curse nici un strop de ploaie.

KB

În primăvară deveni limpede că foametea nu va lua sfârșit în anul care va veni. La sfârșitul lui mai, când din pământ încolțiseră cerealele, iar pomii fructiferi abia dăduseră în floare, lovi cel mai puternic îngheț. Veni în toiul unor zile calde și își arătă furia o singură noapte. Tot ce putea crește și înflori pieri în noaptea aceea.

În slobozia Rukina fuseseră nenorociri de tot felul, dar de un asemenea îngheț în luna mai nu își amintea nimeni. Morarul din sat îl asemui cu suflarea Diavolului, care îngheață tot ce atinge. Această comparație le deschise multora ochii asupra adevăratei naturi a celor ce se petrecuseră și dădu o direcție concluziilor lor. Era clar că astfel de lucruri nu se produc întâmplător.

Căutarea cauzelor nu a durat mult. În ciuda veșmintelor largi din vechea Rusie, spre primăvară nu a mai fost un secret pentru nimeni faptul că orfana Anastasia se arătase vrednică. Când se întâmplă necazul, o întrebară cine este tatăl copilului, dar ea refuză să răspundă. Și mai mult nici nu o mai întrebară, fiindcă răspunsul le era și-așa limpede tuturor celor din Rukina. Tatăl copilului era cel a cărui suflare înghețată făcuse să piară orice lăstar și rodul oricărui pom. Și nu era decât o singură soluție, și nimeni nu rosti ce soluție era aceea, căci știau cu toții cum trebuie să procedeze.

Într-o noapte luminoasă de iunie, izba veche a Anastasiei luă foc din toate cele patru colțuri. Nici unul dintre locuitorii satului

Rukina nu dormea, dar nimeni nu stinse izba. Mulți plângeau și se rugau, fiindcă, în ciuda legăturii Anastasiei cu puterea necurată, le era milă de ea. Mulți se gândeau că fata trăise fără părinți, și chiar dacă fusese o pradă ușoară pentru Diavol, cele întâmplate nu erau numai vina ei, ci și a împrejurărilor. Și numai grija de a salva slobozia Rukina de foamete le-a încătușat acestor oameni bunătatea care le era proprie. Ei au înconjurat izba Anastasiei, ca să nu aibă pe unde să scape, și și-au astupat urechile cu palmele ca să nu-i audă țipetele de moarte. În zgomotul flăcărilor, nici nu le-au auzit.

După ce izba a ars până la temelii, cei mai curajoși s-au încumetat să scormonească în cenușă, ca să străpungă cu o țepușă de plop ce mai rămăsese din Anastasia. Negăsind nici o urmă din cea care arsese, sătenii s-au convins cu atât mai mult de vinovăția ei, fiindcă dintr-un om nevinovat trebuie să rămână cât de cât ceva. Și n-au mai avut nici o îndoială că Anastasia dispăruse cum dispare fumul și, așa cum piere ceara în fața focului, așa pierise și ea din fața celor iubitori de Dumnezeu și închinători cu semnul crucii.

Dar Anastasia nu dispăruse. Înțelegând cum stăteau lucrurile, fugise pe furiș din slobozia Rukina în noaptea când dăduseră foc. Fuga i-a fost îngreunată de grețuri și de amețeli, dar mai cu seamă de pântecul greu în care i se învârtea pruncul. Principala problemă era însă faptul că nu avea unde să fugă. Nu avea pe nimeni altcineva pe lume decât pe stareț, care îi prezisese un deznodământ fericit. Și prezicerea lui (Anastasia își ștergea din mers lacrimile) părea a nu se împlini.

Cu fața și brațele zgâriate de ramurile care îi zburau în întâmpinare, Anastasia îl ocăra în inima ei pe stareț că refuzase să o ajute, făcându-l aproape vinovat de nenorocirile ei.

Dar când, puțin după miezul nopții, s-a apropiat de peștera lui Laur, mânia i-a părăsit inima, iar puterile i-au părăsit trupul. Nu mai avea nici reproșuri și nici chiar lacrimi. Respirând greu, Anastasia se lăsă la pământ și îl chemă pe Laur. Începu să verse.

Cu un blid cu apă în mâini, Laur ieși din peșteră. Îi spălă Anastasiei fața și mâinile.

Au vrut să mă ardă, șopti Anastasia. Ei cred că am în pântec de la Diavol.

Laur, tăcând, se uita la Anastasia. Ochii îi erau plini de lacrimi.

Dar de ce taci, strigă Anastasia.

Laur îi puse o mână pe frunte, și Anastasia simți răcoare.

КГ

Laur își împărți peștera în două. Adună împreună cu Anastasia crengi și, legându-le cu sfori din iederă, făcură în peșteră un perete despărțitor. Făcură în peretele exterior o intrare pe care să o poată folosi Anastasia. De intrare rezemară o ușă din crengi împletite cu ferigă. Această a doua intrare în peșteră s-au străduit să o facă ascunsă vederii.

În zilele cu soare, Anastasia ieșea din peșteră și se plimba, iar Laur se posta pe cărarea pe care veneau la el oamenii din sat de la Rukina. El îi primea pe bolnavi în poiana din fața peșterii și îi dădea de veste Anastasiei când aceia plecau.

E mai bine pentru ei să nu o vadă, îi spunea Laur Ustinei. Nu știi niciodată ce au oamenii ăștia în minte: în capetele lor, dragostea mea, e încă mult întuneric.

Vorbește cu mine, îl rugă Anastasia pe Laur. Mi-e peste puteri când e tăcere tot timpul.

Bine, o să vorbesc cu tine, răspunse Laur.

Bolnavii îi aduceau din nou lui Laur de mâncare, dar mult mai puțină decât înainte, pentru că în satele din jur era foamete. În plus, ei se obișnuiseră ca Laur să refuze să fie răsplătit. Numai că acum Laur nu refuza. El trata bolnavii și primea cu recunoștință ce i se aducea. Bolnavii se mirau. Spuneau că în anii trecuți, care fuseseră îmbelșugați, Laur nu lua nimic de la ei, iar acum, pe vreme de foamete, ia totul de-a valma, inclusiv ce e cu carne. Bolnavii observau cu mâhnire că greutățile îi schimbă până și pe asceți, și nu spre bine. Ei erau puțin indignați, dar nu lăsau să se vadă. Laur le reda sănătatea și viața, fără de care mâncarea nu folosea la nimic.

Laur nu le dădea nici o explicație. El știa că Anastasia trebuie să se hrănească bine și urmărea cu grijă acest lucru.

Așa de bine n-am mai mâncat niciodată, spuse Anastasia.

Acum nu mănânci doar tu, ci și băiețelul tău, replică Laur.

De unde știi că e băiețel?

Laur rămase mut cu privirea la Anastasia.

Așa mi se pare mie.

Într-una din zile, Laur îi spuse Ustinei:

Poate, dragostea mea, o s-o învăț carte pe Anastasia, așa cum – îți minte? – te-am învățat și pe tine. Poate că mai târziu o să se întâmple să poată citi ceea ce nu i se va spune în slobozia Rukina.

Laur începu s-o învețe carte pe Anastasia. Ea prindea uimitor de ușor. Laur nu avea cărți, în schimb avea coajă de mesteacăn pe care scria ca să citească Anastasia. Dar mai des scria cu un bețișor în țărână. Ca să scrie ceva nou, ștergea scrisul vechi. Uneori nu ștergea.

Cei care vin la el văd scrisurile acestea, dar nu ghicesc pentru cine sunt făcute. Doar se străduiesc să nu calce pe ele. Nu știu ce anume era scris pe jos, dar știu că literele slavone sunt sfinte, căci pot desemna noțiuni sfinte. Litere neslavone nu văd. Fac pași exagerat de mari și umblă în jurul scrisurilor pe vârfuri. Cuviosul Aristid întrebare făcu: câți ani e bine omului să trăiască? Și răspunse Aristid: e oricui pe înțeles că moartea e mai bună decât viața. Se duc fără să citească discuțiile cu Aristid. Se pleacă în fața lui Laur și îi urează viață lungă.

Nu dea Domnul, le răspunde neauzit Laur.

Înainte să adoarmă, Anastasia îl roagă să îi povestească ceva. Laur vrea să îi povestească despre călătoria lui la Ierusalim, dar nu și-o poate aminti. Se gândește îndelung și își amintește *Alexandria*. Seară de seară, Laur îi povestește Anastasiei despre peregrinările împăratului macedonean, despre oamenii sălbatici văzuți de el și despre bătălia lui cu regele persan Darius. Anastasia arată compătimire față de evenimentele din viața lui Alexandru. Evenimentele propriei ei vieți sunt lăsate deoparte, și Anastasia adoarme liniștită. Dar Alexandru zace pe pământ de fier sub cer de os. E copleșit de mâhnire. Nu înțelege pentru ce au fost toate

peregrinările lui. Și pentru ce toate cuceririle. Și încă nu știe că imperiul lui se va destrăma cât ai clipi.

Deschizând ochii, dar fără să se trezească, Anastasia spune:

Ce viață ciudată are Alexandru. În ce a constat scopul lui istoric?

Laur nu își desprinde ochii din ochii Anastasiei și citește în ei propriile lui întrebări. Aplecându-se la urechea celei adormite, Laur șoptește:

Viața nu are scop istoric. Sau el nu e principal. Mie mi se pare că Alexandru a înțeles asta numai în pragul morții.

În zori sunt treziți de larmă de glasuri. Laur iese din peșteră și vede bărbați din slobozia Rukina. Au în mâini furci și pari. Laur îi privește în tăcere. O vreme tac și ei. Au pe fețe broboane de sudoare și părul lipit pe frunte. Au venit în graba mare. Încă mai suflă greu.

Fierarul Averki spune:

Tu știi, stareț, că anul trecut a fost foamete. Și pricina acestui lucru a fost legătura fetei Anastasia cu Diavolul.

Laur se uită drept înainte, dar nu e limpede dacă vede pe cineva.

Pe Anastasia am ars-o, a urmat fierarul Averki, dar foametea nu s-a dus. Ce spune asta, stareț?

Laur își mută privirea la fierar.

Asta spune că în capetele voastre e beznă.

Tu, stareț, n-ai dreptate. Asta spune că noi n-am ars-o.

Nici nu i-am găsit oasele, oftează morarul Tihon.

Laur face câțiva pași în direcția lui Tihon.

Ți-e sănătoasă femeia, Tihon?

Da, cu mila lui Dumnezeu, răspunse morarul.

Pe poalele cămășii zărește urme de făină și se apucă să le scuture.

Anastasia fuse văzută aici, zice fierarul Averki. Au văzut-o cum intra în chilia ta... Noi știm, stareț, că e aici.

Cei veniți se uită la fierarul Averki și nu se uită la Laur.

Nu vă dau voie să intrați în chilia mea, se aude glasul lui Laur.

Iertat să ne fie, stareț, dar în spatele nostru stau familiile noastre, spune încet fierarul Averki. Iar noi o să intrăm în chilia ta.

El se duce încet către peșteră și dispare înlăuntrul ei. Din peșteră se aude un țipăt. Peste o clipă, fierarul Averki iese afară. O ține de păr pe Anastasia. Ca niște spice de in îi înfășoară părul ei pumnul. Anastasia țipă și încearcă să îl muște pe Averki de șold. Averki o izbește cu fața de genunchiul lui. Anastasia amuțește și atârnă de mâna lui Averki. Pântecul ei mare se clatină. Celor ce stau li se pare că îndată pântecul se va desprinde de Anastasia și că din el o să iasă cel la care e mai bine să nu te uiți.

A posedat-o Diavolul, strigă cei ce stau.

Cu aceste strigăte ei își fac curaj, căci nu se hotărăsc să se apropie de Anastasia. Sunt impresionați de curajul fierarului care o ține.

Diavolul a pus stăpânire pe voi, spune înecându-se Laur, căci săvârșiți un păcat de moarte.

Anastasia deschide ochii. Sunt plini de groază. Sunt atât de înspăimântători pe fața ei răsturnată, încât toți se dau fără voie înapoi. Pentru o clipă e cuprins de groază și fierarul Averki. El o zvârle pe Anastasia. Ea zace pe pământ între el și Laur. Averki își revine și se întoarce brusc către Laur:

Ea nu l-a numit pe tatăl copilului ei fiindcă el nu e dintre pământeni!

Anastasia se ridică puțin într-un cot. Nu țipă, horcăie. Până la urechile celor care stau, horcăitul ăsta face o veșnicie:

Uitați-l pe tatăl copilului meu!

Mâna ei liberă arată spre Laur.

Amuțesc cu toții. Se oprește vântul dimineții, și copacii nu mai foșnesc.

E adevărat, întreabă cineva din mulțime. Spune-ne, stareță, că minte.

Laur înalță capul și îi cuprinde pe toți cu o privire stăruitoare, care se stinge.

Nu. E adevărat.

Toți dau afară aerul din ei. Coroanele pinilor își reiau freamătul, iar norii încep să plutească. Pe buzele fierarului Averki licărește un zâmbet:

A, vasăzică așa...

Zâmbetul lui Averki e abia vizibil, și asta îi dă o anume inconsistență.

Tuturor li se întâmplă, îi spune cuiva la ureche morarul Tihon. Absolut tuturor. E așa o problemă, încât, vorba ceea, nimeni nu e asigurat.

Cei veniți se topesc în pădure. Furcile și parii lor devin ramuri în desiș. Glasurile lor se sting. Ele nu se mai deslușesc din pricina țipetelor ascuțite ale păsărilor. A frecării trunchiurilor unul de altul. La această dispariție își pleacă urechea, dus, Laur. Șade cu obrazul lipit de trunchiul unui pin bătrân. Coaja lui e formată din plăcuțe de sine stătătoare, parcă lipite. Plăcuțele sunt zbârcite și aspre, unele sunt acoperite cu mușchi. Pe ele aleargă în sus și-n jos furnici. Mișună prin mușchi. Prin barba lui Laur. Furnicile nu sunt dispuse să o deosebească de acest pin, și el le înțelege. Simte chiar el cât de tare a înlemnit. E ceva ce a început, și e greu să reziști. Încă puțin, și deja n-o să se mai poată întoarce. Glasul însuflețit al Anastasiei îl smulge din regnul lemnului.

A trebuit să le spui un neadevăr.

Sunetele se compun în cuvinte. Un neadevăr. A trebuit să le spui.

Oare le-am spus un neadevăr?

În zilele următoare s-au ivit în apropierea chiliei lui Laur o mulțime de oameni fără nici o treabă. Vestea despre el și Anastasia s-a răspândit într-o clipă, și acum locuitorii din împrejurimi veneau ca să se uite la ei. Curioșii nu erau stăviliți nici de vicisitudinile propriei lor vieți, căci tentația de a vedea căderea altuia cu propriii ochi e mai puternică decât foamea. În Evul Mediu senzațiile sunt puține, și cele petrecute cu Laur erau, neîndoielnic, una dintre ele, fiindcă era vorba despre căderea unui om fără prihană.

Locuitorii satelor din apropiere și ai celor mai îndepărtate nu că se bucurau de cele ce se întâmplaseră, doar că viața lor stupidă, înglodată în trădări și intrigi li se părea acum ceva mai bună. Înțelegeau că, pe fondul unui asemenea eveniment, lor nu li se putea pretinde mare lucru. În luările lor de cuvânt, mulți chiar îl compătimeau pe Laur, remarcând totodată că înălțimea zborului este amenințată de o adâncime la fel de mare a căderii.

De aceea, nici nu e de mirare că ei nici nu și-au pus în gând ca pe viitor să zboare prea sus.

După o săptămână, puhoiul celor care veneau a scăzut considerabil. Acum vizitatorii erau mult mai puțini decât în vremurile dinainte, neîntunecate de nimic. Desigur, un rol l-a avut aici vremea foametei: într-o astfel de vreme oamenii se gândesc mai puțin la sănătate.

Mai era aici și o altă cauză, poate cea mai importantă. După toate cele petrecute, mulți își pierduseră încrederea în posibilitățile tămăduitoare ale lui Laur. Doar fusese întotdeauna limpede că, spre deosebire de doctorii obișnuiți, capacitățile lui nu se bizuiseră numai pe cunoașterea corpului omenesc. Laur nu trata, el tămăduia, iar tămăduirile nu sunt legate de experiență. Darul lui Laur era potențat de forțe superioare, acționate de spiritul de sacrificiu și de o iubire pentru aproape de o intensitate inimaginabilă. Nimeni nu s-ar fi așteptat (cei ce vorbeau despre asta pufneau în râs în pumn) ca această iubire să ia o atare formă. Gura lumii este fidelă principiului că dreptul la tămăduire li se recunoaște numai celor vrednici de el. Și Laur nu mai era.

Mai veneau la el în virtutea vechii obișnuințe, dar veneau cumva șovăind, și mai mult pentru fleacuri. Cel mai adesea, Laur avea de-a face cu dureri de măsele și cu negi. Se nimereau și cazuri mai serioase, dar purtătorii lor nu știau nici ei dacă avea rost să pună asemenea necazuri în mâini nesigure.

În acele zile se întâmplă ce era mai rău: Laur înțelese că nu mai poate să facă față nici celor mai simple suferințe. Simți că din mâinile sale nu mai izvora puterea tămăduitoare.

Orice tămăduire se naște, înainte de toate, din credința în ea, îi spuse Laur Ustinei. Ei nu mai cred în mine, și asta, dragostea mea, rupe legătura noastră cu ei. Acum nu-i mai pot ajuta.

Și lacrimi îi scăldară obrajii.

Resturile care îi mai erau aduse ca hrană, Laur i le dădea Anastasiei. Spre bucuria lui, codrul de pâine luat de el de la mânăstire nu se terminase încă. Cu recunoștință și înfiorare, Laur o hrănea pe Anastasia.

De la începutul lunii august, deja nu mai venise nimeni la Laur. Asta nu l-a mirat. Înțeleseseră cu toții că tămăduirile au

încetat și că e în van să se mai ducă la el. Poate că unii s-ar mai fi dus, dar starea de spirit generală li se transmisese și lor. După cele ce auziseră despre Laur în sat la Rukina, nu le mai venea să se ducă la el. Se temeau să nu se arate naivi sau – ceea ce era și mai neplăcut – îngăduitori cu păcatul.

Laur se simte singur. Nu simțise singurătate când fugise de lume, pentru că atunci nu avea sentimentul că e părăsit. Acum lumea fuge de el, iar asta-i cu totul altceva. Laur este îngrijorat. Vede că sorocul sarcinii Anastasiei se apropie. Și nu știe cum anume trebuie să procedeze.

Îngrijorată e și Anastasia. Ea îi simte neliniștea și nu îi înțelege motivul. O miră faptul că marelui doctor Laur îi provoacă atâta neliniște acceptarea unei nașteri – o situație care incumbă răspundere, dar, în general, obișnuită. Laur i-a propus în mai multe rânduri să se ducă să nască în sat la Rukina, unde putea prelua nașterea o moașă, dar Anastasia a refuzat categoric. Nu știe la ce se poate aștepta la Rukina. Îi e frică să se întoarcă acolo.

Sunt zile când îi este frică să rămână și cu Laur. Uneori, Anastasiei i se pare că judecata lui s-a tulburat. Din când în când, Laur îi spune Ustina. Îi spune că nu trebuie să refuze ajutorul moașei. Că dacă se teme să meargă în sat, trebuie chemată moașa la ei. Laur e numai sudoare tot și tremură. Nu l-a mai văzut așa niciodată.

Anastasia aude cuvintele adresate de el Ustinei și, într-o zi senină de august, spune „da". Nu se va duce să nască în slobozia Rukina, dar acceptă să vină de acolo o moașă. Laur îi strânge mâna la pieptul lui. Anastasia aude cât de disperat îi bate inima. Ea simte că ceasul nașterii e aproape.

Pentru prima oară după mulți ani, Laur părăsește locul însingurării lui. Merge pe poteca bătută de cei veniți la el după ajutor. Acum are nevoie de ajutor chiar el. Și nu are pe cine să trimită după ajutor, pentru că acolo nu mai vine nimeni. Laur merge gândindu-se cum se va simți Anastasia în lipsa lui. Se silește să se grăbească, dar își pierde suflul. Înainte să intre în slobozia Rukina, se oprește o clipă și respiră adânc. Deja îi este mai ușor. Stăpânindu-și bătăile inimii, intră în sat.

În ușile caselor se ivesc oameni. Ei îl înconjoară în tăcere pe Laur. Nu-și iau ochii de la el. Chiar și după tot ce s-a întâmplat, locuitorii din Rukina nu pot să creadă în venirea lui. Nu era cu nimic mai prejos decât dacă ar fi venit la ei mânăstirea Sfântul Kiril. Adresându-li-se sătenilor, Laur arată spre pădure. O rafală de vânt face să nu fie auzit. Cere ajutor. Buzele i se mișcă. Sătenii știu că el cere ajutor, dar ajutor nu este. Moașa tocmai a plecat. Nu era nici o naștere pe nicăieri, dar tocmai a plecat, ca să vezi. Și n-are cine să o înlocuiască. Absolut nimeni. Aici nu e vorba de rea-voință.

Laur se uită la mulțime și cade în genunchi în fața ei. Nu spune nimic. Tot ce era de spus a intrat deja în urechile vindecate de el. Le cere mila pe care le-a arătat-o atâția ani. Mulți plâng, doar inimile lor nu sunt de piatră. Așa se orânduiesc lucrurile, neomenește, dar ce pot ei să facă? Întorcându-se, își șterg lacrimile. Se uită la cel venit de sus în jos. Silueta lui Laur se clatină în ochii lor, își schimbă forma și contururile. Se ridică. Se îndepărtează.

Laur nu înțelege dintr-odată că se duce în cătun. Picioarele își amintesc totuși acest drum. De câte ori nu l-a făcut cu Hristofor? Nădăjduiește oare să îl găsească acolo? Hristofor, pare-se, a murit demult. Atât de demult, încât deja nu mai poți fi convins de nimic. Nu, sigur că e mort și zace în cimitir, doar i-a acoperit chiar el mormântul cu cojocul. Atunci de ce se duce la el?

Hristofor e aici, în mormânt. Toți anii care au trecut i-a petrecut aici. Mormântul lui tot se mai ghicește în vegetația deasă a locului. Firește, dacă acela era mormântul lui. Dar casa lui Hristofor nu e. Cum și prevăzuse Hristofor, pe locul casei e o biserică. O biserică în cimitir e mai importantă decât o casă, doar cimitirul însuși e o casă.

Ușa bisericii e deschisă. Înainte de a intra, Laur inspiră mirosul de august. Se uită la frunzele nelipicioase de mesteacăn. Atinse de primul galben, un pic obosite de vară. Pete de soare pe balustrade. Lunecarea meditativă a unui păianjen. E întoarcerea, dar casa lui a devenit Casa.

În biserică ard lumânări. Pe Porțile Împărătești iese Alipie, întemeietorul mânăstirii Kiril. Are în mâini potirul de împărtășanie.

Ai venit, Laure?

Am venit.

Starețul Inokenti a murit și nu a putut să te întâmpine astăzi. (Alipie vine încet în întâmpinarea lui Laur.) De aceea m-a rugat pe mine.

În spatele lui Laur e o adiere de vânt cald. Flacăra lumânărilor se leagănă și icoanele prind viață. După ce se împărtășește, Laur spune:

Știi, am și eu o rugăminte. Când o să-mi părăsesc trupul cu care am păcătuit, nu vă formalizați prea mult cu el. Legați de picioare o frânghie și târâți-l în mlaștină să îl sfâșie fiarele și târâtoarele. Iată, de fapt, asta-i tot.

Stând în ușa bisericii, Laur contemplă figura îndurerată a lui Alipie.

E testamentul meu, spune Laur. Și trebuie să fie îndeplinit.

Seara, Laur pornește înapoi, spre peștera lui. Pe lehuză o apucă durerile facerii. El o pune să se întindă în culcușul ei din peșteră și pregătește apa ca să spele pruncul. Pregătește cuțitul ca să taie buricul pruncului. Aprinde focul în poiana din fața peșterii. Laur e liniștit. Și din nou simte putere în mâinile lui.

Anastasia (Anastasia?) nu vrea să zacă în peștera întunecoasă și îl roagă să îi aștearnă în poiană. Laur se uită la cer. Pe cer nu sunt nori de ploaie. Sunt nori luminoși, colorați de asfințit – n-o să plouă. Îi așterne în poiană. Ea se culcă cu fața la peșteră. Cele două intrări în peșteră o duc cu gândul la doi ochi enormi, deschiși și plini de întuneric. Peștera, ca un cap. Îl roagă să o ajute să se întoarcă spre partea cealaltă. Acum se uită spre pădure. Pădurea e înaltă și bună. Plăcută. Liniștită.

Nu pleca de lângă mine, îl roagă pe Laur.

Sunt aici, dragostea mea, răspunde Laur. Și suntem împreună.

El îi ia palma în mâna lui, și îi insuflă în ea răcoare. Îi ia în mâini durerea. I-o absoarbe picătură cu picătură. La răstimpuri se ridică și aruncă crengi pe foc. În întunericul care a coborât, ea vede doar chipul lui. E luminat de flacăra focului. Relieful zbârciturilor lui e mișcător. Focul trosnește și aruncă scântei. Scânteile zboară chiar spre coroanele pinilor. Unele se sting. Altele

zboară mai sus, ca să se amestece cu primele stele. Ochii ei sunt îndreptați spre cer, ea vede tot. Ochii ei reflectă strălucirea focului.

Mâna lui Laur e pe pântecul ei.

Așa e mai ușor?

E mai ușor.

Ea țipă. Cu ea țipă toată pădurea.

Rabdă puțin, dragostea mea. Puțin de tot.

Ea rabdă. Dar tot țipă.

Mâinile lui Laur simt capul copilului. Parcă i se lipește de mâini și, moale, iese afară. Umerii. Burta. Genunchii. Călcâiele... Laur taie buricul. Spală pruncul cu apă caldă.

Iată-l, dragostea mea.

El îi arată copilul, și în cutele obrajilor lui strălucesc lacrimi. În reflexele focului, băiatul e incredibil de roz. Dar poate că nu e spălat bine de sânge. Băiatul își umple plămânii cu aer și țipă. Țipătul e aspirat de ea tot, nu rămâne nimic. Își lipește pruncul la sân. Ochii ei sunt întredeschiși. Pentru prima dată după multe zile e liniștită. Adoarme. Pe iarba moale și caldă, Laur înfașă nou-născutul într-o bucată curată de pânză. Îl ia în brațe. Laur e și el liniștit.

În zori, Anastasia se trezește din pricina frigului. Focul a ars până la capăt. Laur, cu picioarele îndoite, stă rezemat de un pin. Copilul respiră egal. În brațele lui Laur are căldură. Luând copilul din brațele lui Laur, Anastasia îi dă să sugă. Copilul se trezește și plescăie lacom.

Ochii lui Laur sunt închiși. Pe pleoape are primele raze de soare. Razele lunecă prin aburii dimineții. Acele pinilor se luminează. Umbrele sunt lungi. Aerul e dens, căci nu a pierdut încă mireasma pădurii care s-a trezit. Mușchiul e moale. Plin de ființe a căror casă e o frunză, iar viața – o zi. Anastasia îngenunchează în fața lui Laur și îl privește îndelung. Îi atinge mâna cu buzele. Mâna e nepăsătoare, dar nu e încă rece. Anastasia se așază lângă Laur. Se strânge în el. Anastasia știe că Laur e mort. A înțeles asta încă în somn.

Dormeam când ai murit, spune Anastasia, dar te-a condus copilul meu.

Arhiepiscopul de Rostov, de Iaroslav și de Belozersk, Iona, merge pe malul lacului Nero. Întotdeauna se plimbă pe-acolo înaintea slujbei de dimineață. Acela e cel mai adânc lac din lume, dar are apă curată numai la suprafață. Ce e mai jos e nămolos, cine cade acolo, acolo rămâne. Iona știe asta. El admiră adâncimea lacului, conștient de pericolul pe care îl prezintă. Potrivindu-se numelui primit, nu se teme de adâncimi, dar își sfătuiește odraslele spirituale să nu părăsească pământul ferm. Văzând un om care lunecă pe suprafața lacului, Iona se miră.

Cine ești tu, care mergi pe apă, întreabă arhiepiscopul Iona.

Robul lui Dumnezeu Inokenti. Îți aduc la cunoștință moartea robului lui Dumnezeu Laur.

Fii mai cu băgare de seamă la adâncime, clatină din cap Iona.

După surâsul lui Inokenti, Iona înțelege că sfatul său e de prisos. Cu acest surâs îi apare Inokenti în vis lui Pitirim, episcopul de Perm și Vologda. El îi comunică moartea lui Laur.

Cere să nu fie încă îngropat, îi spune lui Inokenti episcopul Pitirim.

Nu te neliniști, episcope, răspunde Inokenti, că n-o să-l îngroape.

Anastasia ia copilul și se duce în sat la Rukina. Sătenii se adună în jurul ei. Anastasia le spune de moartea lui Laur. Ea declară că adevăratul tată al copilului ei este morarul Tihon, care îi interzisese, amenințând-o cu moartea, să spună acest lucru. Dacă informația corespunde realității, îi spun sătenii lui Tihon, mai bine recunoaște, pentru că în acest caz a fost aruncată o umbră asupra unui om cucernic și nu-ți va fi ușor când te vei înfățișa la Judecata de Apoi.

Morarul Tihon nu recunoaște din capul locului. Stă tăcut, alegând între judecata pământească și cea cerească. După ce cântărește tot, spune:

Recunosc în fața tuturor că, oferind pe timp de foamete făină, am siluit-o pe Anastasia cea aici de față, precum și că, de frică să nu se descopere, am amenințat-o cu moartea, deși, dacă stai să te gândești, cine ar fi crezut cuvintele ei? Cauza căderii mele o văd în tinerețea și prospețimea fetei, ca, de altfel, și în starea de ofilire a propriei soții, care s-a aflat în tratamentul răposatului Laur.

În slobozia Rukina vine egumenul Alipie. E înnegurat. Alipie poruncește să nu fie atins trupul lui Laur până la venirea ierarhilor. După liturghie, nu îi primește la împărtășanie pe sătenii care au mai mult de șapte ani. Sătenii sunt alarmați. Alipie pleacă.

Vestea morții lui Laur se răspândește cu viteza fulgerului. Acest fapt se simte mai ales în slobozia Rukina, unde curând nu mai este loc în nici o izbă. Dar nici în satele vecine. Cei ce vin își fac colibe prin împrejurimi. Unii, fiind vară, înnoptează sub cerul liber. Știu cu toții că la înmormântarea cuviosului pot să apară minuni.

Vin schilozi, orbi, șchiopi, leproși, surzi, muți și râhâiți. Din diferite locuri, inclusiv îndepărtate, sunt cărați neputincioșii. Sunt aduși posedații, legați cu funii ori puși în lanțuri. Vin bărbați fără vlagă, femei sterpe, femei fără bărbat, văduve și orfani. Sosește clerul negru și cel alb, frații de la mânăstirea Sfântul Kiril, cneji ai cnezatelor mari și mici, boieri, posadnici și oficialități. Se adună cei care au fost cândva vindecați de Laur, cei care au auzit multe despre el dar nu l-au văzut niciodată, cei care vor să vadă unde și cum a trăit Laur, precum și cei amatori de lume multă adunată la un loc. Martorilor la cele ce se petrec li se pare că se adună tot poporul Rusiei.

Trupul lui Laur e tot sub pinul de la intrarea peșterii. Nu are urme de putrefacție, dar cei care stau de pază sunt atenți. Oră de oră se apropie de el și inspiră mirosul pe care îl degajă. Nările le freamătă de zel, dar prind doar mireasmă de iarbă și de conuri de pin. Ei asurzesc poiana strigând de uimire, dar în adâncul sufletului știu bine că așa și trebuie să fie.

Pe 18 august al anului 7028 de la Facerea lumii, 1520 de la nașterea lui Hristos, când numărul celor veniți atinsese o sută optzeci și trei de mii, trupul lui Laur a fost ridicat de la pământ și purtat cu grijă prin pădure. Mutarea a fost însoțită de cântul funebru al păsărilor. Trupul celui mort e ușor. Cei o sută optzeci și trei de mii de sosiți așteaptă la marginea pădurii.

Când trupul lui Laur apare din desiș, se lasă cu toții în genunchi. Mai întâi cei ce l-au văzut, iar apoi, rând după rând, toți cei din spate. Trupul este preluat de episcopi și de călugări. Ei îl poartă pe capetele lor, și mulțimea, ca o mare, se dă la o parte

înaintea lor. Drumul lor se oprește în biserica ridicată pe locul casei lui Hristofor. Acolo se cântă prohodul. Zecile de mii așteaptă în tăcere afară.

Slujba din biserică nu e auzită de mulțime. La început nu sunt auzite nici cuvintele rostite de egumenul Alipie în pridvorul bisericii: el dă glas testamentului lui Laur. Dar aceste cuvinte au fost rostite de Alipie. Ele se propagă în mulțime precum cercurile făcute de o piatră aruncată în apă. După un minut, marea de oameni amuțește, căci urmează să fie ceva nemaivăzut.

Într-o tăcere deplină, trupul lui Laur e purtat prin mulțime. La marginea pajiștii verzi este pus pe iarbă. Iarba îl înconjoară moale pe Laur, arătând că e gata să îl primească tot, fiindcă nu își sunt străini. Pe pajiștea asta îi arătase Hristofor celui care murise convergența tăriilor, cea cerească și cea pământească.

Lui Laur i se leagă picioarele cu o frânghie căreia i se lasă capetele libere. În mulțime se aud strigăte. Cineva se năpustește să desfacă frânghia, dar e întors pe loc și împins în mulțime. Văzuți de sus, cei prezenți par o aglomerare nemaivăzută de puncte, și numai Laur pare să aibă lungime.

De unul dintre capetele frânghiei se apropie arhiepiscopul de Rostov, de Iaroslav și de Belozersk, Iona. De celălalt capăt al frânghiei se apropie episcopul de Perm și Vologda, Pitirim. Ei îngenunchează și se roagă în tăcere. Iau în mâini capetele frânghiei, le sărută și se ridică închinându-se. Poalele mantiilor și vârfurile bărbilor lor fâlfâie în aceeași direcție. Proporțiile siluetelor lor sunt deformate la fel de vânt, căci amândoi s-au lățit spre dreapta. Cei doi sunt în lucrarea lor ca unul singur. Privirile sunt îndreptate în sus.

Arhiepiscopul Iona dă abia perceptibil din cap, și amândoi fac primul pas. Pasul le este repetat de mulțimea fără de sfârșit. Suspinul lor nesfârșit e acoperit de zgomotul vântului. Brațele tresaltă și se desfac pe pieptul lui Laur ca pentru o îmbrățișare. Se întind în urma trupului. Răsfiră cu degetele iarba cum răsfiră mătăniile. Pleoapele tremură, și tuturor li se pare că Laur stă să se trezească.

În spatele ierarhilor se aud hohote înăbușite de plâns. Cu fiecare clipă, hohotele se aud mai tare. Ele trec într-un urlet continuu

care este purtat peste întreaga întindere locuită. Iona și Pitirim își continuă drumul în tăcere. Lacrimile lor sunt purtate de vânt în celălalt capăt al pajiștii.

Laur lunecă ușor pe iarbă. Posadnicul Gavril e primul în convoiul care îl urmează. E cărunt și dărâmat, și e susținut de brațe. Aproape că e târât, totuși este viu. După Gavril merge boierul novgorodean Frol cu soața Agafia și cu odraslele lor, al căror număr crește cu fiecare an. Apoi vine boieroaica Elizaveta, care și-a recăpătat vederea, și robul lui Dumnezeu Nikolai cu mintea și memoria tefere. Iar după ei o mulțime de oameni care și-au recăpătat văzul și mințile. Chiar în coada procesiunii sunt negustorul Siegfried din Dantzig, venit cu treburi de-ale negoțului, și fierarul Averki, rușinat de fapta sa.

Ce fel de oameni sunteți voi, spune negustorul Siegfried. Omul vă vindecă, vă dedică toată viața lui, dar voi îl chinuiți cât trăiește. Iar când moare, îi legați picioarele cu o frânghie, îl târâți și plângeți cu șiroaie de lacrimi.

Ești pe pământul nostru de un an și opt luni deja, îi răspunde fierarul Averki, și n-ai înțeles nimic din el.

Dar voi înțelegeți, întreabă Siegfried.

Noi? Fierarul stă puțin pe gânduri și se uită la Siegfried. Păi nu, nici noi nu înțelegem.

Cuprins

Prolegomene 7

Cartea cunoașterii 11
Cartea renunțării 89
Cartea drumului 167
Cartea liniștii 261

Evgheni Vodolazkin s-a născut în 1964 la Kiev, unde și-a făcut studiile universitare. Este doctor în științe filologice, specialist în literatura rusă veche. Din 1990 devine cercetător la Institutul Literaturii Ruse (Puşkinskii Dom) din Sankt-Petersburg. A publicat numeroase articole în reviste de specialitate, a contribuit la elaborarea enciclopediei *Cântec despre oastea lui Igor* și a *Bibliotecii literaturii Rusiei Vechi*, precum și a lucrării *Cuvioșii Kiril, Ferapont și Martinian din Belozersk*. În 1992, la invitația Universității din München, și-a aprofundat studiile de medievistică occidentală, ținând și cursuri de literatură rusă veche. În 1998 a organizat conferința internațională „Cultura mânăstirească: Orient și Occident". În perioada 1998-2002 a fost (cu întreruperi) bursier al Fundației Alexander von Humboldt, desfășurând o activitate de cercetare și publicând în 2000 la München monografia *Istoria universală a Rusiei Vechi*. Din anul 2012 este redactor-șef al revistei *Text și tradiție*, editată de institutul său. Din 2002 îi apar și lucrări de știință popularizată. În paralel, începe să scrie literatură. În 2009 debutează cu romanul *Soloviov și Larionov*, care se bucură imediat de succes, fiind nominalizat la premiile Andrei Belîi și Bolșaia Kniga (Marea Carte). În 2011 publică *Instrumentul limbii*, o culegere de studii și eseuri. În 2012 îi apare romanul ***Laur*** (*Lavr*), care este, în 2013, dublu câștigător al celui mai important premiu literar rus, Bolșaia Kniga, și câștigător al Premiului Iasnaia Poliana (Lev Tolstoi). Tot în 2013, romanul a fost nominalizat pe lista scurtă la premiile Naționalnîi Bestseller (Bestsellerul Național) și Russkii Buker (Booker Rus). Este tradus în numeroase limbi.

Considerat o capodoperă a literaturii ruse actuale, bestsellerul *Laur* este de două ori câștigător al Premiului Bolșaia Kniga – Premiul întâi și Premiul cititorilor – pe 2013. A primit, în același an, Premiul Iasnaia Poliana (Lev Tolstoi). Este tradus în peste douăzeci de țări.

Amintind de filmul *Andrei Rubliov* și de romanul *Numele trandafirului*, bestsellerul *Laur* readuce la viață secolul al XV-lea, într-o intrigă străbătând timpul și spațiul, cu un personaj complex, care este pe rând vraci, nebun sfânt, pelerin și călugăr. Cu o scriitură de o simplitate rafinată, trecând firesc de la real la fantastic și de la cele lumești la cele sfinte, cu un spirit liber în religiozitatea lui inteligentă, cu un umor subtil și o sensibilitate cuceritoare, Evgheni Vodolazkin ne oferă o carte de o mare frumusețe și profunzime, pentru a ne spune o poveste tulburătoare, pe care o numește „roman neistoric".

„*Laur* nu e un un text autoritar. Nu e un îndreptar despre cum să trăiești. (Nu am acest drept, și nici nu mi-l doresc.) E un text care pune întrebări și pentru credincioși, și pentru atei în egală măsură. Nu propovăduiește religiozitatea, ci presupune un interlocutor. [...] În descrierea unei păduri într-o primăvară din secolul al XV-lea, în romanul meu apare o sticlă de plastic. Apare acolo pentru că am vrut să sugerez că nu există timp. Și asta e ideea esențială a romanului: există veșnicie, nu timp. Principalul mijloc prin care încerc să exprim acest lucru este limba."

Evgheni Vodolazkin

„Am terminat de citit *Laur* și sunt complet fermecat de el – sunt cuprins de un nesfârșit sentiment de fericire că acest roman există."

Zahar Prilepin

„Eroul acestui roman se sacrifică de dragul iubitei sale, salvând o mulțime de oameni care îi apar în cale; și astfel, dragostea se multiplică și se amplifică, ajungând până la cititori."

ExLibris